FLAVII IOSEPHI OPERA

EDIDIT

ET APPARATV CRITICO INSTRVXIT

BENEDICTVS NIESE

VOL. V

DE IVDAEORVM VETVSTATE SIVE CONTRA APIONEM LIBRI II.

BEROLINI

APVD WEIDMANNOS

MDCCCLXXXIX.

PRAEFATIO.

§ 1.

Contra Apionem qui uulgo appellantur libri duo a Iosepho post antiquitates Iudaicas conscriptos et Epaphrodito missos esse ex ipsis constat. quod si Epaphroditus idem est atque is, quem Suetonius narrat [1]) a Domitiano, cui fuit a libellis, damnatum esse, et Epaphrodito superstite et Domitiano, qui a. d. XIIII k. Octobres obiit anno p. Chr. 96, anno fere 94 aut 95 hos libros editos esse sequitur; nam antiquitates anno 93 aut 94 prodierunt. quid autem Iosephus eis inscripserit, non plane constat; nam antiquissimi inter scriptores Christianos *περὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων ἀρχαιότητος* appellare solent primus Origenes contra Celsum [2]), deinde Eusebius compluribus locis et Hieronymus [3]) idemque et in uersione Latina et in codice L inscribitur. in alterius libri titulo et in subscriptione codex addit *ἀντιρρητικὸς λόγος* et *ἀντιρρήσεως*, quo genus scriptionis designatur. et cum iam Eusebius hist. eccl. III 8. 2 Iosephum *ἀντιρρήσεις πρὸς Ἀπίωνα τὸν γραμματικὸν* fecisse dicat [4]), hoc fortasse satis antiquo tempore additum est; nam a Iosepho ipso scriptum esse uix putauerim. sed prorsus aliud libri nomen adfert Porphyrius [5]) *πρὸς τοὺς Ἕλληνας* Iosephum scripsisse dicens. et quaerendum est, num hoc potius nomen genuinum et ab ipso scriptore libris inditum sit. at Iosephus si ad Graecos uerba fecisset, sine dubio (ut fecit Tatianus) Graecos ipsos adlocutus esset; adloquitur autem Epaphroditum. quare ipse potius Porphyrius ad similitudinem aliorum operum Christianorum hunc titulum finxisse uidetur, ut alterum illum quem habet codex et Origenes cum Eusebio a Iosepho positum esse censeam, quamuis cum sit *περὶ τῆς ἀρχαιότητος Ἰουδαίων*, ipsi operi non sufficiat; nam in sola parte priore de uetustate Iudaeorum disputatur, in reliquis crimina redar-

1) Domitiani 14. eundem memorasse uidetur titulus, qui Florentiae est in officiis, positus a Fortunato Aug. l. *sibi et Epaphrodito Aug. l. ab epistulis fratri suo.* 2) I p. 14. 3) de uiris ill. 13. 4) cf. Hieronymum de uiris ill. l. l. 5) de abstin. IV. 11 p. 245, 20 Nauck

guuntur, quae scriptores quidam et maxime Apio Iudaeis fecerant, in quibus aetatis eorum nulla mentio fit. huic parti accommodatum est *contra Apionem* nomen quod nos libris his indere consueuimus, quod antiquitus numquam traditur; quamquam enim Eusebius dicit[1] Iosephum contra Apionem disputasse, nusquam tamen eo nomine utitur, cum eius uerba affert. nos uero commode utemur, cum et usu inualuerit et non modo alteri libro aptum sit sed fortasse etiam priori; nam haud inepte aliquis coniciet etiam quae in priore libro disceptantur ab Apionis contra Iudaeos libro non fuisse aliena. hoc igitur apparet titulum utrique libro pari modo aptum non extare. et si quid fingere liceret, eos inscribendos esse dicerem *pro Iudaeis* (*ὑπὲρ Ἰουδαίων*), quod tamen Iosephum nec posuisse nec ponere uoluisse puto. sed haec alii quaerant; mihi hos libros edituro tradita sequi non figmenta prodere fas est.

Sed priusquam eo accedam, ut exponam quibus subsidiis in hoc uolumine edendo usus sim, breuiter enarrabo quomodo factum sit, ut hi contra Apionem libri ante perfectas antiquitates Iudaicas, quarum pars prior edita est, proderent. in eo igitur eram, ut antiquitatum libros XI—XX absoluerem, cum intellexi duobus codicibus Vaticanis mihi opus esse, quorum olim partes quasdam contuleram. et dum hi libri per proximam hiemem excutiuntur interim abstinendum erat ab incepto opere; quare ne a promouendo Iosepho meo omnino quiescerem, duos contra Apionem libros elaborare statui; nam et non magni laboris opus esse sciebam et copias necessarias collectas habui fere omnes; hoc ergo et incepi et ut potui peregi. antiquitatum uero pars posterior in eo est loci, ut hoc uolumine absoluto statim sub prelum mitti possit.

§ 2.

Iam tria maxime erant in his libris edendis subsidiorum genera, primum codices graeci, deinde uersio latina Cassiodori iussu facta, tertium Eusebius qui horum librorum partes quasdam haud exiguas exscripsit. de quibus nunc quod res exigit ordine disputandum est.

Atque inter codices graecos primus memorandus est Laurentianus plutei LXIX codex 22 formae minoris quattuor quaternionum unius binionis foliique unius, ut nunc adiecto postea uno folio uacuo

---

1) hist. eccles. III 9. 2 — *τὰ περὶ τῆς Ἰουδαίων ἀρχαιότητος, ἐν οἷς καὶ ἀντιρρήσεις πρὸς Ἀπίωνα τὸν γραμματικὸν κατὰ Ἰουδαίων τηνικάδε συντάξαντα λόγον πεποίηται καὶ πρὸς ἄλλους.* similiter Hieronymus adu. Iouin. II p. 79 et epist. ad Magnum II p. 332 *contra Apionem* Iosephum scripsisse narrat.

folia sint 38, saeculo fere undecimo ita exaratus, ut singulae paginae non minus XXXI non plus XXXIV uersuum habeant. rara sunt, ut in illius aetatis libris adsolet, scripturae compendia; si quae sunt, in fine uersuum extare solent. codex fortasse a duobus librariis exaratus est; nam II § 116 p. 68, 22 ab uoce *ὁδὸν* aliam manum incipere dubitans discernere mihi uisus sum. in margine, quem bibliopega circumcidit, aspersa sunt adnotamenta quaedam, quorum maxime memorabilia sunt ea quae fol. 7 et 8 ad §§ 92, 98 ascripta in adnotationem criticam recepi, quae quidem ab ipso codicis scriba una cum reliquis exarata sunt, ut appareat ea etiam antiquioris exemplaris fuisse in margine. paucae praeterea sunt uariae lectiones eiusdem aetatis manu adiectae, denique interdum in margine leguntur uelut fol. 13 (I § 177) ad *ὑπερογίδῃ: ὁ κ̆ (ὄνομα κύριον)* aliaque uix memoranda partim manu recentiore addita. correcturarum sunt genera duo, unum ab ipso librario aut eius aequali factum (m. 1), alterum ut ex atramenti colore pallidiore efficiendum est recentius (m. 2); ceterum utriusque generis nec multae sunt nec conspicuae. libri II pars inter *βασιλείας* (§ 51) et *τὴν πορείαν* (§ 114) lacuna absumpta est, cuius in ipso codicis textu nullum uestigium est, nisi quod *βασιλείας* uersum claudit. at in margine extat ** *φυλλα ὡσεὶ πέντε;* quod ante *φυλλα* erat a bibliopega recisum est solaeque supersunt reliquiae litterae *ει* coniunctim scriptae; extitit igitur *λείπει φυλλα ὡσεὶ πέντε.* idem latine additum est manu saeculi fere XV sic: * *ic circa | quinque | folia desunt.* et memorandum est adnotamentum graecum non ab ipso scriba in scribendo adiectum esse, sed alia manu aequali, ut a primo correctore positum esse uideri possit. idem corrector in textu non in ipso lacunae loco, sed paullo infra ad *Ἰουδαίους* (§ 114 p. 68, 10) quaternionem pinxit in hunc modum *ἰουδαίουσ̈* id sine dubio agens, ut eum lacunae locum esse significaret. quod ideo accuratius exposui, ut appareat etiam in uetustiore exemplari, ex quo Laurentianus petitus est, lacunam non fuisse significatam in textu, sed in margine[1]), nec Laurentiani librario fuisse alium codicem integrum; coniectura igitur lacunae locum diuinauit. post librum secundum Iosephi uerbis subscribuntur haec: *φλαΐου ἰωσήπου π͂ε ἀρχαιότητ͂ο ἀντιῤῥήσεωσ λ͂ο β͂ ἑβραίων τουτέστιν ἰουδαίων ἀν|τιλεγομένων δίωρ∻*

1) dubitari potest, utrum ex archetypi an ex alius exemplaris margine sumptum sit; ego archetypi puto; nam aliud exemplar librario fuisse nullum praeterea extat indicium.

ἡρ^ω ὡσ ἐκ προσώπου τοῦ γραφέωσ προσ τουσ ἐντυγχάνοντασ
τῆι βιβλωι ·:·

νητρεκὲσ ὥσπερ ἔοικεν ἐφήσατο θέσπιν ἄυτην.
δαυῒδησ σολομὼν πολυγνώμων ποικιλομήτησ,
ὡσ κραδίη συνετὴ . σῆσ ὀστέα εἰλαπινάζων·
καὶ γὰρ ἐγὼ φιλότησ πλεόνεσσί γε κηδοσύνῃσιν·
ἦτορ ἐμὸν κατέδαψα ῥαθυμοτόκοισ μελεδώναισ·
ἀπλήρωτα ὑπερβολικά
σπερχομενοσ σοφίησ, περιώσια τέρμαθ᾽ ἱκέσθαι·
βουλομένωι δὲ βίβλουσ ὁκόσασ χρέοσ ἦεν ἀγεῖραι.
ὄλβοσ ἀπῆν· ἔγραφον δὲ κατ᾽ ἠῶ εὐφρονέην τε
γρ καὶ νωλεμ
συνεχέωσ· ὁτὲ μὲν τὰ μαθήματα· ἄλλοτε βίβλουσ·
·:· δαψιλῶσ λαμπρῶσ πλουσίωσ[1])
εὐφρονέωσ μελέδαινον ἐπεξιέναι φιλοτίμωσ
ἔσθ᾽ ὅτε καὶ ὁμοεργὸν ἐπεζήτουν φιλέοντα
ἀντιάαν, ἐξ ὧν ἐνυπάρχει ὁ προκατάρξασ
βίβλου ἡμετέρησ ἑτάρων ὁ φιλαίτατοσ ἄλλων.
πάτροκλον ὃν φιλέεσκον. ἄριστα τε κυδαίνεσκον.

primum in Bigotii usum collatus est a nescio quo, quare in Hudsoni apparatu Bigotiani (*Big.*) idemque Florentini (*Flor.*) nomen adeptus est[2]). deinde in Gutschmidi usum contulit Erwinus Rohde, denique ego totum denuo excussi. in apparatu est *L.*

2. codex Hafniensis e uetere collectione regia n^ro 1570 saeculi XV continet Iosephi contra Apionem libros duos; utriusque libri titulus, quod ex Hudsoni et Hauerkampi notis intellegitur, in eo idem est atque in Laurentiano. in fine, ut refert Hauerkamp[3]), subscripta sunt haec *Φλαΐου Ἰωσήπου περὶ Ἀρχαιότητος ἀντιρρήσεως λόγ. β. Ἑβραίων, τουτέστι Ἰουδαίων ἀντιλεγομένων Δίωρ,* quae etiam in Laurentiano extant. in libro secundo lacuna est eadem atque in Laurentiano.

3. codex bibliothecae gymnasii Schleusingensis chartaceus centum paginarum saeculi fere XVI satis male habitus. inscribitur primo libro: *φλαβίου ἰωσήπου περὶ* ****; nam reliqua tituli pars euanuit. subscribitur: *φλαβίου ἰωσήπου περὶ ἀρχαιότητος ἰουδαίων ἀντιῤῥητικῶν ᾱ^ον*. deinde alteri libro inscribitur: *φλαβίου ἰωσήπου*

1) in margine inferiore. 2) Bigotii schedae Oxonii extant (cod. miscell. 149), uid. catalogi mss. bibl. Bodlei. I p. 711 3) II p. 496. quae recte relata esse confirmauit C. Bruun bibliothecae Hafniensis praefectus.

περὶ ἀρχαιότητος ἰουδαίων ἀντιῤῥητικῶν β^{ν}. subscribitur φλαβίου ἰωσήπου περὶ ἀρχαιότητος ἰουδαίων *** reliquis euanidis. in libro secundo eadem desunt quae in Laurentiano et Hafniensi, paginae 66 parte extrema uacua relicta. hunc contulit cum editione Bekkeri Alfredus de Gutschmid.

4. codex bibliothecae maximae Parisinae graecus n^{ro} 1815 chartaceus saeculi fere XVI miscellaneus. continet in foliis 325^{r}—348^{v} Iosephi contra Apionem librum primum et partem secundi. inscribitur libro primo: *φλαβίου ἰωσήπου περὶ ἀρχαιότητος ἰουδαίων ἐξ ἱστοριῶν συγκείμενος ἀντιρρητικὸς λόγος πρῶτος* et folio 344^{r} libro alteri: *ἰωσήπου περὶ ἀρχαιότητος ἰουδαίων ἐκ παλαιοτάτων καὶ οὗτος ἱστοριῶν τὴν ἀπόδειξιν ἔχων· ἀντιρρητικὸς λόγος δεύτερος.* finit his uerbis *τὰ δὲ γνώριμα πᾶσιν ἀπίων παρήγαγε* (II § 133) nec clausula nec subscriptione ulla adiecta. cum hoc coniungenda est mentio codicis *Eliensis*, quo Hudsonus usus est ex bibliotheca J. Mori episcopi Eliensis; nam quem Hudson ex Eliensi refert libri primi titulum, idem est in Parisino. deinde Eliensem uideri hos Iosephi libros non integros habuisse Gutschmidius in commentariis [1]) obseruauit, cum ab Hudsono ultra II § 30 (§ 3) nihil ex Eliensi prolatum sit. quare Eliensem eundem esse puto ac Parisinum, nisi alius simillimus fuisse putandus est; sed uix probabile uidetur fuisse duos codices eodem modo mancos. lacuna, quae libri secundi partem deuorauit, in libri Parisino ut in reliquis extat.

5. codex Laurentianus plut. 28 cod. 29 miscellaneus chartaceus saeculo XV exaratus ex libro priore excerpta continet, quae incipiunt *Μανεθὼν ἦν τὸ γένος ἀνὴρ Αἰγύπτιος* (§ 73, p. 13, 7) desinunt in uerba (§ 252 p. 44, 4) *ταῦτα μὲν καὶ τὰ τοιαῦτα Μανεθὼν συνέγραψε, παραπλήσια δὲ τούτοις περὶ τῶν λεπρῶν καὶ λελωβημένων καὶ μιαρῶν καὶ περὶ μωυσέως συνέγραψε καὶ χαιρήμων καὶ λυσίμαχος καὶ μόλων καὶ ἀπίων.* sed eorum quae in medio extant multa omissa sunt, imprimis §§ 161—227. uide Bandinium in catalogi uol. III p. 54, 7, cuius uerba et confirmauit et correxit Hieronymus Vitelli a me per litteras rogatus.

Alterum subsidiorum genus uersionis Latinae continetur codicibus, de quibus tunc accuratius dicendum erit, cum ipsa uersio academiae Vindobonensis iussu edetur; nunc ea proferantur, quae ad hanc editionem illustrandam usui erunt. ac primum libros contra

---

1) qui in usum scholarum compositi ab heredibus Gutschmidi mihi traditi sunt.

Apionem una cum antiquitatum libris XX Cassiodori iussu latine conuersos esse ex ipso auctore scimus, ut in praefatione uol. I p. XXVII exposui. huius uersionis codices extant non pauci, qui in duo genera dirimi possunt, alterum integrum, alterum mutilum; nam in pluribus et in fine libri primi desunt uerba I 272 *(pro quibus hi amicitiis)* — I 318 *(omnium solaciis indigerent)* et in initio secundi II 4 *(aliorum necessarium)* — II 37 *(malignus fuit si uero)*, quare editiones quoque omiserunt omnes. sed quod his deest suppeditant codices, inter quos et aetate et uirtute eminet Bodleianus inter Canonicianos n^ro^ 148 anno 1145 scriptus [1]), quem potissimum secutus sum. praeter hunc habui Corsinianum n^r^ 839 D. 13. 8, qui multifariam corruptus nec tamen contemnendus est, et ex codice Veneto X 60 anno 1468 scripto ea quae in editis desunt. alterius generis fere antiquissimum nouimus Laurentianum plut. LXVI cod. 2 saeculi fere XII. ceterorum, qui omnes haud magni faciendi sunt, ego duos Parisinos n^ro^ 1655 et 5049 maxime ad eam partem emendandam abhibui, quam in libris graecis omissam soli Latini seruauerunt. et tantis copiis quod uti mihi licuit factum est opera Gutschmidi, qui Canonicianum ipse diligentissime contulit et Laurentiani scripturas per A. S. Piccolominium enotandas curauit, quae post Gutschmidi mortem diuendita ego emi. duorum uero Parisinorum lectiones in usum Gutschmidi a me enotatas post huius mortem mihi tradiderunt heredes. his addidit academia Vindobonensis codicis Corsiniani collationem a Kukula uiro doctissimo confectam.

Nunc de Eusebio dicendum est, qui ex Iosepho complures locos in chronica et in praeparationis euangelicae libros VIII—X et in historiam ecclesiasticam recepit. et historiae ecclesiasticae, in qua quidem unus locus extat I §§ 38—42, usus sum editione Oxoniana quam curauit Eduardus Burton Oxonii 1838 et Schwegleriana; praeparatio autem euangelica cum apparatu critico a Thoma Gaisford edita est Oxonii 1843. sed ea editione firmo subsidio uti non potui; neque enim quid codices habeant satis accurate enotatum est, et adnotationes saepe non ad uerba a Gaisfordio edita spectant, sed ad uetustiora exemplaria, cum quibus codices collati sunt, imprimis ad Vigerianum. cum igitur de codicibus saepe parum constaret, ipse operam dedi, ut saltem de grauissimis locis certiora haberem [2]). igitur rogatu

1) uide catalogi codd. mss. bibl. Bodlei. III p. 377.

2) qua in re eis usus sum, quae Eduardus Schwartz exposuit in praefatione Tatiani p. V litterisque ad me missis confirmauit.

meo Eusebii libri VIII cap. 8 (c. Ap. II 163 sq.) X. 7 (c. Ap. I 6—26) cum codice Parisino (B apud Gaisfordum) contulit F. Vogt, qui tunc Parisiis uersabatur, lib. VIII. 8, IX. 5 (I 176—181) IX. 4 (I 197—204) cum codice Laurentiano pl. 6 cod. 9 (G) Hieronymus Vitelli Florentinus, cum cod. Marciano 341 (J) intercedente Soranzo Castellanius bibliothecae Marcianae praefectus; in reliquis locis, de quibus codices nec saepe nec grauiter dissentiunt, Gaisfordum secutus sum, cuius in talibus locis maiorem esse fidem cognoui; accedit quod plerique in Eusebii chronicis extant; quare grauioris erroris periculum in his uix ullum esse uidebatur.

Denique quaedam ab Eusebio in priorem chronicorum librum recepta sunt. et chronica ipsa perierunt; extat tamen uersio Armeniaca, non ex Graeco facta, sed ex litteris Syriis in linguam Armeniorum translata, qua a Petermanno in Latinum conuersa ego usus sum ex recensione Alfredi Schöne. praeterea ex Eusebio ipso excerpta sunt p. Chr. anno circiter 889 quae ex codice Parisino 854 edidit Cramer anecdot. Paris. II p. 165, quorum ad Iosephum pertinent p. 184 sq. deinde iam antea Eusebiana in suum usum conuerterat Georgius Syncellus qui dicitur, ex quo etiam ad hanc editionem adornandam quaedam redundarunt; inde quae dedi sumpsi ex editione Dindorfiana.

Praetermisi Theophilum Antiochenum, qui ante Eusebium in libro contra Autolycum tertio c. 20—23 ex Iosepho tempora regum Aegyptiorum et Tyriorum et quaedam alia petiit; sed non ipsa Iosephi uerba descripsit, sed paullo immutatis utitur. ego usus sum editione Ottoniana.

Ad Theophili tempora propius accedit Porphyrius, quem in libro de abstinentia IV 14 ex libro II 213 quaedam attulisse demonstrauit Jacobus Bernays.[1]) postremo memorandus est Cosmas Indicopleustes; is enim ex libro II §§ 154. 155. 172 in topographiam Christianam recepit editam a Montefalconio in collectione noua patrum et scriptorum Graecorum uol. II Parisiis 1706.

§ 3.

Iam eo me conuerto ut dicam, quid his libris a me praestitum sit et quo loco quoue quisque numero habendus sit. ac primum de codicibus graecis breuiter hoc dicendum est omnes ex Laurentiano

1) Theophrastos' Schrift über Frömmigkeit p. 153.

descriptos esse, ut ne mentione quidem digni sint habendi, nisi quid coniectura a librariis repertum fuerit[1]). quod ita se habere tribus argumentis probatur; primum enim, ut iam diximus, omnium communis est lacuna libri secundi; deinde quidquid ex libris affertur, nisi quid, ut praecipue in cod. Eliensi siue Parisino et in editione principe usu uenit, aut corruptum aut a librariis mutatum est[2]), cum Laurentiano prorsus consentit, ne notis quidem marginalibus exceptis. tertium efficitur ex hoc libri primi loco (§ 285), qui in omnibus praeter Laurentianum codicibus[3]) et in editione principe sic legitur: *πῶς οὖν εἰκὸς ἐκεῖνον ταῦτα νομοθετεῖν καθ' ἑαυτῶν*[4]) *εἰς ὄνειδός τε καὶ βλάβην νόμους συντιθεμένους*, quae eius modi sunt, ut recte intellegi nequeant. at Laurentianus haec habet sic scripta:

πῶς οὖν εἰκὸς ἐκεῖνον ταῦτα νομοθετεῖν
ἀνοήτως· ἀπὸ τοιούτων συμφορῶν συνειλεγμένους πρόεσθαι
καθ' ἑαυτῶν εἰς ὄνειδος τε καὶ βλάβην νόμους συντιθέμενους

quae etsi sana non sunt, emendari tamen possunt[5]). et uidetis recentiores codices inde corruptelam traxisse, quod unus uersus Laurentiani a librariis praeteritus est. quo efficitur ex Laurentiano omnes ortos esse, nec tamen ex ipso Laurentiano omnes descriptos esse, sed ex uno eius apographo reliquos; nam uel duos librarios in eundem errorem incidisse uix probabile est. quibus disputatis simul de editione principe actum est, quam et ipsam ex Laurentiano ortam esse apparet. quae igitur sua habet propria ex aliis subsidiis ascita esse sequitur; nam est ubi ex Latino graeca uerba emendauerit, est ubi ex coniectura codicis uitia emendata sint aut manca suppleta[6]); neque enim deerat Arlenio aut eius adiutori Sigismundo Gelenio ingenium ad talia emendanda. ceterum omnium accuratissime ex Laurentiano descriptus esse uidetur Hafniensis, ut ex hoc reliquos petitos esse conicere possis. de Schleusingensi hoc addo eum tam similem esse editioni principi[7]), ut Gutschmidius qui eum diligentissime

1) etiam excerpta Laurentiana ex L petita esse ex eis intellexi, quae de eis docuit Vitellius. 2) uelut quod recte Eliensis habet I 193 *προστίθησι* pro *προσεπιτίθησι*, id coniectura repertum esse apparet ut § 290 *Ῥαμέσσην* ex Latino pro *μεσσην*. 3) de Hafniensi me docuit C. Bruun.

4) *καθ' ἑαυτοῦ* Schleusingensis et ed. pr.; de Eliensi non constat.

5) sententia haec postulat — *νομοθετεῖν, ἢ τοὺς ἀπὸ τοιούτων σ. σ. προσέσθαι καθ' ἑαυτῶν — συντεθειμένους*. 6) uelut I 75 ante Manethonis uerborum initium suppletum est sic: *ἐγένετο βασιλεὺς ἡμῖν τίμαος ὄνομα*.

7) id quod etiam ad orthographiam pertinet, uelut Schleusingensis cum ed. pr. scribere solet *βύβλος βυβλίον*, quod in L numquam reperitur, et *γίνεσθαι*, quod in L saepe *γίγνεσθαι* est.

excussit, hanc ex eo expressam esse existimarit, praesertim cum indicia praebeat non pauca, typothetarum eum manibus uersatum esse. ceterorum igitur codicum praeter Laurentianum nulla est auctoritas et hunc solum graecorum uerborum habemus testem. quod cum edituro satis commodum sit; nam quo plures sunt codices eo magis crescit labor; rei tamen ipsi non potest non officere. nam codex Laurentianus non modo magnam illam libri II lacunam habet, sed etiam multis et interpolamentis et uarii generis corruptelis refertus est. id quod et ex ipsa re cernitur et ex uersione Latina et locis Eusebianis intellegitur, qui saepe a codice Laurentiano discedunt. de eis igitur nunc dicendum est; id quod ita instituam, ut exemplis quibusdam demonstrem, quae sit ratio et eorum et codicis Laurentiani.

Vt demonstretur, quam sit antiqua Iudaeorum memoria, Iosephus (I 126 et 108) a templo Salomonis constructo ad Karthaginem conditam annos esse refert 143 menses 8, quorum summa efficiatur regum temporibus, qui ab Iromo usque ad Pygmalionem Tyri regnum obtinuerunt; nam duodecimo Iromi anno templum Hierosolymitanum factum esse, septimo autem Pygmalionis Karthaginem conditam. iam uero in L singulorum regum tempora (nam nomina nunc non curo) sunt haec: Iromi anni 34, Baleazeri 7, Abdastrati 9, anonymi 12, Astarti 12, Aserymi 9, Phelletis menses 8, Ithobali anni 32, Badezori 6, Matteni 9, Pygmalionis 47, qui sunt anni 177 menses 8. detrahe hinc Iromi annos 12 et Pygmalionis annos 40; reliqui erunt anni 125 menses 8. atqui ipse Iosephus dixit inter templum a Salomone extructum et Karthaginem conditam annos esse 143 menses 8, ergo in numeris Laurentiani errorem inesse necesse est; nam non uereor, ne quis dicturus sit Iosephum numeros subducere non potuisse. nec difficile cognitu est, qui locus corruptelam passus sit; nam § 122 haec habet codex: *μετὰ τοῦτον Ἀβδάστρατος ὁ αὐτοῦ υἱὸς βιώσας ἔτη εἰκοσιεννέα ἐβασίλευσεν ἔτη ἐννέα. τοῦτον οἱ τῆς τροφοῦ αὐτοῦ υἱοὶ τέσσαρες ἐπιβουλεύσαντες ἀπώλεσαν, ὧν ὁ πρεσβύτερος ἐβασίλευσεν ἔτη δεκαδύο. μεθ' οὓς Ἄσταρτος ὁ Δελαιαστάρτου, ὃς βιώσας ἔτη πεντηκοντατέσσαρα ἐβασίλευσεν ἔτη δώδεκα.* quae non uno nomine suspecta sunt; primum quod nomen eius desideratur, qui post Abdastratum regnauit; nam reliqui Tyriorum reges nec minus infra § 156 sq. iudices et sacerdotes nominantur omnes. deinde sine ulla ratione dicitur *μεθ' οὓς Ἄσταρτος*, cum unus regnasse dicatur; scribendum igitur erat *μεθ' ὃν* [1]). iam quid faciendum sit, docent Eusebius et uersio

1) quod apud Eusebium legitur.

Latina; primum enim uerba *ἐβασίλευσεν ἔτη δεκαδύο* omittunt, deinde in Latina graecum *μεθ᾽ οὓς Ἄσταρτος* in unum nomen *Metusastartus* coaluit, quod idem Theophilus in Autol. III 22 habuit, apud quem *Μεθουάσταρτος* legitur. hos igitur secuti habemus haec: *ὧν ὁ πρεσβύτερος ἐβασίλευσεν Μεθουσάσταρτος ὁ Λεαστάρτου*[1]), *ὃς βιώσας ἔτη πεντηκοντατέσσαρα ἐβασίλευσεν ἔτη δώδεκα.* nec difficile est intellectu, quomodo id ortum sit quod Laurentianus nunc habet; primum enim *μετουσάσταρτος* in *μεθ᾽ οὓς ἄσταρτος* abiit, id quod etiam Eusebium legisse certum est; quo facto sententia claudebat, quoniam relatiuum *οὓς* non habebat quo referretur. quod ut suppleretur, inserta sunt ex insequentibus *ἐβασίλευσεν ἔτη δεκαδύο* totidem annis nouo illi regi datis quot habebat qui post eum regnaturus erat. demonstratum est hoc exemplo codicem Laurentianum interpolatum esse a librario aliquo, Eusebium autem et Latinum Iosephi uerba maiore cum fide seruasse. quod magis inde apparet, quod numeri quoque, quos ut dixi Laurentianus corruptos fert, ex Eusebio et Theophilo ita emendari possunt, ut omnia recte procedant; nam apud hos Balbazero sunt anni non 7 (ζ′) ut in codice, sed 17 (ιζ′), Metteno autem non ut in codice anni 9 (ϑ′) sed 29 (κϑ′); id unum rectius codex seruauit, quod Balezoro Ithobali filio sex annos tribuit, cum octo Eusebius, septem Theophilus exhibeat. his igitur repositis ad amussim is numerus efficitur, qui efficiendus est; reges enim illi tot annos regnarunt:

Iromus annos 34
Balbazerus annos 17
Abdastratus[2]) annos 9
Methusastartus annos 12
Astharymus annos 9
Phelles — menses 8
Ithobalus annos 32
Balezorus annos 6
Mettenus annos 29
Pygmalion annos 47

quorum summa anni sunt 195 menses 8, unde demptis annis Iromi duodecim et Pygmalionis quadraginta reliqui sunt anni 143

1) hoc ex Latino et Eusebio restitui.

2) Nam hoc *Ἀβδάστρατος* Iosephus dedisse uidetur, ut Laurentianus tradit, ut *Γηράστρατος Βουδάστρατος;* in textu dedi *Ἀβδάσταρτος*, quod ad Phoenicum linguam paullo propius accedit, ne meliorem testem Eusebium relinquam.

menses 8, quot Iosephus a templo Salomonis extructo ad Karthaginem conditam praeteriisse dixit[1]. multo igitur melius Eusebium Iosephi uerba tradidisse apparet quam codicem Laurentianum. Latinus uero, quamquam a Laurentiani interpolamentis, de quibus modo dixi, immunis est, numeros tamen eodem fere modo corruptos tradit. hanc autem numerorum corruptelam non tam data opera et certo consilio, quam casu et fortuna accidisse apparet.

Et quod hic demonstratum est, id aliis multis locis accidit, ut Laurentiani uitia ex Eusebio et Latino emendari possint, ita tamen ut hic Laurentiano multo propior sit quam Eusebius multaque etiam interpolamenta cum eo habeat communia, id quod nunc aliis idoneis exemplis probandum est.

Primum paruum est, quod I § 117 in Menandri loco uerba *ἔτη — ἐβασίλευσε* in L et Lat. facili librariorum errore omissa sunt, quae apud Eusebium recte extant, quo quidem probatur magis Laurentiani et Latini adfinitas, quam textus Eusebiani uirtus; nam haec ex antiquitatibus, ubi (VIII 144 sq) idem locus extat, suppleri poterant. sed paullo ante § 109 solus Eusebius tradidit *ἀνεγράφη δὲ παρ' ἐκείνοις οὐκ ἀλόγως ἡ τοῦ ναοῦ κατασκευή*, cum L et Lat omittant *οὐκ ἀλόγως*, quod omnino necessarium est, ut insequentia docent. paullo infra § 110 solus Eusebius ueram exhibet nominis *Χαβωλῶν* scripturam in *ζαβουλῶν* corruptam ab L et Latino[2]. transeo nunc ad § 118, ubi haec L: *καθελών τε τὰ ἀρχαῖα ἱερὰ καὶ ναοὺς ᾠκοδόμησεν τό τε τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ἀστάρτης τέμενος ἀνιέρευσεν, καὶ τὸ μὲν τοῦ Ἡρακλέους πρῶτον ἐποιήσατο ἐν τῷ Περιτίῳ μηνί, εἶτα τὸ τῆς Ἀστάρτης*. nam haec interpolata esse docet Eusebius, a quo et absunt uerba *τέμενος ἀνιέρευσεν* et insequentia ita proferuntur: *πρῶτόν τε τοῦ Ἡρακλέους ἔγερσιν ἐποιήσατο ἐν τῷ Περιτίῳ μηνί*, quae etiam uersionem Latinam habuisse apparet, quamquam partem omisit. nam haec Iosephum scripsisse ex Antiquitatibus VIII 144 intellegitur, ubi idem Menandri locus exscriptus est. ergo ut § 122 ita hoc loco aliena uerba a librariis Iosephi

1) de hoc Tyriorum regum catalogo partem ueri intellexit iam de Vignoles (chronologie de l'histoire sainte II p. 43 sq), nihil tamen effecit, cum testium fidem exploratam non haberet.

2) ibidem (§ 110) uerbis *ἀντεδωρήσατο δὲ αὐτῷ ὁ Σολομὼν ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ δὴ καὶ χώραν τῆς Γαλιλαίας ἐν τῇ Χαβωλῶ λεγομένῃ* in Eusebii excerptis graecis apud Cramerum anecd. Par. II 185 additur *ἐπιδέδωκε*, quod quamuis uix a Iosepho scriptum esse possit, tamen sententiae sufficit, quae haec fere fuisse uidetur: *καὶ δὴ καὶ χώραν τῆς Γαλιλαίας ἔδωκεν τὴν Χαβωλὼν λεγομένην*.

uerbis interposita habemus, quae neque Eusebius nec Latinus agnoscunt. idem mox infra § 134 accidit, cum solus L habeat *εἶθ' ἑξῆς ὑποκαταβὰς ὀλίγον ὁ Βηρῶσος πάλιν παρατίθεται ἐν τῇ τῆς ἀρχαιότητος ἱστοριογραφίᾳ* sine dubio ex margine in textum delapsa et recte a Latino Eusebioque omissa.

Sed non solum ex Eusebii chronicis Laurentiani corruptelae cognosci possunt, uerum etiam praeparatio euangelica saepe meliora praebuit. ueluti sub initium libri primi (§ 42 p. 9. 10) leguntur *δῆλον δ' ἐστὶν ἔργῳ, πῶς ἡμεῖς πρόσιμεν τοῖς ἰδίοις γράμμασι* [1]) ex Eusebii praeparatione, multo meliora quam ea quae praebent L et Latinus *πῶς ἡμεῖς τοῖς ἰδίοις γράμμασι πεπιστεύκαμεν* et magis uulgaria et minus apta sententiae; multaque alia ex Eusebio emendata esse facile inuenies. hic duo exempla maxime memorabilia proferam, primum I § 177 (p. 32, 21) in loco Clearchi philosophi, ubi *σαφῶς δέ σοι εἰπεῖν* in L legitur corruptum ex *σαφῶς δ' ἴσθι, εἶπεν*, quae cum omittat Latinus et ipse corrupta inuenisse putandus est. corruptela autem ex elementorum *ο* et *ϑ* maiusculis litteris exaratorum similitudine orta est. alter locus § 204 (p. 37, 4) Hecataei est, ubi habemus in L, quocum consentit Lat, *τί μαίνεσθε, ἔφη, κακοδαιμονέστατον* [2]) *ὄρνιθα λαβόντες εἰς τὰς χεῖρας· πῶς γὰρ οὗτος τὴν αὑτοῦ σωτηρίαν οὐ προϊδὼν περὶ τῆς ἡμετέρας πορείας ἡμῖν ἄν τι ὑγιὲς ἀπήγγελλεν;* uerum Eusebius ita refert: *τί μαίνεσθε, ἔφη, κακοδαίμονες; εἶτα τὸν ὄρνιθα λαβὼν εἰς τὰς χεῖρας, πῶς γάρ, ἔφη, οὗτος* etc., quo exemplo uidemus quod saepe alias factum est, uerba primum corrupta deinde librariorum manu retractata esse. maximam tamen huic quaestioni materiem dant libri II §§ 163—200, ubi Iudaeorum religionem leges cultumque dei Iosephus pluribus exponit, quae Eusebius in praeparationis librum VIII recepit; quorum § 165 sq ita fert: *ὁ δ' ἡμέτερος νομοθέτης — θεοκρατίαν ἀπέδειξε τὸ πολίτευμα θεῷ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ κράτος ἀναθείς, καὶ πείσας εἰς ἐκεῖνον ἅπαντας ἀφορᾶν ὡς αἴτιον μὲν ἁπάντων ὄντα τῶν ἀγαθῶν, ἃ κοινῇ τε πᾶσιν ἀνθρώποις ὑπάρχει καὶ ὅσων ἔτυχον αὐτοὶ δεηθέντες ἐν ἀμηχάνοις, λαθεῖν δὲ τὴν ἐκείνου γνώμην οὐκ ἐνὸν οὔτε τῶν πραττομένων οὐδὲν οὔθ' ὧν ἄν τις παρ' αὑτῷ διανοηθῇ, ἀλλ' αὐτὸν ἀπέφηνε καὶ ἀγένητον καὶ πρὸς τὸν ἀίδιον χρόνον ἀναλλοίωτον πάσης ἰδέας θνητῆς κάλλει διαφέροντα καὶ δυνάμει μὲν ἡμῖν γνώριμον, ὁποῖος δὲ κατ' οὐσίαν ἐστὶν ἄγνωστον. ταῦτα περὶ*

1) cf. infra I 190 II 228, 278.

2) unde discimus etiam Laurentiani archetypum habuisse *τὸν ὄρνιθα*, non *τὴν ὄρνιθα*, quod nunc § 203 (p. 36, 21) in L traditur.

θεοῦ φρονεῖν οἱ σοφώτατοι τῶν Ἑλλήνων ὅτι μὲν ἐδιδάχθησαν ἐκείνου τὰς ἀρχὰς παρασχόντος, ἐῶ νῦν λέγειν etc. quibuscum Latinus consentit, cum haec habeat: *noster uero legislator — diuinam rempublicam declarauit deo principaliter conuersationem nostram atque potestatem excellenter adsignans et satisfaciens eum cunctos inspicere tamquam causam bonorum omnium uniuersis hominibus existentem et quaecumque contigit eos in angustiis supplicasse illius non latuisse uoluntatem nec quicquam eorum quae gessere uel si quid aliquis apud semetipsum potuit cogitare. unum uero eum esse monstrauit et ingenitum immutabilem per tempus aeternum et omni specie mortali pulcritudine differentem et ui*[1] *nobis notum qualis autem sit secundum substantiam prorsus ignotum. haec itaque ut de deo saperent prudentissimi Graecorum quia quidem eruditi sunt illo utique sciendi praebente principia, nunc dicere praetermitto* etc. quibus longe uberiora Laurentianus suppeditat haec, quae ita describam, ut additamenta eius uncinis includam: ὁ δ' ἡμέτερος νομοθέτης — θεοκρατίαν ἀπεῖπε[2]) τὸ πολίτευμα θεῷ [δὲ μᾶλλον μόνῳ] τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ κράτος ἀναθείς, καὶ πείσας εἰς ἐκεῖνον ἅπαντας ἀφορᾶν ὡς αἴτιον μὲν ἁπάντων ὄντα τῶν ἀγαθῶν κοινῇ τε πᾶσιν ἀνθρώποις παρέχειν [τὰ ἴδια καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὧν ἀπηγόρευσαν, μόνον δὲ καὶ τοῦτο δοκεῖν ἐδίδαξαν εἶναι μὲν θεὸν μονάρχην, μετ' αὐτὸν δὲ θεῶν τινὰς μυθολογίας ἀνεπλάσαντο τὸ εἶναι] αὐτοὶ δεηθέντες ἐν ἀμηχανίᾳ λαθεῖν τὴν ἐκείνου γνώμην οὐκ [ἠδυνήθησαν ἀλλ'] οὔτε τῶν πραττομένων οὐθὲν οὐθ' ὡς ἄν τις παρ' ἑαυτῷ διανοηθῇ. ἕνα γοῦν αὐτὸν ἀπέφηνεν [ὁ ἡμέτερος νομοθέτης ἀπρόσιτον] ἀγένητον ἀίδιον ἄχρονον ἀναλλοίωτον πάσης ἰδέας θνητῆς κάλλει διαφέροντα καὶ δυνάμει μὲν [μόνον] ἡμῖν γνώριμον, ὁποῖος δὲ κατ' οὐσίαν ἄγνωστον. ταῦτα περὶ θεοῦ φρονεῖν οἱ σοφώτατοι παρὰ τοῖς Ἕλλησι [μονάρχην ὡς ἐν παραδρομῇ ἀφιέντες· εἰ γὰρ θεὸς οὐ θεοί, εἰ δεῖ λέγειν τῇ ἀνάρχῳ φύσει τὰ καλά τε καὶ ἄτρεπτα καὶ ὡς ἀληθῶς πρέποντα τῇ μεγαλειότητι τοῦ θεοῦ. καὶ] ὅτι μὲν ἐδιδάχθησαν ἐκείνου τὰς ἀρχὰς παρασχόντος, ἐῶ νῦν λέγειν etc. ac primum apparet haec uix fore ut intellegi possint, nisi haberemus textum Eusebianum; ita sunt peruersa omni sententiarum ordine neglecto. id quod inde ortum esse uidetur, quod duo maxime interpolamenta (nam minora omitto) in textum irrepserunt, quae quidem ita fere coniungi possunt: καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὧν ἀπηγόρευσαν[3]), μόνον δὲ καὶ τοῦτο δοκεῖν ἐδίδαξαν, εἶναι μὲν θεὸν

1) *que* codd. 2) consentit *declarauit* Latini. 3) haec non satis intellego.

μονάρχην, μετ' αὐτὸν δὲ θεῶν τινὰς μυθολογίας ἀνεπλάσαντο τὸ εἶναι μονάρχην ὡς ἐν παραδρομῇ ἀφιέντες· εἰ γὰρ θεός, οὐ θεοί, εἰ δεῖ λέγειν τῇ ἀνάρχῳ φύσει τὰ καλά τε καὶ ἄτρεπτα καὶ ὡς ἀληθῶς πρέποντα τῇ μεγαλειότητι τοῦ θεοῦ, quae a lectore aliquo christiano ad § 168 adnotata sunt, ubi philosophorum Graecorum opiniones memorantur; eae enim impugnantur, maxime Stoicorum; deinde bifariam diuisa in textum delapsa pro librariorum captu cum ceteris coniuncta sunt.

Et alibi persaepe in L Iosephi uerba ab interpolatore aut corrupta aut immutata esse cernimus. uelut § 217 Eusebius dedit: *γέρας ἐστὶν οὐκ ἀργύριον οὐδὲ χρυσὸς οὐ κοτίνου στέφανος ἢ σελίνου καὶ τοιαύτη τις ἀνακήρυξις;* quae L sic mutauit: *τὸ γέρας ἐστιν οὐκ ἄργυρος οὐδὲ χρυσὸς οὐδὲ ὁ διάλιθος στέφανος, ἀλλὰ τὸ ὑπερβαῖνον ἅπαντα τὰ γήινα καὶ θεοῦ ἐγγὺς τὸ φίλον εἶναι· καὶ γὰρ θεοφιλοῦς ἀνδρὸς τοιαύτη ἡ ἀνακήρυξις,* quae apparet ab interpolatore esse reficta. et Latinus etiam hic cum Eusebio fere consentit[1]). eiusdem generis est § 191, ubi uerbis *πᾶσα μὲν ὕλη πρὸς εἰκόνα τὴν τούτου ἄτιμος* haec addit L: *ἐστι πρὸς τὴν ἐκείνου δόξαν,* et § 206, ubi pro non *λευσθησόμενον* in L est *λιθασθησόμενον,* quae neminem credo probaturum esse. quare iam Hudsonus multa grauissima interpolamenta Eusebii ope ex Iosepho sustulit. sed restabant alia; nam fere nulla sententia in hoc Iosephi loco ab interpolatore non temptata est. nec mirum; agebatur enim res non Iudaeorum solum, sed Christianorum quoque, qui cum haec summo studio legerent, simul corrigebant et augebant. quo factum est, ut huius loci integra memoria in solo paene Eusebio reposita sit[2]).

Sed haec quaestio confici non potest, nisi prius explanauerimus, quae sit Eusebii codicum hoc loco auctoritas; nam ei quoque mirum in modum discrepant. atque, ut supra dixi, trium librorum scripturas attuli, antiquissimi Parisini (B) Medicaei (G) et Marciani (J). horum Parisinus ita mutilus est, ut Eusebii uerba non tam certo consilio in breuius redacta, quam casu et archetypi corruptela lacerata esse uideantur: complura igitur omittit. in eis autem, quae supersunt, plerumque consentit cum Medicaeo (G). iam uero hunc Medicaeum saepe ab Marciano (J) ita recedere uidemus, ut non ex librarii errore, sed ex certo emendandi consilio discrepantiae

1) *honor tribuitur non argenti non auri neque coronae capitis aut cuiusdam praedicandae festiuitatis* (p. 887 ed. Bas.).

2) interdum sed rarius L meliora praebet quam Eusebius, uelut in loco supra exscripto (§ 167 p. 76, 6) ex eo *ἕνα* recipiendum est a Latino confirmatum.

ortae esse uideantur. accedit quod quaedam in J leguntur ab G omissa, quae eius modi sunt, ut aut ab hoc dedita opera neglecta aut ab illo ultro adiecta esse uideantur; nam ne in his quidem de fortuito errore cogitari licet. denique id quod maxime mirum est, in tantis a Medicaeo discrepantiis Venetum cum Laurentiano Iosephi facere solere uidemus. uelut II § 171 (p. 77, 13) in BG est *ὁ δὲ*, in JL *ἕτερος δὲ*; § 192 (p. 81, 11) *ὕδατα* in BG, *ποταμοὺς καὶ θάλατταν* in JL; § 212 *τέμνειν* G *κόπτειν* JL aliaque plura. grauius est exemplum II § 170 (p. 77, 6), ubi in G et B est: *οὐ γὰρ μέρος ἀρετῆς ἐποίησε τὴν εὐσέβειαν, ἀλλὰ ταύτης μέρη τἆλλα, λέγω δὲ τὴν δικαιοσύνην τὴν σωφροσύνην τὴν καρτερίαν*, sed in J: *οὐ γὰρ μέρος τῆς ἀρετῆς ἐποίησε τὴν εὐσέβειαν, ἀλλὰ ταύτης μέρη τε ἄλλα καὶ συνεῖδεν αὐτὰ καὶ κατέστησε, λέγω δὲ τὴν δικαιοσύνην τὴν σωφροσύνην τὴν καρτερίαν*, in L autem: *οὐ γὰρ μέρος τῆς ἀρετῆς ἐποίησεν τὴν εὐσέβειαν, ἀλλὰ ταύτης τὰ μέρη τἆλλα συνεῖδε καὶ κατέστησε, λέγω δὲ τὴν δικαιοσύνην τὴν καρτερίαν τὴν σωφροσύνην*. consentit igitur J cum L, nisi quod extrema uerba eo ordine ponit, quo sunt in BG. iam si reputamus sententiam qualem BG exhibent optimam esse, ea autem quae addunt LJ et molesta et superflua, denique L saepe interpolamentis uitiatum esse, breuiorem codicum GB sententiam a Iosepho scriptam esse dicemus. idem usu uenit § 182 (p. 79, 21), ubi G[1]) uerba *τοῖς τολμῶσι ταῦτα παραβαίνειν μάλιστα σοφίας δεινότητα μαρτυροῦσιν* melius disposuit quam JL *τοῖς μάλιστα τολμῶσι ταῦτα παραβαίνειν σοφίας δεινότητα μαρτυροῦσιν*. et § 173 (p. 78, 2) BG dant quod res postulat: *τῆς κατὰ τὸν οἶκον ἑκάστων τροφῆς*; perperam *κατὰ τὸν οἰκεῖον* L et *κατὰ τὸ οἰκεῖον* J; etiam § 213 apparet interpolata esse uerba in J et L tradita, praesertim cum *πόρρωθεν* quod addunt omni ratione careat; uide et § 217.

Haec autem et his similia quaecumque J cum L habet communia non in codicibus Eusebianis reperta esse existimo, sed ex L in J inuecta. fac enim aliter euenisse et Eusebianorum antiquam recensionem in J extare; futurum fuisse puto, ut etiam in aliis Eusebiani operis partibus, eis saltem quae ex Iosepho excerpta sunt, G ab J simili modo discedat, id quod longe aliter accidit; nam quae sunt discrepantiae paucae sunt et leues. deinde codicis J cum Laurentiano Iosephi consensus ita explicandus esset, ut genuinum illum esse testem putaremus Eusebiumque eum Iosephum legisse, quem exhibet J. quod pugnat cum eis quae supra exposita

1) nam B haec omnia omisit.

sunt; primum enim Eusebium diximus saepe a Laurentiano multum discedere, deinde eum multo meliora habere quam Laurentianum demonstrauimus, quae in hoc loco omnia peruerterentur; nam et cum Laurentiano consentiret Eusebius et interpolatus esset. denique, id quod etsi rem non decernit aliquid tamen est, in hoc loco J inter codices Eusebianos singularem locum obtinet; nam cum G et B facit et sine dubio Bononiensis liber, quem Eduardus Schwartz Medicaeo simillimum esse dicit. illud igitur, quod supra posui, reiciendum et id statuendum est, ex Laurentiano interpolatum esse J, neque in hoc sed in G quique ei similes sunt genuina Eusebii uerba esse tradita. id quod maxime confirmatur uno loco II § 209, quem huic disputationi superaddere liceat, ubi G haec exhibet: *καὶ τὸν οὐκ ἀμειβόμενον τὰς παρ' αὐτῶν χάριτας ἀλλ' εἰς ὁτιοῦν ἐλλείποντα λευσθησόμενον παραδίδωσι καὶ παντὸς τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἔχειν τοὺς νέους φησίν, ἐπεὶ πρεσβύτατον ὁ θεός*, J autem haec: *καὶ τὸν οὐκ ἀμειβόμενον — ἀλλ' εἰς ὁτιοῦν ἐλλείποντα λευσθησόμενον παραδίδωσι. κελεύει καὶ παντὸς τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἔχειν τοὺς νέους, ἐπεὶ πρεσβύτατον ὁ θεός*, denique L: *καὶ τὸν οὐκ ἀμειβόμενον — ἀλλ' εἰς ὅτι οὖν ἐκκλίνοντα λιθασθησόμενον παραδίδοσθαι κελεύει καὶ παντὸς τοῦ πρεσβυτερίου τιμὴν ἔχειν τοὺς νέους, ἐπεὶ πρεσβύτατον ὁ θεός.* nam *κελεύει* uidetur insertum esse omisso *φησίν*[1]), ut coniungeretur cum *παραδίδωσι;* nam nisi hoc uoluisset, scripsisset opinor *καὶ κελεύει,* non *κελεύει καί;* ergo ad Laurentiani textum Flauianum id accommodatum est, non ad Marciani codicis Eusebianum, in quem *κελεύει* receptum est, quia paullo facilius intellectu uisum est emendatori quam *φησίν.* et similis fere ubique ratio obtinet, ut J ex L ea adsumpserit, quae probabiliora uidebantur[2]); nam grauissima Laurentiani interpolamenta, de quibus supra dixi, ab eo absunt nec raro cum B et G aliisque consentit.

Attamen fortasse aliquis ad codicis Eusebiani J fidem tutandam ad Latinum prouocabit, qui saepius cum J consentiat, cum maiora Laurentiani interpolamenta omittat, minora plerumque exhibeat; commode igitur statui posse talia habuisse Eusebium Iosephi uerba qualia tradit J. sed ne eo quidem confugere licet; nam numquam adiungitur Latino solus J, sed aut cum L aut cum G aliisque Eusebii codicibus. ea igitur, quae cum Latino ei sunt communia, plurima ex L assumpta sunt; quod ubi factum non est, non magis J

1) quod casu omissum esse potest; nam plerumque in codicibus abbreuiatur.

2) etiam II 195 (p. 82, 3) et 197 (p. 82, 7) accidit, ut quaedam ex L ab J recepta sint, alia spreta.

cum Latino concordat quam G, uelut § 163 sq. aliisque locis (uid p. XIV sq.). cum igitur solus J cum Latino numquam coniunctus sit, est ubi G aliique Eusebii codices soli cum Latino uerum seruarint, uelut § 203 uterque omittit *ἡ ψυχή*, quod interpolauit L et ex eo prompsit J. iam haec nullo modo explicari possent, si J uerax Eusebii testis esset; tunc enim G aliique codices interpolati et corrupti et breuiati existimandi essent, nec fieri posset, ut hi uera Iosephi uerba seruarint, Marciani autem interpolamenta cum Laurentiano consentiant. sed quid diutius argumentando fatigamur? planum enim est, codicem J hoc loco ex Laurentiano interpolamentis corruptum neque Eusebiani textus testem esse sincerum. haec pluribus uerbis explicaui, quia ad Iosephi uerba restituenda alicuius est momenti, quid de codice J statuatur; non paucae enim sententiae sunt, quas ex eius codicisque Laurentiani fide receptas codd. BG aliique Eusebiani omittant. ab Eusebio igitur haec aliena sunt; et quoniam in Iosephi uerbis tradendis Eusebii auctoritas multo maior est quam et Laurentiani et Latini, quae ab Eusebio omissa sunt minoris fidei sunt existimanda, praesertim cum ad rem nihil conferant sed uerba sola addantur. nec dubitabimus ea interpolatori tribuere, quem tot addidisse supra demonstratum est[1]).

Quod si Eusebium demonstraui omnium esse et antiquissimum et optimum Iosephi uerborum testem, quem tum quoque sequi decet cum ea quae L alia habet per se non sunt reicienda, non tamen is ab omni uitio liber putandus est. primum enim multa peccarunt in chronicis excerptores[2]) in reliquis librarii, quae rectius in codice Laurentiano traduntur. ueluti I 26 (p. 7, 8) *εἰ ταῦτα γράψειαν ἑτέρως* quod L habet rectius se habet quam Eusebiana *εἰ μὴ τὰ αὐτὰ γράψειαν ἑτέροις*. et § 38 (p. 8, 26) Iosephus scripsit *τὰ δικαίως πεπιστευμένα*, non quod Eusebii hist. eccl. librarii uoluerunt *τὰ δικαίως θεῖα πεπιστευμένα*, quae hodieque in Iosephi editionibus esse solent. et § 110 (p. 20, 5) *μάρτυρα Δῖον ἄνδρα — πεπιστευ-*

1) adde II 197, ubi haec *παράκλησις δὲ πρὸς τὸν θεὸν ἔστω διὰ τῆς εὐχῆς καὶ δέησις, οὐχ ὅπως διδῷ τὰ ἀγαθά — ἀλλ᾽ ὅπως* etc. exhibent LLat et J, sed multo meliora *δέησις δ᾽ ἔστω πρὸς τὸν θεὸν οὐχ ὅπως διδῷ τὰ ἀγαθά — ἀλλ᾽ ὅπως* cod. G. et mox § 198 *ἃ μακρὸν ἂν εἴη νῦν γράφειν. τοιοῦτος μὲν ὁ περὶ θεοῦ καὶ τῆς ἐκείνου θεραπείας λόγος ἡμῖν ἐστιν, ὁ δ᾽ αὐτὸς ἅμα καὶ νόμος* addunt LLat et J clausulam non nimis bene conceptam, qua res ipsa non tangitur. similis ratio est § 220.

2) in excerptis Cramerianis I 110 (p. 19, 16) additum est *ἐπιδέδωκεν* et I 120 (p. 22, 1) *ἐνίκα λύων* extat, non *ἐνίκα*; quorum utrumque habet quo commendetur, sed cum uersio Armeniaca non consentire uideatur, recipere ausus non sum.

μένον rectius LLat habet, quam Eusebius *μάρτυρα δεξιὸν ἄνδρα — πεπιστευμένον Δῖον,* nec minus § 123 uerba *ὁ τῆς Ἀστάρτης ἱερεύς* ab Eusebio corrupta feruntur. quin etiam in eo libri II loco, qui in L tantis corruptelis refertus est, uel hic interdum Eusebium superat, uelut § 190 (p. 81, 8) *ἄφατος* pro Eusebiano *ἀφανέστατος* habet recteque § 196 (p. 82, 7) omittit *εἴη.* sed haec aliaque fortasse Eusebii librariis potius quam Eusebio ascribenda sunt. grauiora sunt alia uitia Eusebio cum ceteris testibus omnibus communia, quae iam antiquitus demonstrant corrupta esse Iosephi uerba. nam I § 75 (p. 13, 14) uerborum Manethonis initium excidit ut in L et Latino, sic apud Eusebium. alibi aliena iam Eusebii aetate in textum inrepsisse uidentur; nam II 201 (p. 83, 6 sq.) uerba *γυνὴ δὲ χείρων — ἔδωκε,* quae etiam Eusebius exhibet, tam moleste interposita tamque similia sunt praeceptis Pauli apostoli, ut interpolata esse censeam. deinde memorabilis est locus in Manethonis Aegyptiaca interpositus; postquam enim Hycsos lingua Aegyptiorum reges pastorum esse dixit, haec I 83 (p. 15, 3 sq.) sequuntur: *ἐν δ' ἄλλῳ ἀντιγράφῳ οὐ βασιλεῖς σημαίνεσθαι διὰ τῆς* $\overline{\textit{υκ}}$ *προσηγορίας, ἀλλὰ τοὐναντίον αἰχμαλώτους δηλοῦσθαι ποιμένας· τὸ γὰρ* $\overline{\textit{υκ}}$ *πάλιν Αἰγυπτιστὶ καὶ τὸ* $\overline{\textit{ακ}}$ *δασυνόμενον αἰχμαλώτους ῥητῶς μηνύει. καὶ τοῦτο μᾶλλον πιθανώτερόν μοι φαίνεται καὶ παλαιᾶς ἱστορίας ἐχόμενον,* quae a Iosepho addita non esse intelleget quicumque ultima uerba legerit; nam mirum esset, si scriptor interpretationem ex alio Manethonis exemplari desumptam tam inepte addidisset suamque ipse hoc pacto dissoluisset disputationem. accedit quod ipse mox § 91 ex alio Manethonis libro ordine idem profert nec tamen ad hunc locum respicit. quare nullus dubito, quin teneamus notam margini appositam ex § 91 confectam iam Eusebii tempore inter scriptoris uerba delapsam. nam talia in uetustis exemplaribus in margine extitisse eo demonstratur, quod paullo infra hodieque in L habemus duo adnotamenta, quae una cum uerborum contextu scripta ex Laurentiani archetypo prouenisse probabile est, alterum § 92 (p. 16, 13) de Iosepho Iacobi filio, alterum § 98 (p. 17, 9) de Setho et Ramessi; quorum alterum incipit a uerbis *ἐν ἑτέρῳ ἀντιγράφῳ εὑρέθη οὕτως* alterum *εὑρέθη ἐν ἑτέρῳ ἀντιγράφῳ οὕτως* similiter atque illud, de quo sermo est; alterum Iosephum uel Manethonem ex libris sacris emendat, alterum de Sethone et Ramesse et Harmaë fratribus noua quaedam profert, quae inde orta sunt, quod non *Σέθως ὁ καὶ Ῥαμέσσης,* sed *Σέθως καὶ Ῥαμέσσης* scriptum inuenit duosque hos fuisse fratres putauit uir doctus quisquis fuit. et haec adnota-

menta nihil obstat, quominus satis antiqua existimemus; quae quidem ab altera nominis Hycsos explicatione § 91 prolata nec doctrina nec genere differunt, sed eo solum, quod marginem tenuerunt nec in textum inlata sunt, id quod casui magis quam interpolatoris consilio tribuendum est. nec mirandum est, iam Eusebii tempore talia ex margine inter Iosephi uerba delapsa esse; nam eo ipso tempore studiosissime legebatur, ut testantur scriptores christiani antiquissimi et maxime ipse Eusebius. postremo antiquam corruptelam traxit I 125 (p. 23. 3) Pygmalionis nomen; qui enim in L est *φυσμαλίου* in Lat *pigmalion*, is uarias huius nominis scripturas percensentibus in Eusebii et Theophili codice olim fuisse uidetur *πυγμαλίων φυσμαλίουν* geminatione orta ex correctura male intellecta. Theophilus autem quod cum Eusebio concinit, non mirum est, cum eum iam supra in Phoenicum regum recensu cum eo facere demonstrarimus. addo Porphyrium, qui unum quem affert Iosephi locum II 213 talem fere dat, qualem Eusebius tradidit[2]. hoc igitur consensu Eusebii auctoritatem haud mediocriter augeri apparet, ut merito huius textum et antiquiorem et meliorem appellaueris.

Haec de Eusebio. nunc de uersione Latina quaedam addenda sunt, quam iam supra docuimus propius ad Laurentianum ita accedere, ut cum a grauioribus quibusdam interpolamentis liber sit[1]) non paucas tamen eius corruptelas adsumpserit, ueluti I 122 sq. quamquam non habet additicia uerba *ἔτη δεκαδύο* (p. 22. 8), tamen numeros annorum eodem modo corruptos legit ac sunt in L. similiter I 42 (p. 9, 10) dat *quemammodum nos propriis litteris credimus*, quod est Laurentiani *πῶς ἡμεῖς τοῖς ἰδίοις γράμμασι πεπιστεύκαμεν*, non Eusebianum *πῶς ἡμεῖς πρόσιμεν τοῖς ἰδίοις γράμμασι*, et § 112 (p. 20, 5) cum L recte legit *Δῖον ἄνδρα* etc., non Eusebianum *δεξιὸν ἄνδρα*. et § 117 cum habeat *successit in eius regno filius eius Iromus qui uixit annis triginta quattuor. hic statuit locum* etc. id ex L explicatur, in quo (p. 21, 8) *ἔτη — ἐβασίλευσεν* desunt. nec minus I 204 (p. 37, 2 sq.) Laurentiani uerba uertit hisce: *quid furitis, inquit, mali daemonii auem sumentes in manibus? haec enim suam salutem nesciens de nostro itinere nobis salubritatem potuit indicare?* de quo supra dixi (p. XIV). haud aliud libri II loco illi accidisse uidemus, qui in L tot interpolationibus refertus est, ubi primam statim sententiam (§ 163 p. 75, 14) sic inuenimus latine expres-

---

1) I 118, 119, 134, II 166 sq. 2) ceterum Porphyrius in aliis (*κελεύει* et *συνεργαζομένων*) cum L consentit; sed reputandum est eum Iosephi non tam uerba accurate transcripsisse quam sententias expressisse.

sam: *qui uero praecipuas instituerit leges uel qui iustissime de dei fide cognouerit, licet hoc ex ipsis legibus facta comparatione conspicere.* et infra § 192 haec exhibet: *uidemus eius opera lumen caelum terram solem lunam flumina mare animalium nationes redditiones fructuum. haec deus fecit non manibus neque laboribus nec quibusdam indiguit sibi cooperantibus, sed ipso iubente bona repente facta sunt bona. hunc*[1] *homines conuenit uniuersos sequi eumque placare*[2] *exercitatione uirtutis; modus enim diuinae placationis iste sanctissimus est;* haec enim proxime accedunt ad Laurentiani textum. ad Eusebii tamen exemplar una sententia *sed ipso iubente* expressa est, quam L sic tradit: ἀλλ᾽ αὐτοῦ καλὰ θελήσαντος καθὼς ἐβουλήθη εὐθὺς ἐγένοντο. addo § 213, ubi in Lat legimus *sic autem olim nos mansuetudinem atque clementiam studuit edocere,* quae ex graecis Laurentiani expressa sunt nec solum διδάσκειν ἡμᾶς ἐσπούδασεν pro Eusebiano ἡμᾶς ἐπαίδευσεν, sed etiam πόρρωθεν Latinum habuisse apparet. statimque infra § 213 exhibet: *quaecumque enim ueluti supplicantia oriuntur in domibus haec interdixit occidi, sed neque parentes denique praecepit auferri, et licet inimica sint animalia eis tamen parcendum esse sanciuit.* ergo habuit ὅσα, non ἃ, προσφύει non προσφεύγει, κἂν ᾖ πολέμια non κἂν τῇ πολεμίᾳ, additque κελεύει, quae omnia etiam Laurentiani sunt propria. sed ea quoque memoranda sunt, quae cum Eusebio habet contra Laurentiani fidem non pauca; nam II 193 quod interposuit L ὁ κόσμος ab Lat abest sicut ab Eusebio, similiterque nec minus recte § 203 ἡ ψυχή; et I § 82 τὸ σύμπαν αὐτῶν ἔθνος Eusebii uertit, non τὸ ἔθνος Laurentiani; et § 116 (p. 21, 4) ἑκάστοις cum Eusebio, non cum L ἐκείνοις, et § 200 συνεστρατεύσαντο habuit cum illo, συνεστρατεύομεν deterius L. his tot exemplis demonstratur Latinum ut aetate sic gradu et uirtute medium quendam inter Laurentianum et Eusebium locum cepisse, ut huic quidem cedat, Laurentianum uero integritate et uirtute superet, et tres tamquam gradus corruptionis et interpolationis in his Iosephi libris conspicuos esse, ante Eusebium coeptae ad Cassiodorii aetatem continuatae in Laurentiano codice finitae, denique longe maximam auctoritatem esse Eusebii proximam Latini tum codicis Laurentiani. quodsi apud scriptorem temporis Cassiodorei haberemus plura ex Iosepho excerpta, fortasse Latini codicem Graecum haberemus. quaedam extant apud Cosmam Aegyptium, quae proprius ad Laurentiani quam ad Eusebii textum accedunt; sed nec multa sunt nec grauia.

1) *nunc* codd. 2) *placere* codd., corr. ed. Basil.

Sed redeo ad Latinum, quem in longe maiore librorum contra Apionem parte magnam habere auctoritatem apparet. et multa ex eo aut corrigenda sunt aut iam ab aliis correcta uelut I 247 ὅς ex ὅθεν factum, § 251 ἃ παρίημι ex παρ' ἡμῖν, § 292 Ῥαμέσσην ex μεσσήν, § 311 Ἱεροσολυμίτας ex Ἱεροσολύμους. II 119 in L legimus: τοῦ ναοῦ δ' αἱ θύραι τὸ μὲν ὕψος ἦσαν ἑπτὰ πηχῶν, εἴκοσι δὲ τὸ πλάτος, κατάχρυσοι δὲ πᾶσαι etc.; sed quis umquam portas uidit septem cubitorum altitudinis, uiginti latitudinis? quare recte Latinus: *altitudine quidem erant cubitorum sexaginta, latitudine uero uiginti*[1]; II 236 recte Latinus *Molones* dat, perperam L *Σόλωνες;* denique praecipue memorandus est locus de sacrorum apud Graecos desolatione (II 253sq.), quem Lat. interpolationibus quibusdam liberauit. sed ut supra in locis ab Eusebio traditis uidimus, sic in aliis quoque Latinus corruptelas Laurentiani habet, uelut II 228 μαρτυρίας pro καρτερίας, § 275 ἀπομίγνυνται corruptum ex ἀπόμνυνται, quod ex coniectura restitui; et § 230 in loco manifestis interpolationibus corrupto nihil est auxilii in Latino; nam uerba suspecta τὸ καλὸν ἔργον καὶ φιλάνθρωπον ab eo non minus legebantur quam leguntur in L. et II 162 quamquam paullo emendatiora habuisse uidetur Iosephi uerba quam L, minime tamen sana repperit. at raro accidit, ut de suo adderet, id quod factum esse cernimus I 125 sorori Pygmalionis Didus nomine addito, quod ex Vergilio nouit.

Ceterum, id quod iam in uoluminis I praefatione monui, in Latino id molestum accidit, quod saepe intellegi nequit, qualia habuerit Graeca; omitto siquid non intellexit; neque enim raro lapsus est; sed nec particulas nec tempora satis distinguit, nec curat sententiarum nexum aut uerborum ordinem. est ubi omittat quae non intellexit aut difficilia eludat, nec deest, ubi quaedam adiecerit. quibus interdum difficultas haud exigua paratur; nam in tot Laurentiani corruptelis fieri potuit, ut re uera plura reppererit quam nos habemus. uelut II 118 (p. 68, 29) graecis addit *et hoc*, ut sit καὶ τοῦτο πολέμου συνεστηκότος, non male; nam saepe Iosephus ita loquitur, nec tamen necessarie. paullo post II 135 (p. 71, 11) *quod rite fecit* a Latino suppletur, quod sententiae tam aptum est, ut ex graeco libro petitum esse addendumque esse coniciam ὀρθῶς ποιῶν. sed cum ne hoc quidem necessarium sit, alii fortasse aliter iudicabunt. haec autem difficiliora aliaque Latini propria in appa-

---

1) cf. bell. Iud. V 5. 4.

ratu critico plerumque reperiri non poterunt, sed eis qui de Latino ubique certa desiderabunt ad ipsam uersionem recurrendum erit, quam mox ab academia Vindobonensi editam prodituram esse spero. ego interim eum libri II locum (§§ 52—113), quem solus seruauit Latinus, ad codicum fidem emendatum edidi. quem si perlegeris, intellegis quantas difficultates habeat quamque saepe non sufficiat ad Graeca uerba restituenda, qui quidem sine Graecis interdum uix intellegi possit; ut inde magis appareat maioris horum librorum partis fundamentum repositum esse in codice Laurentiano. quem dolemus sane parum integrum esse saepiusque corruptum; solatur tamen nos, quod non omnes huius operis partes pari modo interpolationibus affectae uidentur.

Iam ad hunc codicem, a quo initium cepit haec disputatio, paucis redeundum est. restant enim quaedam dicenda de correcturis et adnotamentis, quae in eo reperiuntur. ac primum inter notas marginales una maxime memorabilis de Atheniensibus est adscripta ad II 130 (p. 70, 18) manu prima exarata. maioris momenti sunt notae ad Manethonis uerba I 92 et 98 ita adscriptae, ut una cum Iosephi uerbis ex archetypo petita esse uideantur, de quibus supra (p. XX) dixi. alius sunt generis uariae lectiones, quae appositis litteris γρ aut in margine aut inter uersus extant I 157 (p. 29, 20), 159 (p. 30, 5), 222 (p. 30, 18), 292 (49, 19), II 174 (p. 78, 6) 273 (95, 23); neque enim una cum reliquis scriptae sed quamquam aequali manu exaratae sunt postea superadditae esse uidentur, tales uero sunt, ut coniectura potius inuentas quam ex alio exemplari sumptas esse existimem. denique in ipso textu correcturae inlatae sunt manu prima eius modi, ut librarii uitia corrigi appareat; quare eas ex codicis exemplari ductas esse censeo, uelut I, 28 (p. 7, 18) ἐπι-
μιγ μοῦσυγ γόνου
δεικνυμένων, § 112 (p. 20, 4) ὑπ᾽ ἐκείμενοσ, § 213 (p. 38, 14) ἀντιόχου, quare dubito an eundem correctorem secutus I 157 non Μύττυνος sed Μύττονος edere debuerim; desunt tamen ne in hoc quidem genere
φθ
coniecturae, ut II 25 (p. 57, 16) κρυβῆναι. ceterum omnia haec ut dixi pauca sunt. confirmatur igitur quod antea dixi (p. V not.), alium codicem ad Laurentianum emendandum non uideri adhibitum esse. postea recentior manus, quae margini quaedam inlusit, textum non attigit, ut codex genuino nitore etiam nunc splendeat.

§ 4.

De editionibus huius Iosephi operis pauca eis addam, quae in uoluminis I praefatione p. LXXIII dixi. editionem igitur principem Arlenianam, quae Basileae prodiit anno p. Chr. 1544, iam dixi ex Laurentiani apographo fortasse ex libro Schleusingensi manasse, quae omnium reliquarum editionum et principium est et fons. non pauca vero Hudsonus, cuius editio prodiit Oxoniae anno 1720, emendauit. qui Laurentiani scripturas ex Bigotii schedis habuit; quare cum Bigotianum (*Big.*) in notis appellat, cui interdum additur Florentinus (*Flor.*) quasi alius. praeterea Hafniensis codicis lectiones a Wandalino accepit. deinde Hauerkampus, ut solet, Hudsoni et textum et commentarios iterauit additis notis Coccei Spanhemii Relandi aliorum; praeterea habuit lectiones a Iohanne Grammio ex codice Hafniensi excerptas; ipse nihil attulit. Hauerkampo usi sunt posteri editores, praecipue L. Dindorf editionis Didotianae auctor et Immanuel Bekker, cui a Teubnero bibliopola Lipsiensi cura Iosephi edendi iniuncta erat[1]), quorum neuter nec codicem neque uersionem Latinam neque Eusebium ultra Hudsonum ad Iosephum emendandum adhibuit. postremo hos libros separatim cum commentariis J. G. Mülleri ediderunt C. Joh. Riggenbach et Conr. de Orelli Basileae 1877[2]), qui textum secuti sunt fere Bekkerianum; prolegomena eius modi sunt, ut editorem uix aliorum libros recte legere posse intellegas, commentarii uero pueris potius quam uiris doctis accommodati repletique erroribus uix unum alterumue melioris iudicii documentum produnt. quare ego quidem miror Riggenbachium et Orellium, quos non puduerit talia edere[3]). at omnibus doctrinae et iudicii copiis egregie instructus erat Alfredus de Gutschmid, qui hos Iosephi libros scholis academicis explicare solebat. et spes erat eum editurum esse; nam apparatum criticum colligere et disponere coeperat; sed ad ipsum edendi munus non

1) *Flauii Iosephi opera, uol. VI Lipsiae 1856.*

2) *Des Flavius Iosephus Schrift gegen den Apion. Text und Erklärung, aus dem Nachlass von J. G. Müller herausgegeben von C. Joh. Riggenbach Prof. und Conr. von Orelli, Prof. Basel 1877.*

3) quod ut breuiter probem, duas sententias ex praefatione Mülleri hic repeto: p. 10 *Es finden sich Handschriften von Joseph in Wien, Paris, Leiden, Florenz, London, Oxford, Cambridge, in Polen.* et paullo infra: *Dagegen gibt der Codex Hafn. bei Haverkamp (eigentlich in der Laurentiana in Florenz) bloss die beiden Bücher contra Apionem.* ergone Hafniensem reuera Laurentianum esse putauit?

accessit; certe post mortem eius nihil repertum est, quod eo spectaret. inter ea autem quae reliquit imprimis scholarum academicarum commentarii mihi ab heredibus traditi sunt usque ad I 183 (p. 33, 21) perducti, rerum copia et iudicii subtilitate eximii, ex quibus excerpsi quae huic editioni apta erant; omnia enim recipere non e re uisum est, cum Gutschmidius commentarios confecerit antequam Laurentianum cognouisset.

Restat ut eis, qui de hoc uolumine bene meruerunt, gratias agam. imprimis nominandi sunt F. Vogt, Hieronymus Vitelli Florentinus, Castellani et Soranzo Veneti, qui Eusebii codices meum in usum contulerunt, nec minus C. Bruun Hafniensis, qui humanissimas mihi de codicibus Hafniensibus litteras misit; denique hic quoque Carolo Boysen meo debitas gratias reddo, qui in excutiendo Latino et in corrigendis plagulis typothetarum optima et indefessa opera me adiuuit.

§ 5.

Huius editionis consilium idem est ac uoluminum reliquorum. nam textui graeco subieci adnotationis loco quae codex Laurentianus ceteraque subsidia aliter exhibent. et Laurentiani quidem discrepantias praeter accentus et spiritus mutatos aut omissos aut ῑ adscriptum neglectum dedi omnes. etiam *ν ἐφελκυστικόν* ante consonas positum ex eo asciui, quod cum Eusebiani codices fere numquam admittant, id adnotatum non est, sicut alias quoque horum codicum quisquilias orthographicas fortuitosque librariorum errores reticui. ad latina (II 52—113) ex codicibus non adnotata sunt nisi grauiora; orthographiam eorum constitui ad fidem codicis Ambrosiani papyracei, de quo dixi in praef. uol. I p. XXVIII. saepius in lemmate ea textus uerba apposui, quorum loco alia traduntur, nec raro, sicut antea feci, ita nunc consentientes testes lemmati subiunxi. id mutaui quod singulis adnotationum paginis non ut in ceteris uoluminibus testium indicem praemisi, cum plerumque duo soli testes sint L et Latinus, sed eis solummodo paginis, ubi alii imprimis Eusebius accedunt.

Signis codicum aliisque scripturae compendiis usus sum hisce:

L = codex Laurentianus plut. 69 cod. 22.

Lat = uersio Latina, quae sola seruauit II 52—113, ubi in notis haec signa habes explicanda

C = codex Bodleianus Canonicianus n^{r} 148.

L = codex Laurentianus plutei LXVI cod. 2.
Cors. = codex Corsinianus n[ro] 839.

Eus et *Euseb* = Eusebius in historia ecclesiastica (*hist. eccl.*) aut chronicis (*chron.*) aut praeparatione euangelica (*praep.*). chronica extant in uersione Armeniaca (*Arm.*) et in excerptis Crameri (*exc. gr.*) et apud Syncellum (*Sync.*). praeparationis eu. codices consului

B = Parisinum gr. n[ro] 465.
G = Laurentianum plut. VI cod. 9 saec. fere XIV.
J = Venetum gr. n[ro] 341 saeculi XV.

* asteriscus inter Iosephi uerba positus lacunam significat, unci [ ] spuria aut suspecta.
γϱ in codice iunctim scriptum = *γϱάφεται.*
add. = addit addunt additum similia.
coni. coniecturas meas significat, nisi alius auctor nominatur.
corr. = correxit correctum correctura similia.
euan. = euanuit euanidum.
fort. = fortasse.
i. marg. = in margine.
litt. = littera litterae sim.
man. et *m.* = manus.
om. = omittit omittunt.
ras. = rasura, *eras.* = erasum.
rec. = recens recenti sim.
s. = suprascripsit suprascriptum sim.
suppl. si quid primo omissum deinde suppletum est.
tr. = transponit sim.
u. = uersus.
uid. = uidetur.
¦ finem uersus, ‖ finem paginae significat.
· in media litterarum uia positum litteram erasam, * litteram euanidam significat.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

p. 3 ad titulum adnotandum est, etiam Origenem contra Celsum I p. 14 *περὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων ἀρχαιότητος* inscribere hos libros.
λόγος α' inscribitur iam in ed. pr.

„ 5, 19 in notis repone: tr. Eus praeter cod. J.

„ 6, 20 *ἀρχαιότητα* (*de antiquitate*) etiam Lat habuit.

„ 11 in notis repone: 28 *πολεμοῦντας* Gutschmid.

„ 13 in notis ad. u. 7 lege: §§ 228, 287, 288, 296, 300.
in notis ad. u. 10 lege: cf. § 228.

„ 15, 19 in notis repone: infra § 94 *Τέθμωσις*.

„ 22 ad u. 5 adnotandum erat: *ιζ'*] Theophil. Eus. Arm. Sync. etc; nam etiam Theophilus *ιζ'* habet.
u. 12 lege: *Astartiarum* Eus. Arm.; nam Latinus habet *astartae sacerdos*, quod cum editis consentit.
124 ad. u. 12 ascribendum erat et 125 ad p. 23, 2.

„ 34 testium index (LLat Eusebius praep. euang. IX 5. 7) tollendus est.

„ 37, 7 repone *Ἰουδαῖος*.
§ 205 ad u. 7 adscribenda erat.

„ 57 ad u. 15 tolle notam ad *Σίναιον*; nam in Lat sine dubio *sineus* fuit; cod. Marcianus *syneus* habet; ceterorum uero scripturas ex *sineus* corruptas esse apparet; Canonicianus non *mens*, sed *sm̄s* habet.

„ 59, 18 *γενηθεὶς* conicio.

„ 63 uersui 30 errore ascriptum est 20.

„ 89, 9 in notis repone *τούτῳ* pro *τούτω*.

„ 91, 23 in notis: *fato constrictos* in Lat coniectura est Boyseni, *factos conscriptos* codd. Lat

FLAVII IOSEPHI

DE IVDAEORVM VETVSTATE

SIVE

CONTRA APIONEM

LIBRI II.

Φλαΐου Ἰωσήπου περὶ ἀρχαιότητος Ἰουδαίων λόγος α΄.

1. *Ἱκανῶς μὲν ὑπολαμβάνω καὶ διὰ τῆς περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν
συγγραφῆς, κράτιστε ἀνδρῶν Ἐπαφρόδιτε, τοῖς ἐντευξομένοις αὐτῇ
πεποιηκέναι φανερὸν περὶ τοῦ γένους ἡμῶν τῶν Ἰουδαίων, ὅτι καὶ
παλαιότατόν ἐστι καὶ τὴν πρώτην ὑπόστασιν ἔσχεν ἰδίαν, καὶ πῶς
τὴν χώραν ἣν νῦν ἔχομεν κατῴκησε * πεντακισχιλίων ἐτῶν ἀριθμὸν
ἱστορίαν περιέχουσαν ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἱερῶν βίβλων διὰ τῆς Ἑλλη-
νικῆς φωνῆς συνεγραψάμην. ἐπεὶ δὲ συχνοὺς ὁρῶ ταῖς ὑπὸ δυσμε-* 2
*νείας ὑπό τινων εἰρημέναις προσέχοντας βλασφημίαις καὶ τοῖς περὶ
τὴν ἀρχαιολογίαν ὑπ' ἐμοῦ γεγραμμένοις ἀπιστοῦντας τεκμήριόν τε
ποιουμένους τοῦ νεώτερον εἶναι τὸ γένος ἡμῶν τὸ μηδεμιᾶς παρὰ
τοῖς ἐπιφανέσι τῶν Ἑλληνικῶν ἱστοριογράφων μνήμης ἠξιῶσθαι,
περὶ τούτων ἁπάντων ᾠήθην δεῖν γράψαι συντόμως τῶν μὲν λοι-* 3
*δορούντων τὴν δυσμένειαν καὶ τὴν ἑκούσιον ἐλέγξαι ψευδολογίαν,
τῶν δὲ τὴν ἄγνοιαν ἐπανορθώσασθαι, διδάξαι δὲ πάντας, ὅσοι
τἀληθὲς εἰδέναι βούλονται, περὶ τῆς ἡμετέρας ἀρχαιότητος. χρή-* 4
*σομαι δὲ τῶν μὲν ὑπ' ἐμοῦ λεγομένων μάρτυσι τοῖς ἀξιοπιστοτά-
τοις εἶναι περὶ πάσης ἀρχαιολογίας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κεκριμένοις,
τοὺς δὲ βλασφήμως περὶ ἡμῶν καὶ ψευδῶς γεγραφότας αὐτοὺς δι'
ἑαυτῶν ἐλεγχομένους παρέξω. πειράσομαι δὲ καὶ τὰς αἰτίας ἀπο-* 5
*δοῦναι, δι' ἃς οὐ πολλοὶ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἐν ταῖς ἱστορίαις Ἕλλη-
νες ἐμνημονεύκασιν, ἔτι μέντοι καὶ τοὺς οὐ παραλιπόντας τὴν περὶ*

Titulus a codd. Lat. abesse solet, in cod. Corsiniano inscriptum est: *inuectiue iosaphi contra apionem et molonem; περὶ τῆς Ἰουδαίων (τῶν Ἰουδαίων) ἀρχαιότητος* inscribit Eusebius hist. eccl. III 9, pr. euang. p. 361[b], 458[bd], 476[d]; *πρὸς τοὺς Ἕλληνας* Porphyrius de abstin. IV 11 p. 245. 20 Nauck.

α΄] Gutschmid *πρῶτοσ* L *πρότερος* Bekker 4 *ὑπόστασιν*] *conscientiam* Lat 5 *πεντακισχιλίων*] *quinque milia enim* Lat *ἣν πεντακισχιλίων* ed. pr *ἀριθμὸν* om. ed. pr 12 *γράψαι* fort. spurium ante *τῶν* add. *et* Lat *καὶ* Bekker 14 *διδάξαι δὲ*] *διδάξας* Gutschmid

ἡμῶν ἱστορίαν ποιήσω φανεροὺς τοῖς μὴ γιγνώσκουσιν ἢ προσποιουμένοις ἀγνοεῖν.

6 2. *Πρῶτον οὖν ἐπέρχεταί μοι πάνυ θαυμάζειν τοὺς οἰομένους
δεῖν περὶ τῶν παλαιοτάτων ἔργων μόνοις προσέχειν τοῖς Ἕλλησι
καὶ παρὰ τούτων πυνθάνεσθαι τὴν ἀλήθειαν, ἡμῖν δὲ καὶ τοῖς
ἄλλοις ἀνθρώποις ἀπιστεῖν· πᾶν γὰρ ἐγὼ τοὐναντίον ὁρῶ συμβεβηκός, εἴ γε δεῖ μὴ ταῖς ματαίαις δόξαις ἐπακολουθεῖν, ἀλλ᾽ ἐξ*
7 *αὐτῶν τὸ δίκαιον τῶν πραγμάτων λαμβάνειν. τὰ μὲν γὰρ παρὰ
τοῖς Ἕλλησιν ἅπαντα νέα καὶ χθὲς καὶ πρῴην, ὡς ἂν εἴποι τις,
εὕροι γεγονότα, λέγω δὲ τὰς κτίσεις τῶν πόλεων καὶ τὰ περὶ τὰς
ἐπινοίας τῶν τεχνῶν καὶ τὰ περὶ τὰς τῶν νόμων ἀναγραφάς· πάντων δὲ νεωτάτη σχεδόν ἐστι παρ᾽ αὐτοῖς ἡ περὶ τὸ συγγράφειν*
8 *τὰς ἱστορίας ἐπιμέλεια. τὰ μέντοι παρ᾽ Αἰγυπτίοις τε καὶ Χαλδαίοις καὶ Φοίνιξιν, ἐῶ γὰρ νῦν ἡμᾶς ἐκείνοις συγκαταλέγειν, αὐτοὶ
δήπουθεν ὁμολογοῦσιν ἀρχαιοτάτην τε καὶ μονιμωτάτην ἔχειν τῆς*
9 *μνήμης τὴν παράδοσιν· καὶ γὰρ τόπους ἅπαντες οἰκοῦσιν ἥκιστα
ταῖς ἐκ τοῦ περιέχοντος φθοραῖς ὑποκειμένους καὶ πολλὴν ἐποιήσαντο πρόνοιαν τοῦ μηδὲν ἄμνηστον τῶν παρ᾽ αὐτοῖς πραττομένων
παραλιπεῖν, ἀλλ᾽ ἐν δημοσίαις ἀναγραφαῖς ὑπὸ τῶν σοφωτάτων*
10 *ἀεὶ καθιεροῦσθαι. τὸν δὲ περὶ τὴν Ἑλλάδα τόπον μυρίαι μὲν
φθοραὶ κατέσχον ἐξαλείφουσαι τὴν μνήμην τῶν γεγονότων, ἀεὶ δὲ
καινοὺς καθιστάμενοι βίους τοῦ παντὸς ἐνόμιζον ἄρχειν ἕκαστοι
τῶν ἀφ᾽ ἑαυτῶν, ὀψὲ δὲ καὶ μόλις ἔγνωσαν φύσιν γραμμάτων· οἱ
γοῦν ἀρχαιοτάτην αὐτῶν τὴν χρῆσιν εἶναι θέλοντες παρὰ Φοινίκων*
11 *καὶ Κάδμου σεμνύνονται μαθεῖν. οὐ μὴν οὐδὲ ἀπ᾽ ἐκείνου τοῦ
χρόνου δύναιτό τις ἂν δεῖξαι σωζομένην ἀναγραφὴν οὔτ᾽ ἐν ἱεροῖς
οὔτ᾽ ἐν δημοσίοις ἀναθήμασιν, ὅπου γε καὶ περὶ τῶν ἐπὶ Τροίαν
τοσούτοις ἔτεσι στρατευσάντων ὕστερον πολλὴ γέγονεν ἀπορία τε
καὶ ζήτησις, εἰ γράμμασιν ἐχρῶντο, καὶ τἀληθὲς ἐπικρατεῖ μᾶλλον
περὶ τοῦ τὴν νῦν οὖσαν τῶν γραμμάτων χρῆσιν ἐκείνους ἀγνοεῖν.*

LLatEusebius praep. euang. X 7.

1 *γίνωσκουσιν* (ut *γίνεσθαι* etc.) saepius ed. pr 3 *Πρῶτον*] abhinc exscripsit Euseb. praep. eu. X 7 4 *παλαιτάτων* Eus. cod. B 8 *γὰρ*] Eus. *γε* L *siquidem* Lat 9 *ἐχθὲσ, ἐ* eras. L 10 *εὕροι*] *cognoui* Lat *εὑρήσεις* Eusebius Vigeri 10 *δὲ*] Euseb. *δὴ* L *κτήσεισ* L[1] 12 *νεωτάτη σχεδὸν*] *σχεδὸν καὶ νεωτάτη* Eus. cod. B *τὸ*] coni. *τοῦ* LEus 15 *τε* om. Eus 19 *δημοσίοισ* Eusebii cod. G 22 *ἕκαστος* Eus fort. recte 23 *τῶν ἀφ᾽ ἑαυτῶν*] *se* Lat *τὸ καθ᾽ ἑαυτόν* coni *τῶν*] *τὸν* Eus. cod. J *ὑφ᾽ ἑαυτὸν* Eus. cod. B *sciunt quia* ante *ὀψὲ* add. Lat 25 *οὐδ᾽* Euseb *ἀπ᾽*] Euseb. *ἐπ᾽* LLat 27 *οὔτ᾽ ἐπὶ δημοσίοις* Eus 28 *ὕστερον ἔτεσι στρατευσάντων* tr. Eus. Vigeri *τε* om. Eus

ὅλως δὲ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν οὐδὲν ὁμολογούμενον εὑρίσκεται γράμμα 12
τῆς Ὁμήρου ποιήσεως πρεσβύτερον, οὗτος δὲ καὶ τῶν Τρωϊκῶν
ὕστερος φαίνεται γενόμενος, καί φασιν οὐδὲ τοῦτον ἐν γράμμασι
τὴν αὑτοῦ ποίησιν καταλιπεῖν, ἀλλὰ διαμνημονευομένην ἐκ τῶν
ᾀσμάτων ὕστερον συντεθῆναι καὶ διὰ τοῦτο πολλὰς ἐν αὐτῇ σχεῖν
τὰς διαφωνίας. οἱ μέντοι τὰς ἱστορίας ἐπιχειρήσαντες συγγράφειν 13
παρ' αὐτοῖς, λέγω δὲ τοὺς περὶ Κάδμον τε τὸν Μιλήσιον καὶ τὸν
Ἀργεῖον Ἀκουσίλαον καὶ μετὰ τοῦτον εἴ τινες ἄλλοι λέγονται γενέ-
σθαι, βραχὺ τῆς Περσῶν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατείας τῷ χρόνῳ
προύλαβον. ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς περὶ τῶν οὐρανίων τε καὶ θείων 14
πρώτους παρ' Ἕλλησι φιλοσοφήσαντας, οἷον Φερεκύδην τε τὸν
Σύριον καὶ Πυθαγόραν καὶ Θάλητα, πάντες συμφώνως ὁμολογοῦσιν
Αἰγυπτίων καὶ Χαλδαίων γενομένους μαθητὰς ὀλίγα συγγράψαι,
καὶ ταῦτα τοῖς Ἕλλησιν εἶναι δοκεῖ πάντων ἀρχαιότατα καὶ μόλις
αὐτὰ πιστεύουσιν ὑπ' ἐκείνων γεγράφθαι.

3. Πῶς οὖν οὐκ ἔστιν ἄλογον τετυφῶσθαι τοὺς Ἕλληνας ὡς 15
μόνους ἐπισταμένους τἀρχαῖα καὶ τὴν ἀλήθειαν περὶ αὐτῶν ἀκρι-
βῶς παραδιδόντας; ἢ τίς οὐ παρ' αὐτῶν ἂν τῶν συγγραφέων
μάθοι ῥᾳδίως, ὅτι μηδὲν βεβαίως εἰδότες συνέγραφον, ἀλλ' ὡς ἕκα-
στοι περὶ τῶν πραγμάτων εἴκαζον; τὸ πλεῖον γοῦν διὰ τῶν βιβλίων
ἀλλήλους ἐλέγχουσι καὶ τἀναντιώτατα περὶ τῶν αὐτῶν λέγειν οὐκ
ὀκνοῦσι. περίεργος δ' ἂν εἴην ἐγὼ τοὺς ἐμοῦ μᾶλλον ἐπισταμέ- 16
νους διδάσκων ὅσα μὲν Ἑλλάνικος Ἀκουσιλάῳ περὶ τῶν γενεαλογιῶν
διαπεφώνηκεν, ὅσα δὲ διορθοῦται τὸν Ἡσίοδον Ἀκουσίλαος, ἢ τίνα
τρόπον Ἔφορος μὲν Ἑλλάνικον ἐν τοῖς πλείστοις ψευδόμενον ἐπι-
δείκνυσιν, Ἔφορον δὲ Τίμαιος καὶ Τίμαιον οἱ μετ' ἐκεῖνον γεγονό-
τες, Ἡρόδοτον δὲ πάντες. ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῶν Σικελικῶν τοῖς περὶ 17
Ἀντίοχον καὶ Φίλιστον ἢ Καλλίαν Τίμαιος συμφωνεῖν ἠξίωσεν,
οὐδ' αὖ περὶ τῶν Ἀττικῶν οἱ τὰς Ἀτθίδας συγγεγραφότες ἢ περὶ
τῶν Ἀργολικῶν οἱ τὰ περὶ Ἄργος ἱστοροῦντες ἀλλήλοις κατηκολου-

---

LLatEusebius praep. euang. X 7, 8.

3 ὕστερον L 5 ᾀσμάτων] γραμμάτων Euseb ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα] *apud helladium* Lat 10 προέλαβον L et Eusebii codd. GJ 11 τε om. Eusebii cod. B 12 *syrum* Lat *thalitem* Lat 14 δοκεῖ] Eus Lat δοκεῖν L 17 τὰ ἀρχαῖα L αὐτῶν L 18 παρ' αὐτῶν ἂν τῶν] παρὰ τῶν αὐτῶν Eus 19 μηδὲν] *neque* Lat μηδὲ ἓν Euseb εἰδότες βεβαίως tr. Eus paeter cod. J 20 εἴκαζον; τὸ πλεῖον] Gutschmid εἰκάζοιντο πλεῖον L εἴκαζον πλέον Euseb τὸ πλεῖον om. Lat γοῦν] οὖν Eusebii cod. G 21 τὰ ἐναντιώτατα L 24 Ἡσίοδον] *isidiotum* Lat 27 Σικελικῶν] σικελῶν LLat (*singulis* codd. Lat) 29 οὐδ' ex ὁδ' corr. m. 2 L 30 ἠκολουθήκασι Euseb

18 *θήκασι. καὶ τί δεῖ λέγειν περὶ τῶν κατὰ πόλεις καὶ βραχυτέρων;*
ὅπου γε περὶ τῆς Περσικῆς στρατείας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πραχθέν-
των οἱ δοκιμώτατοι διαπεφωνήκασι, πολλὰ δὲ καὶ Θουκυδίδης ὡς
ψευδόμενος ὑπό τινων κατηγορεῖται καίτοι δοκῶν ἀκριβεστάτην τὴν
καθ᾽ αὑτὸν ἱστορίαν συγγράφειν.
19 4. *Αἰτίαι δὲ τῆς τοιαύτης διαφωνίας πολλαὶ μὲν ἴσως ἂν*
καὶ ἕτεραι τοῖς βουλομένοις ζητεῖν ἂν φανεῖεν, ἐγὼ δὲ δυσὶ ταῖς
λεχθησομέναις τὴν μεγίστην ἰσχὺν ἀνατίθημι, καὶ προτέραν ἐρῶ
20 *τὴν κυριωτέραν εἶναί μοι δοκοῦσαν· τὸ γὰρ ἐξ ἀρχῆς μὴ σπουδα-*
σθῆναι παρὰ τοῖς Ἕλλησι δημοσίας γίνεσθαι περὶ τῶν ἑκάστοτε
πραττομένων ἀναγραφὰς τοῦτο μάλιστα δὴ καὶ τὴν πλάνην καὶ
τὴν ἐξουσίαν τοῦ ψεύδεσθαι τοῖς μετὰ ταῦτα βουληθεῖσι περὶ τῶν
21 *παλαιῶν τι γράφειν παρέσχεν. οὐ γὰρ μόνον παρὰ τοῖς ἄλλοις*
Ἕλλησιν ἠμελήθη τὰ περὶ τὰς ἀναγραφάς, ἀλλ᾽ οὐδὲ παρὰ τοῖς
Ἀθηναίοις, οὓς αὐτόχθονας εἶναι λέγουσιν καὶ παιδείας ἐπιμελεῖς,
οὐδὲν τοιοῦτον εὑρίσκεται γενόμενον, ἀλλὰ τῶν δημοσίων γραμμά-
των ἀρχαιοτάτους εἶναί φασι τοὺς ὑπὸ Δράκοντος αὐτοῖς περὶ τῶν
φονικῶν γραφέντας νόμους ὀλίγῳ πρότερον τῆς Πεισιστράτου τυραν-
22 *νίδος ἀνθρώπου γεγονότος. περὶ μὲν γὰρ Ἀρκάδων τί δεῖ λέγειν*
αὐχούντων ἀρχαιότητα; μόλις γὰρ οὗτοι καὶ μετὰ ταῦτα γράμμασιν
ἐπαιδεύθησαν.
23 5. *Ἅτε δὴ τοίνυν οὐδεμιᾶς προκαταβεβλημένης ἀναγραφῆς, ἣ*
καὶ τοὺς μαθεῖν βουλομένους διδάξειν ἔμελλεν καὶ τοὺς ψευδομέ-
νους ἐλέγξειν, ἡ πολλὴ πρὸς ἀλλήλους ἐγένετο διαφωνία τοῖς συγ-
24 *γραφεῦσι. δευτέραν δὲ πρὸς ταύτῃ θετέον ἐκείνην αἰτίαν· οἱ γὰρ*
ἐπὶ τὸ γράφειν ὁρμήσαντες οὐ περὶ τὴν ἀλήθειαν ἐσπούδασαν,
καίτοι τοῦτο πρόχειρόν ἐστιν ἀεὶ τὸ ἐπάγγελμα, λόγων δὲ δύναμιν

LLatEusebius praep. euang. X 7, 14.

2 *γε*] Euseb., om. L   *τῆς Περσικῆς*] Euseb Lat *τῆσ περιοικήσεωσ τῆσ περσικῆσ* L   4 *κατηγόρηται* Eusebii codd. GJ   *τὴν*] Gutschmid, om. LLat Euseb   5 *ἑαυτὸν* Euseb   6 *τοσαύτησ* L *huius* Lat   7 *ἂν φανεῖεν*] coni. *ἀναφανεῖεν* LEus *apparebunt* Lat   8 *λεχθησομέναις*] *ἐκτεθησομέναις αἰτίαις* Euseb   *ἐρῶ*] *γε ἐρῶ* Eusebius Vigeri   9 *ἐξ ἀρχῆς*] *ἐξετασθῆναι* Eus   10 *δημοσίας*] *publicas* Lat *δημοσίᾳ* Eus fort. recte   *περὶ*] *τὰς περὶ* Eus fort. recte   11 *πραττομένων*] *γενομένων* Eusebii cod. G   14 *παρὰ τοῖς*] *παρ᾽ αὐτοῖς* Euseb Lat   15 *παιδείας*] Euseb. *παῖδασ* L *disciplinae* Lat   17 *περὶ τῶν φονικῶν*] *ex phoenicibus* Lat   18 *φονικῶν*] ed. pr. *φοινίκων* LLat *φοινικῶν* ut uid. Eus   19 *δεῖ*] ed. pr. *δή* L *χρὴ* Euseb. *oportet* Lat   20 *ἀρχαιότητα*] Eus. *ἀρχαιότατα* L   22 *προβεβλημένης* Euseb. *proponeretur* Lat   25 *ταύτῃ*] Euseb. *ταύτην* L   *ἐκείνην*] *ἐκείνην τὴν* Eusebii codd. quidam   27 *ἐστιν*] *αὐτοῖς ἐστιν* Eus

ἐπεδείκνυντο, καὶ καθ᾽ ὅντινα τρόπον ἐν τούτῳ παρευδοκιμήσειν 25
τοὺς ἄλλους ὑπελάμβανον, κατὰ τοῦτον ἡρμόζοντο τινὲς μὲν ἐπὶ
τὸ μυθολογεῖν τραπόμενοι, τινὲς δὲ πρὸς χάριν ἢ τὰς πόλεις ἢ
τοὺς βασιλέας ἐπαινοῦντες· ἄλλοι δὲ ἐπὶ τὸ κατηγορεῖν τῶν πρά-
ξεων ἢ τῶν γεγραφότων ἐχώρησαν ἐνευδοκιμήσειν τούτῳ νομίζοντες.
ὅλως δὲ τὸ πάντων ἐναντιώτατον ἱστορίᾳ πράττοντες διατελοῦσι· 26
τῆς μὲν γὰρ ἀληθοῦς ἐστι τεκμήριον ἱστορίας, εἰ περὶ τῶν αὐτῶν
ἅπαντες ταὐτὰ καὶ λέγοιεν καὶ γράφοιεν. οἱ δ᾽ εἰ ταῦτα γράψειαν
ἑτέρως, οὕτως ἐνόμιζον αὐτοὶ φανεῖσθαι πάντων ἀληθέστατοι.
λόγων μὲν οὖν ἕνεκα καὶ τῆς ἐν τούτοις δεινότητος δεῖ παραχω- 27
ρεῖν ἡμᾶς τοῖς συγγραφεῦσι τοῖς Ἑλληνικοῖς, οὐ μὴν καὶ τῆς περὶ
τῶν ἀρχαίων ἀληθοῦς ἱστορίας καὶ μάλιστά γε τῆς περὶ τῶν ἑκά-
στοις ἐπιχωρίων.

6. Ὅτι μὲν οὖν παρ᾽ Αἰγυπτίοις τε καὶ Βαβυλωνίοις ἐκ μα- 28
κροτάτων ἄνωθεν χρόνων τὴν περὶ τὰς ἀναγραφὰς ἐπιμέλειαν ὅπου
μὲν οἱ ἱερεῖς ἦσαν ἐγκεχειρισμένοι καὶ περὶ ταύτας ἐφιλοσόφουν,
Χαλδαῖοι δὲ παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις, καὶ ὅτι μάλιστα δὴ τῶν
Ἕλλησιν ἐπιμιγνυμένων ἐχρήσαντο Φοίνικες γράμμασιν εἴς τε τὰς
περὶ τὸν βίον οἰκονομίας καὶ πρὸς τὴν τῶν κοινῶν ἔργων παρά-
δοσιν, ἐπειδὴ συγχωροῦσιν ἅπαντες, ἐάσειν μοι δοκῶ. περὶ δὲ τῶν 29
ἡμετέρων προγόνων ὅτι τὴν αὐτήν, ἐῶ γὰρ λέγειν εἰ καὶ πλείω
τῶν εἰρημένων ἐποιήσαντο περὶ τὰς ἀναγραφὰς ἐπιμέλειαν τοῖς
ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς προφήταις τοῦτο προστάξαντες, καὶ ὡς μέχρι
τῶν καθ᾽ ἡμᾶς χρόνων πεφύλακται μετὰ πολλῆς ἀκριβείας, εἰ δὲ
δεῖ θρασύτερον εἰπεῖν καὶ φυλαχθήσεται, πειράσομαι συντόμως
διδάσκειν.

7. Οὐ γὰρ μόνον ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τούτων τοὺς ἀρίστους καὶ τῇ 30
θεραπείᾳ τοῦ θεοῦ προσεδρεύοντας κατέστησαν, ἀλλ᾽ ὅπως τὸ γένος
τῶν ἱερέων ἄμικτον καὶ καθαρὸν διαμενεῖ προυνόησαν. δεῖ γὰρ 31
τὸν μετέχοντα τῆς ἱερωσύνης ἐξ ὁμοεθνοῦς γυναικὸς παιδοποιεῖ-
σθαι καὶ μὴ πρὸς χρήματα μηδὲ τὰς ἄλλας ἀποβλέπειν τιμάς,

LLatEusebius praep. euang. X 7. 18.

3 τρεπόμενοι LEus cod. B   4 τὸ] τῷ Eus. cod. B   5 εὐδοκιμήσειν ἐν tr. Eus   7 ἐστι — ἱστορίας] ἱστορίας τεκμήριον Eusebii cod. B   8 τὰ αὐτὰ Euseb   δὲ Euseb   εἰ — 9 ἑτέρως] εἰ μὴ τὰ αὐτὰ γράψειαν (γράψειεν codd. BG) ἑτέροις Eus *cum quaedam aliter conscriberent quam alii* Lat   ταῦτα] ταὐτὰ Hudson   9 φαίνεσθαι Euseb   ἀληθέστατοι] fin. Euseb   18 ἐπιδεικνυμένων (μιγ) L   24 εἰ δὲ δεῖ] Gutschmid *si oportet* Lat εἰ δὲ L   27 ἐπὶ τούτῳ coni.   29 διαμενεῖ] coni. ex Lat διαμένειν L διαμένῃ ed. pr.   30 τὸν μετέχοντα] *qui — habiturus est* Lat   παιδοποιεῖσθαι] *nasci* Lat

ἀλλὰ τὸ γένος ἐξετάζειν ἐκ τῶν ἀρχαίων λαμβάνοντα τὴν διαδοχὴν
32 *καὶ πολλοὺς παρεχόμενον μάρτυρας. καὶ ταῦτα πράττομεν οὐ μόνον*
ἐπ' αὐτῆς Ἰουδαίας, ἀλλ' ὅπου ποτὲ σύστημα τοῦ γένους ἐστὶν
ἡμῶν κἀκεῖ τὸ ἀκριβὲς ἀποσώζεται τοῖς ἱερεῦσι περὶ τοὺς γάμους·
33 *λέγω δὲ τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Βαβυλῶνι καὶ εἴ που τῆς ἄλλης οἰκου-*
μένης τοῦ γένους τῶν ἱερέων εἰσί τινες διεσπαρμένοι· πέμπουσι
γὰρ εἰς Ἱεροσόλυμα συγγράψαντες πατρόθεν τοὔνομα τῆς τε γαμετῆς
34 *καὶ τῶν ἐπάνω προγόνων καὶ τίνες οἱ μαρτυροῦντες. πόλεμος δ'*
εἰ κατάσχοι, καθάπερ ἤδη γέγονεν πολλάκις Ἀντιόχου τε τοῦ Ἐπι-
φανοῦς εἰς τὴν χώραν ἐμβαλόντος καὶ Πομπηίου Μάγνου καὶ Κυν-
35 *τιλίου Οὐάρου μάλιστα δὲ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, οἱ περι-*
λειπόμενοι τῶν ἱερέων καινὰ πάλιν ἐκ τῶν ἀρχαίων γραμμάτων
συνίστανται καὶ δοκιμάζουσι τὰς ὑπολειφθείσας γυναῖκας. οὐ γὰρ
ἐπὶ τὰς αἰχμαλώτους γενομένας προσίενται πολλάκις γεγοννιῶν
36 *αὐταῖς τὴν πρὸς ἀλλόφυλον κοινωνίαν ὑφορώμενοι. τεκμήριον δὲ*
μέγιστον τῆς ἀκριβείας· οἱ γὰρ ἀρχιερεῖς οἱ παρ' ἡμῖν ἀπὸ δισχι-
λίων ἐτῶν ὀνομαστοὶ παῖδες ἐκ πατρὸς εἰσὶν ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς.
τοῖς δὲ τῶν εἰρημένων ὁτιοῦν γένοιτο εἰς παράβασιν ἀπηγόρευται
μήτε τοῖς βωμοῖς παρίστασθαι μήτε μετέχειν τῆς ἄλλης ἁγιστείας.
37 *εἰκότως οὖν, μᾶλλον δὲ ἀναγκαίως, ἅτε μήτε τὸ ὑπογράφειν αὐτε-*
ξουσίου πᾶσιν ὄντος μήτε τινὸς ἐν τοῖς γραφομένοις ἐνούσης δια-
φωνίας, ἀλλὰ μόνον τῶν προφητῶν τὰ μὲν ἀνωτάτω καὶ παλαιό-
τατα κατὰ τὴν ἐπίπνοιαν τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ μαθόντων, τὰ δὲ καθ'
38 *αὐτοὺς ὡς ἐγένετο σαφῶς συγγραφόντων,* (8) *οὐ μυριάδες βιβλίων*
εἰσὶ παρ' ἡμῖν ἀσυμφώνων καὶ μαχομένων, δύο δὲ μόνα πρὸς τοῖς
εἴκοσι βιβλία τοῦ παντὸς ἔχοντα χρόνου τὴν ἀναγραφήν, τὰ δικαίως
39 *πεπιστευμένα. καὶ τούτων πέντε μέν ἐστι Μωυσέως, ἃ τούς τε*

LLatEusebius hist. eccles. III 10.

1 *ἀλλὰ* — 2 *μάρτυρας*] *et de hoc per antiquam lineam et multis testibus approbare* Lat *ἀρχείων* Gutschmid *λαμβάνοντα*] ed. pr. *λαμβάνοντασ* L *λαμβάνον* Lowthius 2 *παρασχόμενον* ed. pr. 5 *babylonia* Lat 7 *τῆς τε γαμετῆς*] coni. ex *nuptae* Lat *τῆσ γεγραμμένησ* L *τῶν γειναμένων* ed. pr. 10 *quintillus* Lat 12 *ἀρχείων γράμματα* Gutschmid 14 *ἐπὶ*] LLat *ἔτι* ed. pr. *προσίενται*] *accedunt* Lat *πολλάκις* — 15 *αὐταῖς* om. Lat *γεγονυῖαν* ed. pr. 18 *τοῖς*] *οἷς* Dindorf *τοῖς* — *παράβασιν*] *his autem qui praedicti sunt si quid praeuaricentur* Lat *γένοιτο εἰς παράβασιν*] *παραβᾶσιν* coni. 19 *ἁγιστείας*] ed. pr. *ἁγιαστίασ* (ε supra) L 20 *τὸ ὑπογράφειν*] *conscribendi* Lat *τοῦ ὑπογράφειν* ed. pr. *τοῦ γράφειν* uel *τοῦ συγγράφειν* coni. 22 *μόνων* ed. pr. 24 *οὐ*] incip. Eusebius *οὖν* post *μυριάδες* add. Euseb 24 *εἰσὶ βιβλίων* tr. Eusebii codd. AH 27 *θεῖα* ante *πεπιστευμένα* add. Euseb *Μωυσέως*] *τὰ Μωυσέως* Euseb *τε νόμους*] Euseb *γενομένουσ* L *natiuitates* Lat

νόμους περιέχει καὶ τὴν ἀπ᾽ ἀνθρωπογονίας παράδοσιν μέχρι τῆς
αὐτοῦ τελευτῆς· οὗτος ὁ χρόνος ἀπολείπει τρισχιλίων ὀλίγῳ ἐτῶν.
ἀπὸ δὲ τῆς Μωυσέως τελευτῆς μέχρι τῆς Ἀρταξέρξου τοῦ μετὰ 40
Ξέρξην Περσῶν βασιλέως οἱ μετὰ Μωυσῆν προφῆται τὰ κατ᾽ αὐ-
τοὺς πραχθέντα συνέγραψαν ἐν τρισὶ καὶ δέκα βιβλίοις· αἱ δὲ
λοιπαὶ τέσσαρες ὕμνους εἰς τὸν θεὸν καὶ τοῖς ἀνθρώποις ὑποθή-
κας τοῦ βίου περιέχουσιν. ἀπὸ δὲ Ἀρταξέρξου μέχρι τοῦ καθ᾽ 41
ἡμᾶς χρόνου γέγραπται μὲν ἕκαστα, πίστεως δ᾽ οὐχ ὁμοίας ἠξίωται
τοῖς πρὸ αὐτῶν διὰ τὸ μὴ γενέσθαι τὴν τῶν προφητῶν ἀκριβῆ
διαδοχήν. δῆλον δ᾽ ἐστὶν ἔργῳ, πῶς ἡμεῖς πρόσιμεν τοῖς ἰδίοις 42
γράμμασι· τοσούτου γὰρ αἰῶνος ἤδη παρῳχηκότος οὔτε προσθεῖναί
τις οὐδὲν οὔτε ἀφελεῖν αὐτῶν οὔτε μεταθεῖναι τετόλμηκεν, πᾶσι
δὲ σύμφυτόν ἐστιν εὐθὺς ἐκ πρώτης γενέσεως Ἰουδαίοις τὸ νομίζειν
αὐτὰ θεοῦ δόγματα καὶ τούτοις ἐμμένειν καὶ ὑπὲρ αὐτῶν, εἰ δέοι,
θνήσκειν ἡδέως. ἤδη οὖν πολλοὶ πολλάκις ἑώρανται τῶν αἰχμα- 43
λώτων στρέβλας καὶ παντοίων θανάτων τρόπους ἐν θεάτροις ὑπομέ-
νοντες ἐπὶ τῷ μηδὲν ῥῆμα προέσθαι παρὰ τοὺς νόμους καὶ τὰς μετὰ
τούτων ἀναγραφάς. ὃ τίς ἂν ὑπομείνειεν Ἑλλήνων ὑπὲρ αὑτοῦ; ἀλλ᾽ 44
οὐδ᾽ ὑπὲρ τοῦ καὶ πάντα τὰ παρ᾽ αὐτοῖς ἀφανισθῆναι συγγράμματα
τὴν τυχοῦσαν ὑποστήσεται βλάβην· λόγους γὰρ αὐτὰ νομίζουσιν εἶναι 45
κατὰ τὴν τῶν γραψάντων βούλησιν ἐσχεδιασμένους, καὶ τοῦτο δι-
καίως καὶ περὶ τῶν παλαιοτέρων φρονοῦσιν, ἐπειδὴ καὶ τῶν νῦν
ἐνίους ὁρῶσι τολμῶντας περὶ τούτων συγγράφειν, οἷς μήτ᾽ αὐτοὶ
παρεγένοντο μήτε πυθέσθαι παρὰ τῶν εἰδότων ἐφιλοτιμήθησαν.
ἀμέλει καὶ περὶ τοῦ γενομένου νῦν ἡμῖν πολέμου τινὲς ἱστορίας 46
ἐπιγράψαντες ἐξενηνόχασιν οὔτ᾽ εἰς τοὺς τόπους παραβαλόντες
οὔτε πλησίον τούτων πραττομένων προσελθόντες, ἀλλ᾽ ἐκ παρ-
ακουσμάτων ὀλίγα συνθέντες τῷ τῆς ἱστορίας ὀνόματι λίαν ἀναιδῶς
ἐνεπαροίνησαν.

9. Ἐγὼ δὲ καὶ περὶ τοῦ πολέμου παντὸς καὶ περὶ τῶν αὐτῷ 47

LLatEusebius hist. eccles. III 10.

1 ἀπ᾽] τῆς Euseb et ut uid. Lat 2 *ὀλίγον* Eusebii codd. ADEH, fort. recte 3 *μέχρι τῆς Ἀρταξέρξου*] *usque ad artaxerxem* Lat *μέχρι τῆς*] *μέχρις* Gutschmid 4 *ἀρχῆς* post *βασιλέως* add. ed. pr. 10 *πρόσιμεν τοῖς ἰδίοις γράμμασι*] Eus *τοῖσ ἰδίοισ γράμμασι πεπιστεύκαμεν* LLat 12 *οὐδὲν — αὐτῶν* om. Eus 13 *ἐκ*] *ἐκ τῆσ* L *τὸ νομίζειν*] Eus *ὀνομάζειν* LLat 14 *ἐπιμένειν* Eus *ὑπὲρ*] Eus *περὶ* L 15 *ἡδέως* fin. Euseb 17 *τῷ*] *τὸ* L[1] *πρόεσθαι* L 18 *ὃ — αὑτοῦ*] *qui graecorum aliquid tale perpessus est* Lat *ὃ τίς*] ed. pr. *ὅστισ* L *ὑπομείνειεν*] ed. pr. *ὑπομένειεν* L

24 *πυθέσθαι*] *credere* Lat 30 *αὐτῷ*] *ibi* Lat *ἐν αὐτῷ* ed. pr., fort. spurium

κατὰ μέρος γενομένων ἀληθῆ τὴν ἀναγραφὴν ἐποιησάμην τοῖς πράγ-
48 μασιν αὐτὸς ἅπασι παρατυχών· ἐστρατήγουν μὲν γὰρ τῶν παρ'
ἡμῖν Γαλιλαίων ὀνομαζομένων ἕως ἀντέχειν δυνατὸν ἦν, ἐγενόμην
δὲ παρὰ Ῥωμαίοις συλληφθεὶς αἰχμάλωτος καί με διὰ φυλακῆς
Οὐεσπασιανὸς καὶ Τίτος ἔχοντες ἀεὶ προσεδρεύειν αὐτοῖς ἠνάγκα-
σαν τὸ μὲν πρῶτον δεδεμένον, αὖθις δὲ λυθεὶς συνεπέμφθην ἀπὸ
49 τῆς Ἀλεξανδρείας Τίτῳ πρὸς τὴν Ἱεροσολύμων πολιορκίαν. ἐν ᾧ
χρόνῳ γενομένην τῶν πραττομένων οὐκ ἔστιν ὃ τὴν ἐμὴν γνῶσιν
διέφυγεν· καὶ γὰρ τὰ κατὰ τὸ στρατόπεδον τὸ Ῥωμαίων ὁρῶν ἐπι-
μελῶς ἀνέγραφον καὶ τὰ παρὰ τῶν αὐτομόλων ἀπαγγελλόμενα μόνος
50 αὐτὸς συνίειν. εἶτα σχολῆς ἐν τῇ Ῥώμῃ λαβόμενος, πάσης μοι τῆς
πραγματείας ἐν παρασκευῇ γεγενημένης χρησάμενός τισι πρὸς τὴν
Ἑλληνίδα φωνὴν συνεργοῖς οὕτως ἐποιησάμην τῶν πράξεων τὴν
παράδοσιν. τοσοῦτον δέ μοι περιῆν θάρσος τῆς ἀληθείας, ὥστε
πρώτους πάντων τοὺς αὐτοκράτορας τοῦ πολέμου γενομένους Οὐε-
51 σπασιανὸν καὶ Τίτον ἠξίωσα λαβεῖν μάρτυρας. πρώτοις γὰρ δέ-
δωκα τὰ βιβλία καὶ μετ' ἐκείνους πολλοῖς μὲν Ῥωμαίων τοῖς συμ-
πεπολεμηκόσι, πολλοῖς δὲ τῶν ἡμετέρων ἐπίπρασκον, ἀνδράσι καὶ
τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας μετεσχηκόσιν, ὧν ἐστιν Ἰούλιος Ἀρχέλαος,
Ἡρώδης ὁ σεμνότατος, αὐτὸς ὁ θαυμασιώτατος βασιλεὺς Ἀγρίππας.
52 οὗτοι μὲν οὖν ἅπαντες ἐμαρτύρησαν, ὅτι τῆς ἀληθείας προύστην
ἐπιμελῶς, οὐκ ἂν ὑποστειλάμενοι καὶ σιωπήσαντες, εἴ τι κατ'
ἄγνοιαν ἢ χαριζόμενος μετέθηκα τῶν γεγονότων ἢ παρέλιπον.
53 10. Φαῦλοι δέ τινες ἄνθρωποι διαβάλλειν μου τὴν ἱστορίαν
ἐπικεχειρήκασιν ὥσπερ ἐν σχολῇ μειρακίων γύμνασμα προκεῖσθαι
νομίζοντες κατηγορίας παραδόξου καὶ διαβολῆς, δέον ἐκεῖνο γιγνώ-
σκειν, ὅτι δεῖ τὸν ἄλλοις παράδοσιν πράξεων ἀληθινῶν ὑπισχνού-
μενον αὐτὸν ἐπίστασθαι ταύτας πρότερον ἀκριβῶς ἢ παρηκολου-
54 θηκότα τοῖς γεγονόσιν ἢ παρὰ τῶν εἰδότων πυνθανόμενον. ὅπερ
ἐγὼ μάλιστα περὶ ἀμφοτέρας νομίζω πεποιηκέναι τὰς πραγματείας·
τὴν μὲν γὰρ ἀρχαιολογίαν, ὥσπερ ἔφην, ἐκ τῶν ἱερῶν γραμμάτων
μεθερμήνευκα γεγονὼς ἱερεὺς ἐκ γένους καὶ μετεσχηκὼς τῆς φιλο-
55 σοφίας τῆς ἐν ἐκείνοις τοῖς γράμμασι· τοῦ δὲ πολέμου τὴν ἱστο-
ρίαν ἔγραψα πολλῶν μὲν αὐτουργὸς πράξεων, πλείστων δ' αὐτόπτης
γενόμενος, ὅλως δὲ τῶν λεχθέντων ἢ πραχθέντων οὐδοτιοῦν ἀγνοή-

8 *γενομένην*] *γενομένων* ed. pr., om. Lat, seclusit Hudson 16 *ἔδωκα* coni 20 *αὐτὸς*] *et ipse* Lat, unde *καὶ αὐτὸς* Hudson 22 *εἴ*] ed. pr. *ἤ* L *si* Lat 32 *μεθηρμήνευκα* ed. Oberthür 33 *τῆς*] *τοῖσ* L[1] 35 *οὐδ' ὅτι οὖν* L, similiterque saepius

σας. πῶς οὖν οὐκ ἂν θρασεῖς τις ἡγήσαιτο τοὺς ἀνταγωνίζεσθαί 56
μοι περὶ τῆς ἀληθείας ἐπικεχειρηκότας, οἳ κἂν τοῖς τῶν αὐτοκρα-
τόρων ὑπομνήμασιν ἐντυχεῖν λέγωσιν, ἀλλ' οὔ γε καὶ τοῖς ἡμετέροις
τῶν ἀντιπολεμούντων πράγμασι παρέτυχον.

11. Περὶ μὲν οὖν τούτων ἀναγκαίαν ἐποιησάμην τὴν παρέκ- 57
βασιν ἐπισημήνασθαι βουλόμενος τῶν ἐπαγγελλομένων τὰς ἱστορίας
συγγράφειν τὴν εὐχέρειαν. ἱκανῶς δὲ φανερόν, ὡς οἶμαι, πεποιη- 58
κὼς ὅτι πάτριός ἐστιν ἡ περὶ τῶν παλαιῶν ἀναγραφὴ τοῖς βαρ-
βάροις μᾶλλον ἢ τοῖς Ἕλλησι, βούλομαι μικρὰ πρότερον διαλεχθῆναι
πρὸς τοὺς ἐπιχειροῦντας νέαν ἡμῶν ἀποφαίνειν τὴν κατάστασιν
ἐκ τοῦ μηδὲν περὶ ἡμῶν, ὥς φασιν ἐκεῖνοι, λελέχθαι παρὰ τοῖς
Ἑλληνικοῖς συγγραφεῦσιν. εἶτα δὲ τὰς μαρτυρίας τῆς ἀρχαιότη- 59
τος ἐκ τῶν παρ' ἄλλοις γραμμάτων παρέξω καὶ τοὺς βεβλασφη-
μηκότας ἡμῶν τὸ γένος ἀποδείξω λίαν ἐν τοῖς λόγοις βλασφη-
μοῦντας.

12. Ἡμεῖς τοίνυν οὔτε χώραν οἰκοῦμεν παράλιον οὔτ' ἐμπο- 60
ρίαις χαίρομεν οὐδὲ ταῖς πρὸς ἄλλους διὰ τούτων ἐπιμιξίαις, ἀλλ'
εἰσὶ μὲν ἡμῶν αἱ πόλεις μακρὰν ἀπὸ θαλάσσης ἀνῳκισμέναι, χώραν
δὲ ἀγαθὴν νεμόμενοι ταύτην ἐκπονοῦμεν μάλιστα δὴ πάντων περὶ
παιδοτροφίαν φιλοκαλοῦντες καὶ τὸ φυλάττειν τοὺς νόμους καὶ τὴν
κατὰ τούτους παραδεδομένην εὐσέβειαν ἔργον ἀναγκαιότατον παν-
τὸς τοῦ βίου πεποιημένοι. προσούσης τοίνυν τοῖς εἰρημένοις καὶ 61
τῆς περὶ τὸν βίον ἡμῶν ἰδιότητος οὐδὲν ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις
ποιοῦν ἡμῖν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐπιμιξίαν, ὥσπερ Αἰγυπτίοις μὲν
τὰ παρ' αὐτῶν ἐξαγόμενα καὶ πρὸς αὐτοὺς εἰσαγόμενα, τοῖς δὲ
τὴν παράλιον τῆς Φοινίκης κατοικοῦσιν ἡ περὶ τὰς καπηλείας καὶ
περὶ τὰς ἐμπορίας σπουδὴ διὰ τὸ φιλοχρηματεῖν. οὐ μὴν οὐδὲ πρὸς 62
λῃστείας, ὥσπερ ἄλλοι τινές, ἢ τὸ πλέον ἔχειν ἀξιοῦν πολεμοῦντες
ἐτράπησαν ἡμῶν οἱ πατέρες καίτοι πολλὰς τῆς χώρας ἐχούσης
μυριάδας ἀνδρῶν οὐκ ἀτόλμων. διὰ τοῦτο Φοίνικες μὲν αὐτοὶ κατ' 63
ἐμπορίαν τοῖς Ἕλλησιν ἐπεισπλέοντες εὐθὺς ἐγνώσθησαν καὶ δι'
ἐκείνων Αἰγύπτιοι καὶ πάντες, ἀφ' ὧν τὸν φόρτον εἰς τοὺς Ἕλλη-
νας διεκόμιζον μεγάλα πελάγη διαίροντες. Μῆδοι δὲ μετὰ ταῦτα 64

2 κἂν L 3 λέγωσιν] *dicantur* Lat οὔτι γε coni 8 ὅτι] Gutschmid ὡσ ὅτι L *quia* Lat 14 ἐν τοῖς λόγοις] *ipsi rationi* Lat ἀλόγως Hudson ἐκτὸς λόγου Gutschmid 22 οὐδὲν — 23 ποιοῦν] *nihil fuit in antiquis temporibus quod faceret* Lat ἐν] ἦν ἐν ed. pr. 23 ποιοῦν] τὸ ποιοῦν ed. pr. ἡμῖν post Ἕλληνας tr. ed. pr. 26 περὶ om. ed. pr. 27 ἢ — 28 ἐτράπησαν] *aut amplius habere concupiscentes ad bella conuersi sunt* Lat πολεμοῦντας Gutschmid

καὶ Πέρσαι φανεροὶ κατέστησαν τῆς Ἀσίας ἐπάρξαντες, οἱ δὲ καὶ
μέχρι τῆς ἡμετέρας ἠπείρου Πέρσαι στρατεύσαντες. Θρᾷκες δὲ
διὰ γειτονίαν καὶ τὸ Σκυθικὸν ὑπὸ τῶν εἰς τὸν Πόντον ἐγνώσθη
65 πλεόντων. ὅλως γὰρ ἅπαντες οἱ παρὰ τὴν θάλατταν καὶ τὴν
πρὸς ταῖς ἀνατολαῖς καὶ πρὸς τὴν ἑσπέριον κατοικοῦντες τοῖς
συγγράφειν τι βουλομένοις γνωριμώτεροι κατέστησαν, οἱ δὲ ταύ-
66 της ἀνωτέρω τὰς οἰκήσεις ἔχοντες ἐπὶ πλεῖστον ἠγνοήθησαν. καὶ
τοῦτο φαίνεται καὶ περὶ τὴν Εὐρώπην συμβεβηκός, ὅπου γε τῆς
Ῥωμαίων πόλεως, τοιαύτην ἐκ μακροῦ δύναμιν κεκτημένης καὶ τοι-
αύτας πράξεις κατορθούσης πολεμικάς, οὔθ' ὁ Ἡρόδοτος οὔτε
Θουκυδίδης οὔτε τῶν ἅμα τούτοις γενομένων οὐδὲ εἷς ἐμνημόνευκεν,
ἀλλ' ὀψέ ποτε καὶ μόλις αὐτῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἡ γνῶσις διεξ-
67 ῆλθεν. περὶ μὲν γὰρ Γαλατῶν τε καὶ Ἰβήρων οὕτως ἠγνόησαν
οἱ δοκοῦντες ἀκριβέστατοι συγγραφεῖς, ὧν ἐστιν Ἔφορος, ὥστε πό-
λιν οἴεται μίαν εἶναι τοὺς Ἴβηρας τοὺς τοσοῦτο μέρος τῆς ἑσπερίου
γῆς κατοικοῦντας, καὶ τὰ μήτε γενόμενα παρ' αὐτοῖς ἔθη μήτε
68 λεγόμενα γράφειν ὡς ἐκείνων αὐτοῖς χρωμένων ἐτόλμησαν. αἴτιον
δὲ τοῦ μὲν μὴ γιγνώσκειν τἀληθὲς τὸ λίαν ἀνεπίμικτον, τοῦ δὲ
γράφειν ψευδῆ τὸ βούλεσθαι δοκεῖν τι πλέον τῶν ἄλλων ἱστορεῖν.
πῶς οὖν ἔτι θαυμάζειν προσῆκεν, εἰ μηδὲ τὸ ἡμέτερον ἔθνος πολ-
λοῖς ἐγιγνώσκετο μηδὲ τῆς ἐν τοῖς συγγράμμασι μνήμης ἀφορμὴν
παρέσχεν, οὕτως μὲν ἀπῳκισμένον τῆς θαλάσσης, οὕτως δὲ βιο-
τεύειν προῃρημένον;

69 13. Φέρε τοίνυν ἡμᾶς ἀξιοῦν τεκμηρίῳ χρῆσθαι περὶ τῶν
Ἑλλήνων, ὅτι μὴ παλαιόν ἐστιν αὐτῶν τὸ γένος, τῷ μηθὲν ἐν ταῖς
ἡμετέραις ἀναγραφαῖς περὶ αὐτῶν εἰρῆσθαι. ἆρ' οὐχὶ πάντως ἂν
κατεγέλων αὐτὰς οἶμαι τὰς ὑπ' ἐμοῦ νῦν εἰρημένας κομίζοντες αἰ-
τίας καὶ μάρτυρας ἂν τοὺς πλησιοχώρους παρείχοντο τῆς αὐτῶν
70 ἀρχαιότητος; κἀγὼ τοίνυν πειράσομαι τοῦτο ποιεῖν· Αἰγυπτίοις
γὰρ καὶ Φοίνιξι μάλιστα δὴ χρήσομαι μάρτυσιν, οὐκ ἄν τινος ὡς
ψευδῆ τὴν μαρτυρίαν διαβάλλειν δυνηθέντος· φαίνονται γὰρ καὶ
δὴ μάλιστα πρὸς ἡμᾶς δυσμενῶς διατεθέντες κοινῇ μὲν ἅπαντες
71 Αἰγύπτιοι, Φοινίκων δὲ Τύριοι. περὶ μέντοι Χαλδαίων οὐκέτι
ταὐτὸ τοῦτο δυναίμην ἂν λέγειν, ἐπεὶ καὶ τοῦ γένους ἡμῶν ἀρχηγοὶ

2 ἡμετέρας] *alteram* Lat, unde ἑτέρας Hudson 3 ὑπὸ] coni ἀπὸ L τῶν ex τὸν aut τοῦ corr. L 5 πρὸς τὴν ἑσπέριον] *hesperium* Lat τὴν προσεσπέριον Gutschmid 7 ἠγνοήθησαν] ed. pr. *sunt — ignorati* Lat ἠγνόησαν L 10 ὁ spurium uid. οὔθ' ὁ θουκυδίδης ed. pr. 24 χρήσασθαι ed. pr. 34 ταὐτὸ τοῦτο] *hoc* Lat

καθεστήκασιν καὶ διὰ τὴν συγγένειαν ἐν ταῖς αὐτῶν ἀναγραφαῖς
Ἰουδαίων μνημονεύουσιν. ὅταν δὲ τὰς περὶ τούτων πίστεις παρά- 72
σχω, τότε καὶ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ἀποφανῶ τοὺς μνήμην
Ἰουδαίων πεποιηκότας, ἵνα μηδὲ ταύτην ἔτι τὴν πρόφασιν οἱ βα-
σκαίνοντες ἔχωσιν τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀντιλογίας.

14. *Ἄρξομαι δὲ πρῶτον ἀπὸ τῶν παρ' Αἰγυπτίοις γραμμά-* 73
των. αὐτὰ μὲν οὖν οὐχ οἷόν τε παρατίθεσθαι τἀκείνων, Μάνεθως
δ' ἦν τὸ γένος Αἰγύπτιος ἀνὴρ τῆς Ἑλληνικῆς μετεσχηκὼς παι-
δείας, ὡς δῆλός ἐστιν· γέγραφεν γὰρ Ἑλλάδι φωνῇ τὴν πάτριον
ἱστορίαν ἔκ τε τῶν ἱερῶν, ὥς φησιν αὐτός, μεταφράσας καὶ πολλὰ
τὸν Ἡρόδοτον ἐλέγχει τῶν Αἰγυπτιακῶν ὑπ' ἀγνοίας ἐψευσμένον.
οὗτος δὴ τοίνυν ὁ Μάνεθως ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Αἰγυπτιακῶν ταῦτα 74
περὶ ἡμῶν γράφει. παραθήσομαι δὲ τὴν λέξιν αὐτοῦ καθάπερ αὐ-
τὸν ἐκεῖνον παραγαγὼν μάρτυρα· „ τοῦ τίμαιος ὄνομα. ἐπὶ τούτου* 75
οὐκ οἶδ' ὅπως θεὸς ἀντέπνευσεν καὶ παραδόξως ἐκ τῶν πρὸς ἀνα-
τολὴν μερῶν ἄνθρωποι τὸ γένος ἄσημοι καταθαρρήσαντες ἐπὶ τὴν
χώραν ἐστράτευσαν καὶ ῥᾳδίως ἀμαχητὶ ταύτην κατὰ κράτος εἷλον,
καὶ τοὺς ἡγεμονεύσαντας ἐν αὐτῇ χειρωσάμενοι τὸ λοιπὸν τάς τε 76
πόλεις ὠμῶς ἐνέπρησαν καὶ τὰ τῶν θεῶν ἱερὰ κατέσκαψαν, πᾶσι
δὲ τοῖς ἐπιχωρίοις ἐχθρότατά πως ἐχρήσαντο τοὺς μὲν σφάζοντες,
τῶν δὲ καὶ τὰ τέκνα καὶ γυναῖκας εἰς δουλείαν ἄγοντες. πέρας 77
δὲ καὶ βασιλέα ἕνα ἐξ αὐτῶν ἐποίησαν, ᾧ ὄνομα ἦν Σάλιτις. καὶ
οὗτος ἐν τῇ Μέμφιδι κατεγίνετο τήν τε ἄνω καὶ κάτω χώραν δασμο-

---

LLatEusebius praep. euang. X 13. chron. I p. 151 Schöne.

1 *αὐτῶν* Bekker 3 *et blasphemias falsas ostendero* post *παράσχω* add. Lat 6 incip. Eusebius praep. et chron. *δὲ*] Eus. *δὴ* L *autem* Lat 7 *οὐχ οἷόν τε*] Euseb. *οὐκ οἴοντε* L *non arbitrantur* Lat *οὐχ οἵων τε* ed. pr. *Μάνεθως — 8 ἀνὴρ*] *manethon itaque genere uir aegyptiorum* Lat *Μάνεθως*] Eus. *μανεθὼν* ex *μανέθων* corr. L *manethon* Lat; non dubitaui ubique etiam contra codicis L et Latini auctoritatem reponere *Μάνεθως*, quod apud Josephum legerunt et Theophilus ad Autol. III 20 sq. et Eusebius, praesertim cum etiam L exhibeat *Μανεθὼς* infra §§ 226, 287, 286, 294, 298 II 16 cf. Antiq. Iud. I 107 8 *δ' ἦν*] *δὲ* Eus *ἀνὴρ αἰγύπτιοσ* tr. L et Eusebii cod. G 9 *γὰρ* om. ut uid. Eus. Arm. *τὴν πάτριον*] *paternae religionis* Lat 10 *τε τῶν*] *δέλτων* Gutschmid *ἱερῶν*] Eus *ἱερέων* L *sacris — libris* Lat *sacris monumentis* Eus. Arm. cf. § 226 10 *καὶ*] *ὃς καὶ* Eus 11 *ὑπ'*] *ἀπ'* L' 12 *οὗτος*] Euseb. *αὐτὸσ* L *ipse* Lat *Μανεθὼν* LLat 13 *τὴν λέξιν*] *etiam sermonem* Lat 14 *τοῦ τίμαιος ὄνομα*] *honorabile nomen* Lat *honorabilis nomen* Eus. Arm. *ἐγένετο βασιλεὺς ἡμῖν τίμαος ὄνομα* ed. pr. 15 *ὁ θεὸς* Euseb *ἀνατολῆς* Eusebii cod. G, fort. recte 16 *καταθαρσήσαντεσ* L 17 *εἷλον* fin. Euseb praep.

22 *Σάλιτις*] *σάλατισ* L *sualitis* Lat *Silitis* Euseb. Arm. *Σαΐτης* Manetho apud Schol. Platon. Tim. p. 21 E et Africanum (Euseb. chron. p. 143 Schöne)

λογῶν καὶ φρουρὰν ἐν τοῖς ἐπιτηδειοτάτοις καταλιπὼν τόποις. μάλιστα δὲ καὶ τὰ πρὸς ἀνατολὴν ἠσφαλίσατο μέρη προορώμενος Ἀσσυρίων ποτὲ μεῖζον ἰσχυόντων ἐσομένην ἐπιθυμίᾳ τῆς αὐτοῦ
78 βασιλείας ἔφοδον. εὑρὼν δὲ ἐν νομῷ τῷ Σεθροΐτῃ πόλιν ἐπικαιροτάτην, κειμένην μὲν πρὸς ἀνατολὴν τοῦ Βουβαστίτου ποταμοῦ, καλουμένην δ' ἀπό τινος ἀρχαίας θεολογίας Αὔαριν, ταύτην ἔκτισέν τε καὶ τοῖς τείχεσιν ὀχυρωτάτην ἐποίησεν ἐνοικίσας αὐτῇ καὶ πλῆθος ὁπλιτῶν εἰς εἴκοσι καὶ τέσσαρας μυριάδας ἀνδρῶν προφυ-
79 λακήν. ἔνθα δὲ κατὰ θέρειαν ἤρχετο τὰ μὲν σιτομετρῶν καὶ μισθοφορίαν παρεχόμενος τὰ δὲ καὶ ταῖς ἐξοπλισίαις πρὸς φόβον τῶν ἔξωθεν ἐπιμελῶς γυμνάζων. ἄρξας δ' ἐννεακαίδεκα ἔτη τὸν βίον
80 ἐτελεύτησε. μετὰ τοῦτον δὲ ἕτερος ἐβασίλευσεν τέσσαρα καὶ τεσσαράκοντα ἔτη καλούμενος Βηών. μεθ' ὃν ἄλλος Ἀπαχνὰς ἓξ καὶ τριάκοντα ἔτη καὶ μῆνας ἑπτά. ἔπειτα δὲ καὶ Ἄπωφις ἓν καὶ ἑξή-
81 κοντα καὶ Ἰαννὰς πεντήκοντα καὶ μῆνα ἕνα. ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ Ἄσσις ἐννέα καὶ τεσσαράκοντα καὶ μῆνας δύο. καὶ οὗτοι μὲν ἓξ ἐν αὐτοῖς ἐγενήθησαν πρῶτοι ἄρχοντες ποθοῦντες ἀεὶ καὶ μᾶλλον τῆς Αἰ-
82 γύπτου ἐξᾶραι τὴν ῥίζαν. ἐκαλεῖτο δὲ τὸ σύμπαν αὐτῶν ἔθνος Ὑκσώς, τοῦτο δέ ἐστιν βασιλεῖς ποιμένες· τὸ γὰρ υκ καθ' ἱερὰν

LLatEusebius chron. I p. 151 Schöne, praep. euang. X 13, 3.

1 *καταλείπων* ed. pr. 3 *Ἀσσυρίων — ἔφοδον*] *quoniam assyrii aliquando plus ualentes erant desideraturi regnum eius inuadere* Lat *ποτὲ*] *τότε* Perizonius *illo tempore* Eus. Arm., qui haec parum accurate uertit *ἐπιθυμίᾳ*] Bekker *ἐπιθυμίαν* L *αὐτοῦ*] ex Lat *αὐτῆσ* L 4 *ἐφόδου* Perizonius *νομῷ τῷ Σεθροΐτῃ*] Bernard ex Africano et schol. Platon. *per legem Methrajitem* Eus. Arm. *νόμωι τῶ σαΐτηι* (superscr. *μ, ν*) L *nomotosuati* Lat 6 *Αὔαριν*] *euaris* Lat 7 *ἐνοικίσας*] ed. pr. *ἐνοικήσασ* L *collocans* Lat 8 *πρὸς φυλακήν* ed. pr. *ad custodiam* Eus. Arm. 9 *ἔνθα δὲ*] Lat *ἐνθάδε* L *ἤρχετο* non satis intellego

11 *ἐννεακαίδεκα*] *XV* Eus 12 *τέσσαρα καὶ τεσσαράκοντα*] *XLIII* Eus *τετταράκοντα* ed. pr. 13 *Βηών*] *Banon* Euseb. Arm. *Βνὼν* schol. Platon et Africanus, quod reponi iubet Gutschmid *apachas* Lat *Apakhnan* Eus *Παχνὰν* Africanus *Ἀρχάης* schol. Platon 14 *Ἄπωφις*] *Aphosis* Eus. Arm. *Ἄφοβις* African. *Ἄφωφις* schol. Plat. 15 *Ἰαννὰς*] *samnas* Lat *Anan* Euseb. Arm., *ἰανίας* ed. pr. *Ἄννας* uel *Ἄνναν* Gutschmid *καὶ* (ante *Ἄσσις*) om. Lat et Eus

ases Lat *Aseth* Eus quod Iosephum dedisse putat Gutschmid 17 *ποθοῦντες — 18 ῥίζαν*] *qui semper regionem spolationibus praedisque depopulabantur maxime quod Egiptiorum fere genus ac semen delere studebant* Eus. Arm. *debellantes semper et maxime aegypti radicem amputare cupientes* Lat, unde *πολεμοῦντες ἀεὶ καὶ ποθοῦντες μᾶλλον — ῥίζαν* Big. et Hafn. apud Hudson

ποθοῦντες] ed. pr. *πορθοῦντεσ* L 18 *ἐκαλεῖτο*] incip. Euseb. praep. *σύμπαν αὐτῶν*] EusLat, om. L 19 *Ὑκσώς*] *sesos* Lat *Ὑκουσσὼς* (*Hikkusin* Arm.) Euseb. recte, ut iudicat Gutschmid; nam *ὑκου* pluralem esse Aegyptiorum *υκ*] *se* Lat

γλῶσσαν βασιλέα σημαίνει, τὸ δὲ σὼς ποιμήν ἐστι καὶ ποιμένες
κατὰ τὴν κοινὴν διάλεκτον, καὶ οὕτως συντιθέμενον γίνεται Ὑκσώς.
τινὲς δὲ λέγουσιν αὐτοὺς Ἄραβας εἶναι. [ἐν δ' ἄλλῳ ἀντιγράφῳ 83
οὐ βασιλεῖς σημαίνεσθαι διὰ τῆς ὒκ προσηγορίας, ἀλλὰ τοὐναντίον
αἰχμαλώτους δηλοῦσθαι ποιμένας· τὸ γὰρ ὒκ πάλιν Αἰγυπτιστὶ καὶ
τὸ ἂκ δασυνόμενον αἰχμαλώτους ῥητῶς μηνύει. καὶ τοῦτο μᾶλλον
πιθανώτερόν μοι φαίνεται καὶ παλαιᾶς ἱστορίας ἐχόμενον.] τού- 84
τους τοὺς προκατωνομασμένους βασιλέας καὶ τοὺς τῶν ποιμένων
καλουμένων καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν γενομένους κρατῆσαι τῆς Αἰγύπτου
φησὶν ἔτη πρὸς τοῖς πεντακοσίοις ἕνδεκα. μετὰ ταῦτα δὲ τῶν ἐκ 85
τῆς Θηβαΐδος καὶ τῆς ἄλλης Αἰγύπτου βασιλέων γενέσθαι φησὶν
ἐπὶ τοὺς ποιμένας ἐπανάστασιν καὶ πόλεμον συρραγῆναι μέγαν
καὶ πολυχρόνιον. ἐπὶ δὲ βασιλέως, ᾧ ὄνομα εἶναι Μισφραγμού- 86
θωσις, ἡττωμένους φησὶ τοὺς ποιμένας ἐκ μὲν τῆς ἄλλης Αἰγύπτου
πάσης ἐκπεσεῖν, κατακλεισθῆναι δ' εἰς τόπον ἀρουρῶν ἔχοντα μυ-
ρίων τὴν περίμετρον· Αὔαριν ὄνομα τῷ τόπῳ. τοῦτόν φησιν ὁ 87
Μάνεθως ἅπαντα τείχει τε μεγάλῳ καὶ ἰσχυρῷ περιβαλεῖν τοὺς
ποιμένας, ὅπως τήν τε κτῆσιν ἅπασαν ἔχωσιν ἐν ὀχυρῷ καὶ τὴν
λείαν τὴν ἑαυτῶν. τὸν δὲ Μισφραγμουθώσεως υἱὸν Θούμμωσιν 88
ἐπιχειρῆσαι μὲν αὐτοὺς διὰ πολιορκίας ἑλεῖν κατὰ κράτος ὀκτὼ
καὶ τεσσαράκοντα μυριάσι στρατοῦ προσεδρεύσαντα τοῖς τείχεσιν·
ἐπεὶ δὲ τὴν πολιορκίαν ἀπέγνω, ποιήσασθαι συμβάσεις, ἵνα τὴν

LLatEusebius chron. I p. 153 Schöne, praep. euang. X 13. 4.

1 σώς] οὐσσώς (σόος cod. G) Eus 2 οὕτω Euseb Ὑκουσσώς (*Hykusos* Arm.) Euseb *ycsos* codd. meliores Lat *sesos* alii. 3 ἐν δὲ — 7 ἐχόμενον spuria uid. facta ex § 91; cf. quae infra § 92 in margine adnotata sunt his similia 4 *comperi* post σημαίνεσθαι add. Lat ὒκ] τοῦ ὒκ L et Eusebii cod. G Ὑκουσσώς Eus. praep. *hyk* Eus. Arm. 5 αἰχμαλώτους] βασιλεῖσ αἰχμαλώτουσ L ποιμένας] οὐ ποιμένασ L *neque pastores* Lat ὒκ] *yc* Lat Ὑκουσσώς Eus. praep. *hyk* Eus. chron. πάλιν] LLat Eus. chron., om. Eus. praep. 6 *ac* Lat 7 τούτους] *hos ergo* Lat et Eus. Arm. τούτους δὲ (δὲ om. cod. G) Eus. praep. 10 πρὸς τοῖς φ' ια' Eus. praep. 11 ἄλλης] ἄνω Gutschmid 12 πόλεμον] πόλεμον αὐτοῖσ LLat 13 ἐπὶ] Euseb. ἐπεὶ L Μισφραγμούθωσις] Eus. ἀλισφραγμούθωσισ L *alisfragmuthos* Lat *Misphragmuthosis* Arm. hic et u. 19 14 ἡττημένους coni ἐξ αὐτοῦ (ὑπ' αὐτοῦ ed. pr.) post ποιμένας add. L ἐκ] καὶ ἐκ Eus. praep. (praeter cod. G) 15 πάσης] LLat Eus. chron., om. Eus. praep. δὲ Eus ἀρουρῶν — μυρίων] *ulnarum undecim milium* Lat 16 Αὔαριν] *auarim* Lat Αὔαρις Eus. praep. *Aurajis* Euseb. Arm. 17 Μανεθὼν LLat 18 ἐχυρῷ apud Eus. traditum uid 19 Μισφραγμουθώσεως] ἀλισφραγμουθώσεωσ L *alisfragmathoseos* Lat Θούμμωσιν] *thumnosim* Lat Θμούθωσιν Euseb. praep. *Thmosim* Euseb. Arm., infra § 94 Τέθμωσις 22 τῆσ πολιορκίασ L

Αἴγυπτον ἐκλιπόντες ὅποι βούλονται πάντες ἀβλαβεῖς ἀπέλθωσι.
89 *τοὺς δὲ ἐπὶ ταῖς ὁμολογίαις πανοικησίᾳ μετὰ τῶν κτήσεων οὐκ*
ἐλάττους μυριάδων ὄντας εἴκοσι καὶ τεσσάρων ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου
90 *τὴν ἔρημον εἰς Συρίαν διοδοιπορῆσαι. φοβουμένους δὲ τὴν Ἀσσυ-*
ρίων δυναστείαν, τότε γὰρ ἐκείνους τῆς Ἀσίας κρατεῖν, ἐν τῇ νῦν
Ἰουδαίᾳ καλουμένῃ πόλιν οἰκοδομησαμένους τοσαύταις μυριάσιν ἀν-
91 *θρώπων ἀρκέσουσαν Ἱεροσόλυμα ταύτην ὀνομάσαι. ἐν ἄλλῃ δέ τινι*
βίβλῳ τῶν Αἰγυπτιακῶν Μάνεθως τοῦτό φησιν τὸ ἔθνος τοὺς κα-
λουμένους ποιμένας αἰχμαλώτους ἐν ταῖς ἱεραῖς αὐτῶν βίβλοις γε-
γράφθαι λέγων ὀρθῶς· καὶ γὰρ τοῖς ἀνωτάτω προγόνοις ἡμῶν τὸ
ποιμαίνειν πάτριον ἦν καὶ νομαδικὸν ἔχοντες τὸν βίον οὕτως ἐκα-
92 *λοῦντο ποιμένες. αἰχμάλωτοί τε πάλιν οὐκ ἀλόγως ὑπὸ τῶν Αἰγυ-*
πτίων ἀνεγράφησαν, ἐπειδήπερ ὁ πρόγονος ἡμῶν Ἰώσηπος ἑαυτὸν
ἔφη πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Αἰγυπτίων αἰχμάλωτον εἶναι, καὶ τοὺς
ἀδελφοὺς εἰς τὴν Αἴγυπτον ὕστερον μετεπέμψατο τοῦ βασιλέως
ἐπιτρέψαντος. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἐν ἄλλοις ποιήσομαι τὴν
ἐξέτασιν ἀκριβεστέραν.
93 15. *Νυνὶ δὲ τῆς ἀρχαιότητος ταύτης παρατίθεμαι τοὺς Αἰγυ-*
πτίους μάρτυρας. πάλιν οὖν τὰ τοῦ Μανέθω πῶς ἔχει πρὸς τὴν
94 *τῶν χρόνων τάξιν ὑπογράψω. φησὶ δὲ οὕτως· „μετὰ τὸ ἐξελθεῖν*
ἐξ Αἰγύπτου τὸν λαὸν τῶν ποιμένων εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ ἐκβαλὼν
αὐτοὺς ἐξ Αἰγύπτου βασιλεὺς Τέθμωσις ἐβασίλευσεν μετὰ ταῦτα
ἔτη εἰκοσιπέντε καὶ μῆνας τέσσαρας καὶ ἐτελεύτησεν, καὶ παρέ-
95 *λαβεν τὴν ἀρχὴν ὁ αὐτοῦ υἱὸς Χέβρων ἔτη δεκατρία. μεθ᾽ ὃν Ἀμέ-*
νωφις εἴκοσι καὶ μῆνας ἑπτά. τοῦ δὲ ἀδελφὴ Ἀμεσσὴς εἰκοσιὲν
καὶ μῆνας ἐννέα. τῆς δὲ Μήφρης δώδεκα καὶ μῆνας ἐννέα. τοῦ

LLat Theophilus ad Autol. III 20. Eusebius praep. euang. X 13. 8, chron. I p. 155, Schöne.

2 *πανοικεσίᾳ* Euseb *οὐχ* L 3 *ἐλάσσους* Eus *εἰκοσιτεσσάρων* Euseb 4 *Συρίαν*] *Assyriam* Euseb. Armen. *διοδοιπορῆσαι*] *ὁδοιπορῆσαι* L *iter egisse* Lat 7 *ὀνομάσαι*] *ὠνόμασαν* L *uocitasse* Lat, fin. Euseb. praep.

8 *Μάνεθως*] *μανεθὼν* LLat *τοῦτο*] *τὸ αὐτὸ* Gutschmid *τὸ*] Bekker, om. L 13 *Ἰώσηπος*] i. marg. m. 1: *ἐν ἑτέρῳ ἀντιγράφῳ εὑρέθη οὕτωσ: κατήχθη πραθεὶσ παρὰ τῶν ἀδελφῶν εἰσ αἴγυπτον πρὸσ τὸν βασιλέα τῆσ αἰγύπτου· καὶ πάλιν ὕστερον τοὺσ αὐτοῦ ἀδελφοὺσ μετεπέμψατο τοῦ βασιλέωσ ἐπιτρέψαντοσ:* L 19 *Μανεθῶνοσ* L *manethonis* Lat 20 *ὑπογράψω*] *describam* Lat abhinc excerpsit Theophilus 22 *Τέθμωσις*] *themusis* Lat *Sethmosis* Euseb. *Μωσῆς* Theophili libri, unde *Ἄμωσις* fecit Bunsen, sed paullo infra *Τέθμωσις* apud Theophilum traditur 24 *ὅν*, *ο* ex *ω* corr. L 25 *εἴκοσι — Ἀμεσσὴς* om. Lat *Ἀμεσσὴς*] *Ἀμέσση* Theoph. *Amenses* Euseb. *Ἀμενσὶς* Africanus ap. Sync. p. 130 *mifris* Lat 26 *καὶ μῆνας ἐννέα*] om. Euseb. *μῆνα α´* Theoph.

δὲ Μηφραμούθωσις εἰκοσιπέντε καὶ μῆνας δέκα. τοῦ δὲ Θμῶσις 96
ἐννέα καὶ μῆνας ὀκτώ. τοῦ δ' Ἀμένωφις τριάκοντα καὶ μῆνας δέκα. τοῦ δὲ Ὧρος τριακονταὲξ καὶ μῆνας πέντε. τοῦ δὲ θυγάτηρ Ἀκεγχερὴς δώδεκα καὶ μῆνα ἕνα. τῆς δὲ Ῥάθωτις ἀδελφὸς ἐννέα. τοῦ δὲ Ἀκεγχήρης δώδεκα καὶ μῆνας πέντε. τοῦ δὲ Ἀκεγχήρης 97
ἕτερος δώδεκα καὶ μῆνας τρεῖς. τοῦ δὲ Ἁρμαΐς τέσσαρα καὶ μῆνα ἕνα. τοῦ δὲ Ῥαμέσσης ἓν καὶ μῆνας τέσσαρας. τοῦ δὲ Ἁρμέσσης Μιαμοῦν ἑξηκονταὲξ καὶ μῆνας δύο. τοῦ δὲ Ἀμένωφις δεκαεννέα καὶ μῆνας ἕξ. τοῦ δὲ Σέθως ὁ καὶ Ῥαμέσσης ἱππικὴν καὶ ναυτικὴν 98
ἔχων δύναμιν τὸν μὲν ἀδελφὸν Ἁρμαΐν ἐπίτροπον τῆς Αἰγύπτου κατέστησεν καὶ πᾶσαν μὲν αὐτῷ τὴν ἄλλην βασιλικὴν περιέθηκεν ἐξουσίαν, μόνον δὲ ἐνετείλατο διάδημα μὴ φορεῖν μηδὲ τὴν βασιλίδα μητέρα τε τῶν τέκνων ἀδικεῖν, ἀπέχεσθαι δὲ καὶ τῶν ἄλλων βασιλικῶν παλλακίδων. αὐτὸς δὲ ἐπὶ Κύπρον καὶ Φοινίκην καὶ 99
πάλιν Ἀσσυρίους τε καὶ Μήδους στρατεύσας ἅπαντας τοὺς μὲν δόρατι, τοὺς δὲ ἀμαχητὶ φόβῳ δὲ τῆς πολλῆς δυνάμεως ὑποχειρίους ἔλαβε καὶ μέγα φρονήσας ἐπὶ ταῖς εὐπραγίαις ἔτι καὶ θαρσαλεώτερον ἐπεπορεύετο τὰς πρὸς ἀνατολὰς πόλεις τε καὶ χώρας κατα-

---

LLat Theophilus ad Autol. III 20. Eusebius Arm. chron. I p. 157 Schöne.
1 *Μηφραμούθωσις*] *mifranthusis* Lat *Μηφραμμούθωσις* Theoph. *Mephrathmuthoses* Euseb. *Μισφραγμούθωσις* Africanus *εἰκοσιπέντε*] *κ'* Theoph. *δέκα*] *IX* Euseb *Θμῶσις*] *etmusis* Lat *Τυθμώσης* Theoph. *Thmothosis* Euseb. *Τούθμωσις* African. 2 *δ' Ἀμένωφις*] *Δαμφενόφις* (h. e. *δ' Ἀμφένωφις*) Theoph.
3 *τριακονταὲξ*] *XXXVIII* Euseb *πέντε*] *VII* Euseb *τοῦ δὲ θυγάτηρ* — 6 *μῆνας τρεῖς*] *τούτου δὲ θυγάτηρ ἔτη ι' μῆνας γ'. μετὰ δὲ ταύτην Μερχερὴς ἔτη ιβ' μῆνας γ'* Theoph. 4 *Ἀκεγχερὴς*] *acenchres* Lat *Khenkheres* Euseb. *Ἀχερρῆς* African. *Ῥάθωτις*] *Athohvis* aut *Athohyis* Euseb. *Ῥαθῶς* African. 5 *Ἀκεγχήρης*] *acencherides* Lat *Khenkheres* Euseb *δώδεκα* — 6 *ἕτερος* om. Lat *Ἀκεγχήρης ἕτερος*] *Akhenkheres* Euseb 6 et 10 *armes* Lat *Armajis* Euseb 7 *τοῦ δὲ Ῥαμέσσης* — 8 *μῆνας δύο*] *μετὰ δὲ τοῦτον μέσσησ μιαμμοῦ ἔτη ς' καὶ μετὰ τοῦτον ῥαμέσσησ ἐνιαυτὸν μῆνασ δ' καὶ μῆνασ β'* Theophili libri *Ῥαμέσσης*] *armesis* Lat *Rrameses* Euseb *ἓν καὶ* — *Ἁρμέσσης* om. Euseb *ἁρμεσσησ* L *armesis* Lat 8 *miamus* Lat 9 *τοῦ δὲ Σέθως* — 11 *κατέστησεν*] i. marg m. 1 *εὑρέθη ἐν ἑτέρω ἀντιγράφω οὕτωσ : μεθ' ὃν σέθωσισ καὶ ῥαμέσσησ δύο ἀδελφοί· ὁ μὲν ναυτικὴν ἔχων δύναμιν· τουσ καταθάλατταν ἀπαντῶντασ καὶ διαχειρωμένουσ ἐπολιόρκει· μετουπολὺ δὲ καὶ τὸν ῥαμέσσην ἀνελὼν. ἅρμαῒν ἄλλον αὐτου ἀδελφὸν ἐπίτροπον τῆσ αἰγύπτου καταστῆσαι* L; cf. Herodot II 102 *Σέθως ὁ καὶ Ῥαμέσσης*] ex Euseb. Böckh Manetho p. 301 *Sethos qui et Rrameses* Eus. *Θοῖσσος καὶ Ῥαμέσσης ἔτη ι'* Theoph. *σέθωσισ καὶ ῥαμέσσησ* L *sedhossis* Lat; *Σέθως* uocatur infra § 231 et inde apud Theophilum itidemque apud Africanum (Sync. p. 134) 10 *τὸν*] *οὗτος τὸν* ed. pr. *Ἁρμαΐν*] *armen* Lat *Ἕρμαιος* et *Ἑρμᾶς* infra § 231

100 *στρεφόμενος. χρόνου τε ἱκανοῦ γεγονότος Ἁρμαῒς ὁ καταλειφθεὶς
ἐν Αἰγύπτῳ πάντα τἄμπαλιν οἷς ἀδελφὸς παρῄνει μὴ ποιεῖν ἀδεῶς
ἔπραττεν· καὶ γὰρ τὴν βασιλίδα βιαίως ἔσχεν καὶ ταῖς ἄλλαις παλ-
λακίσιν ἀφειδῶς διετέλει χρώμενος, πειθόμενος δὲ ὑπὸ τῶν φίλων*
101 *διάδημα ἐφόρει καὶ ἀντῆρε τῷ ἀδελφῷ. ὁ δὲ τεταγμένος ἐπὶ τῶν
ἱερέων τῆς Αἰγύπτου γράψας βιβλίον ἔπεμψε τῷ Σεθώσει δηλῶν
αὐτῷ πάντα καὶ ὅτι ἀντῆρεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἁρμαῒς. παραχρῆμα
οὖν ὑπέστρεψεν εἰς Πηλούσιον καὶ ἐκράτησεν τῆς ἰδίας βασιλείας.*
102 *ἡ δὲ χώρα ἐκλήθη ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος Αἴγυπτος· λέγει γάρ,
ὅτι ὁ μὲν Σέθως ἐκαλεῖτο Αἴγυπτος, Ἁρμαῒς δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ
Δαναός.*
103 16. *Ταῦτα μὲν ὁ Μάνεθως. δῆλον δέ ἐστιν ἐκ τῶν εἰρημέ-
νων ἐτῶν τοῦ χρόνου συλλογισθέντος, ὅτι οἱ καλούμενοι ποιμένες
ἡμέτεροι δὲ πρόγονοι τρισὶ καὶ ἐνενήκοντα καὶ τριακοσίοις πρόσθεν
ἔτεσιν ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἀπαλλαγέντες τὴν χώραν ταύτην ἐπῴκησαν
ἢ Δαναὸν εἰς Ἄργος ἀφικέσθαι· καίτοι τοῦτον ἀρχαιότατον Ἀργεῖοι*
104 *νομίζουσι. δύο τοίνυν ὁ Μάνεθως ἡμῖν τὰ μέγιστα μεμαρτύρηκεν
ἐκ τῶν παρ' Αἰγυπτίοις γραμμάτων, πρῶτον μὲν τὴν ἑτέρωθεν
ἄφιξιν εἰς Αἴγυπτον, ἔπειτα δὲ τὴν ἐκεῖθεν ἀπαλλαγὴν οὕτως ἀρ-
χαίαν τοῖς χρόνοις, ὡς ἐγγύς που προτερεῖν αὐτὴν τῶν Ἰλιακῶν*
105 *ἔτεσι χιλίοις. ὑπὲρ ὧν δ' ὁ Μάνεθως οὐκ ἐκ τῶν παρ' Αἰγυπ-
τίοις γραμμάτων, ἀλλ' ὡς αὐτὸς ὡμολόγηκεν ἐκ τῶν ἀδεσπότως
μυθολογουμένων προστέθεικεν, ὕστερον ἐξελέγξω κατὰ μέρος ἀπο-
δεικνὺς τὴν ἀπίθανον αὐτοῦ ψευδολογίαν.*
106 17. *Βούλομαι τοίνυν ἀπὸ τούτων ἤδη μετελθεῖν ἐπὶ τὰ παρὰ*

LLat Theophilus ad Autol. III 20 sq., Eusebius chron. Arm. I pp. 157, 113 Schöne, praep. euang. X 13. 11; Cramer anecdota Par. II p. 184.

1 *τε*] *autem* Eus. chron. *armes* Lat *Armajis* Euseb., item 7 et 10 2 *τοὔμπαλιν* ed. pr. *ὁ ἀδελφὸς* Bekker *ἁδελφὸς* Gutschmid 4 *δὲ*] *que* Lat et Eus. chron., unde *τε* coni. 6 *ἱερέων*] *sacra* Lat *fana* Euseb. *ἱερῶν* Hudson *σέθωσει* L *sedhosi* Lat *ad Sethosim* Eus. chron. *Σέθῳ* coni. 7 *ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ*] *ei suus frater* Lat *frater ipsius contra eum* Euseb *αὐτοῦ*] *αὐτῷ* coni. 9 *λέγει*] *λόγος* uel *λέγεται* Gutschmid 10 *Σέθως*] *σέθωσις* ed. pr. 12 incip. Euseb. praep. *μανεθὼν* LLat *δ'* Euseb 14 *δὲ*] Eus, om. LLat *τρισὶ — τριακοσίοις*] *τριακοσίων δεκατριῶν* Theoph. 16 *ἀρχαιότατον*] *antiquiorem* Eus. chron. 17 *μανεθὼν* LLat 18 *παρ'*] *παρὰ τοῖς* Eus 19 *ἀρχαίαν*] Lat Eus *ἀρχαῖον* L 20 *που προτερεῖν*] Lat Euseb. *τοῦ πρότερον* L *που προτέραν* ed. pr. 21 *χιλίοις*] *χ'* Unger Chronol. des Manetho p. 172 *χιλίοις* fin. Eus. praep. et Theophil. *μανεθὼν* LLat 22 *γραμμάτων*] ed. pr. *πραγμάτων* L *litteris* Lat *libris* Euseb 23 *ἐξελέγξω* fin. Eus. chron. 25 incip. Euseb. chron. p. 113, Cramer anecd. *ἤδη*] Eus. *ἔτι* L *rursus* Lat

*τοῖς Φοίνιξιν ἀναγεγραμμένα περὶ τοῦ γένους ἡμῶν καὶ τὰς ἐξ ἐκεί-
νων μαρτυρίας παρασχεῖν. ἔστι τοίνυν παρὰ Τυρίοις ἀπὸ παμπόλ-* 107
*λων ἐτῶν γράμματα δημοσίᾳ γεγραμμένα καὶ πεφυλαγμένα λίαν ἐπι-
μελῶς περὶ τῶν παρ' αὐτοῖς γενομένων καὶ πρὸς ἀλλήλους πρα-
χθέντων μνήμης ἀξίων. ἐν οἷς γέγραπται, ὅτι ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις* 108
*ᾠκοδομήθη ναὸς ὑπὸ Σολομῶνος τοῦ βασιλέως ἔτεσι θᾶττον ἑκατὸν
τεσσαρακοντατρισὶν καὶ μησὶν ὀκτὼ τοῦ κτίσαι Τυρίους Καρχη-
δόνα. ἀνεγράφη δὲ παρ' ἐκείνοις οὐκ ἀλόγως ἡ τοῦ ναοῦ κατα-* 109
*σκευὴ τοῦ παρ' ἡμῖν· Εἴρωμος γὰρ ὁ τῶν Τυρίων βασιλεὺς φίλος
ἦν τοῦ βασιλέως ἡμῶν Σολομῶνος πατρικὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν
διαδεδεγμένος. οὗτος οὖν συμφιλοτιμούμενος εἰς τὴν τοῦ κατα-* 110
*σκευάσματος τῷ Σολομῶνι λαμπρότητα χρυσίου μὲν εἴκοσι καὶ ἑκα-
τὸν ἔδωκε τάλαντα, τεμὼν δὲ καλλίστην ὕλην ἐκ τοῦ ὄρους, ὃ κα-
λεῖται Λίβανος, εἰς τὸν ὄροφον ἀπέστειλεν. ἀντεδωρήσατο δὲ αὐτῷ
ὁ Σολομὼν ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ δὴ καὶ χώραν τῆς Γαλιλαίας ἐν
τῇ Χαβουλῶν λεγομένῃ. μάλιστα δὲ αὐτοὺς εἰς φιλίαν ἡ τῆς σο-* 111
φίας συνῆγεν ἐπιθυμία· προβλήματα γὰρ ἀλλήλοις ἀνταπέστελλον

LLat Theophilus ad Autol. III 22, Eusebius chron. I p. 113 Schöne. Cramer anecdota Par. II 184. Syncellus I p. 343 Bonn.

1 *ἐξ*] *ἐπ'* Eusebii exc. graeca 2 *ἔστι* incip. Syncellus *ἀπὸ παμπόλλων*] *πολλῶν* LLat 3 *δημοσίᾳ*] Sync. *δημόσια* L et Eus. exc. graeca *regia* Eus. Arm. *γεγραμμένα*] *καὶ γραφέντα* Eus. exc. gr. *γραφέντα* Sync. 4 *περὶ* — 5 *ἀξίων* om. Sync. *πρὸς ἀλλήλους*] LLat *παρ' ἄλλοις* Eus. *πρὸς ἄλλους* Gutschmid recte ut uid. 5 *οἷς*] *τούτοισ* LLat *ὁ*] Eus., om. L 6 *ἀπὸ* Eus. exc. gr. *Σολόμωνος* Sync. *σολομῶντοσ* L *ἑκατὸν τεσσαρακον-τατριῶν* L *ρμ' καὶ τρισὶν* Eus. exc. gr. *ρμγ'* Sync.; eundem numerum tradit Eus. praep. euang. X 13. 13, sed *ἔτεσιν ἑκατὸν τριάκοντα τέσσαρσιν μησὶν ὀκτώ* Theoph. 7 *Καρχηδόνα*] Euseb. *χαλκηδόνα* L *carthaginem charcedona* Lat 8 *ἐκείνοις*] *αὐτοῖς* Eus. exc. gr. *ἐκείνου* Sync. *οὐκ ἀλόγως*] Eus., om. LLat *ἡ* — 9 *ἡμῖν* om. Eus. exc. gr. 9 *Εἴρωμος*] *Σίρωμος* Sync. 10 *Σολό-μωνος* Sync. *φιλίαν πρὸς αὐτὸν* tr. Eus. gr. 11 *διαδεξάμενος* Sync. *οὗτος*] Euseb. *αὐτὸσ* L *is* Lat 12 *χρυσοῦ* Eus. exc. gr. 13 *τεμὼν — ὕλην*] *καὶ ὕλην δὲ καλλίστην τεμὼν* Eus. exc. gr., fort. recte 14 *εἰς — ἀπέστειλεν*] *ad cameram destinauit* Lat *εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἀπέστειλε τοῦ ὀρόφου* Eus. exc. gr. *ad tecta aedificii mittens* Eus. Arm. 15 *ὁ* om. Eus. exc. gr. *καὶ δὴ καὶ*] coni *καὶ γῆ κατὰ* L *καὶ δῆτα* (*διττὰ* Sync.) *καὶ* Eus *χώραν*] *locos aliquos* Eus. Arm. *χώρᾳ* Gutschmid *ἐν* — 16 *λεγομένῃ*] *ἔδωκεν τὴν Χαβουλὼν λεγομένην* coni 16 *Χαβουλὼν*] Bochart *ζαβουλὼν* LLat *Χαβωλῶ* Euseb. exc. *Χαβόλῳ* Sync. *Khabula* Euseb. arm. *χαβαλὼν* et *χαβωλὼν* libri Antiq. VIII 142 uit. 211 cf. bell. Iud. II 18. 9, III 3. 1 post *λεγομένῃ* add. *ἐπιδέδωκε* Eus exc. gr. *δ'* Eus *ἡ*] Euseb., om. L 17 *συνήγαγεν* Sync. *ἀνταπέστελλον*] Euseb. exc. *ἀντεπέστελλον* L *ἀντέστελλον* Sync.

λύειν κελεύοντες, καὶ κρείττων ἐν τούτοις ἦν ὁ Σολομὼν καὶ τἆλλα σοφώτερος. σώζονται δὲ μέχρι νῦν παρὰ τοῖς Τυρίοις πολλαὶ τῶν
112 *ἐπιστολῶν, ἃς ἐκεῖνοι πρὸς ἀλλήλους ἔγραψαν. ὅτι δ᾽ οὐ λόγος ἐστὶν ὑπ᾽ ἐμοῦ συγκείμενος ὁ περὶ τῶν παρὰ τοῖς Τυρίοις γραμμάτων, παραθήσομαι μάρτυρα Δῖον ἄνδρα περὶ τὴν Φοινικικὴν ἱστορίαν ἀκριβῆ γεγονέναι πεπιστευμένον. οὗτος τοίνυν ἐν ταῖς*
113 *περὶ Φοινίκων ἱστορίαις γράφει τὸν τρόπον τοῦτον· „Ἀβιβάλου τελευτήσαντος ὁ υἱὸς αὐτοῦ Εἵρωμος ἐβασίλευσεν. οὗτος τὰ πρὸς ἀνατολὰς μέρη τῆς πόλεως προσέχωσεν καὶ μεῖζον τὸ ἄστυ ἐποίησεν καὶ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς τὸ ἱερὸν καθ᾽ ἑαυτὸ ὂν ἐν νήσῳ χώσας τὸν μεταξὺ τόπον συνῆψε τῇ πόλει καὶ χρυσοῖς ἀναθήμασιν ἐκόσμησεν, ἀναβὰς δὲ εἰς τὸν Λίβανον ὑλοτόμησεν πρὸς τὴν τῶν*
114 *ἱερῶν κατασκευήν. τὸν δὲ τυραννοῦντα Ἱεροσολύμων Σολομῶνα πέμψαι φασὶ πρὸς τὸν Εἵρωμον αἰνίγματα καὶ παρ᾽ αὐτοῦ λαβεῖν ἀξιοῦν, τὸν δὲ μὴ δυνηθέντα διακρῖναι τῷ λύσαντι χρήματα ἀπο-*
115 *τίνειν. ὁμολογήσαντα δὲ τὸν Εἵρωμον καὶ μὴ δυνηθέντα λῦσαι τὰ αἰνίγματα πολλὰ τῶν χρημάτων εἰς τὸ ἐπιζήμιον ἀναλῶσαι. εἶτα δὲ Ἀβδήμουνόν τινα Τύριον ἄνδρα τά τε προτεθέντα λῦσαι καὶ αὐτὸν ἄλλα προβαλεῖν, ἃ μὴ λύσαντα τὸν Σολομῶνα πολλὰ τῷ Εἱρώμῳ προσαποτῖσαι χρήματα.“ Δῖος μὲν οὕτω περὶ τῶν προειρημένων ἡμῖν μεμαρτύρηκεν.*

LLat Theophilus ad Autol. III 22. Eusebius chron. I p. 115, Schöne. Cramer anecd. Par. II 185. Syncellus p. 343 Bonn. Antiq. Iud. VIII 147 sq.

1 *ἦν ἐν τούτοις* tr. Eus. exc. gr. *ὢν* post *Σολομὼν* addendum *τὰ ἄλλα* Eus. 2 *σώιζονται* L *νῦν*] *δεῦρο* Eus *τοῖς* om. Eus. exc. gr. 3 *ἀλλήλους*] *Τυρίους* Eus. exc. gr. *ἔγραφον* Sync. *δὲ* Eus 4 *ὑπ᾽ ἐμοῦ συγκείμενος*] *ὑπ᾽ ἐκείμενοσ* (*μοῦσυγ* s. s.) L *τῶν παρὰ τοῖς*] *τὸν ἐν* Eus. exc. gr. *τοῖσ* s. L 5 *Δῖον*] *δεξιὸν* Eus. *dionem* Lat *Φοινικικὴν*] Sync. *φοινικὴν* LLat et Eus. exc. gr. 6 *Δῖον* (*Δίωνα* Sync.) post *πεπιστευμένον* add. Eus. 7 Dii uerba etiam Antiq. VIII 147 sqq. extant 8 *ὁ* om. Eus *Σίρωμος* Sync. 9 *ἐποίησε*] Euseb. Antiq. *πεποίηκεν* L 10 *ὂν ἐν νήσῳ* om. Antiq. *νήσῳ*] L Eus. Arm. *ἴσῳ* Eus. exc. graec. Sync. et ut uid. Lat *ἐγχώσας* Antiq. 13 *ἱερῶν*] Eus. Antiq. *ναῶν* L 14 *φασὶ πέμψαι* tr. Eus. exc. gr. *τὸν* om. Antiq. *εἵρωμον* L[1] *Ἵρωμον* Eus. exc. gr. *Σίρωμον* Sync. 15 *λύσιν* post *ἀξιοῦν* add. Lat Eus. exc. gr., ante *παρ᾽* u. 14 Antiq. codd. ROLat *ἀποτιννύειν* Eus. exc. gr. *ἀποτείνειν* Sync. 16 *Ἵρωμον* Eus. exc. gr. *Σίρωμον* Sync. *καὶ* om. Lat ut uid. 18 *δὲ*] Eus. exc. gr. Ant. *δὴ* L *δι᾽* Sync., om. Lat *abdemonum* Lat *Αβδάμονον* (*ἀβδάμωνον* exc. gr.) Euseb. *Ἀβδήμονα* Antiq. *Τύριον ἄνδρα*] *uirum sagacem* Eus. Arm. *τε*] Euseb., om. L Antiq. et ut uid. Lat 19 *ἄλλα*] *ἅμα* Euseb. exc. gr. *simul alia* Euseb. Arm. *Ἱρώμῳ* Eus. exc. gr. *Σιρώμῳ* Sync. 20 *Δίων* Sync. Lat *μὲν*] *igitur* Lat *μὲν οὖν* Eus. exc. gr. *οὕτως* Sync.

18. Ἀλλὰ πρὸς τούτῳ παραθήσομαι καὶ Μένανδρον τὸν Ἐφέ- 116
σιον. γέγραφεν δὲ οὗτος τὰς ἐφ᾽ ἑκάστου τῶν βασιλέων πρά-
ξεις τὰς παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ βαρβάροις γενομένας ἐκ τῶν παρ᾽
ἑκάστοις ἐπιχωρίων γραμμάτων σπουδάσας τὴν ἱστορίαν μαθεῖν.
γράφων τοίνυν περὶ τῶν ἐν Τύρῳ βεβασιλευκότων ἔπειτα γενό- 117
μενος κατὰ τὸν Εἴρωμον ταῦτά φησι· „τελευτήσαντος δὲ Ἀβιβά-
λου διεδέξατο τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ὁ υἱὸς Εἴρωμος, ὃς βιώσας
ἔτη νγ´ ἐβασίλευσεν ἔτη λδ´. οὗτος ἔχωσε τὸν Εὐρύχωρον τόν 118
τε χρυσοῦν κίονα τὸν ἐν τοῖς τοῦ Διὸς ἀνέθηκεν, ἐπί τε ὕλην
ξύλων ἀπελθὼν ἔκοψεν ἀπὸ τοῦ λεγομένου Λιβάνου ὄρους κέδρινα
ξύλα εἰς τὰς τῶν ἱερῶν στέγας, καθελών τε τὰ ἀρχαῖα ἱερὰ καὶ
ναοὺς ᾠκοδόμησεν τό τε τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ἀστάρτης, πρῶ- 119
τόν τε τοῦ Ἡρακλέους ἔγερσιν ἐποιήσατο ἐν τῷ Περιτίῳ μηνί, τοῖς
τε Ἰτυκαίοις ἐπεστρατεύσατο μὴ ἀποδιδοῦσι τοὺς φόρους· οὓς καὶ
ὑποτάξας ἑαυτῷ πάλιν ἀνέστρεψεν. ἐπὶ τούτου ἦν Ἀβδήμουνος 120

LLat Theophilus ad Autol. III 22. Eusebius chron. I p. 117 Schöne. Cramer anecd. Par. II 185, Syncellus p. 344 Bonn. Antiq. Iud. VIII 144 sq.

1 *τοῦτο* Sync. *παραθήσομεν* Sync. *καὶ*] LatEus, om. L 2 *δ᾽* Eus 3 *τὰς*] Eus, om. L *γεγενημένας* Eus. exc. gr. *ἐκ τῶν* — 6 *φησι* breuiat Sync. *ἑκάστοις*] Eus. Lat *ἐκείνοισ* L 4 *γραμμάτων*] *πραγμάτων* Eus. exc. gr. 5 *τοίνυν*] Eus. exc. gr. *δὴ* L *enim* Lat *ἐν Τύρῳ βεβασιλευκότων*] Eus. exc. gr. *βεβασιλευκότων ἐν τύρω* L 6 *Ἴρωμον* Eus. exc. gr. abhinc excerpsit modo breuius modo uberius Theophilus Menandri uerba extant etiam Antiq. VIII 144 sqq. *δὲ* om. Eus. exc. gr. *Ἀβειβάλου* Theoph.

7 *αὐτοῦ ὁ υἱὸς*] *ὁ υἱὸσ αὐτοῦ* L Sync. *αὐτοῦ ὁ υἱὸς αὐτοῦ* Eus. exc. gr. *παρ᾽ αὐτοῦ υἱὸς* Antiq. *Ἴρωμος* Eus. exc. gr. *Σίρωμος* Sync. *Ἱέρωμος* Theoph., cf. Ant. Iud. VII 66 *ὃς* om. L et ut uid. Lat *νγ´* — 8 *ἔτη* om. LLat 8 *ἔτη* om. Antiq. *τριάκοντα τέσσαρα* L *τὸ Εὐρύχωρον* Antiq. 9 *τὸν* om. Sync. *ἐπί τε*] Eus. *et ad* Lat *ἔπειτα* L *ἔτι τε* Antiq. 10 *ἀπὸ τοῦ ὄρους τοῦ λεγομένου Λιβάνου* Antiq. *λεγομένου* om. Sync. *ὄρουσ λιβάνου* tr. L *κέδρινα ξύλα* om. Antiq. 11 *καθελὼν* — 15 *ἀνέστρεψεν* om. Sync. *καὶ ναοὺς* — 13 *ἐποιήσατο*] *fanum aedificauit herculis fecit erectiorem* (*erectionem* ed. Bas.) Lat *καὶ ναοὺς*] *ναὸν* Eus. *καὶ ναὸν* Antiq. *καινὰ* coni.

12 *τό τε*] *τόν τε* Eus., om. Antiq. *Ἀστάρτης*] Eus. Ant. *ἀστάρτησ τέμενοσ ἀνιέρευσεν* L *πρῶτόν* (*πρῶτός* Antiq.) *τε τοῦ Ἡρακλέους ἔγερσιν*] Eus. Antiq. *καὶ τὸ μὲν τοῦ ἡρακλέουσ πρῶτον* L; Lat cum Euseb. et Ant. consentit, nisi quod *καὶ τῆς* — *Ἡρακλέους* omisit 13 *εἶτα τὸ τῆσ ἀστάρτησ* post *μηνὶ* add. L *τοῖς τε Ἰτυκαίοις*] Gutschmid *ὁπότε τιτυοῖσ* L (*castra*)*que* (*mouit*) *aduersus titiceos* Lat *τοῖς τε Τιτυαίοις* (*Titios* Arm.) Euseb. *τοῖς τε Ἰυκέοισ* Antiq. *ὁπότε Τυρίοις* Lowthius 14 *ἐπεστράτευσεν* L *τὸν φόρον* Eus. *οὓς* om. Antiq. 15 *πάλιν ἑαυτῷ* tr. L *ἀντέστρεψεν* Eus. exc. gr. *τούτου*] Sync. Ant. *τούτων* L *τούτοις* Eus. exc. gr. *ἦν*] Eus. et Ant. *δέ τισ ἦν* L *Ἀβδήμουνος*] L Sync. *abdemonus* Lat *Ἀβδούμηνος* Eus. exc. gr. *Abdemoni* (genet.) Euseb. Arm. *Ἀβδήμονος* Antiq.

παῖς νεώτερος, ὃς ἀεὶ ἐνίκα τὰ προβλήματα, ἃ ἐπέταττε Σολο-
121 μῶν ὁ Ἱεροσολύμων βασιλεύς.“ ψηφίζεται δὲ ὁ χρόνος ἀπὸ τού-
του τοῦ βασιλέως ἄχρι Καρχηδόνος κτίσεως οὕτως· τελευτήσαντος
Εἰρώμου διεδέξατο τὴν βασιλείαν Βαλβάζερος υἱός, ὃς βιώσας ἔτη
122 μγ' ἐβασίλευσεν ἔτη ιζ'. μετὰ τοῦτον Ἀβδάσταρτος υἱὸς βιώσας
ἔτη λθ' ἐβασίλευσεν ἔτη θ'. τοῦτον οἱ τῆς τροφοῦ αὐτοῦ υἱοὶ
τέσσαρες ἐπιβουλεύσαντες ἀπώλεσαν, ὧν ὁ πρεσβύτερος ἐβασίλευ-
σεν Μεθουσάσταρτος ὁ Λεαστάρτου, ὃς βιώσας ἔτη νδ' ἐβασί-
123 λευσεν ἔτη ιβ'. μετὰ τοῦτον ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀσθάρυμος βιώσας
ἔτη νη' ἐβασίλευσεν ἔτη θ'. οὗτος ἀπώλετο ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ
Φέλλητος, ὃς λαβὼν τὴν βασιλείαν ἦρξεν μῆνας η' βιώσας ἔτη ν'.
τοῦτον ἀνεῖλεν Εἰθώβαλος ὁ τῆς Ἀστάρτης ἱερεύς, ὃς βιώσας ἔτη
124 μη' ἐβασίλευσεν ἔτη λβ'. τοῦτον διεδέξατο Βαλέζωρος υἱός, ὃς

LLat Theophilus ad Autol. III 22. Eusebius chron. I p. 117 Schöne, Cramer Anecd. Paris. II 186. Syncellus p. 345.

1 *ἀεὶ* om. L *τὰ*] *λύων τὰ* Eus. exc. gr. *ἐπέτασσε* LSync. *σαλομὼν* L 2 *ὁ*] *οὗτοσ ὁ* Eus. exc. gr. *Erusalemitarum* Eus. Arm. 3 *ἄχρι*] *ἄχρι τῆσ* L abhinc breuiat Sync. 4 *Ἰρώμου* Eus. exc. gr. *Βαλβάζερος*] *balbazerus* Lat *βαλεάζεροσ* L *Βααλβάζερος* Eus. Arm. et Sync. *Βααλζάβερ* Eus. exc. gr. *Βάζωρος* Theophil. *ὁ υἱὸσ* L 5 *τεσσαρακοντατρία* L *ιζ'*] Eus. Arm. Sync. *ζ'* Eus. exc. gr. *ἑπτά* L *VII* Lat *Ἀβδάσταρτος* — 7 *ἐβασίλευσεν* om. Theophil. *ἀβδάστρατοσ* L fort. recte *abdatratus* Lat *υἱὸς*] *υἱὸς ὃς* Eus. exc. gr. Sync. *ὁ αὐτοῦ υἱὸσ* L *filius* Lat *eiusdem filius qui* Eus. Arm. 6 *λθ'*] *εἰκοσιεννέα* L *XX* Lat *θ'*] *ἐννέα* L *υἱοὶ τέσσαρες*] *δ' υἱοὶ* Eus. exc. gr. *τρεῖς παῖδες* Sync. 7 *πρεσβύτατος* coni. *ἐβασίλευσεν*] Lat Eus. *ἐβασίλευσεν ἔτη δεκαδύο* L 8 *Μεθουσάσταρτος*] *metusastartus* Lat *μεθ' οὖσ ἄσταρτοσ* L *Μεθουάσταρτος* Theophil. *μεθ' ὃν Ἄσταρτος* Eus *ὁ Λεαστάρτου*] *leastrati* Lat *ὁ δελαιαστάρτου* L *Ἐλεαστάρτου* (*Ἐλεστάρτος* exc. gr.) Eus. *νδ'*] *πεντηκοντατέσσαρα* L *XLIII* Lat 9 *ἔτη* om. Eus. *δώδεκα* L *ὁ* — *Ἀσθάρυμος*] *ὁ ἀδελφὸσ αὐτοῦ ἀσέρυμοσ* L *frater eius astirimus* Lat *Ἀσθάρυμος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὃς* Eus. exc. gr. et ut uid. Sync. *frater eiusdem Astharimus, qui* Eus. Arm. *ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀθάρυμος* Theoph. 10. *νη'*] Eus. Theophil. *τέσσαρα καὶ πεντήκοντα* L *LIIII* Lat *ἔτη* om. Eus. exc. gr. *ἐννέα* L 11 *Φέλλητος*] *pellete* Lat *Phelite* Eus. Arm. *Ἕλλης* (nominat.) Theoph. *η'*] *ὀκτὼ* L *ιη'* Eus. exc. gr. *ν'*] *πεντήκοντα* L *X* Eus. Arm. 12 *Εἰθώβαλος*] *Ἰθόβαλος* Eus. exc. gr. *Εἰθόβαλος* Sync. *Itholbalus* Eus. Arm. *Ἰουθώβαλος* Theoph. *Ἀστάρτου* Eus. exc. gr. *Astartiarum* Lat *ἱερεὺς*] *βασιλεύς* Eus *ὃς* — 13 *λβ'*] Eus. exc. gr. et Sync. *qui regnauit annos XXXII uixitque annos XLIII* Eus. Arm. *ὃς βιώσας ἔτη μ' ἐβασίλευσεν ἔτη ιβ'* Theoph. *qui cum uixisset annis XLVIII regnauit annis XXXII* Lat *ὃσ βασιλεύσασ ἔτη τριακονταδύο ἐβίωσεν ἔτη ἑξηκονταοκτώ* L 13 *Βαλέζωρος*] Eus. Arm. *Βαλίζωρος* Eus. exc. gr. *Βαλέζερος* Sync. *βαδέζωροσ* L *badezodus* Lat *Βαλέζωρος υἱὸς*] *ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βάζωρος* Theoph. *ὁ υἱὸς* Eus. exc. gr.

βιώσας ἔτη με' ἐβασίλευσεν ἔτη ἕξ. τούτου διάδοχος γέγονε Μέτ- 125
τηνος υἱός, ὃς βιώσας ἔτη λβ' ἐβασίλευσεν ἔτη κθ'. τούτου διά-
δοχος γέγονεν Πυγμαλίων, ὃς βιώσας ἔτη νη' ἐβασίλευσεν ἔτη μζ'.
ἐν δὲ τῷ ἐπ' αὐτοῦ ἑβδόμῳ ἔτει ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ φυγοῦσα ἐν τῇ
Λιβύῃ πόλιν ᾠκοδόμησεν Καρχηδόνα. συνάγεται πᾶς ὁ χρόνος ἀπὸ 126
τῆς Εἰρώμου βασιλείας μέχρι Καρχηδόνος κτίσεως ἔτη ρνε' μῆνες η'.
ἐπεὶ δὲ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις ᾠκο-
δομήθη ναός, γέγονεν ἀπὸ τῆς οἰκοδομήσεως τοῦ ναοῦ μέχρι Καρ-
χηδόνος κτίσεως ἔτη ρμγ' μῆνες η'. τῆς μὲν οὖν παρὰ Φοινίκων 127
μαρτυρίας τί δεῖ προσθεῖναι πλέον; βλέπεται γὰρ τἀληθὲς ἰσχυρῶς
ὡμολογημένον καὶ πολὺ δήπου προάγειν τῆς τοῦ νεὼ κατασκευῆς
τὴν τῶν προγόνων ἡμῶν εἰς τὴν χώραν ἄφιξιν· ὅτε γὰρ αὐτὴν πᾶσαν
πολέμῳ παρέλαβον, τότε τὸν νεὼν κατεσκεύασαν. καὶ ταῦτα σαφῶς
ἐκ τῶν ἱερῶν γραμμάτων ὑπ' ἐμοῦ δεδήλωται διὰ τῆς ἀρχαιολογίας.
19. *Λέξω δὲ νῦν ἤδη τὰ παρὰ Χαλδαίοις ἀναγεγραμμένα καὶ* 128

LLat Theophilus ad Autol. III 22. Eusebius chron. I pp. 113, 43 Schöne, Cramer Anecd. Paris. II 186. Syncellus p. 345.

1 *τεσσαρακονταπέντε* L *ἔτη* om. Eus. exc. gr., *ἕξ*] *η'* (*ιη'* exc. gr.) Eus. *ζ'* Theoph. *Μέττηνος*] Theoph. *mettinus* Lat *Μέτηνος* Eus. Arm. exc. gr. *Μέτινος* Sync. *μάττηνοσ* L, unde errore librarii *μάτγηνος* ed. pr. 2 *ὁ υἱὸσ* L *τριακονταδύο* L *ἔτη* om. Eus. exc. gr. *κθ'*] Theoph. Eus. Arm. *κε'* Eus. exc. Sync. *ἐννέα* L *VIIII* Lat 3 *γέγονεν* om. Eus. exc. gr. *Πυγμαλίων*] *pigmalion* Lat *φυσμαλλου* L *Physmanon* Eus. Arm. *Μυγδαλίων Φυσμαλίωνος* Eus. exc. gr. *Μυγδαλίων Φυσμανοῦν* Sync. *ἐν Πυγμαλίων Φυγμαλλου* (*Φυγμαλιουμ* cod. Ven.) Theophil. *φυγμαλίων* ed. pr. *ὃς βιώσας*] *βιώσασ* L *βιώσας δ'* ed pr. *ὃς βιώσας — μζ'*] *qui annos egit in sua uita L sex, ex quibus XL tenuit principatum* Lat *νη'*] *νϛ'* L *ἔτη* om. Eus. exc. gr. *μζ'*] *ζ'* Theoph. 4 *ἐν — ἔτει*] *ἐν δὲ τῷ ἔτει αὐτοῦ ἑβδόμῳ, ἐπεὶ* Gutschmid *ἐπ' αὐτῷ* Eus. exc. gr. *φυγοῦσα*] *dido* Lat *ἐν τῇ Λιβύῃ*] *in Libaeorum terram* Eus. Arm. *εἰς Λιβύην* Theoph. 5 *συνάγεται*] *colligitur ergo* Lat *συνάγεται δὲ* Eus. exc. gr. *συνάγεται οὖν* Theoph. *συνάγεται δὴ* ed. pr. *ἀπὸ*] *ἐκ* Eus. exc. gr. 6 *Ἰρώμου* Eus. exc. gr. *Σιρώμου* Sync. *Ἱερώμου* Theophil. *μέχρι*] Eus. exc. gr. Theoph. *ἄχρι* L *η'*] *ιη'* Eus. exc. gr. 7 *αὐτοῦ*] Lat Eus. *εἰρώμου* L *Ἱερώμου* Theoph. *ὁ* om. L et ut uid. Lat 8 *ναός*] Eus. *ὁ ναόσ* L et ut uid. Lat *μέχρι*] Eus. exc. gr. Theoph. *ἄχρι* L 9 *κτίσεως Καρχηδόνος* tr. Eus. exc. gr. *ρμγ'*] *ρλγ'* Theophil., ut supra § 108 *η'*] *ιη'* Eus. exc. gr. huc usque excerpunt Theophil. et Sync. *τὴν* Eus. exc. gr. 10 *μαρτυρίαν* Eus. exc. gr. *δεῖ*] *δὴ* Eus. exc. gr: *προστιθέναι* Eus. exc. gr. *πλέον*] Eus. exc. gr. *πλείω* L *amplius* Lat Eus. Arm. *βλέπετε* L *βλέπεται — 11 ὡμολογημένον* om. Eus. Arm. 11 *καὶ πολὺ — προάγειν*] *et multo clarius apparet quoniam praecedit* Lat *καὶ*] *κατὰ* Gutschmid *προάγειν*] Eus. exc. gr. *προάγει* L Eus. Arm. *ναοῦ* Eus. exc. gr. 12 *τὴν*] *ἡ* L Eus. Arm. *τὴν χώραν*] *τὸν τόπον* Eus. exc. gr. *ἄφιξισ* L Eus. Arm. *ὅτε — 13 κατεσκεύασαν* om. Eus. exc. gr. 14 *ἀρχαιολογίας*] fin. Euseb. chron. p. 119 et exc. gr. 15 incip. Euseb. chron. p. 43; breuiter excerpit Theophilus ad Autol.

ἱστορούμενα περὶ ἡμῶν, ἅπερ ἔχει πολλὴν ὁμολογίαν καὶ περὶ τῶν
129 ἄλλων τοῖς ἡμετέροις γράμμασι. μάρτυς δὲ τούτων Βηρῶσος ἀνὴρ
Χαλδαῖος μὲν τὸ γένος, γνώριμος δὲ τοῖς περὶ παιδείαν ἀναστρε-
φομένοις, ἐπειδὴ περί τε ἀστρονομίας καὶ περὶ τῶν παρὰ Χαλ-
δαίοις φιλοσοφουμένων αὐτὸς εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξήνεγκε τὰς συγ-
130 γραφάς. οὗτος τοίνυν ὁ Βηρῶσος ταῖς ἀρχαιοτάταις ἐπακολουθῶν
ἀναγραφαῖς περί τε τοῦ γενομένου κατακλυσμοῦ καὶ τῆς ἐν αὐτῷ
φθορᾶς τῶν ἀνθρώπων καθάπερ Μωσῆς οὕτως ἱστόρηκεν καὶ περὶ
τῆς λάρνακος, ἐν ᾗ Νῶχος ὁ τοῦ γένους ἡμῶν ἀρχηγὸς διεσώθη
131 προσενεχθείσης αὐτῆς ταῖς ἀκρωρείαις τῶν Ἀρμενίων ὀρῶν. εἶτα
τοὺς ἀπὸ Νώχου καταλέγων καὶ τοὺς χρόνους αὐτοῖς προστιθεὶς
ἐπὶ Ναβοπαλάσσαρον παραγίνεται τὸν Βαβυλῶνος καὶ Χαλδαίων
132 βασιλέα καὶ τὰς τούτου πράξεις ἀφηγούμενος λέγει, τίνα τρόπον
πέμψας ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐπὶ τὴν ἡμετέραν γῆν τὸν υἱὸν τὸν
ἑαυτοῦ Ναβοκοδρόσορον μετὰ πολλῆς δυνάμεως, ἐπειδήπερ ἀφεστῶ-
τας αὐτοὺς ἐπύθετο, πάντων ἐκράτησεν καὶ τὸν ναὸν ἐνέπρησε τὸν
ἐν Ἱεροσολύμοις ὅλως τε πάντα τὸν παρ' ἡμῶν λαὸν ἀναστήσας
εἰς Βαβυλῶνα μετῴκισεν, συνέβη δὲ καὶ τὴν πόλιν ἐρημωθῆναι
133 χρόνον ἐτῶν ἑβδομήκοντα μέχρι Κύρου τοῦ Περσῶν βασιλέως. κρα-
τῆσαι δέ φησι τὸν Βαβυλώνιον Αἰγύπτου Συρίας Φοινίκης Ἀρα-
βίας πάντας ὑπερβαλόμενον ταῖς πράξεσι τοὺς πρὸ αὐτοῦ Χαλ-
134 δαίων καὶ Βαβυλωνίων βεβασιλευκότας. [εἶθ' ἑξῆς ὑποκαταβὰς
ὀλίγον ὁ Βηρῶσος πάλιν παρατίθεται ἐν τῇ τῆς ἀρχαιότητος ἱστο-
ριογραφίᾳ.] αὐτὰ δὲ παραθήσομαι τὰ τοῦ Βηρώσου τοῦτον ἔχοντα

LLat Eusebius chron. I p. 43 Schöne. Cramer anecdota gr. II 187. Theophilus ad Autolyc. III 29.

1. περὶ ἡμῶν] *de nobis singulatim* Euseb. Arm. 2 βηρωσσὸς ed. pr. hic et infra 3 τοῖς] *inter omnes qui* (h. e. πᾶσι τοῖς) Eus. Arm. 8 μωυσῆς ed. pr. 9 Νῶχος om. Lat 11 Νώχου] *noe* Lat αὐτοῖς] *eorum* Lat *eorundem* Eus. Arm. 12 Ναβοπαλάσσαρον] *Nabupalsarum* Eus. Arm. ναβολάσσαρον LLat Ἀβοβάσσαρον Theophili libri *babyloniorum* Lat 15 Ναβοκοδρόσορον] *Nabukodrosorum* Eus. Arm. ναβουχοδονοσὸρ LLat et Theophil.

μετὰ — δυνάμεως] *multis cum copiis ac latissimis castris* Eus. Arm. 16 ἐπύθετο] Lambertus Bos ὑπέθετο L *inuenisset* Lat *nuntius ei perlatus est* Euseb. Arm. ὅς ante καὶ inserit Gutschmid ἐνέπρησε] *incensum diruit* Euseb. Arm. 18 Βαβυλῶνα] *terram Babeloniorum* Euseb. Arm. μετῴκισεν] ed. pr. μετώκησεν L τὴν πόλιν ἐρημωθῆναι] *urbi ut desolaretur templo ut destrueretur* Euseb. Arm. 19 τοῦ — βασιλέως] *primum Persarum regem* Euseb. Arm. 21 πάντας] Lat et ut uid. Eus. πάντασ δὲ L πάντας δὴ Gutschmid ὑπερβαλλόμενον ed. pr. αὐτοῦ] ed. pr. αὐτῶν L 22 εἶθ' — 24 ἱστοριογραφίᾳ om. Lat. Euseb. recte; sunt enim lectoris alicuius uerba, qui adnotauit infra Berosum iterum apponi 24 Βηρώσσου Sync.

τὸν τρόπον· „ἀκούσας δ᾽ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ναβοπαλάσαρος, ὅτι ὁ 135
τεταγμένος σατράπης ἔν τε Αἰγύπτῳ καὶ τοῖς περὶ τὴν Συρίαν
τὴν κοίλην καὶ τὴν Φοινίκην τόποις ἀποστάτης γέγονεν, οὐ δυνά-
μενος αὐτὸς ἔτι κακοπαθεῖν συστήσας τῷ υἱῷ Ναβοκοδροσόρῳ ὄντι
ἔτι ἐν ἡλικίᾳ μέρη τινὰ τῆς δυνάμεως ἐξέπεμψεν ἐπ᾽ αὐτόν. συμ- 136
μίξας δὲ Ναβοκοδρόσορος τῷ ἀποστάτῃ καὶ παραταξάμενος αὐτοῦ
τ᾽ ἐκράτει καὶ τὴν χώραν ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὴν αὐτῶν βασιλείαν ἐποιή-
σατο. τῷ τε πατρὶ αὐτοῦ συνέβη Ναβοπαλασάρῳ κατὰ τοῦτον
τὸν καιρὸν ἀρρωστήσαντι ἐν τῇ Βαβυλωνίων πόλει μεταλλάξαι τὸν
βίον ἔτη βεβασιλευκότι κα΄. αἰσθόμενος δὲ μετ᾽ οὐ πολὺ τὴν τοῦ 137
πατρὸς τελευτὴν Ναβουκοδρόσορος, καταστήσας τὰ κατὰ τὴν Αἴ-
γυπτον πράγματα καὶ τὴν λοιπὴν χώραν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους Ἰου-
δαίων τε καὶ Φοινίκων καὶ Σύρων καὶ τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον
ἐθνῶν συντάξας τισὶ τῶν φίλων μετὰ τῆς βαρυτάτης δυνάμεως καὶ
τῆς λοιπῆς ὠφελείας ἀνακομίζειν εἰς τὴν Βαβυλωνίαν, αὐτὸς ὁρμή-
σας ὀλιγοστὸς παρεγένετο διὰ τῆς ἐρήμου εἰς Βαβυλῶνα. κατα- 138
λαβὼν δὲ τὰ πράγματα διοικούμενα ὑπὸ Χαλδαίων καὶ διατηρου-

LLat Antiq. Iud. X 219. Eusebius chron. I p. 45, praep. euang. IX 40, Syncellus p. 416.

1 *ἀκούσας*] incip. Sync. et Ant. Iud. *δὲ* Sync. *Ναβοπαλάσαρος*] Sync. *Nabupalsarus* Eus. Arm. *ναβολάσσαροσ* LLat *Ναβουχοδονόσορος* Ant. *ὁ* om. Sync. 2 *τε*] *τῇ* Antiq. *τὴν* om. Sync. 3 *ἀποστάτης*] *ἀποστάτης αὐτοῦ* Ant. 4 *ἔτι* om. Ant. Lat *Ναβοκοδροσόρῳ*] Sync. *Nabukodrosori* Eus. Arm. *ναβουχοδονοσόρω* LLat Ant. *ὄντι* — 5 *ἡλικίᾳ* om. Sync. 5 *ἔτι* om. Ant. *συμμίξας*] incip. Eus. praep. 6 *Ναβοκοδρόσορος*] *Nabukodrosorus* Eus. Arm. *Ναβουχοδονόσορ* Eus. praep. Lat *ναβουχοδονόσοροσ* L *καὶ παραταξάμενος* — 7 *τ᾽ ἐκράτει καὶ* om. Lat 7 *τ᾽ ἐκράτει*] *τε κρατεῖ* Sync. *uicitque* Eus. Arm. *τ᾽ ἐκυρίευσε* L *τε ἐκυρίευσε* Euseb. praep. *τ᾽ ἐκράτησε* Ant. *ἐξ ἀρχῆς*] *ἐξ αὐτῆς* Eus. praep. *ἐκ ταύτης τῆς ἀρχῆς* Ant. *αὐτῶν*] *αὐτοῦ* Ant. *ἐποιήσατο*] *ἐποίησεν* L 8 *τε*] *at* Eus. Arm. *uero* Lat *συνέβη Ναβοπαλασάρῳ*] *Ναβουχοδονοσόρῳ συνέβη* Ant. *Ναβοπαλασάρῳ*] Sync. *Nabupalsarus* Eus. Arm. *Ναβοπαλλασάρῳ* (*ναβοπαλασσάρω* cod. B) Eus. praep. *ναβολασσάρω* L *nobolassarum* Lat *κατὰ* — 9 *καιρὸν* om. Sync. *κατὰ τοῦτον*] *κατ᾽ αὐτὸν* Ant. *ἐν* — *πόλει* om. Sync. 10 *βίον βασιλεύσαντι ἔτη κα΄* Sync. *βεβασιλευκότα* Ant. et Eus. cod. J *κα΄*] *εἰκοσιέν* Ant. *εἰκοσιεννέα* L *μετ᾽ οὐ*] *μετὰ* Eus. Arm. *πολὺ*] *πολὺν χρόνον* Eus. Ant. 11 *Ναβουκοδρόσορος*] *ναβουχοδονόσοροσ* L Eus. praep. *ναβουχοδονόσορ* Eus. praep. cod. G *nabuchodonosor* Lat *Ναβουχοδονοσόρου* Ant. *καὶ καταστήσας* Ant. 13 *τε*] ed. pr. Euseb. Ant. *δὲ* L *καὶ* (ante *τῶν*) om. LLat Euseb. praep. Sync. *καὶ τῶν* — *ἐθνῶν*] *qui in aegypto fuerant* Lat *κατὰ τὴν*] *κατ᾽* Ant. 14 *μετὰ* — 16 *παρεγένετο* in breuius coëgit Eus. praep. finiens 16 *παρεγένετο* — *ἐρήμου*] *διὰ τῆς ἐρήμου παραγίνεται* Ant.

μένην τὴν βασιλείαν ὑπὸ τοῦ βελτίστου αὐτῶν, κυριεύσας ὁλοκλήρου
τῆς πατρικῆς ἀρχῆς τοῖς μὲν αἰχμαλώτοις παραγενομένοις συνέταξεν
[αὐτοῖς] κατοικίας ἐν τοῖς ἐπιτηδειοτάτοις τῆς Βαβυλωνίας τόποις
139 ἀποδεῖξαι, αὐτὸς δὲ ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ πολέμου λαφύρων τό τε Βήλου
ἱερὸν καὶ τὰ λοιπὰ κοσμήσας φιλοτίμως τήν τε ὑπάρχουσαν ἐξ
ἀρχῆς πόλιν καὶ ἑτέραν ἔξωθεν προσχαρισάμενος καὶ ἀναγκάσας
πρὸς τὸ μηκέτι δύνασθαι τοὺς πολιορκοῦντας τὸν ποταμὸν ἀνα-
στρέφοντας ἐπὶ τὴν πόλιν κατασκευάζειν, περιεβάλετο τρεῖς μὲν
τῆς ἔνδον πόλεως περιβόλους, τρεῖς δὲ τῆς ἔξω, τούτων δὲ τοὺς
μὲν ἐξ ὀπτῆς πλίνθου καὶ ἀσφάλτου, τοὺς δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς πλίν-
140 θου. καὶ τειχίσας ἀξιολόγως τὴν πόλιν καὶ τοὺς πυλῶνας κοσμή-
σας ἱεροπρεπῶς προσκατεσκεύασεν τοῖς πατρικοῖς βασιλείοις ἕτερα
βασίλεια ἐχόμενα ἐκείνων, [ὑπὲρ] ὧν ἀνάστημα καὶ τὴν λοιπὴν

LLat Antiq. Iud. X 223. Eusebius chron. I p. 45 Syncellus p. 417.

1 τοῦ βελτίστου] *optimatibus* Lat ὁλοκλήρου] Sync. *totius* Eus. Arm. Lat ἐξ ὁλοκλήρου L 2 τοῖς μὲν — 4 ἀποδεῖξαι] *captiuos autem in Babeloniorum terrae locis optimis collocari iussit* Eus. Arm., breuiauit Sync. μὲν om. Sync. παραγενομένοις] Lat Ant. παραγενόμενοσ L, om. Euseb ἔταξε Sync. 3 αὐτοῖς] L, om. Lat Ant. τὰς Sync. αὐτόθι Gutschmid κατοικίας] Sync. ἀποικίασ L Ant. *habitacula* Lat 4 δὲ] δ' Ant. δὲ ὁ Ναβουχοδονόσωρ Sync. ἀπὸ — πολέμου] ἐκ τῶν Sync. Βήλου] τοῦ Βήλου Ant. 5 φιλοτίμως κοσμήσας tr. Sync. insequentibus dixit Berosus regem ueteri urbi nouam addidisse τήν τε — 6 ἀναγκάσας] *atque in ipsam urbem alias etiam aquas extrinsecus introduxit munivitque loca* Eus. Arm. 6 ἕτερα Ant. ἔξωθεν om. Ant. προσχαρισάμενος] *adiciens* Lat καταχαρισάμενος Ant. προσκαταχαρησάμενος aut προσκαταχρησάμενος Sync. προκαθιδρυσάμενος ex Euseb. Gutschmid ἀναγκάσας] *cogitans* (*quatenus*) Lat ἀνακαινίσας codd. SP Ant. ἀναχώσας Gutschmid fortasse de eis operibus dixit Berosus, quae memorat Abydenus fr. 9 Euseb. praep. euang. IX 41, 7 7 ἀναστρέψαντας Ant. ἀποστρέφοντας Ernesti 8 ἐπὶ — κατασκευάζειν] *et ad ciuitatem accedere* Lat κατασκευάζειν ex κατεσκεύαζεν corruptum uid περιεβάλετο] ed. pr. Antiquitatum ὑπερεβάλετο L et Ant. codd. ὑπερεβάλλετο Sync. 9 περιβόλους] *porticus* Lat τούτων — 11 πλίνθου] τούτων δὲ τῆς ὀπτῆς πλίνθου Ant. τούτων δὲ] Ant. Sync. τούτων L *quorum* Lat τοὺς μὲν] Lat Eus. τότε μὲν L 12 προσκατεσκεύασεν — 27, 1 πλὴν] *superaedificauit in paternis regalibus alia quoque regalia celsitudinem illorum multo ualde praecedentia, quorum ornatum exponere ualde longissimum est; uerum tamen sciendum quoniam* Lat *aliamque regiam paternae regiae contiguam aedificans addidit, cuius mensuram et pulcritudinem uariique generis apparatum uix quisquam enarrare possit, sed hoc tantum, quod* Eus. Arm. προκατεσκεύασεν Sync. προσκατεσκεύακεν L κατεσκεύασεν ἐν Antiq. ἐκείνων] αὐτῶν Antiq. ὑπὲρ ὧν] Sync. ἐπαίρων L (o supra lin.) ὑπεραίροντα ed. pr. ὧν Antiq. recte ἀνάστημα] τὸ μὲν ἀνάστημα Sync. Antiq. τἀνάστημα Gutschmid λοιπὴν] Sync. Antiq. πολλὴν L

*πολυτέλειαν μακρὸν ἴσως ἔσται ἐάν τις ἐξηγῆται, πλὴν ὄντα γε
ὑπερβολὴν ὡς μεγάλα καὶ ὑπερήφανα συνετελέσθη ἡμέραις δεκα-
πέντε. ἐν δὲ τοῖς βασιλείοις τούτοις ἀναλήμματα λίθινα ὑψηλὰ* 141
*ἀνοικοδομήσας καὶ τὴν ὄψιν ἀποδοὺς ὁμοιοτάτην τοῖς ὄρεσι, κατα-
φυτεύσας δένδρεσι παντοδαποῖς ἐξειργάσατο καὶ κατεσκεύασε τὸν
καλούμενον κρεμαστὸν παράδεισον διὰ τὸ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἐπι-
θυμεῖν τῆς ὀρείας διαθέσεως τεθραμμένην ἐν τοῖς κατὰ τὴν Μη-
δίαν τόποις.“*

20. *Ταῦτα μὲν οὕτως ἱστόρηκεν περὶ τοῦ προειρημένου βασι-* 142
*λέως καὶ πολλὰ πρὸς τούτοις ἐν τῇ τρίτῃ βίβλῳ τῶν Χαλδαϊκῶν,
ἐν ᾗ μέμφεται τοῖς Ἑλληνικοῖς συγγραφεῦσιν ὡς μάτην οἰομένοις
ὑπὸ Σεμιράμεως τῆς Ἀσσυρίας κτισθῆναι τὴν Βαβυλῶνα καὶ τὰ
θαυμάσια κατασκευασθῆναι περὶ αὐτὴν ὑπ᾽ ἐκείνης ἔργα ψευδῶς
γεγραφόσι. καὶ κατὰ ταῦτα τὴν μὲν τῶν Χαλδαίων ἀναγραφὴν* 143
*ἀξιόπιστον ἡγητέον· οὐ μὴν ἀλλὰ κἀν τοῖς ἀρχείοις τῶν Φοινίκων
σύμφωνα τοῖς ὑπὸ Βηρώσου λεγομένοις ἀναγέγραπται περὶ τοῦ
τῶν Βαβυλωνίων βασιλέως, ὅτι καὶ τὴν Συρίαν καὶ τὴν Φοινίκην
ἅπασαν ἐκεῖνος κατεστρέψατο. περὶ τούτων γοῦν συμφωνεῖ καὶ* 144
*Φιλόστρατος ἐν ταῖς ἱστορίαις μεμνημένος τῆς Τύρου πολιορκίας,
καὶ Μεγασθένης ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Ἰνδικῶν, δι᾽ ἧς ἀποφαίνειν
πειρᾶται τὸν προειρημένον βασιλέα τῶν Βαβυλωνίων Ἡρακλέους
ἀνδρείᾳ καὶ μεγέθει πράξεων διενηνοχέναι· καταστρέψασθαι γὰρ
αὐτόν φησι καὶ Λιβύης τὴν πολλὴν καὶ Ἰβηρίαν. τὰ δὲ περὶ τοῦ* 145
*ναοῦ προειρημένα τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις, ὅτι κατεπρήσθη μὲν ὑπὸ
τῶν Βαβυλωνίων ἐπιστρατευσάντων, ἤρξατο δὲ πάλιν ἀνοικοδομεῖ-
σθαι Κύρου τῆς Ἀσίας τὴν βασιλείαν παρειληφότος, ἐκ τῶν Βηρώ-*

LLat Antiq. Iud. X 225, Eusebius chron. I p. 47 Schöne. Syncellus pp. 417, 419.

1 *μακρὸν*] *μακρὰ δ᾽* L *μακρὸν — ἐξηγῆται*] *περισσὸν ἴσως ἂν εἴη λέγειν* Ant. *πλὴν*] *πλὴν ὡς* Ant. *γε* om. Sync. *γε ὑπερβολὴν* om. Antiq. 2 *ὑπερβολῇ* Sync. *ὡς*] om. Sync., fort. post *πλὴν* ponendum cum Antiq. *ιε´* Sync. 3 *ἀναλήμματα — ὑψηλὰ*] *turres lapideas cum statuis* Eus. Arm. *ὑψηλὰ* om. Antiq. recte ut uid. 4 *ἀνοικοδομήσας*] Sync. *ἀνωικοδομήσασ* L *aedificauit* Lat *ἀνῳκοδόμησε* Ant. *exstruxit* Eus. Arm., quod tamen in neutram partem ualet *καὶ* om. Antiq. 5 *δένδρεσι*] *δὲ δένδρεσι* Gutschmid et ego 7 *ὀρείας*] *huiusmodi* Lat *οἰκείας* Antiq. *ὡς* ante *τεθραμμένην* add. Antiq. *τὴν* om. Sync. *Μήδειαν* Sync. 8 huc usque Antiq. consentiunt 9 *ταῦτα — 23 Ἰβηρίαν* breuiat et mutat Sync. p. 418 sq. 15 *ἀλλὰ*] ed. pr. et ut uid. Eus. Arm. *ἅμα* L 17 *Συρίαν*] *Συρίαν καὶ Αἴγυπτον* Sync. 18 § 144 paullo amplior extat Antiq. X 227 sq. 20 *τετάρτῃ*] *δ´* Sync. *δευτέρᾳ* C. Müller fr. hist. Gr. II 399, cui adsentitur Gutschmid 23 *Ἰβηρίαν*] *Ἰβηρίας* Eus. Sync., **fin. Sync.** 24 *προειρημένον* uertit Euseb. Arm.

σου σαφῶς ἐπιδειχθήσεται παρατεθέντων· λέγει γὰρ οὕτως διὰ
146 τῆς τρίτης· „Ναβοκοδρόσορος μὲν οὖν μετὰ τὸ ἄρξασθαι τοῦ
προειρημένου τείχους ἐμπεσὼν εἰς ἀρρωστίαν μετήλλαξε τὸν βίον
βεβασιλευκὼς ἔτη μγ΄, τῆς δὲ βασιλείας κύριος ἐγένετο ὁ υἱὸς αὐτοῦ
147 Εὐειλμαράδουχος. οὗτος προστὰς τῶν πραγμάτων ἀνόμως καὶ ἀσελ-
γῶς ἐπιβουλευθεὶς ὑπὸ τοῦ τὴν ἀδελφὴν ἔχοντος αὐτοῦ Νηριγλι-
σάρου ἀνῃρέθη βασιλεύσας ἔτη β΄. μετὰ δὲ τὸ ἀναιρεθῆναι τοῦτον
διαδεξάμενος τὴν ἀρχὴν ὁ ἐπιβουλεύσας αὐτῷ Νηριγλίσαρος ἐβασί-
148 λευσεν ἔτη δ΄. τούτου υἱὸς Λαβοροσοάρδοχος ἐκυρίευσε μὲν τῆς
βασιλείας παῖς ὢν μῆνας θ΄, ἐπιβουλευθεὶς δὲ διὰ τὸ πολλὰ ἐμ-
149 φαίνειν κακοήθη ὑπὸ τῶν φίλων ἀπετυμπανίσθη. ἀπολομένου δὲ
τούτου συνελθόντες οἱ ἐπιβουλεύσαντες αὐτῷ κοινῇ τὴν βασιλείαν
περιέθηκαν Ναβοννήδῳ τινὶ τῶν ἐκ Βαβυλῶνος ὄντι ἐκ τῆς αὐτῆς
ἐπισυστάσεως. ἐπὶ τούτου τὰ περὶ τὸν ποταμὸν τείχη τῆς Βαβυ-
λωνίων πόλεως ἐξ ὀπτῆς πλίνθου καὶ ἀσφάλτου κατεκοσμήθη.
150 οὔσης δὲ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐν τῷ ἑπτακαιδεκάτῳ ἔτει προεξε-
ληλυθὼς Κῦρος ἐκ τῆς Περσίδος μετὰ δυνάμεως πολλῆς καταστρε-
ψάμενος τὴν λοιπὴν βασιλείαν πᾶσαν ὥρμησεν ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίας.
151 αἰσθόμενος δὲ Ναβόννηδος τὴν ἔφοδον αὐτοῦ, ἀπαντήσας μετὰ τῆς
δυνάμεως καὶ παραταξάμενος, ἡττηθεὶς τῇ μάχῃ καὶ φυγὼν ὀλιγο-
152 στὸς συνεκλείσθη εἰς τὴν Βορσιππηνῶν πόλιν, Κῦρος δὲ Βαβυλῶνα

LLatEusebius chron. I p. 49, praep. euang. IX 40. 3. Syncellus p. 427.

2 incip. Euseb. praep. *Nabukodrosorus* Euseb. Arm. *ναβουχοδονόσοροσ* (*ναβουχοδονόσορ* Eus. pr. codd. BG) LLat Euseb. praep. 3 *μετήλλαξε*] Eus. *μετηλλάξατο* L 4 *τεσσαρακοντατρία* L abhinc quaedam excerpsit Sync.

5 *Εὐειλμαράδουχος*] *ethelmaradochus* Lat *Εὐιλμαλούρουχος* Eus. praep. *Euilumarudokhus* Euseb. chron. Arm. *Εὐιλμαρούδουχος* Gutschmid apud Euseb. 6 *ὑπὸ — αὐτοῦ*] *a — genero suo sororis uiro* Eus. Arm.; *γαμβρὸς αὐτοῦ ἐπ᾽ ἀδελφῇ* Sync. ait. *Νηριγλισάρου*] Eus. praep. *Neriglasaro* Eus. chron. *Νιριγλήσαρος* (*Νιριγλίσαρος* cod. A) Sync. *νηριγλισσοροόρου* L *niriglissoro* Lat *Νηριγλισσορσόρου* et 9 *Νηριγλισσόρσορος* Gutschmid 7 *δύο* L *δὲ*] Euseb., om. L

8 *Νηριγλίσαρος*] Eus. praep. *Neriglasarus* Euseb. chron. Arm. *νηριγλισσορόοροσ* L *niriglissorus* Lat 9 *τέσσαρα* L *Λαβοροσοάρδοχος*] *laborosardochus* Lat *λαβοροσοάρχοδοσ* L *Λαβαεσσοαρᾶχος* Euseb. praep. *Labesorakhus* Euseb. chron. Arm. *Λαβοσάροχον* Sync. 10 *ἐννέα* Eus. praep. *ἐκφαίνειν* Eus. praep. codd. BJ 13 *nabonnido* Lat *Ναβοννίδῳ* Euseb. praep. cod. J *Nabonedo* Eus. chron. Arm. 14 *ἐπισυστάσεως*] Eus. Sync. *ἐπιστάσεωσ* L *gente* Lat *τὸν* om. Eus. praep. 15 *κατεκοσμήθη*] *constructa sunt* Eus. Arm. 16 *προεξεληλυθὼς*] *egressus* Lat *προσεληλυθὼς* Eus. praep., unde *προεληλυθὼς* Gutschmid *ἐξεληλυθὼς* Sync. 17 *καταστρεψάμενος*] Euseb. Lat *καὶ καταστρεψάμενοσ* L 18 *βασιλείαν*] (*omnia alia*) *regna* Eus. chron. *ἀσίαν* LLat *ἀρχὴν* Sync. *ἅπασαν* Euseb. praep. 19 *Ναβόννιδος* Lat Eus. praep. cod. J *Nabodeno* Eus. Arm. 20 *καὶ παραταξάμενος*] *bellum facturus* Eus. Arm. *ἡσσηθεὶς* Eus. praep.

*καταλαβόμενος καὶ συντάξας τὰ ἔξω τῆς πόλεως τείχη κατασκάψαι
διὰ τὸ λίαν αὐτῷ πραγματικὴν καὶ δυσάλωτον φανῆναι τὴν πόλιν
ἀνέζευξεν ἐπὶ Βορσίππων ἐκπολιορκήσων τὸν Ναβόννηδον. τοῦ* 153
*δὲ Ναβοννήδου οὐχ ὑπομείναντος τὴν πολιορκίαν, ἀλλ' ἐγχειρίσαν-
τος αὑτὸν πρότερον, χρησάμενος Κῦρος φιλανθρώπως καὶ δοὺς
οἰκητήριον αὐτῷ Καρμανίαν ἐξέπεμψεν ἐκ τῆς Βαβυλωνίας. Να-
βόννηδος μὲν οὖν τὸ λοιπὸν τοῦ χρόνου διαγενόμενος ἐν ἐκείνῃ τῇ
χώρᾳ κατέστρεψε τὸν βίον.“*

21. *Ταῦτα σύμφωνον ἔχει ταῖς ἡμετέραις βίβλοις τὴν ἀλή-* 154
*θειαν· γέγραπται γὰρ ἐν αὐταῖς, ὅτι Ναβουχοδονόσορος ὀκτωκαι-
δεκάτῳ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἔτει τὸν παρ' ἡμῖν ναὸν ἠρήμωσεν
καὶ ἦν ἀφανὴς ἐπ' ἔτη πεντήκοντα, δευτέρῳ δὲ τῆς Κύρου βασι-
λείας ἔτει τῶν θεμελίων ὑποβληθέντων δευτέρῳ πάλιν τῆς Δαρείου
βασιλείας ἀπετελέσθη. προσθήσω δὲ καὶ τὰς τῶν Φοινίκων ἀνα-* 155
*γραφάς· οὐ γὰρ παραλειπτέον τῶν ἀποδείξεων τὴν περιουσίαν·
ἔστι δὲ τοιαύτη τῶν χρόνων ἡ καταρίθμησις· ἐπ' Ἰθωβάλου τοῦ* 156
*βασιλέως ἐπολιόρκησε Ναβουχοδονόσορος τὴν Τύρον ἐπ' ἔτη δε-
κατρία. μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσε Βαὰλ ἔτη δέκα. μετὰ τοῦτον δικα-* 157
*σταὶ κατεστάθησαν, καὶ ἐδίκασαν Ἐκνίβαλος Βασλήχου μῆνας β',
Χέλβης Ἀβδαίου μῆνας ι', Ἄββαρος ἀρχιερεὺς μῆνας γ', Μύττυνος
καὶ Γεράστρατος τοῦ Ἀβδηλίμου δικασταὶ ἔτη ς', ὧν μεταξὺ ἐβα-*

LLatEusebius chron. I p. 51 Schöne, praep. euang. IX 40. 9. Syncellus p. 428.
1 *συντάξας*] *deliberans* Lat 3 *Βορσίππων*] Gutschmid *βόρσιππον* L Eus. praep. et chron. *borsippum* Lat *Ναβόννιδον* Lat Eus. praep. codd. BJ *Nabodenum* Eus. Arm. 4 *Ναβοννίδου* Lat Eus. praep. codd. ut uid. BJ *Nabodenus* Arm. *ἐγχειρίσαντος*] Eus. *ἐγχειρήσαντοσ* L 5 *αὐτὸν* L *χρησάμενος — φιλανθρώτως*] *usus clementia cyri* Lat 6 *αὐτῷ* post *φιλανθρώπως* aegre desiderari monuit Gutschmid *Καρμανίαν*] *in carcamane* Lat *Ναβόννιδος* Lat Eus. praep. cod. J *Nabodus* Eus. Arm. 7 *τὸ*] *τὸν* Eus. praep. codd. plerique 9 *σύμφωνον*] Euseb. *σύμφωνα* L 10 *Ναβουχοδονόσορ* Eus. praep. 12 *ἐπὶ* Eus *πεντήκοντα*] Eus. *ἑπτά* LLat *ἑβδομήκοντα* Lowthius
13 *δευτέρῳ*] *δεκάτῳ* Euseb. praep. *sexto* Euseb. Arm. 14 *ἀπετελέσθη*] *ἐτελέσθη* Eus. praep., qui hic finit 16 *ἐπὶ θωβάλου* LLat *sub Ethobalo* Euseb. Arm. *ἐπὶ Εἰθωβάλου* Hudson 17 *βασιλέως*] *sacerdote* Eus. Arm. *δεκατρία*] *XIII* Eus. *tribus et decem* Lat 18 *Βαὰλ*] *Balla* Eus *X* Eus 19 *Ἐκνίβαλος*] *hecnibalus* Lat *Ednibalus* Eus. *Βασλήχου*] *nibasci* Lat *Basekhi* Euseb. Arm. *βασλάχου* ed. pr. 20 *Ἀβδαίου*] *addei* Lat *Ἄββαρος*] *abalus* Lat Euseb. Arm. *μῆνας γ̄* (superscr. *γρ καὶ ἕξ*) L *Μύττυνος*] *μύττυνοσ* (superscr. *ο*) *ὃς* L *mittinus* Lat *μύτγονος* ed. pr. *Sipunosthus* Euseb. Arm. 21 *gerastartus* Lat *Gerastartas* Eus.
τοῦ — 30, 1 ἕνα] *Abdelima* (uel *Abdelimae*) *dum iudicis fungebatur munere regnavit annos VI. Balatorus filius eiusdem regnavit unum annum* Euseb. Arm.
τοῦ Ἀβδηλίμου] *abdilimi* Lat *οἱ Ἀβδηλίμου* coni.

158 *σίλευσε Βαλάτορος ἐνιαυτὸν ἕνα. τούτου τελευτήσαντος ἀποστεί-*
λαντες μετεπέμψαντο Μέρβαλον ἐκ τῆς Βαβυλῶνος, καὶ ἐβασίλευσεν
ἔτη δ΄. τούτου τελευτήσαντος μετεπέμψαντο τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ
Εἴρωμον, ὃς ἐβασίλευσεν ἔτη εἴκοσιν. ἐπὶ τούτου Κῦρος Περσῶν
159 *ἐδυνάστευσεν. οὐκοῦν ὁ σύμπας χρόνος ἔτη νδ΄ καὶ τρεῖς μῆνες*
πρὸς αὐτοῖς· ἑβδόμῳ μὲν γὰρ ἔτει τῆς Ναβουχοδονοσόρου βασιλείας
ἤρξατο πολιορκεῖν Τύρον, τεσσαρεσκαιδεκάτῳ δ᾽ ἔτει τῆς Εἰρώμου
160 *Κῦρος ὁ Πέρσης τὸ κράτος παρέλαβεν. καὶ σύμφωνα μὲν ἐπὶ τοῦ*
ναοῦ τοῖς ἡμετέροις γράμμασι τὰ Χαλδαίων καὶ Τυρίων, ὡμολογη-
μένη δὲ καὶ ἀναντίρρητος ἡ περὶ τῶν εἰρημένων μοι μαρτυρία τῆς
τοῦ γένους ἡμῶν ἀρχαιότητος. τοῖς μὲν οὖν μὴ σφόδρα φιλονεί-
κοις ἀρκέσειν ὑπολαμβάνω τὰ προειρημένα.
161 22. *Δεῖ δ᾽ ἄρα καὶ τῶν ἀπιστούντων μὲν τοῖς βαρβάροις*
ἀναγραφαῖς μόνοις δὲ τοῖς Ἕλλησι πιστεύειν ἀξιούντων ἀποπλη-
ρῶσαι τὴν ἐπιζήτησιν καὶ παρασχεῖν πολλοὺς καὶ τούτων ἐπιστα-
μένους τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ καθ᾽ ὃ καιρὸς ἦν αὐτοῖς μνημονεύοντας
162 *παραθέσθαι ἐν ἰδίοις αὐτῶν συγγράμμασι. Πυθαγόρας τοίνυν ὁ*
Σάμιος ἀρχαῖος ὤν, σοφίᾳ δὲ καὶ τῇ περὶ τὸ θεῖον εὐσεβείᾳ πάν-
των ὑπειλημμένος διενεγκεῖν τῶν φιλοσοφησάντων, οὐ μόνον ἐγνω-
κὼς τὰ παρ᾽ ἡμῖν δῆλός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ζηλωτὴς αὐτῶν ἐκ πλεί-
163 *στου γεγενημένος. αὐτοῦ μὲν οὖν οὐδὲν ὁμολογεῖται σύγγραμμα,*
πολλοὶ δὲ τὰ περὶ αὐτὸν ἱστορήκασι, καὶ τούτων ἐπισημότατός
164 *ἐστιν Ἕρμιππος ἀνὴρ περὶ πᾶσαν ἱστορίαν ἐπιμελής. λέγει τοίνυν*
ἐν τῷ πρώτῳ τῶν περὶ Πυθαγόρου βιβλίων, ὅτι Πυθαγόρας ἑνὸς
αὐτοῦ τῶν συνουσιαστῶν τελευτήσαντος τοὔνομα Καλλιφῶντος τὸ

LLatEusebius chron. I p. 51 Schöne.

2 *meralum* Lat 3 *τούτου*] *eo quoque* Lat *eo etiam* Eus. Arm., unde *καὶ τούτου δὲ* coni. 4 *Εἴρωμον*] *Irolmum* Euseb *XX* Lat Eus. 5 *τρεῖσ* (*εξ* supra) L 6 *πρὸς αὐτοῖς*] om. Lat *secundum eorum supputationem* Eus. *ἑβδόμῳ* — 7 *ἤρξατο*] *septimo siquidem anno regni sui nabuchodonosor coepit* Lat, h. e. *τῆς βασιλείας Ναβουχοδονόσορος;* rationi conueniens est ita haec refingere: *ἑβδόμῳ μὲν γὰρ ἔτει τῆς Ἰθωβάλου βασιλείας Ναβουχοδονόσορος ἤρξατο* etc. *γὰρ*] *γὰρ καὶ δεκάτῳ* Iac. Capellus, cui adsentitur Gutschmid *ἔτει*] Lat Eus. *ἐπὶ* L *ἐπὶ ι΄* Gutschmid 7 *τεσσαρεσκαιδεκάτῳ*] *quarto* Eus. 8 *ἐπὶ τοῦ ναοῦ*] *de templo* Lat Eus. *ἐστι περὶ τοῦ ναοῦ* Gutschmid, *περὶ τοῦ ναοῦ* conicerem, nisi maior uideretur subesse corruptela 9 post *Τυρίων* add. *proferunt* Eus., qui hic finit 10 *περὶ*] *παρὰ* coni., eicit Gutschmid 13 *τοῖς* — 14 *ἀναγραφαῖς*] *barbaricis conscriptionibus* Lat *τοῖς*] *ταῖς ἐν τοῖς* ed. pr. 14 *ἀναγραφαῖς* fort. spurium 17 *παραθέσθαι* suspectum; idem est u. 15 *παρασχεῖν* 20 *ἐκ πλείστου*] *ex multis apparet* Lat 22 *αὐτὸν* ex *αὐτῶν* corr. L 25 *calcifonte* Lat

γένος Κροτωνιάτου τὴν ἐκείνου ψυχὴν ἔλεγε συνδιατρίβειν αὐτῷ
καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν· καὶ ὅτι παρεκελεύετο μὴ διέρχεσθαι
τόπον, ἐφ' ὃν ὄνος ὀκλάσῃ, καὶ τῶν διψίων ὑδάτων ἀπέχεσθαι
καὶ πάσης ἀπέχειν βλασφημίας. εἶτα προστίθησι μετὰ ταῦτα καὶ 165
τάδε· „ταῦτα δὲ ἔπραττεν καὶ ἔλεγε τὰς Ἰουδαίων καὶ Θρᾳκῶν
δόξας μιμούμενος καὶ μεταφέρων εἰς ἑαυτόν. λέγεται γὰρ ὡς ἀλη-
θῶς ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος πολλὰ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις νομίμων εἰς τὴν
αὐτοῦ μετενεγκεῖν φιλοσοφίαν.“ ἦν δὲ καὶ κατὰ πόλεις οὐκ ἄγνω- 166
στον ἡμῶν πάλαι τὸ ἔθνος, καὶ πολλὰ τῶν ἐθῶν εἴς τινας ἤδη
διαπεφοιτήκει καὶ ζήλου παρ' ἐνίοις ἠξιοῦτο. δηλοῖ δὲ ὁ Θεόφρα-
στος ἐν τοῖς περὶ νόμων· λέγει γάρ, ὅτι κωλύουσιν οἱ Τυρίων 167
νόμοι ξενικοὺς ὅρκους ὀμνύειν, ἐν οἷς μετά τινων ἄλλων καὶ τὸν
καλούμενον ὅρκον κορβὰν καταριθμεῖ. παρ' οὐδενὶ δ' ἂν οὗτος
εὑρεθείη πλὴν μόνοις Ἰουδαίοις, δηλοῖ δ' ὡς ἂν εἴποι τις ἐκ τῆς
Ἑβραίων μεθερμηνευόμενος διαλέκτου δῶρον θεοῦ. καὶ μὴν οὐδὲ 168
Ἡρόδοτος ὁ Ἁλικαρνασεὺς ἠγνόηκεν ἡμῶν τὸ ἔθνος, ἀλλὰ τρόπῳ
τινὶ φαίνεται μεμνημένος· περὶ γὰρ Κόλχων ἱστορῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ
βίβλῳ φησὶν οὕτως· „μοῦνοι δὲ πάντων, φησί, Κόλχοι καὶ Αἰγύπτιοι 169
καὶ Αἰθίοπες περιτέμνονται ἀπ' ἀρχῆς τὰ αἰδοῖα. Φοίνικες δὲ
καὶ Σύριοι οἱ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ καὶ οὗτοι ὁμολογοῦσι παρ' Αἰ-
γυπτίων μεμαθηκέναι. Σύριοι δὲ οἱ περὶ Θερμώδοντα καὶ Παρ- 170
θένιον ποταμὸν καὶ Μάκρωνες οἱ τούτοισιν ἀστυγείτονες ὄντες
ἀπὸ Κόλχων φασὶ νεωστὶ μεμαθηκέναι· οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ περι-
τεμνόμενοι ἀνθρώπων μοῦνοι καὶ οὗτοι Αἰγυπτίοισι φαίνονται
ποιοῦντες κατὰ ταὐτά. αὐτῶν δὲ Αἰγυπτίων καὶ Αἰθιόπων οὐκ
ἔχω εἰπεῖν ὁπότεροι παρὰ τῶν ἑτέρων ἐξέμαθον.“ οὐκοῦν εἴρηκε 171
Σύρους τοὺς ἐν τῇ Παλαιστίνῃ περιτέμνεσθαι· τῶν δὲ τὴν Παλαι-
στίνην κατοικούντων μόνοι τοῦτο ποιοῦσιν Ἰουδαῖοι· τοῦτο ἄρα
γιγνώσκων εἴρηκεν περὶ αὐτῶν. καὶ Χοιρίλος δὲ ἀρχαιότερος γενό- 172
μενος ποιητὴς μέμνηται τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ὅτι συνεστράτευται Ξέρξῃ

LLatEusebius praep. euang. IX 9.

2 μεθ'] ed. pr. καθ' L   3 ἐφ' — ὀκλάσῃ] *unde asinus onus portaret* Lat   ὃν] ὃν ἂν ed. pr. οὗ ἂν coni.   διψίων] *feculenta* Lat   4 ἀπέχειν] *recederet* Lat; corruptum uid.   9 ἐθῶν] *nationes* Lat   13 οὐδενὶ] οὐδέσι coni.   15 οὐδὲ] ed. pr. οὔτε L   16 Herodotus II 104   *alicarnasseus* Lat   18 iterato φησί offendit Gutschmid   20 *syri* Lat; item mox u. 21   οὗτοι] αὐτοὶ Herodotus   21 Θερμώδοντα] Lat et ed. pr. θερμώδοντα καὶ πάρδοντα L   καὶ — 22 ὄντες] *et astigitones* Lat   29 καὶ Χοιρίλος etc. rettulit Euseb. usque ad 32, 2 (λέγων) breuius   *cyrillus* Lat   δὲ] ed. pr. δὲ ὁ L   ἀρχαιότερος] *antiquus* Lat ἀρχαῖος Euseb.   30 συνεστράτευσαν Euseb

τῷ Περσῶν βασιλεῖ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα· καταριθμησάμενος γὰρ πάντα
τὰ ἔθνη τελευταῖον καὶ τὸ ἡμέτερον ἐνέταξε λέγων·
173 τῶν δ' ὄπιθεν διέβαινε γένος θαυμαστὸν ἰδέσθαι,
γλῶσσαν μὲν Φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων ἀφιέντες,
ᾤκεον δ' ἐν Σολύμοις ὄρεσι πλατέῃ παρὰ λίμνῃ
αὐχμαλέοι κορυφὰς τροχοκουράδες, αὐτὰρ ὕπερθεν
ἵππων δαρτὰ πρόσωπ' ἐφόρουν ἐσκληκότα καπνῷ.
174 δῆλον οὖν ἐστιν, ὡς οἶμαι, πᾶσιν ἡμῶν αὐτὸν μεμνῆσθαι τῷ καὶ
τὰ Σόλυμα ὄρη ἐν τῇ ἡμετέρᾳ εἶναι χώρᾳ, ἃ κατοικοῦμεν, καὶ τὴν
Ἀσφαλτῖτιν λεγομένην λίμνην· αὕτη γαρ πασῶν τῶν ἐν τῇ Συρίᾳ
175 [λίμνη] πλατυτέρα καὶ μείζων καθέστηκεν. καὶ Χοιρίλος μὲν οὖν
οὕτω μέμνηται ἡμῶν. ὅτι δὲ οὐ μόνον ἠπίσταντο τοὺς Ἰουδαίους,
ἀλλὰ καὶ ἐθαύμαζον ὅσοις αὐτῶν ἐντύχοιεν οὐχ οἱ φαυλότατοι τῶν
Ἑλλήνων, ἀλλ' οἱ ἐπὶ σοφίᾳ μάλιστα τεθαυμασμένοι, ῥᾴδιον γνῶ-
176 ναι· Κλέαρχος γὰρ ὁ Ἀριστοτέλους ὢν μαθητὴς καὶ τῶν ἐκ τοῦ
περιπάτου φιλοσόφων οὐδενὸς δεύτερος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ ὕπνου
βιβλίῳ φησὶν Ἀριστοτέλην τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ περί τινος ἀν-
δρὸς Ἰουδαίου ταῦτα ἱστορεῖν, αὐτῷ τε τὸν λόγον Ἀριστοτέλει
177 παρατιθείς· ἔστι δὲ οὕτω γεγραμμένον· „ἀλλὰ τὰ μὲν πολλὰ μα-
κρὸν ἂν εἴη λέγειν, ὅσα δ' ἔχει τῶν ἐκείνου θαυμασιότητά τινα
καὶ φιλοσοφίαν ὁμοίως διελθεῖν οὐ χεῖρον. σαφῶς δ' ἴσθι, εἶπεν,
Ὑπεροχίδη, θαυμαστὸν ὀνείροις ἴσα σοι δόξω λέγειν. καὶ ὁ Ὑπερο-
χίδης εὐλαβούμενος, δι' αὐτὸ γάρ, ἔφη, τοῦτο καὶ ζητοῦμεν ἀκοῦ-
178 σαι πάντες. οὐκοῦν, εἶπεν ὁ Ἀριστοτέλης, κατὰ τὸ τῶν ῥητορικῶν

LLatEusebius praep. euang. IX 9, 1; 5, 1.

2 λέγων] *ita dicens* Lat λέγει δὲ οὕτως Euseb. liberius haec excerpens 3 de Choerili uersibus disputat Naekius Choerili Samii quae supersunt p. 130 sqq. τῶν] Euseb. τῶι L 4 Φοίνισσαν] *poenissimam* Lat στο|στομάτων L 5 ᾤκεον (uel ᾤκουν)] Eus. ὤικεε L *habitantes* Lat παρὰ] Eus. ἐνὶ L, unde ἐπὶ coni 6 αὐχμαλέοι — τροχοκουράδες] *iuuenes capillis sub rotunditate detonsis* Lat κορυφὰς] κεφαλὰς Eus τροχοκουράδες] Eus. τροχοκούριδεσ L ὕπερθεν — 7 καπνῷ] *super equos erectos habentes uultus et quasi fumo siccatos* Lat 8 οὖν] δ' Euseb., qui insequentia breuiauit et mutauit πᾶσιν om. Lat αὐτὸν] ed. pr. et ut uid. Lat αὐτῶν L τῷ] ed. pr. τὸ L *eo quod* Lat ἐκ τοῦ Euseb 9 τὴν — 10 λεγομένην] *quae dicitur asfaltis* Lat 11 λίμνη] suspectum λιμνῶν Euseb., qui hic finit *cirillus* Lat 12 ἠπίστατο uertit Lat 15 Clearchi locum excripsit Eusebius, inde ab § 177 accurate 17 βιβλίῳ] Euseb. βίβλω L 19 παρατιθείς] *ascribit* Lat ἀνατίθησι Eus περιτίθησι Gutschmid 20 ἂν εἴη] Euseb. εἴη L δὲ Eus τῶν] Euseb. τὴν L 21 οὐ χεῖρον] Eus. οὐχεῦρον L *operae pretium est* Lat σαφῶς — 22 λέγειν om. Lat δ' ἴσθι εἶπεν] Eus. δέ σοι εἰπεῖν L 22 θαυμαστὸν] om. Eusebii cod. B θαυμαστόν τι καὶ ed. pr. θαύμαστ' Gutschmid ὁ om. L

παράγγελμα τὸ γένος αὐτοῦ πρῶτον διέλθωμεν, ἵνα μὴ ἀπειθῶμεν
τοῖς τῶν ἀπαγγελιῶν διδασκάλοις. λέγε, εἶπεν ὁ Ὑπεροχίδης, εἴ τί
σοι δοκεῖ. κἀκεῖνος τοίνυν τὸ μὲν γένος ἦν Ἰουδαῖος ἐκ τῆς κοίλης 179
Συρίας. οὗτοι δέ εἰσιν ἀπόγονοι τῶν ἐν Ἰνδοῖς φιλοσόφων, κα-
λοῦνται δέ, ὥς φασιν, οἱ φιλόσοφοι παρὰ μὲν Ἰνδοῖς Καλανοί,
παρὰ δὲ Σύροις Ἰουδαῖοι τοὔνομα λαβόντες ἀπὸ τοῦ τόπου· προσ-
αγορεύεται γὰρ ὃν κατοικοῦσι τόπον Ἰουδαία. τὸ δὲ τῆς πόλεως
αὐτῶν ὄνομα πάνυ σκολιόν ἐστιν· Ἱερουσαλήμην γὰρ αὐτὴν καλοῦ-
σιν. οὗτος οὖν ὁ ἄνθρωπος ἐπιξενούμενός τε πολλοῖς κἀκ τῶν 180
ἄνω τόπων εἰς τοὺς ἐπιθαλαττίους ὑποκαταβαίνων Ἑλληνικὸς ἦν
οὐ τῇ διαλέκτῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ. καὶ τότε διατριβόντων 181
ἡμῶν περὶ τὴν Ἀσίαν παραβαλὼν εἰς τοὺς αὐτοὺς τόπους ἄνθρω-
πος ἐντυγχάνει ἡμῖν τε καί τισιν ἑτέροις τῶν σχολαστικῶν πειρώμε-
νος αὐτῶν τῆς σοφίας. ὡς δὲ πολλοῖς τῶν ἐν παιδείᾳ συνῳκείωτο,
παρεδίδου τι μᾶλλον ὧν εἶχεν.“ ταῦτ᾽ εἴρηκεν ὁ Ἀριστοτέλης παρὰ 182
τῷ Κλεάρχῳ καὶ προσέτι πολλὴν καὶ θαυμάσιον καρτερίαν τοῦ
Ἰουδαίου ἀνδρὸς ἐν τῇ διαίτῃ καὶ σωφροσύνην διεξιών. ἔνεστι δὲ
τοῖς βουλομένοις ἐξ αὐτοῦ τὸ πλέον γνῶναι τοῦ βιβλίου· φυλάττο-
μαι γὰρ ἐγὼ [τὰ] πλείω τῶν ἱκανῶν παρατίθεσθαι. Κλέαρχος μὲν 183
οὖν ἐν παρεκβάσει ταῦτ᾽ εἴρηκεν, τὸ γὰρ προκείμενον ἦν αὐτῷ καθ᾽
ἕτερον, οὕτως ἡμῶν μνημονεῦσαι. Ἑκαταῖος δὲ ὁ Ἀβδηρίτης, ἀνὴρ
φιλόσοφος ἅμα καὶ περὶ τὰς πράξεις ἱκανώτατος, Ἀλεξάνδρῳ τῷ
βασιλεῖ συνακμάσας καὶ Πτολεμαίῳ τῷ Λάγου συγγενόμενος, οὐ
παρέργως ἀλλὰ περὶ αὐτῶν Ἰουδαίων συγγέγραφε βιβλίον, ἐξ οὗ

LLatEusebius praep. euang. IX 5. 7.

τὸ om. Eus 2 *ἀπαγγελιῶν*] Euseb. *ἐπαγγελιῶν* L *praeceptorum* Lat *εἴ τί σοι*] *οὕτως εἰ* Euseb. *ita si (placet)* Lat *ὅτι* ed. pr. 3 *κἀκεῖνος*] *κεῖνος* Euseb. *ille* Lat post *γένος* addendum coni. *ἔφη* uel *εἶπεν* 4 *δ᾽ εἰσὶν* Euseb 5 *Καλανοὶ*] *κάλλανοι* L 7 *iuda* Lat 8 *Ἱερουσαλὴμ* Euseb. *hierosolyma*, Lat fort. recte 9 *οὖν* om. Eus. cod. G 10 *ἐπιθαλαττίους*] *θαλαττίουσ* L *marina* Lat *ὑποκαταβαίνων*] *descendens* Lat *συγκαταβαίνων* Gutschmid *Ἑλληνικὸς*] *gratissimus* Lat h. e. *graecissimus* (*ἑλληνικώτατος*) auctore Gutschmidio 12 *παραβαλὼν*] *dum uenisset* Lat *παραλαβὼν* L *τοὺς αὐτοὺς*] *τοὺσ* L *ea (loca)* Lat *ἄνθρωπος*] *is homo* Lat *ἄνθρωπον* L *ἐν οἷς ἦμεν* ed. pr. *ὁ ἄνθρωπος* siue *ὥνθρωπος* coni. 14 *πολλοῖς*] Euseb. *πολλοὶ* LLat *συνῳκείωτο*] Eus *συνωικείωντο* L *congregarentur* Lat 15 *εἶχεν* fin. Eus 16 *τοῦ Ἰουδαίου ἀνδρὸς*] *τἀνδρὸς τὴν* coni. 18 *τὸ*] ed. pr. *τὰ* sic L 19 *τὰ* suspectum *παραθέσθαι* coni. *Κλέαρχος* — 21 *μνημονεῦσαι*] *clearchus siquidem facta digressione, cum aliud propositum haberet, nostri generis ita meminit* Lat 20. *εἰρηκὼς* coni. *καθ᾽* om. Hudson *καθ᾽ ἕτερον οὕτως*] *ἕτερον καὶ οὐ τὸ* Gutschmid 21 *μνημονεύσας* Hudson *ἐμνημόνευσεν* uir doctus **apud Hudsonum recte ut uid.** 23 *Λάγου*] **ed. pr.** *λαγῶ* **LLat**

184 βούλομαι κεφαλαιωδῶς ἐπιδραμεῖν ἔνια τῶν εἰρημένων. καὶ πρῶ-
τον ἐπιδείξω τὸν χρόνον· μνημονεύει γὰρ τῆς Πτολεμαίου περὶ
Γάζαν πρὸς Δημήτριον μάχης· αὕτη δὲ γέγονεν ἑνδεκάτῳ μὲν ἔτει
τῆς Ἀλεξάνδρου τελευτῆς, ἐπὶ δὲ ὀλυμπιάδος ἑβδόμης καὶ δεκάτης
185 καὶ ἑκατοστῆς, ὡς ἱστορεῖ Κάστωρ. προσθεὶς γὰρ ταύτην τὴν
ὀλυμπιάδα φησίν· „ἐπὶ ταύτης Πτολεμαῖος ὁ Λάγου ἐνίκα κατὰ
Γάζαν μάχῃ Δημήτριον τὸν Ἀντιγόνου τὸν ἐπικληθέντα Πολιορκη-
τήν.“ Ἀλέξανδρον δὲ τεθνάναι πάντες ὁμολογοῦσιν ἐπὶ τῆς ἑκα-
τοστῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης ὀλυμπιάδος. δῆλον οὖν, ὅτι καὶ κατ᾽
186 ἐκεῖνον καὶ κατὰ Ἀλέξανδρον ἤκμαζεν ἡμῶν τὸ ἔθνος. λέγει τοίνυν
ὁ Ἑκαταῖος πάλιν τάδε, ὅτι μετὰ τὴν ἐν Γάζῃ μάχην ὁ Πτολεμαῖος
ἐγένετο τῶν περὶ Συρίαν τόπων ἐγκρατής, καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώ-
πων πυνθανόμενοι τὴν ἠπιότητα καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Πτολε-
μαίου συναπαίρειν εἰς Αἴγυπτον αὐτῷ καὶ κοινωνεῖν τῶν πραγ-
187 μάτων ἠβουλήθησαν. ὧν εἷς ἦν, φησίν, Ἐζεκίας ἀρχιερεὺς τῶν
Ἰουδαίων, ἄνθρωπος τὴν μὲν ἡλικίαν ὡς ἑξηκονταὲξ ἐτῶν, τῷ δ᾽
ἀξιώματι τῷ παρὰ τοῖς ὁμοέθνοις μέγας καὶ τὴν ψυχὴν οὐκ ἀνόη-
τος, ἔτι δὲ καὶ λέγειν δυνατὸς καὶ τοῖς περὶ τῶν πραγμάτων, εἴπερ
188 τις ἄλλος, ἔμπειρος. καίτοι, φησίν, οἱ πάντες ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων
οἱ τὴν δεκάτην τῶν γινομένων λαμβάνοντες καὶ τὰ κοινὰ διοικοῦντες
189 περὶ χιλίους μάλιστα καὶ πεντακοσίους εἰσίν.“ πάλιν δὲ τοῦ προει-
ρημένου μνημονεύων ἀνδρός „οὗτος, φησίν, ὁ ἄνθρωπος τετευχὼς
τῆς τιμῆς ταύτης καὶ συνήθης ἡμῖν γενόμενος, παραλαβών τινας
τῶν μεθ᾽ ἑαυτοῦ τήν τε διαφορὰν ἀνέγνω πᾶσαν αὐτοῖς· εἶχεν γὰρ
190 τὴν κατοίκησιν αὐτῶν καὶ τὴν πολιτείαν γεγραμμένην.“ εἶτα Ἑκα-
ταῖος δηλοῖ πάλιν, πῶς ἔχομεν πρὸς τοὺς νόμους, ὅτι πάντα πάσχειν
ὑπὲρ τοῦ μὴ παραβῆναι τούτους προαιρούμεθα καὶ καλὸν εἶναι
191 νομίζομεν. τοιγαροῦν, φησί, καὶ κακῶς ἀκούοντες ὑπὸ τῶν ἀστυγει-
τόνων καὶ τῶν εἰσαφικνουμένων πάντες καὶ προπηλακιζόμενοι πολ-
λάκις ὑπὸ τῶν Περσικῶν βασιλέων καὶ σατραπῶν οὐ δύνανται μετα-
πεισθῆναι τῇ διανοίᾳ, ἀλλὰ γεγυμνωμένως περὶ τούτων καὶ αἰκίαις

~~LLatEusebius praep. euang. IX 5. 7.~~

6 *Λάγου*] ed. pr. *λαγὸσ* LLat *κατὰ*] *τῇ κατὰ* coni. 9 *κατ᾽ ἐκεῖνον*] *secundum illud tempus* Lat; hic haereo 15 *ἐζεκίασ* L *ὁ ἀρχιερεὺς* ed. pr. 17 *οὐκ*] Hudson *οὔτ᾽* L 18 *τοῖς — πραγμάτων*] *circa causas* Lat, h. e. fere *περὶ τὰ πράγματα* *τοῖς περὶ* damnat Hudson, fort. lacuna statuenda 20 *τὴν δεκάτην*] *decatas* Lat 24 *τε* om. Lat Hudson 25 *αὐτῶν*] *suam* Lat 26 *πρὸς*] *circa* Lat, unde *περὶ* coni. 27 *τούτους*] ed. pr. *τοῦτο* L *eas* Lat *καὶ* om. ed. pr. 28 *νομίζοντες* ed. pr. 29 *καὶ — εἰσαφικνουμένων* om. Lat *πάντων* ed. pr. 30 *ὑπὸ*] ed. pr. *ὑπὲρ* L *a* Lat 31 *γεγυμνασμένως* intellexit Lat

καὶ θανάτοις δεινοτάτοις μάλιστα πάντων ἀπαντῶσι μὴ ἀρνούμενοι
τὰ πάτρια.“ παρέχεται δὲ καὶ τεκμήρια τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης τῆς 192
περὶ τῶν νόμων οὐκ ὀλίγα· φησὶ γάρ, Ἀλεξάνδρου ποτὲ ἐν Βαβυ-
λῶνι γενομένου καὶ προελομένου τὸ τοῦ Βήλου πεπτωκὸς ἱερὸν
ἀνακαθᾶραι καὶ πᾶσιν αὐτοῦ τοῖς στρατιώταις ὁμοίως φέρειν τὸν
χοῦν προστάξαντος, μόνους τοὺς Ἰουδαίους οὐ προσσχεῖν, ἀλλὰ καὶ
πολλὰς ὑπομεῖναι πληγὰς καὶ ζημίας ἀποτῖσαι μεγάλας, ἕως αὐ-
τοῖς συγγνόντα τὸν βασιλέα δοῦναι τὴν ἄδειαν. ἔτι γε μὴν τῶν 193
εἰς τὴν χώραν, φησί, πρὸς αὐτοὺς ἀφικνουμένων νεὼς καὶ βωμοὺς
κατασκευασάντων ἅπαντα ταῦτα κατέσκαπτον, καὶ τῶν μὲν ζημίαν
τοῖς σατράπαις ἐξέτινον, περί τινων δὲ καὶ συγγνώμης μετελάμ-
βανον. καὶ προσεπιτίθησιν, ὅτι δίκαιον ἐπὶ τούτοις αὐτούς ἐστι
θαυμάζειν. λέγει δὲ καὶ περὶ τοῦ πολυανθρωπότατον γεγονέναι 194
ἡμῶν τὸ ἔθνος· πολλὰς μὲν γὰρ ἡμῶν, φησίν, ἀνασπάστους εἰς
Βαβυλῶνα Πέρσαι πρότερον αὐτῶν ἐποίησαν μυριάδας, οὐκ ὀλίγαι
δὲ καὶ μετὰ τὸν Ἀλεξάνδρου θάνατον εἰς Αἴγυπτον καὶ Φοινίκην
μετέστησαν διὰ τὴν ἐν Συρίᾳ στάσιν.“ ὁ δὲ αὐτὸς οὗτος ἀνὴρ καὶ τὸ 195
μέγεθος τῆς χώρας ἣν κατοικοῦμεν καὶ τὸ κάλλος ἱστόρηκεν· τρια-
κοσίας γὰρ μυριάδας ἀρουρῶν σχεδὸν τῆς ἀρίστης καὶ παμφορω-
τάτης χώρας νέμονται, φησίν· ἡ γὰρ Ἰουδαία τοσαύτη πλῆθός
ἐστιν.“ ἀλλὰ μὴν ὅτι καὶ τὴν πόλιν αὐτὴν τὰ Ἱεροσόλυμα καλλί- 196
στην τε καὶ μεγίστην ἐκ παλαιοτάτου κατοικοῦμεν καὶ περὶ πλή-
θους ἀνδρῶν καὶ περὶ τῆς τοῦ νεὼ κατασκευῆς οὕτως αὐτὸς διη-
γεῖται. „ἔστι γὰρ τῶν Ἰουδαίων τὰ μὲν πολλὰ ὀχυρώματα κατὰ 197
τὴν χώραν καὶ κῶμαι, μία δὲ πόλις ὀχυρὰ πεντήκοντα μάλιστα
σταδίων τὴν περίμετρον, ἣν οἰκοῦσι μὲν ἀνθρώπων περὶ δώδεκα
μυριάδες, καλοῦσι δ' αὐτὴν Ἱεροσόλυμα. ἐνταῦθα δ' ἐστὶ κατὰ 198
μέσον μάλιστα τῆς πόλεως περίβολος λίθινος μῆκος ὡς πεντάπλε-

---

LLatEusebius praep. euang. IX 4. 2.

2 *πάτρια*] coni. *πατρῷια* L 6 *προσχεῖν* L, correxit Bekker 8 *ἔτι*] coni. *ἐπεὶ* L et ut uid. Lat *τῶν* ed. pr. 9 *νεὼς*] *καὶ νεὼς* ed. pr. 11 *ἐξέτεινον* L, correxit Dindorf 12 *προσεπιτίθησιν*] *adicit* Lat *προστίθησιν* cod. Eliensis recte *τούτοις*] ed. pr. *τούτουσ* L 14 *ἡμῶν*] fort. spurium *αὐτῶν* Bekker 15 *αὐτῶν* om. Lat Bekker 20 *πλῆθος*] *amplitudinis* Lat *πλάτος* Hudson 22 *κατοικοῦμεν*] ed. pr. *inhabitamus* Lat *κατοικουμένην* L *καὶ περὶ* — 23 *ἀνδρῶν*] *et uirorum multitudine copiosam* (ad *πόλιν* relatum) Lat 23 *αὐτὸς*] *idem ipse* Lat *αὖ* uel *ὁ αὐτός* Bekker 24 *ἔστι* incip. Eusebius *μὲν* om. Eus cod. J 25 *δὲ*] *δὲ ἡ Ἱερουσαλὴμ* Eusebii cod. J 26 *μὲν* om. L et ut uid. Lat *δώδεκα μυριάδες*] *CL milia* Lat 27 *δέ ἐστι* Eus 28 *μῆ-κος* — *πεντάπλεθρος* om. Lat

θρος, εὖρος δὲ πηχῶν ρ', ἔχων διπλᾶς πύλας, ἐν ᾧ βωμός ἐστι
τετράγωνος ἀτμήτων συλλέκτων ἀργῶν λίθων οὕτως συγκείμενος,
πλευρὰν μὲν ἑκάστην εἴκοσι πηχῶν, ὕψος δὲ δεκάπηχυ. καὶ παρ'
αὐτὸν οἴκημα μέγα, οὗ βωμός ἐστι καὶ λυχνίον ἀμφότερα χρυσᾶ
199 *δύο τάλαντα τὴν ὁλκήν. ἐπὶ τούτων φῶς ἐστιν ἀναπόσβεστον καὶ*
τὰς νύκτας καὶ τὰς ἡμέρας. ἄγαλμα δὲ οὐκ ἔστιν οὐδὲ ἀνάθημα
τὸ παράπαν οὐδὲ φύτευμα παντελῶς οὐδὲν οἷον ἀλσῶδες ἤ τι τοιοῦ-
τον. διατρίβουσι δ' ἐν αὐτῷ καὶ τὰς νύκτας καὶ τὰς ἡμέρας ἱερεῖς
ἁγνείας τινὰς ἁγνεύοντες καὶ τὸ παράπαν οἶνον οὐ πίνοντες ἐν
200 *τῷ ἱερῷ." ἔτι γε μὴν ὅτι καὶ Ἀλεξάνδρῳ τῷ βασιλεῖ συνεστρα-*
τεύσαντο καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ μεμαρτύρηκεν. οἷς
δ' αὐτὸς παρατυχεῖν φησιν ὑπ' ἀνδρὸς Ἰουδαίου κατὰ τὴν στρα-
201 *τείαν γενομένοις, τοῦτο παραθήσομαι. λέγει δ' οὕτως· „ἐμοῦ γοῦν*
ἐπὶ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν βαδίζοντος συνηκολούθει τις μετὰ τῶν
ἄλλων τῶν παραπεμπόντων ἡμᾶς ἱππέων Ἰουδαίων ὄνομα Μοσόλ-
λαμος, ἄνθρωπος ἱκανῶς κατὰ ψυχὴν εὔρωστος καὶ τοξότης δὴ
πάντων ὁμολογουμένως καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων ἄρι-
202 *στος. οὗτος οὖν ὁ ἄνθρωπος διαβαδιζόντων πολλῶν κατὰ τὴν*
ὁδὸν καὶ μάντεώς τινος ὀρνιθευομένου καὶ πάντας ἐπισχεῖν ἀξιοῦν-
203 *τος ἠρώτησε, διὰ τί προσμένουσι. δείξαντος δὲ τοῦ μάντεως αὐτῷ*
τὸν ὄρνιθα καὶ φήσαντος, ἐὰν μὲν αὐτοῦ μένῃ προσμένειν συμ-
φέρειν πᾶσιν, ἂν δ' ἀναστὰς εἰς τοὔμπροσθεν πέτηται προάγειν,
ἐὰν δὲ εἰς τοὔπισθεν ἀναχωρεῖν αὖθις, σιωπήσας καὶ παρελκύσας

LLatEusebius praep. evang. IX 4. 6.

1 *εὖρος — ρ'*] *centum per circuitum cubitorum* Lat *δὲ* om. L et ut uid. Lat *πήχεων* Euseb 2 *ἀτμήτων — λίθων*] *ex lapidibus non dolatis sed collectis atque iacentibus* Lat *συλλεκτῶν* L *οὕτω* Eus 3 *μὲν*] *δὲ* Eus *πήχεων* Eus *δὲ* om. Eus *δωδεκάπηχυ* Eusebii cod. J *δεκάπηχυς* Bekker 3 *λυχνία* Eusebii cod. G 5 *ἐπὶ*] *ἐπὶ δὲ* Eus *καὶ τὰς — 6 ἡμέρας*] *noctibus et diebus* Lat *νυκτὸς καὶ ἡμέρας* Eusebii cod. G, fort. recte 6 *δ'* Eus *οὐδ'* Euseb 7 *οὐδὲν*] *οὐδὲ* Euseb *τοιοῦτο* Eusebii cod. G 8 *καὶ τὰς — ἡμέρας*] *et noctibus et diebus* Lat *καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας* Eusebii cod. B 10 *ἔτι γε μὴν* om. Euseb *Ἀλεξάνδρῳ — 11 αὐτοῦ*] *cum alexandri regis successoribus postea castra metati sunt* Lat *συνεστρατεύσαντο*] Euseb. Lat *συνεστρατεύομεν* L 11 *καὶ*] Euseb, om. L 12 *δ'* om. LLat *φησιν*] *dicens* Lat 13 *δὲ* Euseb 15 *ἡμᾶς*] Eus *ἡμῖν* L *Ἰουδαῖος* coni. *Μοσόμαμος* Euseb 16 *ἱκανῶς*] Eus. cod. J *ἱκανὸσ* LLat Eus cod. G *κατὰ*] *κατὰ τὴν* Eus. cod. J *καὶ* coni. *δὴ*] *ὑπὸ δὴ* Eus 17 *ὁμολογουμένως*] coni. *ὁμολογούμενοσ* LEus *indubitanter* Lat 18 *διαβαδιζόντων*] *βαδιζόντων* Euseb *properantibus* Lat 20 *ἠρώτησε*] *ἤρετο* Eusebii cod. B 21 *τὸν*] Eus *τὴν* L *μὲν*] Euseb *μὲν οὖν* L *συμφέρειν*] Eus. cod. G *συμφέρῃ* L *συμφέρει* Eusebii cod. J 22 *ἐὰν* Eus *ἀναστᾶσ* L[1] 23 *δ'* Eus. cod. G *παρελκύσας*] *ἑλκύσας* Eus

τὸ τόξον ἔβαλε καὶ τὸν ὄρνιθα πατάξας ἀπέκτεινεν. ἀγανακτούν- 204
των δὲ τοῦ μάντεως καί τινων ἄλλων καὶ καταρωμένων αὐτῷ, „τί
μαίνεσθε, ἔφη, κακοδαίμονες;“ εἶτα τὸν ὄρνιθα λαβὼν εἰς τὰς χεῖ-
ρας, „πῶς γάρ, ἔφη, οὗτος τὴν αὑτοῦ σωτηρίαν οὐ προϊδὼν περὶ
τῆς ἡμετέρας πορείας ἡμῖν ἄν τι ὑγιὲς ἀπήγγελλεν; εἰ γὰρ ἠδύνατο
προγιγνώσκειν τὸ μέλλον, εἰς τὸν τόπον τοῦτον οὐκ ἂν ἦλθε φοβού-
μενος, μὴ τοξεύσας αὐτὸν ἀποκτείνῃ Μοσόλλαμος ὁ Ἰουδαῖος.“ ἀλλὰ
τῶν μὲν Ἑκαταίου μαρτυριῶν ἅλις· τοῖς γὰρ βουλομένοις πλείω 205
μαθεῖν τῷ βιβλίῳ ῥᾴδιόν ἐστιν ἐντυχεῖν. οὐκ ὀκνήσω δὲ καὶ τὸν
ἐπ᾽ εὐηθείας διασυρμῷ, καθάπερ αὐτὸς οἴεται, μνήμην πεποιη-
μένον ἡμῶν Ἀγαθαρχίδην ὀνομάσαι· διηγούμενος γὰρ τὰ περὶ 206
Στρατονίκην, ὃν τρόπον ἦλθεν μὲν εἰς Συρίαν ἐκ Μακεδονίας κατα-
λιποῦσα τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα Δημήτριον, Σελεύκου δὲ γαμεῖν αὐτὴν
οὐ θελήσαντος, ὅπερ ἐκείνη προσεδόκησεν, ποιουμένου [δὲ] τὴν
ἀπὸ Βαβυλῶνος στρατείαν αὐτοῦ τὰ περὶ τὴν Ἀντιόχειαν ἐνεωτέ-
ρισεν. εἶθ᾽ ὡς ἀνέστρεψεν ὁ βασιλεύς, ἁλισκομένης τῆς Ἀντιο- 207
χείας εἰς Σελεύκειαν φυγοῦσα, παρὸν αὐτῇ ταχέως ἀποπλεῖν ἐνυ-
πνίῳ κωλύοντι πεισθεῖσα ἐλήφθη καὶ ἀπέθανεν. ταῦτα προειπὼν 208
ὁ Ἀγαθαρχίδης καὶ ἐπισκώπτων τῇ Στρατονίκῃ τὴν δεισιδαιμονίαν
παραδείγματι χρῆται τῷ περὶ ἡμῶν λόγῳ καὶ γέγραφεν οὕτως·
„οἱ καλούμενοι Ἰουδαῖοι πόλιν οἰκοῦντες ὀχυρωτάτην πασῶν, ἣν 209
καλεῖν Ἱεροσόλυμα συμβαίνει τοὺς ἐγχωρίους, ἀργεῖν εἰθισμένοι
δι᾽ ἑβδόμης ἡμέρας καὶ μήτε τὰ ὅπλα βαστάζειν ἐν τοῖς εἰρη-
μένοις χρόνοις μήτε γεωργίας ἅπτεσθαι μήτε ἄλλης ἐπιμελεῖσθαι
λειτουργίας μηδεμιᾶς, ἀλλ᾽ ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐκτετακότες τὰς χεῖ-
ρας εὔχεσθαι μέχρι τῆς ἑσπέρας, εἰσιόντος εἰς τὴν πόλιν Πτολε- 210
μαίου τοῦ Λάγου μετὰ τῆς δυνάμεως καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀντὶ
τοῦ φυλάττειν τὴν πόλιν διατηρούντων τὴν ἄνοιαν, ἡ μὲν πα-

LLatEusebius praep. euang. IX 4. 6.

1 *τὸν*] Eus *τὴν* L 2 *δὲ*] *τε* Eusebii codd. BG 3 *κακοδαίμονες; εἶτα τὸν*] *κακοδαιμονέστατον* LLat *λαβὼν*] Eus *λαβόντεσ* LLat 4 *ἔφη*] om. LLat, post *οὗτος* tr. Eusebii cod. J *προειδὼσ* Eus. cod. J 5 *ἀνήγγειλεν* Euseb *ἐδύνατο* Eusebii cod. J 6 *προγινώσκειν* Euseb 7 *μοσόλαμοσ* L *Μοσόμαμος* Euseb. *a mosollamo* Lat *ὁ* om. L *Ἰουδαῖος*] fin. Euseb 10 *ἐπ᾽ εὐηθείας*] ed. pr. *ἐπευηθεία* L 14 *δὲ* om. Lat, recte ut uid. 15 *στρατείαν*] Bekker *στρατιὰν* LLat 17 *παρὸν — ἀποπλεῖν*] *cum posset semetipsam uelocius interimere* Lat 21 Agatharchidis locus iterum extat Antiq. Iud. XII 6, aliter expressus. *οἰκοῦντες*] *habitant* Lat 22 *εἰθισμένοι*] *hi consueti sunt* Lat 23 *μήτε*] Bekker *μήδε* L 24 *χρόνοις*] *diebus* Lat 26 *εἰσιόντος*] *ingrediente uero* Lat 27 *λαγοῦ* L *καὶ τῶν*] *et multis* Lat

τρὶς εἰλήφει δεσπότην πικρόν, ὁ δὲ νόμος ἐξηλέγχθη φαῦλον ἔχων
211 *ἐθισμόν. τὸ δὲ συμβὰν πλὴν ἐκείνων τοὺς ἄλλους πάντας δεδί-*
δαχε τηνικαῦτα φυγεῖν εἰς ἐνύπνια καὶ τὴν περὶ τοῦ νόμου παρα-
δεδομένην ὑπόνοιαν, ἡνίκα ἂν τοῖς ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς περὶ
212 *τῶν διαπορουμένων ἐξασθενήσωσιν.“ τοῦτο μὲν Ἀγαθαρχίδῃ κα-*
ταγέλωτος ἄξιον δοκεῖ, τοῖς δὲ μὴ μετὰ δυσμενείας ἐξετάζουσι
φαίνεται μέγα καὶ πολλῶν ἄξιον ἐγκωμίων, εἰ καὶ σωτηρίας καὶ
πατρίδος ἄνθρωποί τινες νόμων φυλακὴν καὶ τὴν πρὸς θεὸν εὐσέ-
βειαν ἀεὶ προτιμῶσιν.
213 23. *Ὅτι δὲ οὐκ ἀγνοοῦντες ἔνιοι τῶν συγγραφέων τὸ ἔθνος*
ἡμῶν, ἀλλ' ὑπὸ φθόνου τινὸς ἢ δι' ἄλλας αἰτίας οὐχ ὑγιεῖς τὴν
μνήμην παρέλιπον, τεκμήριον οἶμαι παρέξειν· Ἱερώνυμος γὰρ ὁ
τὴν περὶ τῶν διαδόχων ἱστορίαν συγγεγραφὼς κατὰ τὸν αὐτὸν μὲν
ἦν Ἑκαταίῳ χρόνον, φίλος δ' ὢν Ἀντιγόνου τοῦ βασιλέως τὴν Συ-
214 *ρίαν ἐπετρόπευεν· ἀλλ' ὅμως Ἑκαταῖος μὲν καὶ βιβλίον ἔγραψεν*
περὶ ἡμῶν, Ἱερώνυμος δ' οὐδαμοῦ κατὰ τὴν ἱστορίαν ἐμνημόνευσε
καίτοι σχεδὸν ἐν τοῖς τόποις διατετριφώς· τοσοῦτον αἱ προαιρέσεις
τῶν ἀνθρώπων διήνεγκαν. τῷ μὲν γὰρ ἐδόξαμεν καὶ σπουδαίας
εἶναι μνήμης ἄξιοι, τῷ δὲ πρὸς τὴν ἀλήθειαν πάντως τι πάθος
215 *οὐκ εὔγνωμον ἐπεσκότησεν. ἀρκοῦσι δὲ ὅμως εἰς τὴν ἀπόδειξιν*
τῆς ἀρχαιότητος αἵ τε Αἰγυπτίων καὶ Χαλδαίων καὶ Φοινίκων ἀνα-
216 *γραφαὶ πρὸς ἐκείναις τε τοσοῦτοι τῶν Ἑλλήνων συγγραφεῖς· ἔτι δὲ*
πρὸς τοῖς εἰρημένοις Θεόφιλος καὶ Θεόδοτος καὶ Μνασέας καὶ Ἀρι-
στοφάνης καὶ Ἑρμογένης Εὐήμερός τε καὶ Κόνων καὶ Ζωπυρίων
καὶ πολλοί τινες ἄλλοι τάχα, οὐ γὰρ ἔγωγε πᾶσιν ἐντετύχηκα τοῖς
217 *βιβλίοις, οὐ παρέργως ἡμῶν ἐμνημονεύκασιν. οἱ πολλοὶ δὲ τῶν*
εἰρημένων ἀνδρῶν τῆς μὲν ἀληθείας τῶν ἐξ ἀρχῆς πραγμάτων διή-
μαρτον, ὅτι μὴ ταῖς ἱεραῖς ἡμῶν βίβλοις ἐνέτυχον, κοινῶς μέντοι
περὶ τῆς ἀρχαιότητος ἅπαντες μεμαρτυρήκασιν, ὑπὲρ ἧς τὰ νῦν
218 *λέγειν προεθέμην. ὁ μέντοι Φαληρεὺς Δημήτριος καὶ Φίλων ὁ*
πρεσβύτερος καὶ Εὐπόλεμος οὐ πολὺ τῆς ἀληθείας διήμαρτον.

LLatEusebius praep. euang. IX 42.

1 *φαῦλον*] *unam* Lat 3 *εἰς*] LLat, om. Grotius 5 *ἐξασθενήσωσιν*] Bekker *ἐξασθενήσουσιν* L 11 *τὴν μνήμην*] *memoriam nostri* Lat 14 *Ἀντιγόνου*] *ἀντιόχου* (*γόν* supra) L 17 *ἐν τοῖς τόποις*] *in ipsis locis* Lat 19 *πρὸς*] *circa* Lat **20 *ἀρκοῦσι* incip. Eus** ***δ'* Eus** **21 *Αἰγυπτίων*] *Σύρων* Eus** 22 *ἔτι δὲ*] *ἔτι δὲ καὶ* L *adhuc enim* (*etiam* coni.) Lat 23 *Θεόδοτος*] *theodorus* Lat *manaseas* Lat 24 *Κόνων*] *cinun* Lat *Κόμων* Euseb 26 *μεμνημονεύκασιν* Euseb 29 *ἧς*] *οὗ* Euseb. fort. recte

*οἷς συγγιγνώσκειν ἄξιον· οὐ γὰρ ἐνῆν αὐτοῖς μετὰ πάσης ἀκρι-
βείας τοῖς ἡμετέροις γράμμασι παρακολουθεῖν.*
24. *Ἓν ἔτι μοι κεφάλαιον ὑπολείπεται τῶν κατὰ τὴν ἀρχὴν* 219
*προτεθέντων τοῦ λόγου, τὰς διαβολὰς καὶ τὰς λοιδορίας, αἷς κέ-
χρηνταί τινες κατὰ τοῦ γένους ἡμῶν, ἀποδεῖξαι ψευδεῖς καὶ τοῖς
γεγραφόσι ταύτας καθ' ἑαυτῶν χρήσασθαι μάρτυσιν. ὅτι μὲν οὖν* 220
*καὶ ἑτέροις τοῦτο πολλοῖς συμβέβηκε διὰ τὴν ἐνίων δυσμένειαν,
οἶμαι γιγνώσκειν τοὺς πλέον ταῖς ἱστορίαις ἐντυγχάνοντας· καὶ γὰρ
ἐθνῶν τινες καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων πόλεων ῥυπαίνειν τὴν εὐγένειαν
καὶ τὰς πολιτείας ἐπεχείρησαν λοιδορεῖν, Θεόπομπος μὲν τὴν Ἀθη-* 221
*ναίων, τὴν δὲ Λακεδαιμονίων Πολυκράτης, ὁ δὲ τὸν Τριπολιτικὸν
γράψας, οὐ γὰρ δὴ Θεόπομπός ἐστιν ὡς οἴονταί τινες, καὶ τὴν
Θηβαίων πόλιν προσέλαβεν, πολλὰ δὲ καὶ Τίμαιος ἐν ταῖς ἱστο-
ρίαις περὶ τῶν προειρημένων καὶ περὶ ἄλλων βεβλασφήμηκεν. μά-* 222
*λιστα δὲ τοῦτο ποιοῦσι τοῖς ἐνδοξοτάτοις προσπλεκόμενοι, τινὲς
μὲν διὰ φθόνον καὶ κακοήθειαν, ἄλλοι δὲ διὰ τοῦ καινολογεῖν μνή-
μης ἀξιωθήσεσθαι νομίζοντες. παρὰ μὲν οὖν τοῖς ἀνοήτοις ταύ-
της οὐ διαμαρτάνουσι τῆς ἐλπίδος, οἱ δ' ὑγιαίνοντες τῇ κρίσει
πολλὴν αὐτῶν μοχθηρίαν καταδικάζουσι.*
25. *Τῶν δὲ εἰς ἡμᾶς βλασφημιῶν ἤρξαντο μὲν Αἰγύπτιοι·* 223
*βουλόμενοι δ' ἐκείνοις τινὲς χαρίζεσθαι παρατρέπειν ἐπεχείρησαν
τὴν ἀλήθειαν, οὔτε τὴν εἰς Αἴγυπτον ἄφιξιν ὡς ἐγένετο τῶν ἡμε-
τέρων προγόνων ὁμολογοῦντες, οὔτε τὴν ἔξοδον ἀληθεύοντες. αἰ-* 224
*τίας δὲ πολλὰς ἔλαβον τοῦ μισεῖν καὶ φθονεῖν τὸ μὲν ἐξ ἀρχῆς,
ὅτι κατὰ τὴν χώραν αὐτῶν ἐδυνάστευσαν ἡμῶν οἱ πρόγονοι κἀκεῖ-
θεν ἀπαλλαγέντες ἐπὶ τὴν οἰκείαν πάλιν εὐδαιμόνησαν, εἶθ' ἡ
τούτων ὑπεναντιότης πολλὴν αὐτοῖς ἐνεποίησεν ἔχθραν, τοσοῦτον
τῆς ἡμετέρας διαφερούσης εὐσεβείας πρὸς τὴν ὑπ' ἐκείνων νενο-
μισμένην, ὅσον θεοῦ φύσις ζῴων ἀλόγων διέστηκε. κοινὸν μὲν γὰρ* 225
*αὐτοῖς ἐστι πάτριον τὸ ταῦτα θεοὺς νομίζειν, ἰδίᾳ δὲ πρὸς ἀλλή-
λους ἐν ταῖς τιμαῖς αὐτῶν διαφέρονται. κοῦφοι δὲ καὶ ἀνόητοι
παντάπασιν ἄνθρωποι κακῶς ἐξ ἀρχῆς εἰθισμένοι δοξάζειν περὶ
θεῶν μιμήσασθαι μὲν τὴν σεμνότητα τῆς ἡμετέρας θεολογίας οὐκ*

LLatEusebius praep. euang. IX 42. 3.

1 *οἷς — ἄξιον* om. Eusebii codd. BG *συγγινώσκειν* Eus 2 fin. Euseb 11 *pilocrates* Lat *Τριπολιτικὸν*] *tripodem perdurabilem* corrupte Lat 13 *προσέλαβεν*] *momordit* Lat, unde *διέβαλε* Hudson 16 *καινολογεῖν*] Dindorf *uerbosam nouitatem* Lat *κενολογεῖν* L 18 *οὐ διαμαρτάνουσι*] *nequaquam — fraudantur* Lat *οὐδαμῶς ἁμαρτάνουσι* ed. pr. *κρίσει*] in marg. *γρ τῇ ἀκροάσει* L 21 *ἐκείνοις τινὲς*] *ἐκεῖνοί τισι* uertit Lat 27 *τούτων*] *horum* Lat *τῶν ἱερῶν* Spanheim 31 *ἀνόητοι*] *ἀνόητοι ὄντες* coni.

226 ἐχώρησαν, ὁρῶντες δὲ ζηλουμένους ὑπὸ πολλῶν ἐφθόνησαν. εἰς
τοσοῦτον γὰρ ἦλθον ἀνοίας καὶ μικροψυχίας ἔνιοι τῶν παρ᾽ αὐ-
τοῖς, ὥστ᾽ οὐδὲ ταῖς ἀρχαίαις αὐτῶν ἀναγραφαῖς ὤκνησαν ἐναντία
λέγειν, ἀλλὰ καὶ σφίσιν αὐτοῖς ἐναντία γράφοντες ὑπὸ τυφλότητος
τοῦ πάθους ἠγνόησαν.
227 26. Ἐφ᾽ ἑνὸς δὲ πρώτου στήσω τὸν λόγον, ᾧ καὶ μάρτυρι
228 μικρὸν ἔμπροσθεν τῆς ἀρχαιότητος ἐχρησάμην. ὁ γὰρ Μανεθὼς
οὗτος ὁ τὴν Αἰγυπτιακὴν ἱστορίαν ἐκ τῶν ἱερῶν γραμμάτων μεθερ-
μηνεύειν ὑπεσχημένος, προειπὼν τοὺς ἡμετέρους προγόνους πολλαῖς
μυριάσιν ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ἐλθόντας κρατῆσαι τῶν ἐνοικούντων,
εἶτ᾽ αὐτὸς ὁμολογῶν χρόνῳ πάλιν ὕστερον ἐκπεσόντας τὴν νῦν Ἰου-
δαίαν κατασχεῖν καὶ κτίσαντας Ἱεροσόλυμα τὸν νεὼ κατασκευάσα-
229 σθαι, μέχρι μὲν τούτων ἠκολούθησε ταῖς ἀναγραφαῖς. ἔπειτα δὲ δοὺς
ἐξουσίαν αὐτῷ διὰ τοῦ φάναι γράψειν τὰ μυθευόμενα καὶ λεγόμενα
περὶ τῶν Ἰουδαίων λόγους ἀπιθάνους παρενέβαλεν, ἀναμῖξαι βου-
λόμενος ἡμῖν πλῆθος Αἰγυπτίων λεπρῶν καὶ ἐπὶ ἄλλοις ἀρρωστή-
230 μασιν, ὥς φησι, φυγεῖν ἐκ τῆς Αἰγύπτου καταγνωσθέντων. Ἀμέ-
νωφιν γὰρ βασιλέα προσθεὶς ψευδὲς ὄνομα καὶ διὰ τοῦτο χρόνον
αὐτοῦ τῆς βασιλείας ὁρίσαι μὴ τολμήσας, καίτοι γε ἐπὶ τῶν ἄλλων
βασιλέων ἀκριβῶς τὰ ἔτη προστιθείς, τούτῳ προσάπτει τινὰς μυ-
θολογίας ἐπιλαθόμενος σχεδόν, ὅτι πεντακοσίοις ἔτεσι καὶ δεκαοκτὼ
πρότερον ἱστόρηκε γενέσθαι τὴν τῶν ποιμένων ἔξοδον εἰς Ἱεροσό-
231 λυμα. Τέθμωσις γὰρ ἦν βασιλεὺς ὅτε ἐξῄεσαν, ἀπὸ δὲ τούτων
μεταξὺ τῶν βασιλέων κατ᾽ αὐτόν ἐστι τριακόσια ἐνενηκοντατρία
ἔτη μέχρι τῶν δύο ἀδελφῶν Σέθω καὶ Ἑρμαίου, ὧν τὸν μὲν Σέθων
Αἴγυπτον, τὸν δὲ Ἕρμαιον Δαναὸν μετονομασθῆναί φησιν, ὃν
ἐκβαλὼν ὁ Σέθως ἐβασίλευσεν ἔτη νθ´ καὶ μετ᾽ αὐτὸν ὁ πρεσβύ-
232 τερος τῶν υἱῶν αὐτοῦ Ῥάμψης ξς´. τοσούτοις οὖν πρότερον ἔτεσιν
ἀπελθεῖν ἐξ Αἰγύπτου τοὺς πατέρας ἡμῶν ὡμολογηκὼς εἶτα τὸν
Ἀμένωφιν εἰσποιήσας ἐμβόλιμον βασιλέα φησὶν τοῦτον ἐπιθυμῆσαι
θεῶν γενέσθαι θεατήν ὥσπερ Ὧρ εἷς τῶν πρὸ αὐτοῦ βεβασιλευ-
κότων, ἀνενεγκεῖν δὲ τὴν ἐπιθυμίαν ὁμωνύμῳ μὲν αὐτῷ Ἀμενώφει

---

7 *manethon* Lat 12 νεὼν Dindorf 14 φάναι] *uideatur* Lat 23 *tethmusis* Lat ἀπὸ δὲ — 24 κατ᾽ αὐτὸν] *et ab hoc tempore regum qui postea fuerunt* Lat ἀπὸ δὲ τούτου τῶν μεταξὺ βασιλέων coni. 25 Σέθω] *sethonem* Lat cf. § 98 Ἑρμαίου] *hermetum* (ex *hermeum* corruptum uid.) Lat Ἁρμαΐς uocatur supra § 98 *sethonem* Lat 26 Ἕρμαιον] ed. pr. ἑρμᾶν L *hermeum* Lat 27 *sethon* Lat πρεσβύτατος coni. 28 *rapsis* Lat, cf. § 245 31 Ὧρ] Ὧρος Hudson *osorem* Lat, quod ex *orem* corruptum uid., accusatiuus postulatur εἷς] *quendam* Lat

*πατρὸς δὲ Πάπιος ὄντι, θείας δὲ δοκοῦντι μετεσχηκέναι φύσεως
κατά τε σοφίαν καὶ πρόγνωσιν τῶν ἐσομένων. εἰπεῖν οὖν αὐτῷ* 233
*τοῦτον τὸν ὁμώνυμον, ὅτι δυνήσεται θεοὺς ἰδεῖν, εἰ καθαρὰν ἀπό
τε λεπρῶν καὶ τῶν ἄλλων μιαρῶν ἀνθρώπων τὴν χώραν ἅπασαν
ποιήσειεν. ἡσθέντα δὲ τὸν βασιλέα πάντας τοὺς τὰ σώματα λελω-* 234
*βημένους ἐκ τῆς Αἰγύπτου συναγαγεῖν· γενέσθαι δὲ τοῦ πλήθους
μυριάδας ὀκτώ· καὶ τούτους εἰς τὰς λιθοτομίας τὰς ἐν τῷ πρὸς* 235
*ἀνατολὴν μέρει τοῦ Νείλου ἐμβαλεῖν αὐτόν, ὅπως ἐργάζοιντο καὶ
τῶν ἄλλων Αἰγυπτίων οἱ ἐγκεχωρισμένοι. εἶναι δέ τινας ἐν αὐτοῖς
καὶ τῶν λογίων ἱερέων φησὶ λέπρᾳ συγκεχυμένους. τὸν δὲ Ἀμέ-* 236
*νωφιν ἐκεῖνον, τὸν σοφὸν καὶ μαντικὸν ἄνδρα, ὑποδεῖσαι πρὸς αὐ-
τόν τε καὶ τὸν βασιλέα χόλον τῶν θεῶν, εἰ βιασθέντες ὀφθήσονται.
καὶ προσθέμενον εἰπεῖν, ὅτι συμμαχήσουσί τινες τοῖς μιαροῖς καὶ
τῆς Αἰγύπτου κρατήσουσιν ἐπ᾽ ἔτη δεκατρία, μὴ τολμῆσαι μὲν
αὐτὸν εἰπεῖν ταῦτα τῷ βασιλεῖ, γραφὴν δὲ καταλιπόντα περὶ πάν-
των ἑαυτὸν ἀνελεῖν, ἐν ἀθυμίᾳ δὲ εἶναι τὸν βασιλέα. κἄπειτα κατὰ* 237
*λέξιν οὕτως γέγραφεν· „τῶν δ᾽ ἐν ταῖς λατομίαις ὡς χρόνος ἱκανὸς
διῆλθεν ταλαιπωρούντων, ἀξιωθεὶς ὁ βασιλεύς, ἵνα [πρὸς] κατά-
λυσιν αὐτοῖς καὶ σκέπην ἀπομερίσῃ, τὴν τότε τῶν ποιμένων ἐρη-
μωθεῖσαν πόλιν Αὔαριν συνεχώρησεν· ἔστι δ᾽ ἡ πόλις κατὰ τὴν
θεολογίαν ἄνωθεν Τυφώνιος. οἱ δὲ εἰς ταύτην εἰσελθόντες καὶ τὸν* 238
*τόπον τοῦτον [εἰς] ἀπόστασιν ἔχοντες ἡγεμόνα αὐτῶν λεγόμενόν τινα
τῶν Ἡλιοπολιτῶν ἱερέων Ὀσάρσηφον ἐστήσαντο καὶ τούτῳ πειθαρχή-*

---

1 *papio* (ablat.) Lat *παάπιος* ed. pr. ex § 243 4 *ἅπασαν* om. Lat 5 *ἡσθέντα*] *πεισθέντα* coni. 6 *γενέσθαι — 7 ὀκτώ*] *et fuisse multitudinem numero LXXX* (*LXXX* coni.) Lat *τὸ πλῆθος* coni. 7 *τούτουσ, υσ* i. ras. L 8 *ὅπως — 9 ἐγκεχωρισμένοι*] *ad hoc (esse) efficiendum simul et alios aegyptios quibus hoc erat iniunctum* Lat 8 *ὅπου εἰργάζοντο* Bekker recte 9 *ἐγκεχειρισμένοι* Hudson *ἐκκεχωρισμένοι* Bekker 10 *συγκεχυμένους*] *perfusos* Lat *συνεσχημένους* uel *συνεισχημένους* coni. 11 *ὑποδεῖσαι*] Dindorf *ὑποδεῖσθαι* L *πρὸς αὐτόν — 13 εἰπεῖν*] *et circa semetipsum et apud regem deorum uulcanum, ut aperte suaderet eis uim fieri, sed adiecisse* Lat et apparet Graeca corrupta esse cf. § 257 13 *προσθέμενον*] *προθέμενον* ed. pr., desidero genetiuum absolutum uelut *ὑποθεμένων* subiungendum uerbo *τολμῆσαι* 14 *et* ante *μὴ* add. Lat 15 *περὶ πάντων*] *ex his omnibus* Lat 16 *pro iudeis* post *βασιλέα* add. Lat 17 *τῶν δὲ — 18 ἀξιωθεὶς*] *his itaque rogatus* Lat *δ᾽ ἐν*] Bekker *δὲ* L 18 *πρὸς* suspectum 21 *Τυφώνιος*] *ualde praecelsa* Lat 22 *εἰς* spurium uid. 24 *λεγόμενον, ον* ex *ων* corr. L *optimum* Lat, *λεγόμενον* post *Ὀσάρσηφον* melius ponetur 23 *osarsifam* Lat *ὀσάρσυφον* ed. pr. *Ὀσάρσιφον* Hudson *πειθαρχήσοντες*] ed. pr. *πειθαρχήσαντεσ* L

239 σοντες ἐν πᾶσιν ὡρκωμότησαν. ὁ δὲ πρῶτον μὲν αὐτοῖς νόμον
ἔθετο μήτε προσκυνεῖν θεοὺς μήτε τῶν μάλιστα ἐν Αἰγύπτῳ θεμι-
στευομένων ἱερῶν ζῴων ἀπέχεσθαι μηδενός, πάντα δὲ θύειν καὶ
240 ἀναλοῦν, συνάπτεσθαι δὲ μηδενὶ πλὴν τῶν συνομωμοσμένων. τοι-
αῦτα δὲ νομοθετήσας καὶ πλεῖστα ἄλλα μάλιστα τοῖς Αἰγυπτίοις
ἐθισμοῖς ἐναντιούμενα ἐκέλευσεν πολυχειρίᾳ τὰ τῆς πόλεως ἐπι-
σκευάζειν τείχη καὶ πρὸς πόλεμον ἑτοίμους γίνεσθαι τὸν πρὸς Ἀμέ-
241 νωφιν τὸν βασιλέα. αὐτὸς δὲ προσλαβόμενος μεθ᾽ ἑαυτοῦ καὶ τῶν
ἄλλων ἱερέων καὶ συμμεμιαμμένων ἔπεμψε πρέσβεις πρὸς τοὺς ὑπὸ
Τεθμώσεως ἀπελαθέντας ποιμένας εἰς πόλιν τὴν καλουμένην Ἱερο-
σόλυμα, καὶ τὰ καθ᾽ ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς συνατιμασθέντας
242 δηλώσας ἠξίου συνεπιστρατεύειν ὁμοθυμαδὸν ἐπ᾽ Αἴγυπτον. ἐπά-
ξειν μὲν οὖν αὐτοὺς ἐπηγγείλατο πρῶτον μὲν εἰς Αὔαριν τὴν προ-
γονικὴν αὐτῶν πατρίδα καὶ τὰ ἐπιτήδεια τοῖς ὄχλοις παρέξειν
ἀφθόνως, ὑπερμαχήσεσθαι δὲ ὅτε δέοι καὶ ῥᾳδίως ὑποχείριον αὐ-
243 τοῖς τὴν χώραν ποιήσειν. οἱ δὲ ὑπερχαρεῖς γενόμενοι πάντες προ-
θύμως εἰς κʹ μυριάδας ἀνδρῶν συνεξώρμησαν καὶ μετ᾽ οὐ πολὺ
ἧκον εἰς Αὔαριν. Ἀμένωφις δ᾽ ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς ὡς
ἐπύθετο τὰ κατὰ τὴν ἐκείνων ἔφοδον, οὐ μετρίως συνεχύθη τῆς
244 παρὰ Ἀμενώφεως τοῦ Παάπιος μνησθεὶς προδηλώσεως. καὶ πρό-
τερον συναγαγὼν πλῆθος Αἰγυπτίων καὶ βουλευσάμενος μετὰ τῶν ἐν
τούτοις ἡγεμόνων τά τε ἱερὰ ζῷα τὰ [πρῶτα] μάλιστα ἐν τοῖς ἱεροῖς
τιμώμενα ὥς γ᾽ ἑαυτὸν μετεπέμψατο καὶ τοῖς κατὰ μέρος ἱερεῦσι
245 παρήγγελλεν ὡς ἀσφαλέστατα τῶν θεῶν συγκρύψαι τὰ ξόανα. τὸν δὲ
υἱὸν Σέθω τὸν καὶ Ῥαμεσσῆ ἀπὸ Ῥαψηοῦς τοῦ πατρὸς ὠνομασμένον
πενταέτη ὄντα ἐξέθετο πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον. αὐτὸς δὲ διαβὰς *
τοῖς ἄλλοις Αἰγυπτίοις οὖσιν εἰς τριάκοντα μυριάδας ἀνδρῶν μαχι-
246 μωτάτων καὶ τοῖς πολεμίοις ἀπαντήσας οὐ συνέβαλεν, ἀλλὰ μέλλειν

---

1 *πᾶσιν*, *π* in ras. L *ὡρκωμότησαν*] Bekker *ὁρκωμότησαν* L 3 *πάντα* — 4 *ἀναλοῦν* om. Lat 4 *συνομωμοσμένων*] coni. *συνωμοσμένων* L *τοιαῦτα*] *haec* Lat 6 *Ἀμένωφιν*] Lat *μένωφιν* L 8 *καὶ τῶν* — 9 *συμμεμιαμμένων*] *etiam alios sacerdotes et maculatorum quosdam* Lat 9 *καὶ συμμεμιαμμένων*] *τοὺς μεμιαμμένους* coni. *συμμεμιασμένων* ed pr. 10 *ἀπελαθέντας*] Dindorf *ἀπελασθέντασ* L 12 *ἀπάξειν* Lowthius 20 *Παάπιος*] *papiae* Lat *πρότερον*] *πρῶτον* coni. 22 *et* post *ζῷα* add. Lat *πρῶτα* om. Lat, seclusit Bekker 23 *ὥσ γε αὐτὸν*, *ὥσγ* i. ras. L *ὡς ἑαυτὸν* coni. *ὥς* — *μετεπέμψατο*] *ante praemisit* Lat 24 *παρήγγειλεν* ed. pr. 25 *σέθων* ed. pr. *sethonem* Lat *ῥαμέσσην* ed. pr. *ramessi* Lat *Ῥαψηοῦς*] *rapso* Lat *Ῥάμψεως* Hudson ex § 231 26 *διαβὰς*] Nilum transgressus esse intellegendus est cf. § 274 27 *τοῖς ἄλλοις*] *cum aliis* Lat, unde *σὺν τοῖς ἄλλοις* coni. 28 *καὶ τοῖς πολεμίοις* om. Lat *ἀπαντήσας*] coni. *occurrens* Lat *ἀπαντήσασιν* L

θεομαχεῖν νομίσας παλινδρομήσας ἧκεν εἰς Μέμφιν ἀναλαβών τε
τόν τε Ἆπιν καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐκεῖσε μεταπεμφθέντα ἱερὰ ζῷα
εὐθὺς εἰς Αἰθιοπίαν σὺν ἅπαντι τῷ στόλῳ καὶ πλήθει τῶν Αἰ-
γυπτίων ἀνήχθη· χάριτι γὰρ ἦν αὐτῷ ὑποχείριος ὁ τῶν Αἰθιό-
πων βασιλεύς. ὃς ὑποδεξάμενος καὶ τοὺς ὄχλους πάντας ὑπολα- 247
βὼν οἷς ἔσχεν ἡ χώρα τῶν πρὸς ἀνθρωπίνην τροφὴν ἐπιτηδείων,
καὶ πόλεις καὶ κώμας πρὸς τὴν τῶν πεπρωμένων τρισκαίδεκα ἐτῶν
ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ [εἰς τὴν] ἔκπτωσιν αὐτάρκεις, οὐχ ἧττον δὲ
καὶ στρατόπεδον Αἰθιοπικὸν πρὸς φυλακὴν ἐπέταξε τοῖς παρ'
Ἀμενώφεως τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς Αἰγύπτου. καὶ τὰ 248
μὲν κατὰ τὴν Αἰθιοπίαν τοιαῦτα. οἱ δὲ Σολυμῖται κατελθόντες
σὺν τοῖς μιαροῖς τῶν Αἰγυπτίων οὕτως ἀνοσίως καὶ τοῖς ἀνθρώ-
ποις προσηνέχθησαν, ὥστε τὴν τῶν προειρημένων κράτησιν χρυσὸν
φαίνεσθαι τοῖς τότε τὰ τούτων ἀσεβήματα θεωμένοις· καὶ γὰρ 249
οὐ μόνον πόλεις καὶ κώμας ἐνέπρησαν οὐδὲ ἱεροσυλοῦντες οὐδὲ
λυμαινόμενοι ξόανα θεῶν ἠρκοῦντο, ἀλλὰ καὶ τοῖς αὐτοῖς ὀπτα-
νίοις τῶν σεβαστευομένων ἱερῶν ζῴων χρώμενοι διετέλουν καὶ θύ-
τας καὶ σφαγεῖς τούτων ἱερεῖς καὶ προφήτας ἠνάγκαζον γίνεσθαι
καὶ γυμνοὺς ἐξέβαλλον. λέγεται δέ, ὅτι τὴν πολιτείαν καὶ τοὺς 250
νόμους αὐτοῖς καταβαλόμενος ἱερεὺς τὸ γένος Ἡλιοπολίτης ὄνομα
Ὀσαρσὶφ ἀπὸ τοῦ ἐν Ἡλιουπόλει θεοῦ Ὀσίρεως, ὡς μετέβη εἰς
τοῦτο τὸ γένος, μετετέθη τοὔνομα καὶ προσηγορεύθη Μωυσῆς."
27. *Ἃ μὲν οὖν Αἰγύπτιοι φέρουσι περὶ τῶν Ἰουδαίων ταῦτ'* 251
ἐστὶ καὶ ἕτερα πλείονα, ἃ παρίημι συντομίας ἕνεκα. λέγει δὲ ὁ
Μανεθὼς πάλιν, ὅτι μετὰ ταῦτα ἐπῆλθεν ὁ Ἀμένωφις ἀπὸ Αἰ-
θιοπίας μετὰ μεγάλης δυνάμεως καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ῥάμψης καὶ

---

2 *καὶ τὰ — ζῷα*] *et alia sacra* Lat 3 *καὶ τῷ πλήθει* coni. 4 *Αἰθιόπων*] *aegyptiorum* Lat 5 *ὃς*] coni. ex Lat *ὅθεν* L *ὃς — ὑπολαβὼν*] *qui etiam populum suscipiens praebuit* Lat *καὶ*] *μὲν* coni., ita ut simul *ὑπολαβὼν* in *παρασχὼν δὲ* mutatum u. 6 post *ἐπιτηδείων* ponatur; sed alia quoque fingi possunt et fingenda sunt, siquidem infra *οὐχ ἧττον δὲ* recte legitur 7 *παρασχὼν* uel simile post *πόλεις* add. Hudson 8 *εἰς τὴν* om. ed. pr. et ut uid. Lat *οὐχ* — 10 *Αἰγύπτου*] *nihilominus amenofin fuerant deducti ad fines aegyptios* Lat *δὲ*] fort. omittendum, *γε* ed. pr. 9 *παραμενώφεωσ* L 11 *τοιαῦτα*] *haec* Lat 12 *καὶ* om. Lat ed. pr. 13 *προειρημένων*] priorem pastorum dominationem dicit *χρυσὸν*] *nimis pessima* Lat, unde *χειρίστην* Lowthius 16 *ἀλλὰ καὶ* — 17 *διετέλουν*] *sed etiam ipsa sacra animalia quae colebantur crudelissime discerpserunt* Lat *αὐτοῖς*] *ἀδύτοις* Bekker 19 *quos* ante *καὶ γυμνοὺς* add. Lat, fort. recte *ἐξέβαλον* ed. pr. *τὴν*] *ὁ τὴν* coni.

21 *osarsifas* Lat 24 *καὶ ἕτερα — παρίημι*] *sed et alia multa breuitatis causa praetereo* Lat *ἃ παρίημι*] ed. pr. ex Lat *παρ' ἡμῖν* L 25 *μανεθὼν* LLat *Αἰθιοπίας*] *aegypto* Lat 26 *ramsis* Lat

αὐτὸς ἔχων δύναμιν, καὶ συμβαλόντες οἱ δύο τοῖς ποιμέσι καὶ τοῖς
μιαροῖς ἐνίκησαν αὐτοὺς καὶ πολλοὺς ἀποκτείναντες ἐδίωξαν αὐ-
252 τοὺς ἄχρι τῶν ὁρίων τῆς Συρίας. ταῦτα μὲν καὶ τὰ τοιαῦτα Μανε-
θὼς συνέγραψεν. ὅτι δὲ ληρεῖ καὶ ψεύδεται περιφανῶς, ἐπιδείξω
προδιαστειλάμενος ἐκεῖνο τῶν ὕστερον πρὸς ἄλλους λεχθησομένων
ἕνεκα· δέδωκε γὰρ οὗτος ἡμῖν καὶ ὡμολόγηκεν ἐξ ἀρχῆς τε μὴ εἶναι
τὸ γένος Αἰγυπτίους, ἀλλ' αὐτοὺς ἔξωθεν ἐπελθόντας κρατῆσαι
253 τῆς Αἰγύπτου καὶ πάλιν ἐξ αὐτῆς ἀπελθεῖν. ὅτι δ' οὐκ ἀνεμίχθη-
σαν ἡμῖν ὕστερον τῶν Αἰγυπτίων οἱ τὰ σώματα λελωβημένοι, καὶ
ὅτι ἐκ τούτων οὐκ ἦν Μωυσῆς ὁ τὸν λαὸν ἀγαγών, ἀλλὰ πολλαῖς
ἐγεγόνει γενεαῖς πρότερον, ταῦτα πειράσομαι διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ
λεγομένων ἐλέγχειν.
254 28. Πρώτην δὴ τὴν αἰτίαν τοῦ πλάσματος ὑποτίθεται κατα-
γέλαστον· ὁ βασιλεὺς γάρ φησιν Ἀμένωφις ἐπεθύμησε τοὺς θεοὺς
ἰδεῖν. ποίους; εἰ μὲν τοὺς παρ' αὐτοῖς νενομοθετημένους τὸν βοῦν
255 καὶ τράγον καὶ κροκοδείλους καὶ κυνοκεφάλους, ἑώρα. τοὺς οὐρα-
νίους δὲ πῶς ἐδύνατο; καὶ διὰ τί ταύτην ἔσχε τὴν ἐπιθυμίαν; ὅτι
νὴ Δία καὶ πρότερος αὐτοῦ βασιλεὺς ἄλλος ἑωράκει. παρ' ἐκείνου
τοίνυν ἐπέπυστο, ποταποί τινές εἰσι καὶ τίνα τρόπον αὐτοὺς εἶδεν,
256 ὥστε καινῆς αὐτῷ τέχνης οὐκ ἔδει. ἀλλὰ σοφὸς ἦν ὁ μάντις, δι'
οὗ τοῦτο κατορθώσειν ὁ βασιλεὺς ὑπελάμβανε. καὶ πῶς οὐ προ-
έγνω τὸ ἀδύνατον αὐτοῦ τῆς ἐπιθυμίας; οὐ γὰρ ἀπέβη. τίνα δὲ
καὶ λόγον εἶχε διὰ τοὺς ἠκρωτηριασμένους ἢ λεπρῶντας ἀφανεῖς
εἶναι τοὺς θεούς; ὀργίζονται γὰρ ἐπὶ τοῖς ἀσεβήμασιν, οὐκ ἐπὶ
257 τοῖς ἐλαττώμασι τῶν σωμάτων. ὀκτὼ δὲ μυριάδας τῶν λεπρῶν
καὶ κακῶς διακειμένων πῶς οἷόν τε μιᾷ σχεδὸν ἡμέρᾳ συλλεγῆναι;
πῶς δὲ παρήκουσεν τοῦ μάντεως ὁ βασιλεύς; ὁ μὲν γὰρ αὐτὸν ἐκέ-
λευσεν ἐξορίσαι τῆς Αἰγύπτου τοὺς λελωβημένους, ὁ δ' αὐτοὺς εἰς
τὰς λιθοτομίας ἐνέβαλεν, ὥσπερ τῶν ἐργασομένων δεόμενος, ἀλλ'
258 οὐχὶ καθᾶραι τὴν χώραν προαιρούμενος. φησὶ δὲ τὸν μὲν μάντιν
αὐτὸν ἀνελεῖν τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν προορώμενον καὶ τὰ συμβησό-
μενα περὶ τὴν Αἴγυπτον, τῷ δὲ βασιλεῖ γεγραμμένην τὴν πρόρρησιν
καταλιπεῖν. εἶτα πῶς οὐκ ἐξ ἀρχῆς ὁ μάντις τὸν αὐτοῦ θάνατον
259 προηπίστατο; πῶς δὲ οὐκ εὐθὺς ἀντεῖπεν τῷ βασιλεῖ βουλομένῳ

2 καὶ πολλοὺς — αὐτοὺς om. Lat 3 μανεθὼν LLat 5 πρὸς ἄλλους] coni. πρὸσ ἀλλήλουσ L *alterna gratia* Lat πρὸς αὐτὸν ed. pr. 6 τε] τὸ coni. 8 *nostri progenitores* post ἀπελθεῖν add. Lat 15 ποίους] *quos putas* Lat 16 κροκοδήλουσ L, corr. ed. pr. 22 *quod uoluit* post ἀπέβη add. Lat 30 καθᾶραι] καὶ καθᾶραι ed. pr. 31 προορώμενον] ed. pr. προορωμένων sic L 32 πρόρρησιν] ed. pr. πρόσρησιν L

τοὺς θεοὺς ἰδεῖν; πῶς δ' εὔλογος ὁ φόβος τῶν μὴ παρ' αὐτὸν
συμβησομένων κακῶν; ἢ τι χεῖρον ἔδει παθεῖν οὐδ' ἂν ἑαυτὸν
ἔσπευδεν. τὸ δὲ δὴ πάντων εὐηθέστατον ἴδωμεν· πυθόμενος γὰρ 260
ταῦτα καὶ περὶ τῶν μελλόντων φοβηθεὶς τοὺς λελωβημένους ἐκεί-
νους, ὧν αὐτῷ καθαρεῦσαι προείρητο τὴν Αἴγυπτον, οὐδὲ τότε τῆς
χώρας ἐξήλασεν, ἀλλὰ δεηθεῖσιν αὐτοῖς ἔδωκε πόλιν, ὥς φησι, τὴν
πάλαι μὲν οἰκηθεῖσαν ὑπὸ τῶν ποιμένων, Αὔαριν δὲ καλουμένην.
εἰς ἣν ἀθροισθέντας αὐτοὺς ἡγεμόνα φησὶν ἐξελέσθαι τῶν ἐξ 261
Ἡλιουπόλεως πάλαι γεγονότων ἱερέων, καὶ τοῦτον αὐτοῖς εἰσηγή-
σασθαι μήτε θεοὺς προσκυνεῖν μήτε τῶν ἐπ' Αἰγύπτῳ θρησκευο-
μένων ζῴων ἀπέχεσθαι, πάντα δὲ θύειν καὶ κατεσθίειν, συνά-
πτεσθαι δὲ μηδενὶ πλὴν τῶν συνομωμοσμένων, ὅρκοις τε τὸ πλῆθος
ἐνδησάμενον, ἦ μὴν τούτοις ἐμμενεῖν τοῖς νόμοις, καὶ τειχίσαντα
τὴν Αὔαριν πρὸς τὸν βασιλέα πόλεμον ἐξενεγκεῖν. καὶ προστί- 262
θησιν, ὅτι ἔπεμψεν εἰς Ἱεροσόλυμα παρακαλῶν ἐκείνους αὐτοῖς
συμμαχεῖν καὶ δώσειν αὐτοῖς τὴν Αὔαριν ὑπισχνούμενος, εἶναι γὰρ
αὐτὴν τοῖς ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων ἀφιξομένοις προγονικήν, ἀφ' ἧς
ὁρμωμένους αὐτοὺς πᾶσαν τὴν Αἴγυπτον καθέξειν. εἶτα τοὺς μὲν 263
ἐπελθεῖν εἴκοσι στρατοῦ μυριάσι λέγει, τὸν βασιλέα δὲ τῶν Αἰγυ-
πτίων Ἀμένωφιν οὐκ οἰόμενον δεῖν θεομαχεῖν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν
εὐθὺς ἀποδρᾶναι, τὸν δὲ Ἆπιν καί τινα τῶν ἄλλων ἱερῶν ζῴων
παρατεθεικέναι τοῖς ἱερεῦσι διαφυλάττεσθαι κελεύσαντα. εἶτα τοὺς 264
Ἱεροσολυμίτας ἐπελθόντας τάς τε πόλεις ἀνιστάναι καὶ τὰ ἱερὰ
κατακαίειν καὶ τοὺς ἱππέας ἀποσφάττειν, ὅλως τε μηδεμιᾶς ἀπέ-
χεσθαι παρανομίας μηδὲ ὠμότητος. ὁ δὲ τὴν πολιτείαν καὶ τοὺς 265
νόμους αὐτοῖς καταβαλόμενος ἱερεύς, φησίν, ἦν τὸ γένος Ἡλιο-
πολίτης, ὄνομα δ' Ὀσαρσὴφ ἀπὸ τοῦ ἐν Ἡλιουπόλει θεοῦ Ὀσί-
ρεως, μεταθέμενος δὲ Μωυσῆν αὐτὸν προσηγόρευσε. τρισκαιδε- 266
κάτῳ δέ φησιν ἔτει τὸν Ἀμένωφιν, τοσοῦτον γὰρ αὐτῷ χρόνον εἶναι

---

1 *πῶς δ' — 2 κακῶν* om. Lat 2 *ἦ τι*] *ἥ τὶ* L *ἢ τί* ed. pr. *ἦ τι — ἔσπευδεν*] *quam quod se ipse perimere festinabat* Lat 3 *οὐδ' ἂν*] *διὸ ἀνελεῖν* nescio quis apud Hudson; certe aliquid deest 4 *καὶ* melius abesset 7 *οἰκισθεῖσαν* ed. pr. 10 *ἐπ' Αἰγύπτου* aut *ἐν Αἰγύπτῳ* aut *ὑπ' Αἰγυπτίων* coni. 11 *συνάπτεσθαι*] ed. pr. ex § 239 *συνεμβάπτεσθαι* L *miscerentur* Lat 12 *συνομωμοσμένων*] coni. *συνωμοσμένων* L *τὸ* iterat L 13 *ἐμμενεῖν*] coni. *ἐμμένειν* L 15 *αὐτοῖς*] ed. pr. *αὐτοὺσ* L 19 *δὲ βασιλέα* tr. ed. pr. 21 *Ἆπιν*] *apinum* Lat 22 *παρατεθεικέναι*] *παραθεῖναι* melius erat, nisi mauis *παρατεθεικότα* et u. 21 *τόν τε Ἆπιν παρατεθεικέναι — κελεύσαντα*] *deuexisse* Lat 24 *ἱππέας*] LLat *ἱερέας* Bekker 26 *καταβαλόμενος*] ed. pr. *καταβαλλόμενοσ* L *Ἡλιοπολίτης*] coni. *ἡλιουπολίτησ* L *ieropolitis* Lat 27 *Ὀσαρσήφ*] *ὀσαρσίφ* ed. pr. *ἀρσηφ* L *arsifas* Lat 28 *αὐτὸν*] Hudson *αὐτὸν* L

τῆς ἐκπτώσεως πεπρωμένον, ἐξ Αἰθιοπίας ἐπελθόντα μετὰ πολλῆς
στρατιᾶς καὶ συμβαλόντα τοῖς ποιμέσι καὶ τοῖς μιαροῖς νικῆσαί
τε τῇ μάχῃ καὶ κτεῖναι πολλοὺς ἐπιδιώξαντα μέχρι τῶν τῆς Συ-
ρίας ὅρων.
267 29. Ἐν τούτοις πάλιν οὐ συνίησιν ἀπιθάνως ψευδόμενος· οἱ
γὰρ λεπροὶ καὶ τὸ μετ᾽ αὐτῶν πλῆθος, εἰ καὶ πρότερον ὠργίζοντο
τῷ βασιλεῖ καὶ τοῖς τὰ περὶ αὐτοὺς πεποιηκόσι κατὰ [τε] τὴν τοῦ
μάντεως προαγόρευσιν, ἀλλ᾽ ὅτε τῶν λιθοτομιῶν ἐξῆλθον καὶ πόλιν
παρ᾽ αὐτοῦ καὶ χώραν ἔλαβον, πάντως ἂν γεγόνεισαν πρᾳότεροι
268 πρὸς αὐτόν. εἰ δὲ δὴ κἀκεῖνον ἐμίσουν, ἰδίᾳ μὲν ἄνω ἐπεβούλευον,
οὐκ ἂν δὲ πρὸς ἅπαντας ἤραντο πόλεμον, δῆλον ὅτι πλείστας ἔχοντες
269 συγγενείας τοσοῦτοί γε τὸ πλῆθος ὄντες. ὅμως δὲ καὶ τοῖς ἀνθρώ-
ποις πολεμεῖν διεγνωκότες οὐκ ἂν εἰς τοὺς αὐτῶν θεοὺς πολεμεῖν
ἐτόλμησαν οὐδ᾽ ὑπεναντιωτάτους ἔθεντο νόμους τοῖς πατρίοις αὐ-
270 τῶν καὶ οἷς ἐνετράφησαν. δεῖ δὲ ἡμᾶς τῷ Μανεθῶνι χάριν ἔχειν,
ὅτι ταύτης τῆς παρανομίας οὐχὶ τοὺς ἐξ Ἱεροσολύμων ἐλθόντας
ἀρχηγοὺς γενέσθαι φησίν, ἀλλ᾽ αὐτοὺς ἐκείνους ὄντας Αἰγυπτίους
καὶ τούτων μάλιστα τοὺς ἱερέας ἐπινοῆσαί τε ταῦτα καὶ ὁρκωμο-
271 τῆσαι τὸ πλῆθος. ἐκεῖνο μέντοι πῶς οὐκ ἄλογον, τῶν μὲν οἰκείων
αὐτοῖς καὶ τῶν φίλων συναποστῆναι οὐδένα μηδὲ τοῦ πολέμου τὸν
κίνδυνον συνάρασθαι, πέμψαι δὲ τοὺς μιαροὺς εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ
272 τὴν παρ᾽ ἐκείνων ἐπάγεσθαι συμμαχίαν; ποίας αὐτοῖς φιλίας ἢ
τίνος αὐτοῖς οἰκειότητος προϋπηργμένης; τοὐναντίον γὰρ ἦσαν πο-
λέμιοι καὶ τοῖς ἔθεσι πλεῖστον διέφερον. ὁ δέ φησιν εὐθὺς ὑπα-
κοῦσαι τοῖς ὑπισχνουμένοις, ὅτι τὴν Αἴγυπτον καθέξουσιν, ὥσπερ
αὐτῶν οὐ σφόδρα τῆς χώρας ἐμπείρως ἐχόντων, ἧς βιασθέντες
273 ἐκπεπτώκασιν. εἰ μὲν οὖν ἀπόρως ἢ κακῶς ἔπραττον, ἴσως ἂν καὶ
παρεβάλλοντο, πόλιν δὲ κατοικοῦντες εὐδαίμονα καὶ χώραν πολλὴν
κρείττω τῆς Αἰγύπτου καρπούμενοι, διὰ τί ποτ᾽ ἂν ἐχθροῖς μὲν
πάλαι τὰ δὲ σώματα λελωβημένοις, οὓς μηδὲ τῶν οἰκείων οὐδεὶς

---

2 στρατιᾶς] ed. pr. στρατείασ L 6 *ait* post μετ᾽ αὐτῶν add. Lat 7 τε om. Lat seclusit Bekker 8 πόλιν om. Lat 9 πάντως] ed. pr. πάντεσ L *omnes* Lat 10. εἰ δὲ δὴ] *porro si adhuc* Lat, unde εἰ δ᾽ ἔτι coni. ἰδίᾳ μὲν ἄνω] *seorsum magis* Lat ἀνῶ(h. e. ἀνθρώπῳ)] L ἂν αὐτῷ ed. pr. ἂν coni.
11 οὐκ ἂν δὲ non placet 12 τοσοῦτοι] ed. pr. τοσοῦτό L 13 αὐτῶν ex corr. L 15 ἐνετράφησαν] *inscripti* Lat Μανεθῷ analogia postulat 18 ὁρκύμοτῆσαι (ω suprascr.) L 19 μέντοι] ed. pr. μὲν L *autem* Lat 20 συναποστῆναι] Bekker συναποστῆσαι L *consensit* Lat 24 ἔθεσι] Hudson ἤθεσι L *moribus* Lat ὁ δὲ — 25 ὑπισχνουμένοις] *et illi inquit repente promissionibus oboediunt* Lat 26 ἐμπείρωσ, σ ex corr. L

ὑπέμενε, τούτοις ἔμελλον παρακινδυνεύσειν βοηθοῦντες; οὐ γὰρ δή
γε τὸν γενησόμενον προῄδεσαν δρασμὸν τοῦ βασιλέως· τοὐναντίον 274
γὰρ αὐτὸς εἴρηκεν, ὡς ὁ παῖς τοῦ Ἀμενώφιος τριάκοντα μυριάδας
ἔχων εἰς τὸ Πηλούσιον ὑπηντίαζεν. καὶ τοῦτο μὲν ᾔδεισαν πάντως
οἱ παραγινόμενοι, τὴν δὲ μετάνοιαν αὐτοῦ καὶ τὴν φυγὴν πόθεν
εἰκάζειν ἔμελλον; εἶτα κρατήσαντάς φησι τῆς Αἰγύπτου πολλὰ καὶ 275
δεινὰ δρᾶν τοὺς ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων ἐπιστρατεύσαντας καὶ περὶ
τούτων ὀνειδίζει καθάπερ οὐ πολεμίους αὐτοῖς ἐπαγαγὼν ἢ δέον
τοῖς ἔξωθεν ἐπικληθεῖσιν ἐγκαλεῖν, ὁπότε ταῦτα πρὸ τῆς ἐκείνων
ἀφίξεως ἔπραττον καὶ πράξειν ὠμωμόκεσαν οἱ τὸ γένος Αἰγύπτιοι.
ἀλλὰ καὶ χρόνοις ὕστερον Ἀμένωφις ἐπελθὼν ἐνίκησε μάχῃ καὶ 276
κτείνων τοὺς πολεμίους μέχρι τῆς Συρίας ἤλασεν. οὕτω γὰρ παν-
τάπασίν ἐστιν ἡ Αἴγυπτος τοῖς ὁποθενδηποτοῦν ἐπιοῦσιν εὐάλωτος,
καὶ οἱ τότε πολέμῳ κρατοῦντες αὐτὴν ζῆν πυνθανόμενοι τὸν Ἀμέ- 277
νωφιν οὔτε τὰς ἐκ τῆς Αἰθιοπίας ἐμβολὰς ὠχύρωσαν πολλὴν εἰς
τοῦτο παρασκευὴν ἔχοντες οὔτε τὴν ἄλλην ἡτοίμασαν δύναμιν,
ὁ δὲ καὶ μέχρι τῆς Συρίας ἀναιρῶν, φησίν, αὐτοὺς ἠκολούθησε διὰ
τῆς ψάμμου τῆς ἀνύδρου, δῆλον ὅτι οὐ ῥᾴδιον οὐδὲ ἀμαχεὶ στρα-
τοπέδῳ διελθεῖν.

30. Κατὰ μὲν οὖν τὸν Μανεθῶν οὔτε ἐκ τῆς Αἰγύπτου τὸ 278
γένος ἡμῶν ἐστιν οὔτε τῶν ἐκεῖθέν τινες ἀνεμίχθησαν· τῶν γὰρ
λεπρῶν καὶ νοσούντων πολλοὺς μὲν εἰκὸς ἐν ταῖς λιθοτομίαις ἀπο-
θανεῖν πολὺν χρόνον ἐκεῖ γενομένους καὶ κακοπαθοῦντας, πολλοὺς
δ' ἐν ταῖς μετὰ ταῦτα μάχαις, πλείστους δ' ἐν τῇ τελευταίᾳ καὶ
τῇ φυγῇ.

31. Λοιπόν μοι πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν περὶ Μωυσέως. τοῦτον 279
δὲ τὸν ἄνδρα θαυμαστὸν μὲν Αἰγύπτιοι καὶ θεῖον νομίζουσι, βού-
λονται δὲ προσποιεῖν αὐτοῖς μετὰ βλασφημίας ἀπιθάνου, λέγοντες
Ἡλιοπολίτην εἶναι τῶν ἐκεῖθεν ἱερέων ἕνα διὰ τὴν λέπραν συνεξ-
εληλαμένον. δείκνυται δ' ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς ὀκτωκαίδεκα σὺν 280
τοῖς πεντακοσίοις πρότερον ἔτεσι γεγονὼς καὶ τοὺς ἡμετέρους ἐξα-
γαγὼν ἐκ τῆς Αἰγύπτου πατέρας εἰς τὴν χώραν τὴν νῦν οἰκουμένην

---

1 ὑπομένει ed. pr. 2 cf. § 245 3 αὐτὸς] *eis* (h. e. αὐτοῖς) Lat 6 εἶτα] coni. τὰ σιτία L *deinde* Lat ἔπειτα nescio quis apud Hudson φησι] ed. pr. φασι L 9 ταῦτα] τοιαῦτα coni. 10 ὠμωμόκεσαν] ed. pr. ὀμωμόκεσαν L οἱ] ed. pr. ὅτι L οἱ — Αἰγύπτιοι] *qui genere aegyptii essent* Lat 11 *inquit* post ὕστερον add. Lat 12 Συρίας] *assyriam* Lat 13 ὁπόθεν δηποτ' οὖν L 14 οἱ] οἱ μὲν coni. 17 Συρίας] *assyriam* Lat 18 οὐδὲ] ὃν ed. pr. 20 μανεθῶνα LLat 27 δὲ] *enim* Lat 29 ἡλιουπολίτην L *heliopolitanum* Lat συνεξεληλασμένον L, correxit Dindorf

281 ὑφ᾽ ἡμῶν. ὅτι δὲ οὐδὲ συμφορᾷ τινι τοιαύτῃ περὶ τὸ σῶμα κεχρη-
μένος ἦν, ἐκ τῶν λεγομένων ὑπ᾽ αὐτοῦ δῆλός ἐστι· τοῖς γὰρ λε-
πρῶσιν ἀπείρηκε μήτε μένειν ἐν πόλει μήτ᾽ ἐν κώμῃ κατοικεῖν,
ἀλλὰ μόνους περιπατεῖν κατεσχισμένους τὰ ἱμάτια, καὶ τὸν ἁψά-
282 μενον αὐτῶν ἢ ὁμωρόφιον γενόμενον οὐ καθαρὸν ἡγεῖται. καὶ μὴν
κἂν θεραπευθῇ τὸ νόσημα καὶ τὴν αὑτοῦ φύσιν ἀπολάβῃ, προεί-
ρηκέν τινας ἁγνείας καθαρμοὺς πηγαίων ὑδάτων λουτροῖς καὶ ξυρή-
σεις πάσης τῆς τριχός, πολλάς τε κελεύει καὶ παντοίας ἐπιτελέσαντα
283 θυσίας τότε παρελθεῖν εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν. καίτοι τοὐναντίον εἰκὸς
ἦν προνοίᾳ τινὶ καὶ φιλανθρωπίᾳ χρήσασθαι τὸν ἐν τῇ συμφορᾷ
284 ταύτῃ γεγονότα πρὸς τοὺς ὁμοίως αὐτῷ δυστυχήσαντας. οὐ μόνον
δὲ περὶ τῶν λεπρῶν οὕτως ἐνομοθέτησεν, ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῖς καὶ τὸ
βραχύτατόν τι τοῦ σώματος ἠκρωτηριασμένοις ἱερᾶσθαι συγκεχώ-
ρηκεν, ἀλλ᾽ εἰ καὶ μεταξύ τις ἱερώμενος τοιαύτῃ χρήσαιτο συμφορᾷ,
285 τὴν τιμὴν αὐτὸν ἀφείλετο. πῶς οὖν εἰκὸς ἐκεῖνον ταῦτα νομοθετεῖν
ἀνοήτως ἀπὸ τοιούτων συμφορῶν συνειλεγμένους πρόεσθαι καθ᾽
286 ἑαυτῶν εἰς ὄνειδός τε καὶ βλάβην νόμους συντιθεμένους; ἀλλὰ μὴν
καὶ τοὔνομα λίαν ἀπιθάνως μετατέθεικεν· Ὀσαρσὴφ γάρ, φησίν,
ἐκαλεῖτο. τοῦτο μὲν οὖν εἰς τὴν μετάθεσιν οὐκ ἐναρμόζει, τὸ δ᾽
ἀληθὲς ὄνομα δηλοῖ τὸν ἐκ τοῦ ὕδατος σωθέντα [Μωσῆν]· τὸ γὰρ
287 ὕδωρ οἱ Αἰγύπτιοι μῶϋ καλοῦσιν. ἱκανῶς οὖν γεγονέναι νομίζω
καὶ δῆλον δ᾽ ὅτι Μανεθὼς ἕως μὲν ἠκολούθει ταῖς ἀρχαίαις ἀνα-
γραφαῖς οὐ πολὺ τῆς ἀληθείας διημάρτανεν, ἐπὶ δὲ τοὺς ἀδεσπό-
τους μύθους τραπόμενος ἢ συνέθηκεν αὐτοὺς ἀπιθάνως ἤ τισι τῶν
πρὸς ἀπέχθειαν εἰρηκότων ἐπίστευσεν.

---

2 ἐκ τῶν — αὐτοῦ] *ex ipsis rebus* Lat δῆλός ἐστι] δῆλόν ἐστι Hudson *agnoscitur* Lat 3 πόλει] *civitatibus* Lat κώμῃ] *uicubus* Lat 5 ὁμώροφον ed. pr. *uescentes cum eis* Lat 7 *atque* ante καθαρμοὺς add. Lat 8 πολλά L 9 καίτοι] ed. pr. καὶ L *cum (— esset credibile)* Lat 11 ὁμοίως] ed. pr. ὁμοίουσ LLat 14 τις ἱερώμενος] ed. pr. τισιν ἐρώμενοσ L[1] τισιν ἐ^ο^ρωμένοσ ex corr. L χρήσαιτο] ed. pr. χρήσατο L 15 πῶς — 17 συντιθεμένους] *quo modo ergo credibile est illum haec stulte sancxisse, qui fuerat huiusmodi calamitatibus inuolutus et contra se ad obprobrium et laesionem tales exposuisse leges* Lat ἐκεῖνον] ἢ 'κεῖνον coni. τοιαῦτα coni. 16 ἀνοήτως — πρόεσθαι] om. ed. pr., unum uersum efficiunt in L ἀνοήτως] ἀνοήτως, ἢ τοὺς coni., nisi praestat solum ἢ τοὺς πρόεσθαι] προσέσθαι coni. καθ᾽ ἑαυτοῦ ed. pr. 17 συντεθειμένους coni. 18 Ὀσαρσὴφ] ed. pr. ὀαρσὴφ L *arsifas* cod. Can. *osarsifas* cod. Corsin. Lat 19 οὐκ om. Lat τὸ δ᾽ — 21 καλοῦσιν om. Lat 20 Μωσῆν spurium uid. 21 οὖν] οὖν| . . . L 22 καὶ δῆλον] κατάδηλον Bekker δ᾽ om. ed. pr., fort. antea aliquid excidit *manethon* Lat 23 ἐπεὶ ex corr. L

32. *Μετὰ τοῦτον ἐξετάσαι βούλομαι Χαιρήμονα· καὶ γὰρ οὗτος* 288
Αἰγυπτιακὴν φάσκων ἱστορίαν συγγράφειν καὶ προσθεὶς ταὐτὸ
ὄνομα τοῦ βασιλέως ὅπερ ὁ Μανεθὼς Ἀμένωφιν καὶ τὸν υἱὸν
αὐτοῦ Ῥαμεσσήν, φησὶν ὅτι κατὰ τοὺς ὕπνους ἡ Ἶσις ἐφάνη τῷ 289
Ἀμενώφει μεμφομένη αὐτόν, ὅτι τὸ ἱερὸν αὐτῆς ἐν τῷ πολέμῳ
κατέσκαπται. Φριτιβαύτην δὲ ἱερογραμματέα φάναι, ἐὰν τῶν τοὺς
μολυσμοὺς ἐχόντων ἀνδρῶν καθάρῃ τὴν Αἴγυπτον, παύσεσθαι τῆς
πτοίας αὐτόν. ἐπιλέξαντα δὲ τῶν ἐπισινῶν μυριάδας εἰκοσιπέντε 290
ἐκβαλεῖν. ἡγεῖσθαι δ' αὐτῶν γραμματέας Μωσῆν τε καὶ Ἰώσηπον
καὶ τοῦτον ἱερογραμματέα, Αἰγύπτια δ' αὐτοῖς ὀνόματα εἶναι τῷ
μὲν Μωσῇ Τισιθέν, τῷ δὲ Ἰωσήπῳ Πετεσήφ. τούτους δ' εἰς 291
Πηλούσιον ἐλθεῖν καὶ ἐπιτυχεῖν μυριάσι τριακονταοκτὼ καταλε-
λειμμέναις ὑπὸ τοῦ Ἀμενώφιος, ἃς οὐ θέλειν εἰς τὴν Αἴγυπτον
διακομίζειν· οἷς φιλίαν συνθεμένους ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον στρατεῦσαι.
τὸν δὲ Ἀμένωφιν οὐχ ὑπομείναντα τὴν ἔφοδον αὐτῶν εἰς Αἰθιο- 292
πίαν φυγεῖν καταλιπόντα τὴν γυναῖκα ἔγκυον, ἣν κρυβομένην ἔν
τισι σπηλαίοις τεκεῖν παῖδα ὄνομα Ῥαμέσσην, ὃν ἀνδρωθέντα
ἐκδιῶξαι τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὴν Συρίαν ὄντας περὶ εἴκοσι μυριάδας
καὶ τὸν πατέρα Ἀμένωφιν ἐκ τῆς Αἰθιοπίας καταδέξασθαι.

33. *Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Χαιρήμων. οἶμαι δὲ αὐτόθεν φανερὰν* 293
εἶναι ἐκ τῶν εἰρημένων τὴν ἀμφοῖν ψευδολογίαν· ἀληθείας μὲν γὰρ
τινος ὑποκειμένης ἀδύνατον ἦν διαφωνεῖν ἐπὶ τοσοῦτον, οἱ δὲ τὰ
ψευδῆ συντιθέντες οὐχ ἑτέροις σύμφωνα γράφουσιν, ἀλλ' αὐτοῖς τὰ
δόξαντα πλάττουσιν. ἐκεῖνος μὲν οὖν ἐπιθυμίαν τοῦ βασιλέως, ἵνα 294
τοὺς θεοὺς ἴδῃ, φησὶν ἀρχὴν γενέσθαι τῆς τῶν μιαρῶν ἐκβολῆς,
ὁ δὲ Χαιρήμων ἴδιον ὡς τῆς Ἴσιδος ἐνύπνιον συντέθεικε. κἀκεῖνος 295
μὲν Ἀμένωφιν εἶναι λέγει τὸν προειπόντα τῷ βασιλεῖ τὸν καθαρ-
μόν, οὗτος δὲ Φριτοβαύτην· ὁ δὲ δὴ τοῦ πλήθους ἀριθμὸς καὶ
σφόδρα σύνεγγυς, ὀκτὼ μὲν μυριάδας ἐκείνου λέγοντος, τούτου δὲ
πέντε πρὸς ταῖς εἴκοσιν. ἔτι τοίνυν ὁ μὲν Μανεθὼς πρότερον εἰς 296
τὰς λιθοτομίας τοὺς μιαροὺς ἐκβαλὼν εἶτα αὐτοῖς τὴν Αὔαριν

---

1 *cherimonem* Lat 3 *manethon* Lat 6 *fritobautis* Lat *φριτιφάντην* ed. pr., cf. § 295 7 *παύσεσθαι*] coni. *παύσασθαι* L 8 *πτοίας*] ed. pr. *πτόασ* L *timor* Lat *μυριάδας εἰκοσιπέντε*] $\overline{CCCL}$ Lat 9 *moysen* Lat *μωϋσῆν* ed. pr. recte 10 *τῷ μὲν — Πετεσήφ*] *quorum uni quidem ponit moisen, ioseph autem peteseph* Lat 11 *μωϋσῇ* ed. pr. 14 *οἷς*] ed. pr. *εἰσ* L 16 *κρυπτομένην* ed. pr. 17 *Ῥαμέσσην*] Lat et cod. Eliensis *μεσσήν* L *μεσσήνην* ed. pr. *ἀνδρωθέντα*] *decreuisse* Lat corrupte ut uid. 19 *καταδέξασθαι*] i. marg. *γρ ἀναδέξασθαι* L 26 *ἴδιον ὡς*] *quasi proprium* Lat *ἡδίων, ὃς* coni. 28 *φριτιφάντην* ed. pr. 30 *manethon* Lat *ἐμβαλὼν* coni.

δοὺς ἐγκατοικεῖν καὶ τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους Αἰγυπτίους ἐκπολεμώσας
τότε φησὶν ἐπικαλέσασθαι τὴν παρὰ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν αὐτοὺς
297 ἐπικουρίαν, ὁ δὲ Χαιρήμων ἀπαλλαττομένους ἐκ τῆς Αἰγύπτου
περὶ Πηλούσιον εὑρεῖν ὀκτὼ καὶ τριάκοντα μυριάδας ἀνθρώπων
καταλελειμμένας ὑπὸ τοῦ Ἀμενώφιος καὶ μετ' ἐκείνων πάλιν εἰς
τὴν Αἴγυπτον ἐμβαλεῖν, φεύγειν δὲ τὸν Ἀμένωφιν εἰς τὴν Αἰθιο-
298 πίαν. τὸ δὲ δὴ γενναιότατον, οὐδὲ τίνες ἢ πόθεν ἦσαν αἱ τοσαῦται
τοῦ στρατοῦ μυριάδες εἴρηκεν εἴτε Αἰγύπτιοι τὸ γένος εἴτ' ἔξωθεν
ἥκοντες, ἀλλ' οὐδὲ τὴν αἰτίαν διεσάφησε, δι' ἣν αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς
εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀνάγειν οὐκ ἠθέλησεν, ὁ περὶ τῶν λεπρῶν τὸ
299 τῆς Ἴσιδος ἐνύπνιον συμπλάσας. τῷ δὲ Μωσεῖ καὶ τὸν Ἰώσηπον
ὁ Χαιρήμων ὡς ἐν ταὐτῷ χρόνῳ συνεξηλελαμένον προστέθεικεν
τὸν πρὸ Μωυσέως πρεσβύτερον τέσσαρσι γενεαῖς τετελευτηκότα, ὧν
300 ἐστιν ἔτη σχεδὸν ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατόν. ἀλλὰ μὴν ὁ Ῥαμέσσης
ὁ τοῦ Ἀμενώφιος υἱὸς κατὰ μὲν τὸν Μανεθὼν νεανίας συμπο-
λεμεῖ τῷ πατρὶ καὶ συνεκπίπτει φυγὼν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν, οὗτος
δὲ πεποίηκεν αὐτὸν μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτὴν ἐν σπηλαίῳ
τινὶ γεγεννημένον καὶ μετὰ ταῦτα νικῶντα μάχῃ καὶ τοὺς Ἰουδαίους
301 εἰς Συρίαν ἐξελαύνοντα τὸν ἀριθμὸν ὄντας περὶ μυριάδας κ'. ὢ
τῆς εὐχερείας· οὔτε γὰρ πρότερον οἵτινες ἦσαν αἱ τριάκοντα καὶ
ὀκτὼ μυριάδες εἶπεν οὔτε πῶς αἱ εἴκοσι καὶ τρεῖς διεφθάρησαν,
πότερον ἐν τῇ μάχῃ κατέπεσον ἢ πρὸς τὸν Ῥαμεσσῆ μετεβάλοντο.
302 τὸ δὲ δὴ θαυμασιώτατον, οὐδὲ τίνας καλεῖ τοὺς Ἰουδαίους δυνα-
τόν ἐστι παρ' αὐτοῦ μαθεῖν ἢ ποτέροις αὐτοῖς τίθεται ταύτην
τὴν προσηγορίαν, ταῖς κε' μυριάσι τῶν λεπρῶν ἢ ταῖς η' καὶ λ'
303 ταῖς περὶ τὸ Πηλούσιον. ἀλλὰ γὰρ εὔηθες ἴσως ἂν εἴη διὰ πλειό-
νων ἐλέγχειν τοὺς ὑφ' ἑαυτῶν ἐληλεγμένους· τὸ γὰρ ὑπ' ἄλλων
ἦν μετριώτερον.
304 34. Ἐπεισάξω δὲ τούτοις Λυσίμαχον εἰληφότα μὲν τὴν αὐ-
τὴν τοῖς προειρημένοις ὑπόθεσιν τοῦ ψεύσματος περὶ τῶν λεπρῶν

1 καὶ τὰ — ἐκπολεμώσας] *eo dum circa hora* (*horam* cod. Canon.) *contra* (om. Canon.) *aegyptios pugnatum fuerit* Lat ἐκπολεμώσας] ed. pr. ἐκπολεμῆσαι L 2 *cherimon* Lat 6 φυγεῖν ed. pr. *fugisse* Lat 10 ἀνάγειν] ἀγαγεῖν ed. pr. 11 *moise* Lat μωϋσεῖ ed. pr. 12 συνεξεληλασμένον L, corr. Dindorf 14 ἑβδομήκοντα] *octuaginta* Lat Ῥαμέσσης] ed. pr. ῥαμεσσὴν L *ramessis* Lat 15 *manethonem* Lat Μανεθῶνα Hudson 21 εἴκοσι] τεσσαράκοντα ed. pr., cf. supra § 291 sq. 22 κατέπεσον] ed. pr. κατέπεσαν L ῥαμεσσὴ L *ramessin* Lat ῥαμέσσην ed. pr. 23 δὴ suspectum 24 ἢ ποτέροις αὐτοῖς] *utrum illis prioribus* Lat αὐτοῖς] αὐτῶν ed. pr., mihi suspectum uid.
29 ἐπεισάξω] ed. pr. ἐπισάξω L *introducam* Lat 30 περὶ — 51, 1 λελωβημένων om. ed. pr.

καὶ λελωβημένων, ὑπερπεπαικότα δὲ τὴν ἐκείνων ἀπιθανότητα τοῖς
πλάσμασι, δῆλος συντεθεικὼς κατὰ πολλὴν ἀπέχθειαν· λέγει γὰρ 305
ἐπὶ Βοχχόρεως τοῦ Αἰγυπτίων βασιλέως τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων
λεπροὺς ὄντας καὶ ψωροὺς καὶ ἄλλα νοσήματά τινα ἐχόντων εἰς
τὰ ἱερὰ καταφεύγοντας μεταιτεῖν τροφήν. παμπόλλων δὲ ἀνθρώ-
πων νοσηλείᾳ περιπεσόντων ἀκαρπίαν ἐν τῇ Αἰγύπτῳ γενέσθαι.
Βόκχοριν δὲ τὸν τῶν Αἰγυπτίων βασιλέα εἰς Ἄμμωνος πέμψαι 306
περὶ τῆς ἀκαρπίας τοὺς μαντευσομένους, τὸν θεὸν δὲ ἐρεῖν τὰ
ἱερὰ καθᾶραι ἀπ᾽ ἀνθρώπων ἀνάγνων καὶ δυσσεβῶν ἐκβάλλοντα
αὐτοὺς ἐκ τῶν ἱερῶν εἰς τόπους ἐρήμους, τοὺς δὲ ψωροὺς καὶ
λεπροὺς βυθίσαι, ὡς τοῦ ἡλίου ἀγανακτοῦντος ἐπὶ τῇ τούτων ζωῇ,
καὶ τὰ ἱερὰ ἁγνίσαι καὶ οὕτω τὴν γῆν καρποφορήσειν. τὸν δὲ 307
Βόκχοριν τοὺς χρησμοὺς λαβόντα τούς τε ἱερεῖς καὶ ἐπιβωμίτας
προσκαλεσάμενον κελεῦσαι ἐπιλογὴν ποιησαμένους τῶν ἀκαθάρτων
τοῖς στρατιώταις τούτους παραδοῦναι κατάξειν αὐτοὺς εἰς τὴν ἔρη-
μον, τοὺς δὲ λεπροὺς εἰς μολιβδίνους χάρτας ἐνδήσαντας, ἵνα κα-
θῶσιν εἰς τὸ πέλαγος. βυθισθέντων δὲ τῶν λεπρῶν καὶ ψωρῶν 308
τοὺς ἄλλους συναθροισθέντας εἰς τόπους ἐρήμους ἐκτεθῆναι ἐπ᾽
ἀπωλείᾳ, συναχθέντας δὲ βουλεύσασθαι περὶ αὐτῶν, νυκτὸς δὲ
ἐπιγενομένης πῦρ καὶ λύχνους καύσαντας φυλάττειν ἑαυτοὺς τήν
τ᾽ ἐπιοῦσαν νύκτα νηστεύσαντας ἱλάσκεσθαι τοὺς θεοὺς περὶ τοῦ
σῶσαι αὐτούς. τῇ δ᾽ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ Μωσῆν τινα συμβουλεῦσαι 309
αὐτοῖς παραβαλλομένοις μίαν ὁδὸν τέμνειν ἄχρι ἂν ὅτου ἔλθωσιν
εἰς τόπους οἰκουμένους, παρακελεύσασθαί τε αὐτοῖς μήτε ἀνθρώ-
πων τινὶ εὐνοήσειν μήτε ἄριστα συμβουλεύσειν ἀλλὰ τὰ χείρονα
θεῶν τε ναοὺς καὶ βωμούς, οἷς ἂν περιτύχωσιν, ἀνατρέπειν. συναι- 310
νεσάντων δὲ τῶν ἄλλων τὰ δοχθέντα ποιοῦντας διὰ τῆς ἐρήμου

---

2 δῆλος — ἀπέχθειαν] *quae multo odio composuisse dinoscitur* Lat δῆλος] δ ex ν corr. L δι᾽ ὃ καὶ δῆλός ἐστι ed. pr. 3 βοχχόρεως ed. pr. *bochore* Lat τὸν λαὸν — 4 ἐχόντων] *quosdam ex populo iudaeorum qui erant leprosi et scabie pleni aliisque uexati langoribus* Lat 4 ἔχοντας ed. pr. et fort. Lat 6 νοσηλία L, corr. Bekker 7 βόκχοριν ed. pr. Ἄμμωνος] ἄμμωνα L *ammonem* Lat; Ἄμμωνος hic in mss. esse ait Hudson errans cf. § 312 8 ἐρεῖν] *respondisse* Lat εἰπεῖν ed. pr. ἀνελεῖν coni. 9 ἐκβαλόντα ed. pr. 15 κατάξειν — ἔρημον om. Lat, fort. recte; certe κατάξειν ferri nequit 16 μολιβδίνουσ L (υ supra ι) καθῶσιν] *mergerentur* Lat καθεθῶσιν coni. 19 αὐτῶν L, corr. Hudson 22 *moysen* Lat μωυσῆν ed. pr. 23 παραβαλλομένους ed. pr. *properantes* Lat ἄχρις ed. pr. ὅτου om. ed. pr. 25 εὐνοῆσαι et συμβουλεῦσαι coni. μήτε] μηδὲ Bekker recte ut uid. μήτε ἄριστα — χείρονα] *neque bona suadentibus adquiescerent sed pessima quaeque facerent* Lat 27 τῶν ἄλλων] *cunctis* Lat

πορεύεσθαι, ἱκανῶς δὲ ὀχληθέντας ἐλθεῖν εἰς τὴν οἰκουμένην χώραν
καὶ τούς τε ἀνθρώπους ὑβρίζοντας καὶ τὰ ἱερὰ συλῶντας καὶ ἐμπρή-
σαντας ἐλθεῖν εἰς τὴν νῦν Ἰουδαίαν προσαγορευομένην, κτίσαντας
311 δὲ πόλιν ἐνταῦθα κατοικεῖν. τὸ δὲ ἄστυ τοῦτο Ἱερόσυλα ἀπὸ τῆς
ἐκείνων διαθέσεως ὠνομάσθαι. ὕστερον δ' αὐτοὺς ἐπικρατήσαντας
χρόνῳ διαλλάξαι τὴν ὀνομασίαν πρὸς τὸ ὀνειδίζεσθαι καὶ τήν τε
πόλιν Ἱεροσόλυμα καὶ αὐτοὺς Ἱεροσολυμίτας προσαγορεύεσθαι.
312 35. Οὗτος οὐδὲ τὸν αὐτὸν ἐκείνοις εὗρεν εἰπεῖν βασιλέα, και-
νότερον δ' ὄνομα συντέθεικεν καὶ παρεὶς ἐνύπνιον καὶ προφήτην
Αἰγύπτιον εἰς Ἄμμωνος ἀπελήλυθεν περὶ τῶν ψωρῶν καὶ λεπρῶν
313 χρησμὸν οἴσων· φησὶ γὰρ εἰς τὰ ἱερὰ συλλέγεσθαι πλῆθος Ἰου-
δαίων. ἆρά γε τοῦτο τοῖς λεπροῖς ὄνομα θέμενος ἢ μόνον τῶν
Ἰουδαίων τοῖς νοσήμασι περιπεσόντων; λέγει γάρ „ὁ λαὸς τῶν
314 Ἰουδαίων.“ ὁποῖος; ἔπηλυς ἢ τὸ γένος ἐγχώριος; διὰ τί τοίνυν
Αἰγυπτίους αὐτοὺς ὄντας Ἰουδαίους καλεῖς; εἰ δὲ ξένοι, διὰ τί
πόθεν οὐ λέγεις; πῶς δὲ τοῦ βασιλέως πολλοὺς μὲν αὐτῶν βυθί-
σαντος εἰς τὴν θάλασσαν, τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς ἐρήμους τόπους
315 ἐκβαλόντος, τοσοῦτοι τὸ πλῆθος ὑπελείφθησαν; ἢ τίνα τρόπον
διεξῆλθον μὲν τὴν ἔρημον, ἐκράτησαν δὲ τῆς χώρας ἧς νῦν κατοι-
κοῦμεν, ἔκτισαν δὲ καὶ πόλιν καὶ νεὼν ᾠκοδομήσαντο πᾶσι περι-
316 βόητον; ἐχρῆν δὲ καὶ τοῦ νομοθέτου μὴ μόνον εἰπεῖν τοὔνομα,
δηλῶσαι δὲ καὶ τὸ γένος ὅστις ἦν καὶ τίνων, διὰ τί δὲ τοιούτους
[ἂν] αὐτοῖς ἐπεχείρησε τιθέναι νόμους περὶ θεῶν καὶ τῆς πρὸς
317 ἀνθρώπους ἀδικίας κατὰ τὴν πορείαν. εἴτε γὰρ Αἰγύπτιοι τὸ
γένος ἦσαν, οὐκ ἂν ἐκ τῶν πατρίων ἐθῶν οὕτω ῥᾳδίως μετεβά-
λοντο, εἴτ' ἀλλαχόθεν ἦσαν, πάντως τινὲς ὑπῆρχον αὐτοῖς νόμοι
318 διὰ μακρᾶς συνηθείας πεφυλαγμένοι. εἰ μὲν οὖν περὶ τῶν ἐξελα-

---

2 καὶ ἐμπρήσαντας om. Lat 4 τὸ δὲ — 5 ὠνομάσθαι] *quae urbs αποτησιεροσυεια id est a templorum spoliatione hierosolyma ex illorum qualitate denominatu est* Lat Ἱερόσυλα] ed. pr. ἱεροσόλυμα L 5 ὠνομάσθαι] ed. pr. ὠνόμασται L 6 χρόνῳ] *multa tempora* Lat πρὸς τὸ ὀνειδίζεσθαι] *propter obprobrium* Lat πρὸς τὸ μὴ ὀνειδίζεσθαι Hudson 7 Ἱεροσολυμίτας] coni. *hierosolymitae* Lat ἱεροσολύμουσ L *uocati sunt* Lat 8 Οὗτος] *iste siquidem* Lat, unde οὗτος οὖν coni. καινότερον] ed. pr. κενότερον L *nouum* Lat 9 παρεὶς — 10 ἀπελήλυθεν] *introducens ueluti somnium etiam prophetam aegyptium dicit ad ammonem destinatum* Lat 11 χρησμὸν, ὁ ex ῶ corr. L 12 ἢ — 13 περιπεσόντων] *an certe solummodo iudeis et qui in langores inciderant* Lat μόνων ed. pr. τῶν fort. spurium 13 περιπεσοῦσι coni. 20 νεὼν] ed. pr. νεὼ L 21 τοῦ νομοθέτου] ex Lat περὶ τοῦ νομοθέτου L 23 ἂν spurium 24 κατὰ τὴν πορείαν om. Lat 27 μακρῆσ L, corr. Oberthür

σάντων αὐτοὺς ὤμοσαν μηδέποτε εὐνοήσειν, λόγον εἶχεν εἰκότα,
πᾶσι δὲ πόλεμον ἀνθρώποις ἀκήρυκτον ἄρασθαι τούτους, εἴπερ
ἔπραττον ὡς αὐτὸς λέγει κακῶς, παρὰ πάντων βοηθείας δεομένους
ἄνοιαν οὐκ ἐκείνων, ἀλλὰ τοῦ ψευδομένου πάνυ πολλὴν παρίστη-
σιν, ὅς γε καὶ τοὔνομα θέσθαι τῇ πόλει ἀπὸ τῆς ἱεροσυλίας αὐ-
τοὺς ἐτόλμησεν εἰπεῖν, τοῦτο δὲ μετὰ ταῦτα παρατρέψαι· δῆλον 319
γάρ, ὅτι τοῖς μὲν ὕστερον γενομένοις αἰσχύνην τοὔνομα καὶ μῖσος
ἔφερεν, αὐτοὶ δ' οἱ κτίζοντες τὴν πόλιν κοσμήσειν αὐτοὺς ὑπελάμ-
βανον οὕτως ὀνομάσαντες. ὁ δὲ γενναῖος ὑπὸ πολλῆς τοῦ λοιδορεῖν
ἀκρασίας οὐ συνῆκεν, ὅτι ἱεροσυλεῖν οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν φωνὴν Ἰου-
δαῖοι τοῖς Ἕλλησιν ὀνομάζομεν. τί οὖν ἐπὶ πλείω τις λέγοι πρὸς 320
τὸν ψευδόμενον οὕτως ἀναισχύντως; ἀλλ' ἐπειδὴ σύμμετρον ἤδη
τὸ βιβλίον εἴληφε μέγεθος, ἑτέραν ποιησάμενος ἀρχὴν τὰ λοιπὰ
τῶν εἰς τὸ προκείμενον πειράσομαι προσαποδοῦναι.

---

5 ἀπὸ τῆς ἱεροσυλίας] αποτϑσιερωσυλετασ *id est a templorum spoliatione* Lat αὐτοὺς] ed. pr. αὐτοῦ L, om. Lat 6 δῆλον γάρ] *miranda res* Lat 7 γενησομένοις coni. 8 αὐτοὺς Hudson *semetipsos* Lat 9 τοῦ] τῆς τοῦ coni. 10 ἱεροσυλεῖν] *hierosolin* Lat 11 ἐπὶ πλείω] *amplius* Lat ἔτι πλείω ed. pr. λέγοι] ἂν λέγοι coni.

Φλαΐου Ἰωσήπου περὶ ἀρχαιότητος ἀντιρρη-τικὸς λόγος β'.

1. Διὰ μὲν οὖν τοῦ προτέρου βιβλίου, τιμιώτατέ μοι Ἐπα-
φρόδιτε, περί τε τῆς ἀρχαιότητος ἡμῶν ἐπέδειξα τοῖς Φοινίκων
καὶ Χαλδαίων καὶ Αἰγυπτίων γράμμασι πιστωσάμενος τὴν ἀλή-
θειαν καὶ πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων συγγραφεῖς παρασχόμενος μάρτυ-
ρας, τήν τε ἀντίρρησιν ἐποιησάμην πρὸς Μανεθὼν καὶ Χαιρήμονα
2 καί τινας ἑτέρους. ἄρξομαι δὲ νῦν τοὺς ὑπολειπομένους τῶν γε-
γραφότων τι καθ᾽ ἡμῶν ἐλέγχειν καὶ τοῖς τῆς πρὸς Ἀπίωνα τὸν
γραμματικὸν ἀντιρρήσεως ⌊τετολμημένοις⌋ ἐπῆλθέ μοι διαπορεῖν, εἰ
3 χρὴ σπουδάσαι· τὰ μὲν γάρ ἐστι τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ γεγραμμένων τοῖς
ὑπ᾽ ἄλλων εἰρημένοις ὅμοια, τὰ δὲ λίαν ψυχρῶς προστέθεικεν, τὰ
πλεῖστα δὲ βωμολοχίαν ἔχει καὶ πολλήν, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν,
ἀπαιδευσίαν ὡς ἂν ὑπ᾽ ἀνθρώπου συγκείμενα καὶ φαύλου τὸν τρό-
4 πον καὶ παρὰ πάντα τὸν βίον ὀχλαγωγοῦ γεγονότος. ἐπεὶ δ᾽ οἱ
πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων διὰ τὴν αὑτῶν ἄνοιαν ὑπὸ τῶν τοιούτων
ἁλίσκονται λόγων μᾶλλον ἢ τῶν μετά τινος σπουδῆς γεγραμμένων,
καὶ χαίρουσι μὲν ταῖς λοιδορίαις, ἄχθονται δὲ τοῖς ἐπαίνοις, ἀναγ-
καῖον ἡγησάμην εἶναι μηδὲ τοῦτον ἀνεξέταστον καταλιπεῖν κατη-
5 γορίαν ἡμῶν ἄντικρυς ὡς ἐν δίκῃ γεγραφότα. καὶ γὰρ αὖ κἀκεῖνο
τοῖς πολλοῖς ἀνθρώποις ὁρῶ παρακολουθοῦν, τὸ λίαν ἐφήδεσθαι
ὅταν τις ἀρξάμενος βλασφημεῖν ἕτερον αὐτὸς ἐλέγχηται περὶ τῶν
6 αὐτῷ προσόντων κακῶν. ἔστι μὲν οὖν οὐ ῥᾴδιον αὐτοῦ διελθεῖν
τὸν λόγον οὐδὲ σαφῶς γνῶναι, τί λέγειν βούλεται, σχεδὸν δ᾽ ὡς
ἐν πολλῇ ταραχῇ καὶ ψευσμάτων συγχύσει τὰ μὲν εἰς τὴν ὁμοίαν

Φλαΐου — *β'*] om. Lat 5 *μανεθῶνα* LLat 7 *καὶ τοῖς*] *καίτοι περὶ* ed. pr. *καὶ τοῖς* — 9 *σπουδάσαι*] *impulsus enim sum contra apionem respondere grammaticum, si tamen assumi hoc oportet officium* Lat; aliquid excidisse puto; uid. enim Iosephus exposuisse, quo in libro Apio in Iudaeos inuectus sit 8 *τετολμημένοις* om. ed. pr. 14 *αὐτῶν* om. ed. pr.

*ἰδέαν πίπτει τοῖς προεξητασμένοις περὶ τῆς ἐξ Αἰγύπτου τῶν ἡμε-
τέρων προγόνων μεταναστάσεως, τὰ δ' ἐστὶ κατηγορία τῶν ἐν Ἀλε-* 7
*ξανδρείᾳ κατοικούντων Ἰουδαίων. τρίτον δ' ἐπὶ τούτοις μέμικται
περὶ τῆς ἁγιστείας τῆς κατὰ τὸ ἱερὸν ἡμῶν καὶ τῶν ἄλλων νομί-
μων κατηγορία.*

2. *Ὅτι μὲν οὖν οὔτε Αἰγύπτιοι τὸ γένος ἦσαν ἡμῶν οἱ πα-* 8
*τέρες οὔτε διὰ λύμην σωμάτων ἢ τοιαύτας ἄλλας συμφοράς τινας
ἐκεῖθεν ἐξηλάθησαν, οὐ μετρίως μόνον, ἀλλὰ καὶ πέρα τοῦ συμ-
μέτρου προαποδεδεῖχθαι νομίζω. περὶ ὧν δὲ προστίθησιν ὁ Ἀπίων
ἐπιμνησθήσομαι συντόμως. φησὶ γὰρ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Αἰγυπτια-* 10
*κῶν τάδε· „Μωσῆς, ὡς ἤκουσα παρὰ τῶν πρεσβυτέρων τῶν Αἰ-
γυπτίων, ἦν Ἡλιοπολίτης, ὃς πατρίοις ἔθεσι κατηγγυημένος αἰ-
θρίους προσευχὰς ἀνῆγεν εἰς οἵους εἶχεν ἥλιος περιβόλους, πρὸς
ἀφηλιώτην δὲ πάσας ἀπέστρεφεν· ὧδε γὰρ καὶ Ἡλίου κεῖται πόλις.
ἀντὶ δὲ ὀβελῶν ἔστησε κίονας, ὑφ' οἷς ἦν ἐκτύπωμα σκάφη, σκιὰ* 11
*δ' ἀνδρὸς ἐπ' αὐτὴν διακειμένη, ὡς ὅτι ἐν αἰθέρι τοῦτον ἀεὶ τὸν
δρόμον ἡλίῳ συμπεριπολεῖ.“ τοιαύτη μέν τις ἡ θαυμαστὴ τοῦ* 12
*γραμματικοῦ φράσις· τὸ δὲ ψεῦσμα λόγων οὐ δεόμενον, ἀλλ' ἐκ
τῶν ἔργων περιφανές· οὔτε γὰρ αὐτὸς Μωσῆς, ὅτε τὴν πρώτην
σκηνὴν τῷ θεῷ κατεσκεύασεν, οὐθὲν ἐκτύπωμα τοιοῦτον εἰς αὐτὴν
ἐνέθηκεν οὐδὲ ποιεῖν τοῖς ἔπειτα προσέταξεν, ὅ τε μετὰ ταῦτα
κατασκευάσας τὸν ναὸν τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις Σολομὼν πάσης ἀπέ-
σχετο τοιαύτης περιεργίας οἵαν συμπέπλεκεν Ἀπίων. ἀκοῦσαι δέ* 13
*φησι τῶν πρεσβυτέρων, ὅτι Μωσῆς ἦν Ἡλιοπολίτης, δῆλον ὅτι
νεώτερος μὲν ὢν αὐτός, ἐκείνοις δὲ πιστεύσας τοῖς διὰ τὴν ἡλικίαν
ἐπισταμένοις αὐτὸν καὶ συγγενομένοις. καὶ περὶ μὲν Ὁμήρου τοῦ* 14

---

1 *προεξετασμένοισ* L, corr. ed. pr. *uti reor* post *προεξητασμένοις* add. Lat 4 *ἁγιστείας*] Dindorf *ἁγιστίασ* L 5 *κατηγορία*] Bekker *κατηγορίασ* LLat 8 *ἐξηλάσθησαν* L¹ *μετρίως*] om. i. marg. suppl. m. 2 (adiecta notula inter *οὐ* et *μόνον*) L *sufficienter* (h. e. *ἱκανῶς*) Lat 9 *προαπε|δεῖχθαι* L¹ 11 *moyses* Lat 12 *ἡλιουπολίτησ* L *heliopolitanus de ciuitate solis* Lat *πα-τρίοισ, ι* (ante *σ*) i. ras. L *κατηγγυημένος*] *eruditus* Lat *αἰθρίους*] *subdiuales ac montanas* Lat 13 *εἰς* — 14 *ἀπέστρεφεν*] *templa enim quae habuit haec ciuitas omnia contra subsolanum conuertit* Lat *ἥλιος*] *ἡ πόλις* ed. pr. 14 *πᾶσαν* ed. pr. 15 *ἀντὶ* — 17 *συμπεριπολεῖ*] *pro obeliscis autem columnas statuit, in quibus figuram scaphae fecit, ut umbram sub aethere solis circuitione seruaret* L *σκάφης* Huetius 16 *ἀνδρὸς*] *ἀπ' ἄκρων* Huetius *ὅτι*] *ὃν* Huetius 19 *moyses* Lat 20 *οὐθ' ἓν* L 21 *οὐδὲ*] Bekker *οὔτε* L 22 *salomon* Lat 23 *οἵαν*] *quam* Lat *συμπέπλακεν* coni. 24 *moyses* Lat *ἦν Ἡλιοπολίτης*] coni. *heliopolitanus fuit* Lat *ὁ ἡλιουπολίτησ* L 26 *καὶ*] *considerandum est utrum sit uerisimile* Lat

ποιητοῦ γραμματικὸς ὢν αὐτὸς οὐκ ἂν ἔχοι, τίς αὐτοῦ πατρίς ἐστι,
διαβεβαιωσάμενος εἰπεῖν οὐδὲ περὶ Πυθαγόρου μόνον οὐκ ἐχθὲς
καὶ πρώην γεγονότος, περὶ δὲ Μωσέως τοσούτῳ πλήθει προάγον-
τος ἐκείνους ἐτῶν οὕτως ἀποφαίνεται ῥᾳδίως πιστεύων ἀκοῇ πρεσ-
15 βυτέρων, ὡς δῆλός ἐστι καταψευσάμενος. τὰ δὲ δὴ τῶν χρόνων,
ἐν οἷς φησι τὸν Μωσῆν ἐξαγαγεῖν τοὺς λεπρῶντας καὶ τυφλοὺς
καὶ τὰς βάσεις πεπηρωμένους, σφόδρα δὴ τοῖς πρὸ αὐτοῦ συμπε-
16 φώνηκεν, ὡς οἶμαι, ὁ γραμματικὸς ὁ ἀκριβής. Μανεθὼς μὲν γὰρ
κατὰ τὴν Τεθμώσιος βασιλείαν ἀπαλλαγῆναί φησιν ἐξ Αἰγύπτου
τοὺς Ἰουδαίους πρὸ ἐτῶν τριακοσίων ἐνενηκοντατριῶν τῆς εἰς Ἄργος
Δαναοῦ φυγῆς, Λυσίμαχος δὲ κατὰ Βόκχοριν τὸν βασιλέα, τουτέστι
πρὸ ἐτῶν χιλίων ἑπτακοσίων, Μόλων δὲ καὶ ἄλλοι τινὲς ὡς αὐτοῖς
17 ἔδοξεν. ὁ δέ γε πάντων πιστότατος Ἀπίων ὡρίσατο τὴν ἔξοδον
ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἑβδόμην ὀλυμπιάδα καὶ ταύτης ἔτος εἶναι πρῶ-
τον, ἐν ᾧ, φησί, Καρχηδόνα Φοίνικες ἔκτισαν. τοῦτο δὲ πάντως
προσέθηκε τὸ Καρχηδόνα τεκμήριον οἰόμενος αὐτῷ γενέσθαι τῆς
ἀληθείας ἐναργέστατον, οὐ συνῆκε δὲ καθ᾽ ἑαυτοῦ τὸν ἔλεγχον ἐπι-
18 σπώμενος. εἰ γὰρ περὶ τῆς ἀπιστίας πιστεύειν δεῖ ταῖς Φοινίκων
ἀναγραφαῖς, ἐν ἐκείναις Εἵρωμος ὁ βασιλεὺς γέγραπται πρεσβύτερος
τῆς Καρχηδόνος κτίσεως ἔτεσι πλείοσι πρὸς τοῖς πεντήκοντα καὶ
ἑκατόν, περὶ οὗ τὰς πίστεις ἀνωτέρω παρέσχον ἐκ τῶν Φοινίκων
19 ἀναγραφῶν, ὅτι Σολομῶνι τῷ τὸν ναὸν οἰκοδομησαμένῳ τὸν ἐν
Ἱεροσολύμοις φίλος ἦν Εἵρωμος καὶ πολλὰ συνεβάλετο πρὸς τὴν
τοῦ ναοῦ κατασκευήν. αὐτὸς δὲ ὁ Σολομὼν ᾠκοδόμησε τὸν ναὸν
μετὰ τὸ ἐξελθεῖν ἐξ Αἰγύπτου τοὺς Ἰουδαίους δώδεκα καὶ ἑξακο-
20 σίοις ἔτεσιν ὕστερον. τὸν δὲ ἀριθμὸν τῶν ἐλαθέντων τὸν αὐτὸν
Λυσιμάχῳ σχεδιάσας, ἕνδεκα γὰρ αὐτοὺς εἶναί φησι μυριάδας, θαυ-
μαστήν τινα καὶ πιθανὴν ἀποδίδωσιν αἰτίαν, ἀφ᾽ ἧς φησι τὸ
21 σάββατον ὠνομάσθαι. „ὁδεύσαντες γάρ, φησίν, ἓξ ἡμερῶν ὁδὸν
βουβῶνας ἔσχον καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ ἀνε-
παύσαντο σωθέντες εἰς τὴν χώραν τὴν νῦν Ἰουδαίαν λεγομένην καὶ
ἐκάλεσαν τὴν ἡμέραν σάββατον σῴζοντες τὴν Αἰγυπτίων γλῶτταν·

3 *πρώιην* L *moyse* Lat 5 *ὡς*] *unde* Lat *ὧν* uel *ἧς* coni. 6 *moysen* Lat 8 *ὁ ἀκριβής* om. Lat 9 *Τεθμώσιος*] *pathmosii* Lat 11 *bochore* Lat 14 *καὶ ταύτης — πρῶτον* om. Lat 15 *πάντως* om. Lat 16 *τὸ Καρχηδόνα*] *de carchedone* Lat 18 *περὶ τῆς ἀπιστίας* spuria uid. *ἀπιστίας*] LLat *ἀποικίας* ed. pr. 20 *πλείοσι — 21 ἑκατόν*] *amplius L et C* Lat *πλείοσι*] *πέντε* coni. ex I § 126, nisi *πρὸς τοῖς* corruptum habendum est 22 *καὶ* ante *ὅτι* add. Hudson *Σολομῶνι*] Dindorf *σολομῶντι* L *salomoni* Lat 23 *συνεβάλετο* (λ superscr.) L 24 *salomon* Lat 26 *ἐλασθέντων* L[1] 28 *τὸ*] *τὸν* L[1]

τὸ γὰρ βουβῶνος ἄλγος καλοῦσιν Αἰγύπτιοι σαββάτωσις.“ οὐκ ἂν 22
οὖν τις ἢ καταγελάσειε τῆς φλυαρίας ἢ τοὐναντίον μισήσειε τὴν
ἐν τῷ τοιαῦτα γράφειν ἀναίδειαν; δῆλον γάρ, ὅτι πάντες ἐβουβω-
νίασαν ἕνδεκα μυριάδες ἀνθρώπων. ἀλλ' εἰ μὲν ἦσαν ἐκεῖνοι τυφλοὶ 23
καὶ χωλοὶ καὶ πάντα τρόπον νοσοῦντες ὁποίους αὐτοὺς εἶναί φησιν
Ἀπίων, οὐδ' ἂν μιᾶς ἡμέρας προελθεῖν ὁδὸν ἠδυνήθησαν· εἰ δ'
οἷοι βαδίζειν διὰ πολλῆς ἐρημίας καὶ προσέτι νικᾶν τοὺς αὐτοῖς
ἀνθισταμένους μαχόμενοι πάντες, οὐκ ἂν ἀθρόοι μετὰ τὴν ἕκτην
ἡμέραν ἐβουβωνίασαν· οὔτε γὰρ φύσει πως γίνεται τὸ τοιοῦτον 24
τοῖς βαδίζουσιν ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ πολλαὶ μυριάδες στρατοπέδων
ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τὸ σύμμετρον ἀεὶ βαδίζουσιν, οὔτε κατ' αὐτό-
ματον εἰκὸς οὕτως συμβῆναι· πάντων γὰρ ἀλογώτατον. ὁ δὲ θαυ- 25
μαστὸς Ἀπίων διὰ μὲν ἓξ ἡμερῶν αὐτοὺς ἐλθεῖν εἰς τὴν Ἰουδαίαν
προείρηκε, πάλιν δὲ τὸν Μωσῆν εἰς τὸ μεταξὺ τῆς Αἰγύπτου καὶ
τῆς Ἀραβίας ὄρος, ὃ καλεῖται Σίναιον, ἀναβάντα φησὶν ἡμέρας
τεσσαράκοντα κρυβῆναι κἀκεῖθεν καταβάντα δοῦναι τοῖς Ἰουδαίοις
τοὺς νόμους. καίτοι πῶς οἷόν τε τοὺς αὐτοὺς καὶ τεσσαράκοντα
μένειν ἡμέρας ἐν ἐρήμῳ καὶ ἀνύδρῳ τόπῳ καὶ τὴν μεταξὺ πᾶσαν
ἐν ἡμέραις ἓξ διελθεῖν; ἡ δὲ περὶ τὴν ὀνομασίαν τοῦ σαββάτου 26
γραμματικὴ μετάθεσις ἀναίδειαν ἔχει πολλὴν ἢ δεινὴν ἀμαθίαν·
τὸ γὰρ σαββὼ καὶ σάββατον πλεῖστον ἀλλήλων διαφέρει· τὸ μὲν 27
γὰρ σάββατον κατὰ τὴν Ἰουδαίων διάλεκτον ἀνάπαυσίς ἐστιν ἀπὸ
παντὸς ἔργου, τὸ δὲ σαββώ, καθάπερ ἐκεῖνός φησι, δηλοῖ παρ'
Αἰγυπτίοις τὸ βουβῶνος ἄλγος.
3. Τοιαῦτα μέν τινα περὶ Μωσέως καὶ τῆς ἐξ Αἰγύπτου 28
γενομένης τοῖς Ἰουδαίοις ἀπαλλαγῆς ὁ Αἰγύπτιος Ἀπίων ἐκαινο-
ποίησεν παρὰ τοὺς ἄλλους ἐπινοήσας. καὶ τί γε δεῖ θαυμάζειν,
εἰ περὶ τῶν ἡμετέρων ψεύδεται προγόνων λέγων αὐτοὺς εἶναι τὸ
γένος Αἰγυπτίους; αὐτὸς γὰρ περὶ αὐτοῦ τοὐναντίον ἐψεύδετο καὶ 29
γεγενημένος ἐν Ὀάσει τῆς Αἰγύπτου πάντων Αἰγυπτίων πρῶτος
ὤν, ὡς ἂν εἴποι τις, τὴν μὲν ἀληθῆ πατρίδα καὶ τὸ γένος ἐξωμό-
σατο, Ἀλεξανδρεὺς δὲ εἶναι καταψευδόμενος ὁμολογεῖ τὴν μοχθη-

1 *sabbato* Lat σαββάτωσιν ed. pr. οὐκ — 2 καταγελάσειε] *quis enim non aut derideat* Lat 4 ἐκεῖνοι] *ut illi* Lat 9 τὸ] Bekker, om. L 11 ἐπὶ πολλὰ ἡμέρας om. ed. pr. κατὰ ταὐτόματον coni. 14 *moysen* Lat 15 Σίναιον] ~~*sincius* cod. Gersin~~. *mens* cod. Can. Lat 16 κρυβῆναι L 20 γραμματικὴ — πολλὴν om. Lat ἀναίδειαν] ἢ ἀναίδειαν coni. 25 *moyse* Lat 27 γε] καὶ coni. 30 γεγενημένος] ed. pr. γεγεννημένοσ L *natus* Lat Ὀάσει] *thasi* Lat

30 ρίαν τοῦ γένους. εἰκότως οὖν οὓς μισεῖ καὶ βούλεται λοιδορεῖν
τούτους Αἰγυπτίους καλεῖ· εἰ μὴ γὰρ φαυλοτάτους εἶναι ἐνόμιζεν
Αἰγυπτίους, οὐκ ἂν τοῦ γένους αὐτὸς ἔφυγεν· ὡς οἵ γε μεγαλο-
φρονοῦντες ἐπὶ ταῖς ἑαυτῶν πατρίσι σεμνύνονται μὲν ἀπὸ τούτων
αὐτοὶ χρηματίζοντες, τοὺς ἀδίκως δ' αὐτῶν ἀντιποιουμένους ἐλέγ-
31 χουσι. πρὸς ἡμᾶς δὲ δυοῖν θάτερον Αἰγύπτιοι πεπόνθασιν· ἢ
γὰρ ὡς ἐπισεμνυνόμενοι προσποιοῦνται τὴν συγγένειαν ἢ κοινω-
32 νοὺς ἡμᾶς ἐπισπῶνται τῆς αὐτῶν κακοδοξίας. ὁ δὲ γενναῖος Ἀπίων
δοκεῖ μὲν τὴν βλασφημίαν τὴν καθ' ἡμῶν ὥσπερ τινὰ μισθὸν ἐθε-
λῆσαι παρασχεῖν Ἀλεξανδρεῦσι τῆς δοθείσης αὐτῷ πολιτείας, καὶ
τὴν ἀπέχθειαν αὐτῶν ἐπιστάμενος τὴν πρὸς τοὺς συνοικοῦντας αὐ-
τοῖς ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἰουδαίους προτέθειται μὲν ἐκείνοις λοι-
δορεῖσθαι, συμπεριλαμβάνειν δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ἐν ἀμφο-
τέροις ἀναισχύντως ψευδόμενος.
33 4. Τίνα τοίνυν ἐστὶ τὰ δεινὰ καὶ σχέτλια τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ
κατοικούντων Ἰουδαίων, ἃ κατηγόρηκεν αὐτῶν, ἴδωμεν. „ἐλθόντες,
φησίν, ἀπὸ Συρίας ᾤκησαν πρὸς ἀλίμενον θάλασσαν γειτνιάσαντες
34 ταῖς τῶν κυμάτων ἐκβολαῖς.“ οὐκοῦν τόπος εἰ λοιδορίαν ἔχει, τὴν
οὐ πατρίδα μὲν, λεγομένην δὲ αὐτοῦ λοιδορεῖ τὴν Ἀλεξάνδρειαν·
ἐκείνης γὰρ καὶ τὸ παράλιόν ἐστι μέρος, ὡς πάντες ὁμολογοῦσιν,
35 εἰς κατοίκησιν τὸ κάλλιστον. Ἰουδαῖοι δ' εἰ μὲν βιασάμενοι κατέ-
σχον, ὡς μηδ' ὕστερον ἐκπεσεῖν, ἀνδρείας τεκμήριόν ἐστιν αὐτοῖς·
εἰς κατοίκησιν δὲ αὐτοῖς ἔδωκεν τόπον Ἀλέξανδρος καὶ ἴσης παρὰ
36 τοῖς Μακεδόσι τιμῆς ἐπέτυχον. οὐκ οἶδα δέ, τί ποτ' ἂν ἔλεγεν
Ἀπίων, εἰ πρὸς τῇ νεκροπόλει κατῴκουν καὶ μὴ πρὸς τοῖς βασι-
λικοῖς ἦσαν ἱδρυμένοι, καὶ μέχρι νῦν αὐτῶν ἡ φυλὴ τὴν προσηγορίαν
37 εἶχεν Μακεδόνες. εἰ μὲν οὖν ἀναγνοὺς τὰς ἐπιστολὰς Ἀλεξάνδρου
τοῦ βασιλέως καὶ τὰς Πτολεμαίου τοῦ Λάγου καὶ τῶν μετ' ἐκεῖνον

---

3 τοῦ γένους] *genus* Lat   τὴν προσηγορίαν uel simile post ἔφυγεν addendum   5 ἀδίκως] ed. pr. ἀδίκουσ L et ut uid. Lat   10 καὶ τὴν — 13 λοιδορεῖσθαι] *et nequitiam eorum sciens iudeis cohabitantibus in alexandria proposuit derogare* Lat   11 τὴν] ed. pr. τὸν L   τὴν] ed. pr. τοὺσ L   12 προτέθειται] coni. προυτέθειται L προυτέθειτο ed. pr.   13 συμπεριλαμβάνει ed. pr.   17 ἀπὸ Συρίας] *in syriam* Lat   18 οὐκοῦν — 19 λοιδορεῖ] mutila in Lat   23 εἰς — Ἀλέξανδρος] *sed magis alexander ad habitandum dedit eis hunc locum* Lat   τόπον] τὸν τόπον coni. ex Lat   25 εἰ] ed. pr., om. L   εἰ πρὸς — 26 ἱδρυμένοι] *cum ait iuxta necropolim id est mortuorum ciuitatem habitabant, cum utique essent circa regalia constituti* Lat; sed uide num tota sententia οὐκ οἶδα — ἱδρυμένοι u. 21 post κάλλιστον ponenda sit   βασιλικοῖς] βασιλείοις ed. pr. *regalia* Lat   26 καὶ μέχρι — 27 Μακεδόνες] u. 24 post ἐπέτυχον melius extabunt   27 Μακέδονες] *macedonum* Lat   28 λαγοῦ L, corr. ed. pr.

τῆς Αἰγύπτου βασιλέων ἐντυχὼν τοῖς γράμμασι καὶ τὴν στήλην
τὴν ἑστῶσαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τὰ δικαιώματα περιέχουσαν, ἃ
Καῖσαρ ὁ μέγας τοῖς Ἰουδαίοις ἔδωκεν, εἰ μὲν οὖν ταῦτα, φημί,
γιγνώσκων τἀναντία γράφειν ἐτόλμα, πονηρὸς ἦν, εἰ δὲ μηδὲν ἠπί-
στατο τούτων, ἀπαίδευτος. τὸ δὲ δὴ θαυμάζειν, πῶς Ἰουδαῖοι 38
ὄντες Ἀλεξανδρεῖς ἐκλήθησαν, τῆς ὁμοίας ἀπαιδευσίας· πάντες γὰρ
οἱ εἰς ἀποικίαν τινὰ κατακληθέντες, κἂν πλεῖστον ἀλλήλων τοῖς
γένεσι διαφέρωσιν, ἀπὸ τῶν οἰκιστῶν τὴν προσηγορίαν λαμβάνου-
σιν. καὶ τί δεῖ περὶ τῶν ἄλλων λέγειν; αὐτῶν γὰρ ἡμῶν οἱ τὴν 39
Ἀντιόχειαν κατοικοῦντες Ἀντιοχεῖς ὀνομάζονται· τὴν γὰρ πολιτείαν
αὐτοῖς ἔδωκεν ὁ κτίστης Σέλευκος. ὁμοίως οἱ ἐν Ἐφέσῳ καὶ κατὰ
τὴν ἄλλην Ἰωνίαν τοῖς αὐθιγενέσι πολίταις ὁμωνυμοῦσιν τοῦτο
παρασχόντων αὐτοῖς τῶν διαδόχων. ἡ δὲ Ῥωμαίων φιλανθρωπία 40
πᾶσιν οὐ μικροῦ δεῖν τῆς αὐτῶν προσηγορίας μεταδέδωκεν οὐ μόνον
ἀνδράσιν ἀλλὰ καὶ μεγάλοις ἔθνεσιν ὅλοις; Ἴβηρες γοῦν οἱ πάλαι
καὶ Τυρρηνοὶ καὶ Σαβῖνοι Ῥωμαῖοι καλοῦνται. εἰ δὲ τοῦτον ἀφαι- 41
ρεῖται τὸν τρόπον τῆς πολιτείας Ἀπίων, παυσάσθω λέγων αὐτὸν
Ἀλεξανδρέα· γεννηθεὶς γάρ, ὡς προεῖπον, ἐν τῷ βαθυτάτῳ τῆς
Αἰγύπτου πῶς ἂν Ἀλεξανδρεὺς εἴη τῆς κατὰ δόσιν πολιτείας, ὡς
αὐτὸς ἐφ' ἡμῶν ἠξίωκεν, ἀναιρουμένης; καίτοι μόνοις Αἰγυπτίοις
οἱ κύριοι νῦν Ῥωμαῖοι τῆς οἰκουμένης μεταλαμβάνειν ἡστινοσοῦν
πολιτείας ἀπειρήκασιν. ὁ δ' οὕτως ἐστὶ γενναῖος, ὡς μετέχειν 42
ἀξιῶν αὐτὸς ὧν τυχεῖν ἐκωλύετο, συκοφαντεῖν ἐπεχείρησε τοὺς δι-
καίως λαβόντας· οὐ γὰρ ἀπορίᾳ γε τῶν οἰκησόντων τὴν μετὰ σπου-
δῆς ὑπ' αὐτοῦ πόλιν κτιζομένην Ἀλέξανδρος τῶν ἡμετέρων τινὰς
ἐκεῖ συνήθροισεν, ἀλλὰ πάντας δοκιμάζων ἐπιμελῶς ἀρετῆς καὶ
πίστεως τοῦτο τοῖς ἡμετέροις τὸ γέρας ἔδωκεν. ἐτίμα γὰρ ἡμῶν 43
τὸ ἔθνος, ὡς καί φησιν Ἑκαταῖος περὶ ἡμῶν, ὅτι διὰ τὴν ἐπιεί-
κειαν καὶ πίστιν, ἣν αὐτῷ παρέσχον Ἰουδαῖοι, τὴν Σαμαρεῖτιν χώ-
ραν προσέθηκεν ἔχειν αὐτοῖς ἀφορολόγητον. ὅμοια δὲ Ἀλεξάνδρῳ 44
καὶ Πτολεμαῖος ὁ Λάγου περὶ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατοικούντων
ἐφρόνησεν· καὶ γὰρ τὰ κατὰ τὴν Αἴγυπτον αὐτοῖς ἐνεχείρισε φρού-
ρια πιστῶς ἅμα καὶ γενναίως φυλάξειν ὑπολαμβάνων, καὶ Κυρήνης

---

1 *τῆς Αἰγύπτου* om. Lat 4 *ἐτόλμησεν* ed. pr. 11 *καὶ*] ed. pr., om. LLat *κατὰ τὴν ἄλλην Ἰωνίαν*] *in lycaonia* Lat 14 *οὐ μικροῦ*] *non paruulum* Lat *μικροῦ* ed. pr. *δεῖν*] *donum* Lat *μεταδέδωκεν*] Hudson *μεταδεδώκασιν* L *concessit* Lat 16 *Ῥωμαῖοι*] *et romani* Lat 26 *ἀρετῆς καὶ πίστεως*] *et uirtute ac fide dignos inueniens* Lat 30 *Ἀλεξάνδρῳ*] Bekker *ἀλεξάνδρου* L *post alexandrum* Lat 31 *λαγοῦ* L, corr. ed. pr., *lagus* Lat 32 *ἐνεχείρισε*] ed. pr. *ἐνεχείρησε* L

ἐγκρατῶς ἄρχειν βουλόμενος καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῇ Λιβύῃ πό-
45 λεων εἰς αὐτὰς μέρος Ἰουδαίων ἔπεμψε κατοικῆσον. ὁ δὲ μετ'
αὐτὸν Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος ἐπικληθεὶς οὐ μόνον εἴ τινες
ἦσαν αἰχμάλωτοι παρ' αὐτῷ τῶν ἡμετέρων πάντας ἀπέδωκεν, ἀλλὰ
καὶ χρήματα πολλάκις ἐδωρήσατο καὶ τὸ μέγιστον ἐπιθυμητὴς
ἐγένετο τοῦ γνῶναι τοὺς ἡμετέρους νόμους καὶ ταῖς τῶν ἱερῶν γρα-
64 φῶν βίβλοις ἐντυχεῖν. ἔπεμψε γοῦν ἀξιῶν ἄνδρας ἀποσταλῆναι
τοὺς ἑρμηνεύσοντας αὐτῷ τὸν νόμον καὶ τοῦ γραφῆναι ταῦτα καλῶς
τὴν ἐπιμέλειαν ἐπέταξεν οὐ τοῖς τυχοῦσιν, ἀλλὰ Δημήτριον τὸν
Φαληρέα καὶ Ἀνδρέαν καὶ Ἀριστέα, τὸν μὲν παιδείᾳ τῶν καθ'
47 ἑαυτὸν διαφέροντα [Δημήτριον], τοὺς δὲ τὴν τοῦ σώματος αὐτοῦ
φυλακὴν ἐγκεχειρισμένους, ἐπὶ τῆς ἐπιμελείας ταύτης ἔταξεν, οὐκ
ἂν δήπου τοὺς νόμους καὶ τὴν πάτριον ἡμῶν φιλοσοφίαν ἐπιθυ-
μήσας ἐκμαθεῖν, εἰ τῶν χρωμένων αὐτοῖς ἀνδρῶν κατεφρόνει καὶ
μὴ λίαν ἐθαύμαζεν.
48 5. Ἀπίωνα δὲ σχεδὸν ἐφεξῆς πάντες ἔλαθον οἱ τῶν προγόνων
αὐτοῦ [Μακεδόνων] βασιλεῖς οἰκειότατα πρὸς ἡμᾶς διατεθέντες· καὶ
γὰρ τρίτος Πτολεμαῖος ὁ λεγόμενος Εὐεργέτης κατασχὼν ὅλην Συ-
ρίαν κατὰ κράτος οὐ τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ θεοῖς χαριστήρια τῆς νίκης
ἔθυσεν, ἀλλὰ παραγενόμενος εἰς Ἱεροσόλυμα πολλὰς ὡς ἡμῖν νόμι-
μόν ἐστιν ἐπετέλεσε θυσίας τῷ θεῷ καὶ ἀνέθηκεν ἀναθήματα τῆς
49 νίκης ἀξίως. ὁ δὲ Φιλομήτωρ Πτολεμαῖος καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Κλεο-
πάτρα τὴν βασιλείαν ὅλην τὴν ἑαυτῶν Ἰουδαίοις ἐπίστευσαν, καὶ
στρατηγοὶ πάσης τῆς δυνάμεως ἦσαν Ὀνίας καὶ Δοσίθεος Ἰουδαῖοι,
ὧν Ἀπίων σκώπτει τὰ ὀνόματα, δέον τὰ ἔργα θαυμάζειν καὶ μὴ
λοιδορεῖν, ἀλλὰ χάριν αὐτοῖς ἔχειν, ὅτι διέσωσαν τὴν Ἀλεξάνδρειαν,
50 ἧς ὡς πολίτης ἀντιποιεῖται. πολεμούντων γὰρ αὐτῶν τῇ βασιλίσσῃ
Κλεοπάτρᾳ καὶ κινδυνευόντων ἀπολέσθαι κακῶς οὗτοι συμβάσεις
ἐποίησαν καὶ τῶν ἐμφυλίων κακῶν ἀπήλλαξαν. ἀλλὰ „μετὰ ταῦτα,
φησίν, Ὀνίας ἐπὶ τὴν πόλιν ἤγαγε στρατὸν ὀλίγον ὄντος ἐκεῖ Θέρμου
51 τοῦ παρὰ Ῥωμαίων πρεσβευτοῦ καὶ παρόντος.“ ὀρθῶς δὲ ποιῶν

2 εἰς αὐτὰς] ed. pr. εἰσ αὐτὰ L *ad ea loca* Lat κατοικήσ$^{\omega}$ον (accentus i. ras.) L 3 αὐτὸν] ed. pr. αὐτὰ L εἴ τινοσ L^1 4 αὐτῷ] L^2 αὐτῶν L^1 *(apud) eos* Lat 6 τοὺσ, σ i. ras. L 7 ἔπεμψε γοῦν] desiderabit aliquis, ut addatur quo miserit, uelut Hierosolyma aut ad sacerdotem Iudaeorum 10 *aristeum* Lat 11 διαφέροντα] ed. pr. διαφερόντων L 16 Ἀπίωνα] *quae* Lat
22 ἀξίως] *dignissima* Lat ἄξια Hudson (fort. male lecta editione pr.) 24 δωσίθεοσ L, corr. ed. pr. 25 καὶ μὴ λοιδορεῖν om. Lat 26 διεσώσαντο ed. pr. 30 ὄντος — 31 παρόντος] *cum esset illic thermus* (*hermus* codd.) *praesens romanorum legatus* Lat

φαίην ἂν καὶ μάλα δικαίως· ὁ γὰρ Φύσκων ἐπικληθεὶς Πτολεμαῖος ἀποθανόντος αὐτῷ τοῦ ἀδελφοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος ἀπὸ Κυρήνης ἐξῆλθε Κλεοπάτραν ἐκβαλεῖν βουλόμενος τῆς βασιλείας
et filios regis, ut ipse regnum iniuste sibimet applicaret; propter 52
haec ergo Onias aduersus eum bellum pro Cleopatra suscepit et fidem, quam habuit circa reges, nequaquam in necessitate deseruit.
testis autem deus iustitiae eius manifestus apparuit; nam Fyscon 53
Ptolomaeus cum aduersum exercitum quidem Oniae pugnare praesumeret, omnes uero Iudaeos in ciuitate positos cum filiis et uxoribus capiens nudos atque uinctos elephantis subiecisset, ut ab eis conculcati deficerent, et ad hoc etiam bestias ipsas debriasset, in
contrarium quae praeparauerat euenerunt. elephanti enim relin- 54
quentes sibi appositos Iudaeos impetu facto super amicos eius multos ex ipsis interemerunt. et post haec Ptolomaeus quidem aspectum terribilem contemplatus est prohibentem se, ut illis noceret
hominibus, concubina uero sua carissima, quam alii quidem Itha- 55
cam, alii uero Hirenen denominant, supplicante ne tantam impietatem perageret, ei concessit et ex his quae iam egerat uel acturus erat paenitentiam egit. unde recte hanc diem Iudaei Alexandria constituti eo quod aperte a deo salutem promeruerunt celebrare
noscuntur. Apion autem omnium calumniator etiam propter bellum 56
aduersus Fysconem gestum Iudaeos accusare praesumpsit, cum eos laudare debuerit. is autem etiam ultimae Cleopatrae Alexandrinorum reginae meminit ueluti nobis improperans, quoniam circa
nos fuit ingrata, et non potius illam redarguere studuit; cui nihil 57
omnino iniustitiae et malorum operum defuit uel circa generis necessarios uel circa maritos suos, qui etiam dilexerunt eam, uel in communi contra Romanos omnes et benefactores suos imperatores, quae
etiam sororem Arsinoën occidit in templo nihil sibi nocentem, pere- 58
mit autem et fratrem insidiis paternosque deos et sepulcra progenitorum depopulata est, percipiensque regnum a primo Caesare

---

1 ὁ γὰρ — 3 βασιλείας] *ptolomeus enim qui cognominatus est fiscon moriente suo fratre ptolomeo philometore egressus est de cyrene uolens reginam cleopatram expellere* Lat   Φύσκων] ed. pr. *fiscon* Lat φούσκων L   3 post βασιλείας | lacuna in textu non indicata, i. marg. ascripsit m. 1 haec: * * φύλλα ὡσεὶ | πέντε et alia m. XV aut XVI fere saeculi: * *ic circa* | *quinque* | *folia desunt* L; expletur lacuna exemplaribus latinis   7 deus] *deum* CL   *fiscon* codd.   11 debriasset] *inebriasset* ed. Bas.   14 aspectum terribilem] h. e. δεινὴν ὄψιν   18 quae iam] *quedam* CL[1]   19 *Alexandriae* ed. Bas.   28 et] om. L   29 Arsinoën] ed. Bas. *arsenom* codd.

eius filio et successori rebellare praesumpsit, Antoniumque corrum-
pens amatoriis rebus et patriae inimicum fecit et infidelem circa
suos amicos instituit, alios quidem genere regali spolians, alios au-
59 tem demens et ad mala gerenda compellens. sed quid oportet am-
plius dici, cum illum ipsum in nauali certamine relinquens, id est
maritum et parentem communium filiorum, tradere eum exercitum
60 et principatum et se sequi coëgit? nouissime uero Alexandria a
Caesare capta ad hoc usque perducta est, ut salutem hinc sperare
se iudicaret, si posset ipsa manu sua Iudaeos perimere, eo quod
circa omnes crudelis et infidelis extaret. putasne gloriandum nobis
non esse, si quemadmodum dicit Apion famis tempore Iudaeis tri-
61 ticum non est mensa? sed illa quidem poenam subiit competentem,
nos autem maximo Caesare utimur teste solatii atque fidei, quam
circa eum contra Aegyptios gessimus, necnon et senatu eiusque
dogmatibus et epistulis Caesaris Augusti, quibus nostra merita
62 comprobantur. has litteras Apionem oportebat inspicere et se-
cundum genera examinare testimonia sub Alexandro facta et omni-
bus Ptolomaeis et quae a senatu constituta sunt necnon et a maxi-
63 mis Romanis imperatoribus. si uero Germanicus frumenta cunctis
in Alexandria commorantibus metiri non potuit, hoc indicium est
sterilitatis ac necessitatis frumentorum, non accusatio Iudaeorum.
quid enim sapiant omnes imperatores de Iudaeis in Alexandria
64 commorantibus, palam est; nam amministratio tritici nihilo minus
ab eis quam ab aliis Alexandrinis translata est, maximam uero
eis fidem olim a regibus datam conseruauerunt, id est fluminis
custodiam totiusque custodiae nequaquam his rebus indignos esse
iudicantes.

65 6. Sed super haec, quomodo ergo, inquit, si sunt ciues, eos-
dem deos quos Alexandrini non colunt? cui respondeo, quomodo
etiam, cum uos sitis Aegyptii, inter alterutros proelio magno et sine
66 foedere de religione contenditis? an certe propterea non uos omnes
dicimus Aegyptios et neque communiter homines, quoniam bestias
aduersantes naturae nostrae colitis multa diligentia nutrientes, cum
67 genus utique nostrorum unum itaque idem esse uideatur? si autem
in uobis Aegyptiis tantae differentiae opinionum sunt, quid miraris
super his, qui aliunde in Alexandriam aduenerunt, si in legibus a

4 demens] *deiciens* cod. Par. 5049 9 *iudicare* CL et Parisini 18 et quae] ed. Bas. *atque* codd. 34 nostrorum — itaque] *nostrum uestrumque* Corsin. et Paris. 1615 itaque] *itque* L *atque* ed. Bas.

principio constitutis circa talia permanserunt? is autem etiam sedi- 68
tionis causas nobis apponit, qui si cum ueritate ob hoc accusat Iu-
daeos in Alexandria constitutos, cur omnes nos culpat ubique positos
eo quod noscamur habere concordiam? porro etiam seditionis aucto- 69
res quilibet inueniet Apioni similes Alexandrinorum fuisse ciues.
donec enim Graeci fuerunt et Macedones hanc ciuilitatem habentes,
nullam seditionem aduersus nos gesserunt, sed antiquis cessere sol-
lemnitatibus. cum uero multitudo Aegyptiorum creuisset inter eos
propter confusiones temporum, etiam hoc opus semper est additum.
nostrum uero genus permansit purum. ipsi igitur molestiae huius 70
fuere principium nequaquam populo Macedonicam habente constan-
tiam neque prudentiam Graecam, sed cunctis scilicet utentibus malis
moribus Aegyptiorum et antiquas inimicitias aduersum nos exercen-
tibus. e diuerso namque factum est quod nobis improperare prae- 71
sumunt; nam cum plurimi eorum non oportune ius eius ciuilitatis
optineant, peregrinos uocant eos, qui hoc priuilegium ad omnes
imperasse noscuntur. nam Aegyptiis neque regum quisquam uide- 72
tur ius ciuilitatis fuisse largitus neque nunc quilibet imperatorum,
nos autem Alexander quidem introduxit, reges autem auxerunt, Ro-
mani uero semper custodire dignati sunt. itaque derogare nobis 73
Apion conatus est, quia imperatorum non statuamus imagines tam-
quam illis hoc ignorantibus aut defensione Apionis indigentibus,
cum potius debuerit ammirari magnanimitatem mediocritatemque
Romanorum, quoniam subiectos non cogunt patria iura transcen-
dere, sed suscipiunt honores sicut dare offerentes pium atque legi-
timum est; non enim honoribus gratiam habent, qui ex necessitate
et uiolentia conferuntur. Graecis itaque et aliis quibusdam bonum 74
esse creditur imagines instituere, denique et patrum et uxorum filio-
rumque figuras depingentes exultant, quidam uero etiam nihil sibi
competentium sumunt imagines, alii uero et seruos diligentes hoc
faciunt. quid ergo mirum est, si etiam principibus ac dominis hunc
honorem praebere uideantur? porro noster legislator, non quasi 75
prophetans Romanorum potentiam non honorandam, sed tamquam
causam neque deo neque hominibus utilem despiciens, et quoniam

1 constitutis] ed. Bas. *constituti* codd. 3 ubique] *uque* CL et Paris. 5049 5 *apionis* aut *apiones* codd. 16 uocant] ed. Bas. *uocantes* codd. 17 *impetrasse* ed. Bas. 28 filiorum] *filiorum suorum* C² Cors. et Parisini 30 alii] ed. Bas. *aliis* codd. 31 ac] ed. Bas. *a* codd. 32 porro — 64. 2 fabricari] corrrupta 34 causam] h. e. *πρᾶγμα*

totius animati, multo magis dei inanimatu probatur inferius inter-
76 dixit imagines fabricari. aliis autem honoribus post deum colendos
non prohibuit uiros bonos, quibus nos et imperatores et populum
77 Romanorum dignitatibus ampliamus. facimus autem pro eis con-
tinua sacrificia et non solum cotidianis diebus ex impensa communi
omnium Iudaeorum talia celebramus, uerum cum nullas alias hostias
ex communi neque pro filiis peragamus, solis imperatoribus hunc ho-
norem praecipuum pariter exhibemus, quem hominum nulli persol-
78 uimus. haec itaque communiter satisfactio posita sit aduersus Apio-
nem pro his, quae de Alexandria dicta sunt.
79 7. Ammiror autem etiam eos, qui ei huiusmodi fomitem praebue-
runt id est Posidonium et Apollonium Molonis, quoniam accusant
quidem nos, quare nos eosdem deos cum aliis non colimus, men-
tientes autem pariter et de nostro templo blasphemias componentes
incongruas non se putant impie agere, dum sit ualde turpissimum
liberis qualibet ratione mentiri multo magis de templo apud cunctos
80 homines nominato tanta sanctitate pollente. in hoc enim sacrario
Apion praesumpsit edicere asini caput collocasse Iudaeos et eum
colere ac dignum facere tanta religione, et hoc affirmat fuisse depa-
latum, dum Antiochus Epiphanes expoliasset templum et illud caput
81 inuentum ex auro compositum multis pecuniis dignum. ad haec
igitur prius equidem dico, quoniam Aegyptius, uel si aliquid tale
apud nos fuisset, nequaquam debuerat increpare, cum non sit de-
terior asinus furonibus et hircis et aliis, quae sunt apud eos dii.
82 deinde quomodo non intellexit operibus increpatus de incredibili
suo mendacio? legibus namque semper utimur hisdem, in quibus
sine fine consistimus, et cum uarii casus nostram ciuitatem sicut
etiam aliorum uexauerint et Pius ac Pompeius Magnus et Licinius
Crassus et ad nouissimum Titus Caesar bello uincentes optinuerint
templum, nihil huiusmodi illic inuenerunt, sed purissimam pietatem,
83 de qua nihil nobis est apud alios effabile. quia uero Antiochus
neque iustam fecit templi depraedationem, sed egestate pecuniarum
ad hoc accessit, cum non esset hostis, et super nos auxiliatores suos
et amicos adgressus est nec aliquid dignum derisione illic inuenit,
84 multi et digni conscriptores super hoc quoque testantur, Polybius

1 inanimatu] ***inanimati*** **ed. Bas.** ***inanimatas ut*** **coni.** **12 Apollonium** Molonem (non Molonis filium) uocasse uid. Iosephus, cf. § 16, 145, 236, 255, 258, 295 20 *spoliasset* coni. 24 *ircis* C quae] *qui* Cors. et Paris. 5049 25 operibus increpatus] h. e. τοῖς ἔργοις ἐξεληλεγμένος 28 Pius] coni. *dius* codd., dicit Antiochum Pium (εὐσεβῆ) cognomine; uid. Antiq. Iud. XIII 244.

Megalopolita Strabon Cappadox Nicolaus Damascenus Timagenis et Castor temporum conscriptor et Apollodorus; omnes dicunt pecuniis indigentem Antiochum transgressum foedera Iudaeorum et spoliasse templum auro argentoque plenum. haec igitur Apion de- 85
buit respicere, nisi cor asini ipse potius habuisset et impudentiam canis, qui apud ipsos assolet coli; neque enim extrinsecus aliqua ratiocinatione mentitus est. nos itaque asinis neque honorem neque 86
potestatem aliquam damus, sicut Aegyptii crocodillis et aspidibus, quando eos qui ab istis mordentur et a crocodillis rapiuntur felices et deo digni arbitrantur. sed sunt apud nos asini quod apud alios 87
sapientes uiros onera sibimet imposita sustinentes, et licet ad areas accedentes comedant aut uiam propositam non adimpleant, multas ualde plagas accipiunt quippe operibus et ad agriculturam rebus necessariis ministrantes. sed aut omnium gurdissimus fuit 88
Apion ad componendum uerba fallacia aut certe ex rebus initia sumens haec implere non ualuit, quando nulla potest contra nos blasphemia prouenire.

8. Alteram uero fabulam derogatione nostra plenam de Grae- 89
cis apposuit, de quo hoc dicere sat erit, quoniam qui de pietate loqui praesumunt oportet eos non ignorare minus esse inmundum per templa transire quam sacerdotibus scelesta uerba componere. isti uero magis studuerunt defendere sacrilegum regem quam iusta 90
et ueracia de nostris et de templo conscribere; uolentes enim Antiocho praestare et infidelitatem ac sacrilegium eius tegere, quo circa gentem nostram est usus propter egestatem pecuniarum, detrahentes nobis etiam quae in futuro essent dicenda mentiti sunt. propheta 91
uero aliorum factus est Apion et dixit Antiochum in templo inuenisse lectum et hominem in eo iacentem et propositam ei mensam maritimis terrenisque et uolatilium dapibus plenam, et obstipuisset his homo. illum uero mox adorasse regis ingressum tamquam 92
maximum ei solacium praebiturum ac procidentem ad eius genua extensa dextra poposcisse libertatem; et iubente rege, ut confideret et diceret, quis esset uel cur ibidem habitaret uel quae esset causa ciborum eius, tunc hominem cum gemitu et lacrimis lamentabiliter suam narrasse necessitatem ait. inquit esse quidem se Graecum, 93
et dum peragraret prouinciam propter uitae causam direptum se

2 omnes] *qui omnes* Hudson 3 et spoliasse] *expoliasse* coni. 10 *dignos* ed. Bas. 21 componere] *confingere* L 26 essent] *sunt* coni. 29 Antiochus obstipuisse intellegendus est 36 direptum] ed. Bas. *directum* codd.

subito ab alienigenis hominibus atque deductum ad templum et
inclusum illic, et a nullo conspici sed cuncta dapium praeparatione
94 saginari. et primum quidem haec sibi inopinabilia beneficia pro-
didisse et detulisse laetitiam deinde suspicionem postea stuporem,
ac postremum consulentem a ministris ad se accedentibus audisse
legem ineffabilem Iudaeorum, pro qua nutriebatur, et hoc illos fa-
95 cere singulis annis quodam tempore constituto. et compraehendere
quidem Graecum peregrinum eumque annali tempore saginare et
deductum ad quandam siluam occidere quidem eum hominem eius-
que corpus sacrificare secundum suas sollemnitates et gustare ex eius
uisceribus et iusiurandum facere in immolatione Graeci, ut inimi-
citias contra Graecos haberent, et tunc in quandam foueam reliqua
96 hominis pereuntis abicere. deinde refert eum dixisse paucos iam
dies debita sibimet superesse atque rogasse, ut erubescens Grae-
corum deos et superantes in suo sanguine insidias Iudaeorum de
97 malis eum circumastantibus liberaret. huiusmodi ergo fabula non
tantum omni tragoedia plenissima est, sed etiam impudentia crudeli
redundat, non tamen a sacrilegio priuat Antiochum, sicut arbitrati
98 sunt qui haec ad illius gratiam conscripserunt; non enim prae-
sumpsit aliquid tale, ut ad templum accederet, sed sicut aiunt
inuenit non sperans. fuit ergo uoluntate iniquus impius et nihilomi-
nus sine deo, quanta iussit mendacii superfluitas, quam ex ipsa re
99 cognoscere ualde facillimum est. non enim circa solos Graecos
discordia legum esse dinoscitur, sed maxime aduersus Aegyptios
et plurimos alios. * quem enim horum non contigit aliquando
circa nos peregrinari, ut aduersus solos renouata coniuratione per
100 effusionem sanguinis egeremus? uel quomodo possibile est, ut ad
has hostias omnes Iudaei colligerentur et tantis milibus ad gustan-
dum uiscera illa sufficerent, sicut ait Apion? uel cur inuentum ho-
101 minem quicumque fuit, non enim suo nomine conscripsit, * aut
quomodo eum in suam patriam rex non cum pompa deduxit, dum
posset hoc faciens ipse quidem putari pius et Graecorum amator
eximius, assumere uero contra Iudaeorum odium solacia magna
102 cunctorum? sed haec relinquo; insensatos enim non uerbis sed
operibus decet arguere. sciunt igitur omnes qui uiderunt construc-
tionem templi nostri, qualis fuerit, et intransgressibilem eius puri-
103 ficationis integritatem. quattuor etenim habuit in circuitu porticus,

25 ante *quem* lacunam statuo 26 *Graecos* post *solos* add. Hudson
30 ante *aut* lacunam statuo

et harum singulae propriam secundum legem habuere custodiam;
in exteriorem itaque ingredi licebat omnibus etiam alienigenis;
mulieres tantummodo menstruatae transire prohibebantur. in se- 104
cunda uero porticu cuncti Iudaei ingrediebantur eorumque coniuges,
cum essent ab omni pollutione mundae, in tertia masculi Iudae-
orum mundi existentes atque purificati, in quartam autem sacerdotes
stolis induti sacerdotalibus, in adytum uero soli principes sacerdo-
tum propria stola circumamicti. tanta uero est circa omnia proui- 105
dentia pietatis, ut secundum quasdam horas sacerdotes ingredi con-
stitutum sit; mane etenim aperto templo oportebat facientes traditas
hostias introire et meridie rursus, dum clauderetur templum. deni- 106
que nec uas aliquod portari licet in templum, sed erant in eo solum-
modo posita altare mensa turibulum candelabrum, quae omnia et
in lege conscripta sunt. etenim nihil amplius neque mysteriorum 107
aliquorum ineffabilium agitur neque intus ulla epulatio ministratur;
haec enim quae praedicta sunt habent totius populi testimonium
manifestationemque gestorum. licet enim sint tribus quattuor sacer- 108
dotum et harum tribuum singulae habeant hominum plus quam
quinque milia, fit tamen obseruatio particulariter per dies certos,
et his transactis alii succedentes ad sacrificia ueniunt et congre-
gati in templum mediante die a praecedentibus claues templi et
ad numerum omnia uasa percipiunt, nulla re, quae ad cibum aut
potum adtineat, in templo delata. talia namque etiam ad altare 109
offerre prohibitum est praeter illa, quae ad sacrificia praeparantur.
quid ergo Apionem esse dicimus nisi nihil horum examinantem
uerba incredula protulisse? sed turpe est; historiae enim ueram
notitiam se proferre grammaticus non promisit. et sciens templi 110
nostri pietatem hanc quidem praetermisit, hominis autem Graeci
compraehensionem finxit et pabulum ineffabile et ciborum opulen-
tissimam claritatem et seruos ingredientes ubi nec nobilissimos
Iudaeorum licet intrare, nisi fuerint sacerdotes. hoc ergo pessima 111
est impietas atque mendacium spontaneum ad eorum seductionem,
qui noluerint discutere ueritatem. per ea siquidem mala et ineffa-
bilia, quae praedicta sunt, nobis detrahere temptauerunt.
9. Rursumque tamquam piissimus deridet adiciens fabulae suae 112

2 licebat] *licentiam* L *licentia fuit* ed. Bas. 3 *secundam uero porticum* ed. Bas. 5 *tertiam* ed. Bas. 7 *adytum*] ed. Bas. *aditum* codd. 13 altare] Paris. 5049 et ex corr. L *altera* C et ut uid. L[1] 25 quid] *qui* C 27 non promisit] *compromisit* coni.

Mnaseam. ait enim illum retulisse, dum bellum Iudaei contra Iudaeos
haberent longo quodam tempore in aliqua ciuitate Iudaeorum, qui Dorii
nominantur, quendam eorum qui in ea Apollinem colebat uenisse ad
Iudaeos, cuius hominis nomen dicit Zabidon deinde qui eis promisisset
traditurum se eis Apollinem deum Doriensium uenturumque illum ad
113 nostrum templum, si omnes abscederent. et credidisse omnem multitu-
dinem Iudaeorum; Zabidon uero fecisse quoddam machinamentum lig-
neum et circumposuisse sibi et in eo tres ordines infixisse lucernarum et
ita ambulasse, ut procul stantibus appareret, quasi stellae per terram
114 *τὴν πορείαν ποιουμένων, τοὺς μὲν Ἰουδαίους ὑπὸ τοῦ παραδόξου
τῆς θέας καταπεπληγμένους πόρρω μένοντας ἡσυχίαν ἄγειν, τὸν
δὲ Ζάβιδον ἐπὶ πολλῆς ἡσυχίας εἰς τὸν ναὸν παρελθεῖν καὶ τὴν
χρυσῆν ἀποσῦραι τοῦ κάνθωνος κεφαλήν, οὕτω γὰρ ἀστεϊζόμενος
115 γέγραφεν, καὶ πάλιν εἰς Δῶρα τὸ τάχος ἀπελθεῖν. ἆρα οὖν καὶ
ἡμεῖς ἂν εἴποιμεν, ὅτι τὸν κάνθωνα τουτέστιν ἑαυτὸν Ἀπίων ἐπι-
φορτίζει καὶ ποιεῖ τῆς μωρολογίας ἅμα καὶ τῶν ψευσμάτων κατά-
γομον; καὶ γὰρ τόπους οὐκ ὄντας γράφει καὶ πόλεις οὐκ εἰδὼς με-
116 τατίθησιν. ἡ μὲν γὰρ Ἰδουμαία τῆς ἡμετέρας χώρας ἐστὶν ὅμορος
κατὰ Γάζαν κειμένη, καὶ Δῶρα ταύτης ἐστὶν οὐδεμία πόλις, τῆς
μέντοι Φοινίκης παρὰ τὸ Καρμήλιον ὄρος Δῶρα πόλις ὀνομάζεται
μηδὲν ἐπικοινωνοῦσα τοῖς Ἀπίωνος φλυαρήμασι· τεσσάρων γὰρ
117 ἡμερῶν ὁδὸν τῆς Ἰουδαίας ἀφέστηκεν. τί δ᾽ ἡμᾶν ἔτι κατηγορεῖ
τὸ μὴ κοινοὺς ἔχειν τοῖς ἄλλοις θεούς, εἰ ῥᾳδίως οὕτως ἐπείσθη-
σαν οἱ πατέρες ἡμῶν ἥξειν τὸν Ἀπόλλωνα πρὸς αὐτοὺς καὶ μετὰ
τῶν ἄστρων ἐπὶ τῆς γῆς ᾠήθησαν ὁρᾶν αὐτὸν περιπατοῦντα;
118 λύχνον γὰρ οὐδέπω δῆλον ὅτι πρόσθεν ἑωράκασιν οἱ τὰς τοσαύτας
καὶ τηλικαύτας λυχνοκαΐας ἐπιτελοῦντες, ἀλλ᾽ οὐδέ τις αὐτῷ βαδί-
ζοντι κατὰ τὴν χώραν τῶν τοσούτων μυριάδων ὑπήντησεν, ἔρημα
δὲ καὶ τὰ τείχη φυλάκων εὗρε πολέμου συνεστηκότος, ἐῶ τἆλλα.
119 τοῦ ναοῦ δ᾽ αἱ θύραι τὸ μὲν ὕψος ἦσαν ἑξήκοντα πηχῶν, εἴκοσι
δὲ τὸ πλάτος, κατάχρυσοι δὲ πᾶσαι ˟ καὶ μικροῦ δεῖν σφυρήλα-*

1 Mnaseam] coni. *mnafeam* CL *innafeam* Par. 1615 *inania facta* ed. Bas. Iudaeos] *Idumaeos* Hudson, quod Iosephus dedit 2 Iudaeorum] *Idumaeorum* Hudson *quae dorin nominatur* Par. 5049 7 fecisse] *fuisse* CL Par. 5049 9 stellae] Cors. *stella* reliqui codd. 10 *τὴν — ποιουμένων*] *iter agentes* Lat *Ἰουδαίουσ*, supra σ lacunae causa m. alia pictum ⁖ L, uid. ad p. 61, 3 11 *μένοντας*] Bekker *μὲν ὄντασ* L *constitutos* Lat 13 *κάνθωνος*] Hudson *ἀκανθῶνοσ* L *asini* Lat 14 *εἰς Δῶρα*] *ad dora* Lat *εἰσ δῶριν* L *εἰς δώραν* ed. pr. *τὸ*] *κατὰ* ed. pr.
15 *κάνθωνα*] Hudson *ἀκανθῶνα* L *asinum* Lat 20 *carmelum* Lat 22 *Ἰουδαίας*] *Ἰδουμαίας* coni. 28 *ἔρημα*] ed. pr. *ἐρημία* L *desolatos* (*muros*) Lat 29 *et hoc* (h. e. *καὶ τοῦτο*) ante *πολέμου* add. Lat 30 *ἑξήκοντα*] Lat *ἑπτὰ* L

τοι· ταύτας ἔκλειον οὐκ ἐλάττους ὄντες ἄνδρες διακόσιοι καθ' ἑκά-
στην ἡμέραν καὶ τὸ καταλιπεῖν ἠνοιγμένας ἦν ἀθέμιτον. ῥᾳδίως οὖν 120
αὐτὰς ὁ λυχνοφόρος ἐκεῖνος ἀνοίξειν οἰόμενος καὶ τὴν τοῦ κάνθωνος
ὡς ᾤετο κεφαλὴν ἔχων. πότερον οὖν αὐτὴν πάλιν ὡς ἡμᾶς ἀνέ-
στρεψεν ἢ λαβὼν ἀπιὼν αὐτὴν εἰσεκόμισεν, ἵνα Ἀντίοχος εὕρῃ
πρὸς δευτέραν Ἀπίωνι μυθολογίαν 10 καταψεύσασθαί τινα καὶ 121
ὅρκον ἡμῶν ὡς ὀμνυόντων τὸν θεὸν τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν
καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν μηδενὶ εὐνοήσειν ἀλλοφύλῳ, μάλιστα
δὲ Ἕλλησιν. ἔδει δὲ καταψευδόμενον ἅπαξ εἰπεῖν μηδενὶ εὐνοήσειν 122
ἀλλοφύλῳ, μάλιστα δ' Αἰγυπτίοις· οὕτως γὰρ ἂν τοῖς ἐξ ἀρχῆς
αὐτοῦ πλάσμασιν ἥρμοττεν τὰ περὶ τὸν ὅρκον, εἴπερ ἦσαν ὑπὸ
Αἰγυπτίων τῶν συγγενῶν οἱ πατέρες ἡμῶν οὐχὶ διὰ πονηρίαν
ἀλλ' ἐπὶ συμφοραῖς ἐξεληλαμένοι. τῶν Ἑλλήνων δὲ πλέον τοῖς 123
τόποις ἢ τοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἀφεστήκαμεν, ὥστε μηδεμίαν ἡμῖν
εἶναι πρὸς αὐτοὺς ἔχθραν μηδὲ ζηλοτυπίαν. τοὐναντίον μέντοι
πολλοὶ παρ' αὐτῶν εἰς τοὺς ἡμετέρους νόμους συνέβησαν εἰσελθεῖν,
καί τινες μὲν ἐνέμειναν, εἰσὶ δ' οἳ τὴν καρτερίαν οὐχ ὑπομείναντες
πάλιν ἀπέστησαν. καὶ τούτων οὐδεὶς πώποτε τὸν ὅρκον εἶπεν 124
ἀκοῦσαι παρ' ἡμῖν ὀμωμοσμένον, ἀλλὰ μόνος Ἀπίων, ὡς ἔοικεν,
ἤκουσεν· αὐτὸς γὰρ ὁ συνθεὶς αὐτὸν ἦν.

11. Σφόδρα τοίνυν τῆς πολλῆς συνέσεως καὶ ἐπὶ τῷ μέλλοντι 125
ῥηθήσεσθαι θαυμάζειν ἄξιόν ἐστιν Ἀπίωνα· τεκμήριον γὰρ εἶναί
φησιν τοῦ μήτε νόμοις ἡμᾶς χρῆσθαι δικαίοις μήτε τὸν θεὸν εὐσε-
βεῖν ὡς προσῆκεν, δουλεύειν δὲ μᾶλλον ἔθνεσιν [καὶ] ἄλλοτε ἄλλοις
καὶ τὸ κεχρῆσθαι συμφοραῖς τισι περὶ τὴν πόλιν, αὐτοὶ δῆλον ὅτι

---

1 διακόσιοι] εἴκοσι Hudson ex bell. Iud. VI 5. 3 3 ἠνέῳξεν ἂν ante ἀνοίξειν add. ed. pr. ἀνοίξειν — 4 ἔχων] *aperuisse creditur, qui solus etiam habuisse asini caput aestimabatur* Lat ἀνέῳξεν, οἶμαι, μόνος καὶ τὴν τοῦ κάνθωνος ᾤχετο κεφαλὴν ἔχων coni. κάνθωνος] Hudson ἀκανθῶνοσ L 4 πότερον — 7 ὀμνυόντων] *quapropter dubium est, utrum hoc caput zabidon denuo reuocauit, an certe sumens apion introduxit in templum, ut antiochus inueniret, unde in secundo apioni aliquam mentiendi daret occasionem et conscribendi uerba iurantium* Lat, partim rectius; sententia restituetur, si u. 4 αὐτὴν in αὐτὴ mutaueris; deinde εἰς τὸ ἱερόν post εἰσεκόμισε inserendum uid 5 ἀπιών] Ἀπίων ed. pr. ex Lat 6 καταψεύσασθαί τινα] καταψεύδεται δὲ ed. pr. 12 τῶν συγγενῶν om. Lat 13 ἐξεληλασμένοι L[1] 18 τούτων] L[1] τοῦτον ex corr. L et Lat 19 ὀμωσμένον L, corr. Dindorf 21 συνέσεως] ed. pr. συνθέσεωσ L *compositio* Lat 24 τὸ μὴ ἄρχειν ante δουλεύειν add. ed. pr. δουλεύειν — ἄλλοις] *et diuersis gentibus seruiamus* Lat καὶ spurium 25 αὐτοὶ] αὐτῶν ed. pr. αὐτοὶ — 70, 3 μεγαλοψυχίας] *cum utique principalis ciuitas romanorum sit, cuius ciues soli ab initio regnare atque non seruire consueuerunt; quis etenim ab horum magnanimitate se ualeat abstinere* Lat

πόλεως ἡγεμονικωτάτης Ῥωμαίοις ἐκ τῶν ἄνωθεν ἄρχειν, ἀλλὰ μὴ
126 δουλεύειν συνειθισμένων· καίτοι τούτων ἄν τις ἀπόσχοιτο τοιαύ-
της μεγαλοψυχίας. τῶν μὲν γὰρ ἄλλων οὐκ ἔστιν ὅστις ἀνθρώ-
πων οὐχ ἱκανῶς καθ' αὐτοῦ φαίη τοῦτον ὑπ' Ἀπίωνος λελέχθαι
127 τὸν λόγον· ὀλίγοις μὲν γὰρ ὑπῆρξεν ἐφ' ἡγεμονίας διακαιροπτίας
γενέσθαι, καὶ τούτους αἱ μεταβολαὶ πάλιν ἄλλοις δουλεύειν ὑπέζευ-
128 ξαν, τὸ πλεῖστον δὲ φῦλον ἄλλων ὑπακήκοεν πολλάκις. Αἰγύπτιοι
δ' ἄρα μόνοι διὰ τὸ καταφυγεῖν, ὥς φασιν, εἰς τὴν χώραν αὐτῶν
τοὺς θεοὺς καὶ σωθῆναι μεταβάλλοντας εἰς μορφὰς θηρίων ἐξαί-
ρετον γέρας εὕροντο τὸ μηδενὶ δουλεῦσαι τῶν τῆς Ἀσίας ἢ τῆς
Εὐρώπης κρατησάντων, οἱ μίαν ἡμέραν ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος ἐλευ-
129 θερίας οὐ τυχόντες ἀλλ' οὐδὲ παρὰ τῶν οἰκοδεσποτῶν. ὅντινα μὲν
γὰρ αὐτοῖς ἐχρήσαντο Πέρσαι τρόπον οὐχ ἅπαξ μόνον ἀλλὰ καὶ πολ-
λάκις πορθοῦντες τὰς πόλεις ἱερὰ κατασκάπτοντες τοὺς παρ' αὐτοῖς
130 νομιζομένους θεοὺς κατασφάζοντες, οὐκ ἂν ὀνειδίσαιμι· μιμεῖσθαι
γὰρ οὐ προσῆκεν τὴν Ἀπίωνος ἀπαιδευσίαν, ὃς οὔτε τὰς Ἀθηναίων
τύχας οὔτε τὰς Λακεδαιμονίων ἐνενόησεν, ὧν τοὺς μὲν ἀνδρειοτάτους
131 εἶναι, τοὺς δὲ εὐσεβεστάτους τῶν Ἑλλήνων ἅπαντες λέγουσιν. ἐῶ
βασιλέας τοὺς ἐπ' εὐσεβείᾳ διαβοηθέντας [ὧν ἕνα Κροῖσον], οἵαις
ἐχρήσαντο συμφοραῖς βίου· ἐῶ τὴν καταπρησθεῖσαν Ἀθηναίων
ἀκρόπολιν, τὸν ἐν Ἐφέσῳ ναόν, τὸν ἐν Δελφοῖς, ἄλλους μυρίους,
καὶ οὐδεὶς ὠνείδισεν ταῦτα τοῖς παθοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς δράσασιν.
132 καινὸς δὲ κατήγορος ἡμῶν Ἀπίων ηὑρέθη τῶν ἰδίων αὐτοῦ περὶ
τὴν Αἴγυπτον κακῶν ἐκλαθόμενος, ἀλλὰ Σέσωστρις αὐτὸν ὁ μυθευό-
μενος Αἰγύπτου βασιλεὺς ἐτύφλωσεν· ἡμεῖς δὲ τοὺς ἡμετέρους οὐκ
ἂν εἴποιμεν βασιλέας Δαυίδην καὶ Σολομῶνα πολλὰ χειρωσαμένους
133 ἔθνη. τούτους μὲν οὖν παραλίπωμεν· τὰ δὲ γνώριμα πᾶσιν Ἀπίων

1 Ῥωμαίοις post μὴ tr. ed. pr. 2 συνηθισμένων L, corr. Dindorf 2 ἀνάσχοιτο coni. 3 μεγαλαυχίας coni. 4 ἱκανῶς] ed. pr. ἱκανὸσ L 5 διακαί[η]ροπτίασ L *continue* Lat 9 μεταβαλόντας ed. pr. 10 δουλεύειν ed. pr. 11 οἳ L 12 τυχόντες] τυχόντες φαίνονται ed. pr. ἀλλ' — οἰκοδεσποτῶν] *neque apud indigenas dominos neque apud externos* Lat 13 αὐτοῖσ, οῖσ i. ras. L 18 i. marg.: δια τοῦτο καὶ ὁ ἀπόστολος φησι ὡσ δεισιδαιμονεστατουσ ὑμᾶσ θεωρῶ m. 1 L (uid. act. apost. 17, 22) ἐῶ — 20 βίου] *relinquo etiam reges pietate famosissimos quorum summi diuersis uitae calamitatibus sunt sauciati* Lat 19 ὧν ἕνα Κροῖσον ualde suspectum 20 ἐχρήσαντο] coni. ex Lat ἐχρήσατο L 22 καὶ οὐδεὶς — δράσασιν] *pro quibus nullus intulit sustinentibus sed potius inferentibus improperia* Lat 23 καινὸς] ed. pr. κενὸσ L *nouus* Lat 25 οὐκ om. Lat 27 τούτους — παραλίπωμεν] *sed de his modo supersedendum est* Lat h. e. ἀλλὰ τούτους μὲν νῦν παραλίπωμεν παραλίπομεν L, corr. ed. pr. Ἀπίων] *apion modis omnibus* Lat, h. e. fort. Ἀπίων παντάπασιν

*ἠγνόηκεν, ὅτι Περσῶν καὶ μετ᾽ ἐκείνους ἡγουμένων τῆς Ἀσίας Μα-
κεδόνων Αἰγύπτιοι μὲν ἐδούλευον ἀνδραπόδων οὐδὲν διαφέροντες,
ἡμεῖς δὲ ὄντες ἐλεύθεροι προσέτι καὶ τῶν πέριξ πόλεων ἤρχομεν* 134
*ἔτη σχεδὸν εἴκοσί που καὶ ρ´ μέχρι Μάγνου Πομπηίου, καὶ πάν-
των ἐκπολεμηθέντων πρὸς Ῥωμαίων τῶν πανταχοῦ βασιλέων μόνοι
διὰ πίστιν οἱ παρ᾽ ἡμῖν σύμμαχοι καὶ φίλοι διεφυλάχθησαν.*

12. *Ἀλλὰ θαυμαστοὺς ἄνδρας οὐ παρεσχήκαμεν οἷον τεχνῶν* 135
*τινων εὑρετὰς ἢ σοφίᾳ διαφέροντας. καὶ καταριθμεῖ Σωκράτην
καὶ Ζήνωνα καὶ Κλεάνθην καὶ τοιούτους τινάς. εἶτα τὸ θαυμα-
σιώτατον τοῖς εἰρημένοις αὐτὸς ἑαυτὸν προστίθησι καὶ μακαρίζει
τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅτι τοιοῦτον ἔχει πολίτην· ἔδει γὰρ αὐτῷ μάρ-* 136
*τυρος ἑαυτοῦ· τοῖς μὲν γὰρ ἄλλοις ἅπασιν ὀχλαγωγὸς ἐδόκει πονη-
ρὸς εἶναι καὶ τῷ βίῳ καὶ τῷ λόγῳ διεφθαρμένος, ὥστε εἰκότως
ἐλεῆσαι τις ἂν τὴν Ἀλεξάνδρειαν, εἴπερ ἐπὶ τούτῳ μέγα ἐφρόνει.
περὶ δὲ τῶν παρ᾽ ἡμῖν ἀνδρῶν γεγονότων οὐδενὸς ἧττον ἐπαίνου
τυγχάνειν ἀξίων ἴσασιν οἱ ταῖς ἡμετέραις ἀρχαιολογίαις ἐντυγχά-
νοντες.*

13. *Τὰ λοιπὰ τῶν ἐν τῇ κατηγορίᾳ γεγραμμένων ἄξιον ἦν* 137
*ἴσως ἀναπολόγητα παραλιπεῖν, ἵν᾽ αὐτὸς αὑτοῦ καὶ τῶν ἄλλων
Αἰγυπτίων ᾖ ὁ κατηγορῶν· ἐγκαλεῖ γάρ, ὅτι ζῷα θύομεν καὶ χοῖρον
οὐκ ἐσθίομεν καὶ τὴν τῶν αἰδοίων χλευάζει περιτομήν. τὸ μὲν* 138
*οὖν περὶ τῆς τῶν ἡμέρων ζῴων ἀναιρέσεως κοινόν ἐστι καὶ πρὸς
τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἅπαντας, Ἀπίων δὲ τοῖς θύουσιν ἐγκα-
λῶν αὐτὸν ἐξήλεγξεν ὄντα τὸ γένος Αἰγύπτιον· οὐ γὰρ ἂν Ἕλλην
ὢν ἢ Μακεδὼν ἐχαλέπαινεν· οὗτοι γὰρ εὔχονται θύειν ἑκατόμβας
τοῖς θεοῖς καὶ χρῶνται τοῖς ἱερείοις πρὸς εὐωχίαν, καὶ οὐ διὰ
τοῦτο συμβέβηκεν ἐρημοῦσθαι τὸν κόσμον τῶν βοσκημάτων, ὅπερ
Ἀπίων ἔδεισεν. εἰ μέντοι τοῖς Αἰγυπτίων ἔθεσιν ἠκολούθουν* 139
*ἅπαντες, ἠρήμωτο μὲν ἂν ὁ κόσμος τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἀγριω-
τάτων δὲ θηρίων ἐπληθύνθη, ἃ θεοὺς οὗτοι νομίζοντες ἐπιμελῶς
ἐκτρέφουσιν. καὶ μὴν εἴ τις αὐτὸν ἤρετο, τῶν πάντων Αἰγυπτίων* 140
τίνας εἶναι καὶ σοφωτάτους καὶ θεοσεβεῖς νομίζει, πάντως ἂν ὁμο-

5 *ἐκπολεμωθέντων πρὸς Ῥωμαίους* coni. 6 *οἱ παρ᾽ ἡμῖν*] *maiores nostri* Lat h. e. *οἱ πατέρες ἡμῶν* 7 *οἷον*] *uelut* Lat *ἢ* coni. 8 *κατα-ρίθμει* L 10 *τοῖς εἰρημένοις*] coni. *his* Lat *τῶν εἰρημένων* L 11 post *πολίτην* add. *quod rite facit* Lat h. e. *ὀρθῶς ποιῶν* 14 *ἐλεῆσαί* L, corr. ed. pr. 18 *τα λοιπὰ*] *reliqua uero* Lat *τὰ δὲ λοιπὰ* ed. pr. 20 *ζῷα*] *animalia consueta* Lat, unde *ζῷα ἥμερα* coni. 22 *ἡμέρων*] ed. pr. *ἡμετέρων* LLat 25 *ἑκατόμβας*] *εκατωμβωια id est centumboa* Lat 26 *τοῖς ἱερείοις*] *sacerdotibus* Lat 31 *εἴρετο* (*ἤ* superscr.) L

141 λόγησε τοὺς ἱερεῖς· δύο γὰρ αὐτούς φασιν ὑπὸ τῶν βασιλέων ἐξ
ἀρχῆς ταῦτα προστετάχθαι, τὴν τῶν θεῶν θεραπείαν καὶ τῆς σο-
φίας τὴν ἐπιμέλειαν. ἐκεῖνοι τοίνυν ἅπαντες καὶ περιτέμνονται
καὶ χοιρείων ἀπέχονται βρωμάτων, οὐ μὴν οὐδὲ τῶν ἄλλων Αἰγυπ-
142 τίων οὐδὲ εἷς ὗν θύει τοῖς θεοῖς. ἆρ' οὖν τυφλὸς ἦν τὸν νοῦν
Ἀπίων ὑπὲρ Αἰγυπτίων ἡμῖν λοιδορεῖν συνθέμενος, ἐκείνων δὲ
κατηγορῶν, οἵ γε μὴ μόνον χρῶνται τοῖς ὑπὸ τούτου λοιδορου-
μένοις ἔθεσιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἐδίδαξαν περιτέμνεσθαι, κα-
143 θάπερ εἴρηκεν Ἡρόδοτος; ὅθεν εἰκότως μοι δοκεῖ τῆς εἰς τοὺς
πατρίους αὐτοῦ νόμους βλασφημίας δοῦναι δίκην Ἀπίων τὴν πρέ-
πουσαν· περιετμήθη γὰρ ἐξ ἀνάγκης ἑλκώσεως αὐτῷ περὶ τὸ αἰ-
δοῖον γενομένης, καὶ μηδὲν ὠφεληθεὶς ὑπὸ τῆς περιτομῆς ἀλλὰ
144 σηπόμενος ἐν δειναῖς ὀδύναις ἀπέθανεν. δεῖ γὰρ τοὺς εὖ φρονοῦν-
τας τοῖς μὲν οἰκείοις νόμοις περὶ τὴν εὐσέβειαν ἀκριβῶς ἐμμένειν,
τοὺς δὲ τῶν ἄλλων μὴ λοιδορεῖν· ὁ δὲ τούτους μὲν ἔφυγεν, τῶν
ἡμετέρων δὲ κατεψεύσατο. τοῦτο μὲν Ἀπίωνι τοῦ βίου τὸ τέλος
ἐγένετο καὶ τοῦτο [παρ'] ἡμῶν ἐνταῦθα τὸ πέρας ἔστω τοῦ λόγου.
145 **14. Ἐπεὶ δὲ καὶ Ἀπολλώνιος ὁ Μόλων καὶ Λυσίμαχος καί**
τινες ἄλλοι τὰ μὲν ὑπ' ἀγνοίας, τὸ πλεῖστον δὲ κατὰ δυσμένειαν
περί τε τοῦ νομοθετήσαντος ἡμῖν Μωσέως καὶ περὶ τῶν νόμων
πεποίηνται λόγους οὔτε δικαίους οὔτε ἀληθεῖς, τὸν μὲν ὡς γόητα
καὶ ἀπατεῶνα διαβάλλοντες, τοὺς νόμους δὲ κακίας ἡμῖν καὶ οὐδε-
μιᾶς ἀρετῆς φάσκοντες εἶναι διδασκάλους, βούλομαι συντόμως καὶ
περὶ τῆς ὅλης ἡμῶν καταστάσεως τοῦ πολιτεύματος καὶ περὶ τῶν
146 κατὰ μέρος ὡς ἂν ὦ δυνατὸς εἰπεῖν. οἶμαι γὰρ ἔσεσθαι φανερόν,
ὅτι καὶ πρὸς εὐσέβειαν καὶ πρὸς κοινωνίαν τὴν μετ' ἀλλήλων καὶ
πρὸς τὴν καθόλου φιλανθρωπίαν ἔτι δὲ πρὸς δικαιοσύνην καὶ τὴν
ἐν τοῖς πόνοις καρτερίαν καὶ θανάτου περιφρόνησιν ἄριστα κειμέ-
147 νους ἔχομεν τοὺς νόμους. παρακαλῶ δὲ τοὺς ἐντευξομένους τῇ
γραφῇ μὴ μετὰ φθόνου ποιεῖσθαι τὴν ἀνάγνωσιν· οὐ γὰρ ἐγκώμιον
ἡμῶν αὐτῶν προειλόμην συγγράφειν, ἀλλὰ πολλὰ καὶ ψευδῆ κατη-
γορουμένοις ἡμῖν ταύτην ἀπολογίαν δικαιοτάτην εἶναι νομίζω τὴν
148 ἀπὸ τῶν νόμων, καθ' οὓς ζῶντες διατελοῦμεν. ἄλλως τε καὶ τὴν

2 τὴν] τήν τε ed. pr. 3 post ἐπιμέλειαν add. *quod illi facere praecipue iudicantur* Lat 5 ὗν θύει] coni. συνθύει LLat 6 ἡμῖν] ἡμᾶς ed. pr. 17 καὶ τοῦτο — λόγου] *sed et noster hic iam finem liber accipiet* Lat παρ' spurium uid. 18 ἐπεὶ δὲ] Dindorf ἐπειδὴ L *quoniam uero* Lat *Apollonius Molonis* uocatur § 79, ubi uid. notam 19 δυσμένειαν] *insaniam* Lat 20 *moyse* Lat 26 καὶ πρὸς κοινωνίαν om. Lat 31 αὐτῶν L, corr. ed. pr. κατηγορημένοις ed. pr. 32 τὴν ἀπὸ — 33 διατελοῦμεν om. Lat

κατηγορίαν ὁ Ἀπολλώνιος οὐκ ἀθρόαν ὥσπερ ὁ Ἀπίων ἔταξεν,
ἀλλὰ σποράδην, καὶ δὴ εἴπας ποτὲ μὲν ὡς ἀθέους καὶ μισανθρώπους λοιδορεῖ, ποτὲ δ' αὖ δειλίαν ἡμῖν ὀνειδίζει καὶ τοὔμπαλιν
ἔστιν ὅπου τόλμαν κατηγορεῖ καὶ ἀπόνοιαν. λέγει δέ καὶ ἀφυεστάτους εἶναι τῶν βαρβάρων καὶ διὰ τοῦτο μηδὲν εἰς τὸν βίον εὕρημα
συμβεβλῆσθαι μόνους. ταῦτα δὲ πάντα διελεγχθήσεσθαι νομίζω 149
σαφῶς, εἰ τἀναντία τῶν εἰρημένων φανείη καὶ διὰ τῶν νόμων
ἡμῖν προστεταγμένα καὶ πραττόμενα μετὰ πάσης ἀκριβείας ὑφ'
ἡμῶν. εἰ δ' ἄρα βιασθείην μνησθῆναι τῶν παρ' ἑτέροις ὑπεναν- 150
τίως νενομισμένων, τούτου δίκαιοι τὴν αἰτίαν ἔχειν εἰσὶν οἱ τὰ
παρ' ἡμῖν ὡς χείρω παραβάλλειν ἀξιοῦντες· οἷς οὐδέτερον ἀπολειφθήσεσθαι νομίζω λέγειν, οὔθ' ὡς οὐχὶ τούτους ἔχομεν τοὺς νόμους, ὧν ἐγὼ παραθήσομαι τοὺς κεφαλαιωδεστάτους, οὔθ' ὡς οὐχὶ μάλιστα πάντων ἐμμένομεν τοῖς ἑαυτῶν νόμοις.

15. Μικρὸν οὖν ἀναλαβὼν τὸν λόγον τοῦτ' ἂν εἴποιμι πρῶ- 151
τον, ὅτι τῶν ἀνόμως καὶ ἀτάκτως βιούντων οἱ τάξεως καὶ νόμου
κοινωνίας ἐπιθυμηταὶ γενόμενοι καὶ πρῶτοι κατάρξαντες εἰκότως
ἂν ἡμερότητι καὶ φύσεως ἀρετῇ διενεγκεῖν μαρτυρηθεῖεν. ἀμέλει 152
πειρῶνται τὰ παρ' αὐτοῖς ἕκαστοι πρὸς τὸ ἀρχαιότατον ἀνάγειν,
ἵνα μὴ μιμεῖσθαι δόξωσιν ἑτέρους, ἀλλ' αὐτοὶ τοῦ ζῆν νομίμως
ἄλλοις ὑφηγήσασθαι. τούτων δὲ τοῦτον ἐχόντων τὸν τρόπον ἀρετὴ 153
μέν ἐστι νομοθέτου τὰ βέλτιστα συνιδεῖν καὶ πεῖσαι τοὺς χρησομένους περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ τιθεμένων, πλήθους δὲ τὸ πᾶσι τοῖς δόξασιν ἐμμεῖναι καὶ μήτε εὐτυχίαις μήτε συμφοραῖς αὐτῶν μηδὲν
μεταβάλλειν. φημὶ τοίνυν τὸν ἡμέτερον νομοθέτην τῶν ὁπουδη- 154
ποτοῦν μνημονευομένων νομοθετῶν προάγειν ἀρχαιότητι· Λυκοῦργοι γὰρ καὶ Σόλωνες καὶ Ζάλευκος ὁ τῶν Λοκρῶν καὶ πάντες οἱ θαυμαζόμενοι παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐχθὲς δὴ καὶ πρῴην ὡς πρὸς ἐκεῖνον

LLatCosmas Indicopl. XII p. 342 E

2 *καὶ δὴ — 3 δ' αὖ*] *quippe cum aliquando quidem nos sine deo et hominibus odiosos appellet, aliquando uero* Lat 2 *δὴ εἴπας*] *διὰ πάσης τῆς συγγραφῆς* ed. pr., haud male sed uix recte; nam desideratur quod insequenti contrarium sit, uelut *καὶ δὴ εἴπας ποτὲ μὲν δεισιδαιμονεστάτους πάντων ἄλλοτε ὡς ἀθέους* 7 *καὶ* om. ed. pr. 9 *ὑπεναντίως*] ed. pr. *ὑπεναντίων* L *contrariarum* Lat 12 *οὔθ'*] ed. pr. *οὐδ'* L *οὐχὶ* om. Lat 15 *τὸν λόγον*] *onus* Lat 19 *παρ' ἑαυτοῖς* ed. pr. 20 *μὴ*] ed. pr., om. LLat *ἀλλ'*] ed. pr. *ἀλλ' οὐκ* LLat 21 *δὲ*] *δὴ* coni. 26 *Λυκοῦργοι*] abhinc exscripsit Cosmas 27 *γὰρ* om. Cosmas *Ζάλευκος*] *Τεῦκρος* Cosmas *οἱ — 28 Ἕλλησιν*] *οἱ λοιποὶ* Cosmas 28 *ἐχθὲς*] Dindorf *ὠσ ἐχθεσ* L *ὡς χθὲς* Cosmas, a Lat *ὡς* abest *δὴ* om. Cosmas *ὡς* om. Cosmas *ἐκεῖνον*] *ἐκεῖνον τὸν Μωϋσέα* Cosmas

παραβαλλόμενοι φαίνονται γεγονότες, ὅπου γε μηδ' αὐτὸ τοὔνομα
155 πάλαι ἐγιγνώσκετο τοῦ νόμου παρὰ τοῖς Ἕλλησι. καὶ μάρτυς Ὅμη-
ρος οὐδαμοῦ τῆς ποιήσεως αὐτῷ χρησάμενος· οὐδὲ γὰρ ἦν κατὰ
τοῦτον, ἀλλὰ γνώμαις ἀορίστοις τὰ πλήθη διῳκεῖτο καὶ προστάγ-
μασι τῶν βασιλέων, ἀφ' οὗ καὶ μέχρι πολλοῦ διέμειναν ἔθεσιν
ἀγράφοις χρώμενοι καὶ πολλὰ τούτων ἀεὶ πρὸς τὸ συντυγχάνον
156 μετατιθέντες. ὁ δ' ἡμέτερος νομοθέτης ἀρχαιότατος γεγονώς, τοῦτο
γὰρ δήπουθεν ὁμολογεῖται καὶ παρὰ τοῖς πάντα καθ' ἡμῶν λέγου-
σιν, ἑαυτόν τε παρέσχεν ἄριστον τοῖς πλήθεσιν ἡγεμόνα καὶ σύμ-
βουλον τήν τε κατασκευὴν αὐτοῖς ὅλην τοῦ βίου τῷ νόμῳ περι-
λαβὼν ἔπεισεν παραδέξασθαι καὶ βεβαιοτάτην εἰς ἀεὶ φυλαχθῆναι
παρεσκεύασεν.
157 16. Ἴδωμεν δὲ τῶν ἔργων αὐτοῦ τὸ πρῶτον μεγαλεῖον· ἐκεῖνος
γὰρ τοὺς προγόνους ἡμῶν, ἐπείπερ ἔδοξεν αὐτοῖς τὴν Αἴγυπτον
ἐκλιποῦσιν ἐπὶ τὴν πάτριον γῆν ἐπανιέναι, πολλὰς τὰς μυριάδας
παραλαβὼν ἐκ πολλῶν καὶ ἀμηχάνων διέσωσεν εἰς ἀσφάλειαν· καὶ
γὰρ τὴν ἄνυδρον αὐτοὺς καὶ πολλὴν ψάμμον ἔδει διοδοιπορῆσαι
καὶ νικῆσαι πολεμίους καὶ τέκνα καὶ γυναῖκας καὶ λείαν ὁμοῦ σώ-
158 ζειν μαχομένους. ἐν οἷς ἅπασι καὶ στρατηγὸς ἄριστος ἐγένετο καὶ
σύμβουλος συνετώτατος καὶ πάντων κηδεμὼν ἀληθέστατος. ἅπαν
δὲ τὸ πλῆθος εἰς ἑαυτὸν ἀνηρτῆσθαι παρεσκεύασεν, καὶ περὶ παν-
τὸς ἔχων πεισθέντας [ἀντὶ τοῦ κελευσθέντος] εἰς οὐδεμίαν οἰκείαν
ἔλαβεν ταῦτα πλεονεξίαν, ἀλλ' ἐν ᾧ μάλιστα τοῦ καιροῦ δυνάμεις
μὲν αὐτοῖς περιβάλλονται καὶ τυραννίδας οἱ προεστηκότες, ἐθίζουσι
159 δὲ τὰ πλήθη μετὰ πολλῆς ζῆν ἀνομίας, ἐν τούτῳ τῆς ἐξουσίας
ἐκεῖνος καθεστηκὼς τοὐναντίον ᾠήθη δεῖν εὐσεβεῖν καὶ πολλὴν
εὔνοιαν τοῖς λαοῖς ἐμπαρασχεῖν, οὕτως αὐτός τε τὰ μάλιστα τὴν
ἀρετὴν ἐπιδείξειν τὴν αὐτοῦ νομίζων καὶ σωτηρίαν τοῖς αὐτὸν ἡγε-

LLatCosmas Indicopl. XII p. 342 E.

1 μήδε Cosmas 2 ἐγινώσκετο Cosmas 3 οὐδὲ] οὐδὲν Cosmas 4 ἀρί-στοις Cosmas τὰ om. Cosmas 7 ὁ δ' — 77, 15 (§ 172) οἷον om. Cosmas 10 ὅλην] *totius* Lat περιλαβὼν] Bekker παραλαβὼν L *constringens* Lat 11 εἰς ἀεὶ] Bekker ἴσασι L *indita scientia* Lat 15 τὰς] ὄντας coni. 18 πο-λεμίους] coni. πολέμουσ LLat 22 ἀντὶ τοῦ κελευσθέντος om. Lat recte ἀντὶ] αὐτοὺς ed. pr. εἰς — 23 πλεονεξίαν] *in nullo horum uindicauit sibimet potestatem* Lat οἰκίαν (ε supra) L 23 ταῦτα] ed. pr. ταύτην L 24 αὐτοῖς ed. pr. 25 ζῆν ἀνομίας] coni. *iniquitate uiuere* Lat ἀνομίασ L ἀνομίας ζῆν Hudson 27 εὔνοιαν] *aequitatem* Lat εὐνομίαν coni. τοῖς λαοῖς] *aliis* Lat οὕτως] ed. pr. οὗτοσ L, om. Lat 28 αὐτοῦ] ed. pr. αὐτοῦσ (σ abbreuiato) L

μόνα πεποιημένοις βεβαιοτάτην παρέξειν. καλῆς οὖν αὐτῷ προαι- 160
ρέσεως καὶ πράξεων μεγάλων ἐπιτυγχανομένων εἰκότως ἐνόμιζεν
ἡγεμόνα τε καὶ σύμβουλον θεὸν ἔχειν, καὶ πείσας πρότερον ἑαυτὸν
ὅτι κατὰ τὴν ἐκείνου βούλησιν ἅπαντα πράττει καὶ διανοεῖται,
ταύτην ᾤετο δεῖν πρὸ παντὸς ἐμποιῆσαι τὴν ὑπόληψιν τοῖς πλή-
θεσιν· οἱ γὰρ πιστεύσαντες ἐπισκοπεῖν θεὸν τοὺς ἑαυτῶν βίους
οὐθὲν ἀνέχονται ἐξαμαρτεῖν. τοιοῦτος μὲν δή τις [αὐτὸς] ἡμῶν ὁ 161
νομοθέτης, οὐ γόης οὐδ' ἀπατεών, ἅπερ λοιδοροῦντες λέγουσιν
ἀδίκως, ἀλλ' οἵους παρὰ τοῖς Ἕλλησιν αὐχοῦσιν τὸν Μίνω γεγο-
νέναι καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς ἄλλους νομοθέτας· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν 162
τοὺς νόμους ὑποτίθενται, ὁ δέ γε Μίνως ἔλεγεν ὅτι εἰς τὸν Ἀπόλλω
καὶ τὸ Δελφικὸν αὐτοῦ μαντεῖον τὰς τῶν νόμων μαντείας ἀνέφερεν,
ἤτοι τἀληθὲς οὕτως ἔχειν νομίζοντες ἢ πείσειν ῥᾷον ὑπολαμβά-
νοντες. τίς δ' ἦν ὁ μάλιστα κατορθώσας τοὺς νόμους καὶ τῆς 163
δικαιοτάτης περὶ θεοῦ πίστεως ἐπιτυχών, πάρεστιν ἐξ αὐτῶν κατα-
νοεῖν τῶν νόμων ἀντιπαραβάλλοντας· ἤδη γὰρ περὶ τούτων λεκτέον.
οὐκοῦν ἄπειροι μὲν αἱ κατὰ μέρος τῶν ἐθῶν καὶ τῶν νόμων παρὰ 164
τοῖς ἅπασιν ἀνθρώποις διαφοραί, * κεφαλαιωδῶς ἂν ἐπίοι τις·
οἱ μὲν γὰρ μοναρχίαις, οἱ δὲ ταῖς ὀλίγων δυναστείαις, ἄλλοι δὲ
τοῖς πλήθεσιν ἐπέτρεψαν τὴν ἐξουσίαν τῶν πολιτευμάτων. ὁ δ' 165
ἡμέτερος νομοθέτης εἰς μὲν τούτων οὐδοτιοῦν ἀπεῖδεν, ὡς δ' ἂν

LLatEusebius praep. euang. VIII 8

1 βεβαιοτάτην] βεβαιωτάτην ed. pr. *firmissimam* Lat βεβαιωτὴν L παρέξειν, ἐξ ex ευ corr. uid. L καλῆς — 2 ἐπιτυγχανομένων] *et maximis actibus in singulis casibus usus est* Lat; pro καλῆς coni. ἐκ τοιαύτης omisso proximo καί, nisi forte καλῆς — προαιρέσεως spuria sunt 2 ἐνόμιζεν] *iudicabat* Lat ἐνομίζομεν L 3 θεὸν] *deum* Lat θεῖον L 7 αὐτὸς om. Lat 9 οἵους] coni. *quales* Lat ὃν L οἷον ed. pr. αὐχοῦσιν] ed. pr. *gloriantur* Lat αὐχοῦντεσ L 10 μετὰ ταῦτα] μετ' αὐτὸν ed. pr. *post eum* Lat οἱ μὲν — 12 ἀνέφερεν] *namque quidam eorum leges positas a mino* (*animo* codd.) *dicebant, alii uero eas in apollinem et uaticinium delficam* (sic) *referebant* Lat, qui et ipse corrupta legebat; sententia postulatur haec fere: *οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν τοὺς νόμους ὑποτίθενται Διί, οἱ δ' εἰς τὸν Ἀπόλλω καὶ τὸ Δελφικὸν αὐτοὺς μαντεῖον ἀνέφερον;* reliqua ex nota marginali orta uid. 14 τίς δ'] incip. Euseb τῆς δικαιοτάτης] Euseb. τίσ ὁ δικαιότατα LLat 15 θεοῦ] Eus. cod. G τῆσ τοῦ θεοῦ LLat τοῦ θεοῦ Eus. cod. J κατανοεῖν] νοεῖν Eus. codd. BG 16 ἀντιπαραβάλλοντας] Euseb. ἀντιβάλλοντασ L τούτων] *ipsis* Lat 17 ἐθῶν] Euseb. ἐθνῶν LLat 18 κεφαλαιωδῶς — τις] Eus., om. LLat κεφαλαιωδῶς] οὕτω δὲ ταύτας κεφαλαιωδῶς Vigerus κεφαλαιωδῶς δ' αὐτὰς οὕτως uel simile coni. 19 μοναρχίαις] Euseb. μοναρχίασ L *monarchis* Lat οἱ δὲ — δυναστείαις om. Lat ταῖς] Euseb. τὰσ L δυναστείαις] Euseb. δυναστείασ L 21 τούτων] τούτους Eus. cod. G οὐδ' ὅτι οὖν L

τις εἴποι βιασάμενος τὸν λόγον θεοκρατίαν ἀπέδειξε τὸ πολίτευμα
166 θεῷ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ κράτος ἀναθείς. καὶ πείσας εἰς ἐκεῖνον
ἅπαντας ἀφορᾶν ὡς αἴτιον μὲν ἁπάντων ὄντα τῶν ἀγαθῶν, ἃ
κοινῇ τε πᾶσιν ἀνθρώποις ὑπάρχει καὶ ὅσων ἔτυχον αὐτοὶ δεηθέν-
τες ἐν ἀμηχάνοις, λαθεῖν δὲ τὴν ἐκείνου γνώμην οὐκ ἐνὸν οὔτε τῶν
167 πραττομένων οὐδὲν οὔθ᾽ ὧν ἄν τις παρ᾽ αὐτῷ διανοηθῇ. ἕνα αὐ-
τὸν ἀπέφηνε καὶ ἀγένητον καὶ πρὸς τὸν ἀίδιον χρόνον ἀναλλοίωτον
πάσης ἰδέας θνητῆς κάλλει διαφέροντα καὶ δυνάμει μὲν ἡμῖν γνώ-
168 ριμον, ὁποῖος δὲ κατ᾽ οὐσίαν [ἐστὶν] ἄγνωστον. ταῦτα περὶ θεοῦ
φρονεῖν οἱ σοφώτατοι παρ᾽ Ἕλλησιν ὅτι μὲν ἐδιδάχθησαν ἐκείνου
τὰς ἀρχὰς παρασχόντος, ἐῶ νῦν λέγειν, ὅτι δ᾽ ἐστὶ καλὰ καὶ πρέ-
ποντα τῇ τοῦ θεοῦ φύσει καὶ μεγαλειότητι, σφόδρα μεμαρτυρή-
κασι· καὶ γὰρ Πυθαγόρας καὶ Ἀναξαγόρας καὶ Πλάτων οἵ τε μετ᾽
ἐκεῖνον ἀπὸ τῆς στοᾶς φιλόσοφοι καὶ μικροῦ δεῖν ἅπαντες οὕτως
169 φαίνονται περὶ τῆς τοῦ θεοῦ φύσεως πεφρονηκότες. ἀλλ᾽ οἱ μὲν
πρὸς ὀλίγους φιλοσοφοῦντες εἰς πλήθη δόξαις προκατειλημμένα

LLatEusebius praep. euang. VIII 8. 3

1 *ἀπέδειξε*] Euseb. *ἀπεῖπεν* L *declarauit* Lat 2 *θεῷ*] *θεῷ δὲ μᾶλλον μόνῳ* L *deo principaliter* Lat *ἀναθείς*] *excellenter adsignans* Lat 3 *ὡς* — 4 *ὑπάρχει*] *tamquam causam bonorum omnium uniuersis hominibus existentem* Lat *ἃ*] Euseb., om. LLat 4 *ἰδίᾳ τε ἑκάστοις* ante *ὑπάρχει* add. Vigerus *ὑπάρχει* — *δεηθέντες*] Eus. *παρέχειν τὰ ἴδια. καὶ οὐ μόνον τοῦτο. ἀλλὰ καὶ ὧν ἀπηγόρευσαν· μόνον δὲ καὶ τοῦτο δοκεῖν ἐδίδαξαν· εἶναι μὲν θεὸν μονάρχην μετ᾽ αὐτὸν δὲ θεῶν τινὰσ μυθολογίασ ἀνεπλάσαντο· τὸ εἶναι αὐτοὶ δεηθέντεσ* L 5 *ἀμηχάνοις*] Eus. *ἀμηχανίᾳ* L *angustiis* Lat *δὲ*] Euseb., om. LLat *οὐκ ἐνὸν οὔτε*] Euseb. *οὐκηδυνήθησαν ἀλλ᾽ οὔτε* L *τῶν*] *τι τῶν* Eus 6 *οὐδὲν*] Euseb. *οὐθὲν* L *ὧν*] Euseb. *ὡσ* L *αὐτῷ*] Euseb. *ἑαυτῷ* L *semetipsum* Lat *διανοηθείη* Euseb. *ἕνα*] *ἕνα γοῦν* LLat *ἀλλ᾽* Euseb. *ἕνα αὐτὸν ἀπέφηνε*] *unum uero eum esse monstrauit* Lat *αὐτὸν* — 7 *ἀναλλοίωτον*] Eus. *αὐτὸν ἀπέφηνεν ὁ ἡμετεροσ νόμοσ· ἀπρόσιτον· ἀγέ(ν)νητον· ἀΐδιον· ἄχρονον· ἀναλλοίωτον·* L 7 *ἀγέ(ν)νητον* L *ἀγέννητον* Eus. cod. J *ἀίδιον* post *ἀναλλοίωτον* tr. Lat recte ut uid., nisi spurium est 8 *μὲν*] *μὲν μόνον* L 9 *ἐστὶν*] Eus., om. L 10 *παρ᾽*] *παρὰ τοῖσ* L Eus. cod. J *παρ᾽ Ἕλλησιν ὅτι*] *παρὰ τοῖσ ἕλλησι μονάρχην ὡσ ἐν παραδρομῇ ἀφιέντεσ· εἰ γὰρ θεὸσ, οὐ θεοί· εἰ δεῖ λέγειν τῇ ἀνάρχῳ φύσει τὰ καλά τε καὶ ἄτρεπτα καὶ ὡσ ἀληθῶσ πρέποντα τῇ μεγαλειότητι τοῦ θεοῦ· καὶ ὅτι* L 11 *δέ ἐστι* (*δέ* om. cod. B) Eus. 12 *σφόδρα*] *οὐ σφόδρα* Eus. cod. G 13 *γὰρ* spurium uid., nisi infra u. 14 *καὶ* eicere mauis *καὶ* (ante *Ἀναξ.*) om. Eus. cod. G *οἵ τε*] Eus. *καὶ οἱ* L 14 *ἐκεῖνον*] Eus. *ἐκείνουσ* LLat *ἐκείνων* Eus. cod. B *καὶ*] *οἱ καὶ* coni. *οὕτω* Eus. 16 *ὀλίγους*] Eus. *ὀλίγον* LLat *πλήθη*] Eus. *πλῆθοσ* L *προκατειλημμένα*] Hudson *προκατειλημμένοι* L *κατειλημμένα* (*προκατειλημμένα* ut uid. B *κατειλεγμένα* J) Euseb. *conscriptam (ueritatem)* Lat

τὴν ἀλήθειαν τοῦ δόγματος ἐξενεγκεῖν οὐκ ἐτόλμησαν, ὁ δὲ ἡμέτε-
ρος νομοθέτης ἅτε δὴ τὰ ἔργα παρέχων σύμφωνα τοῖς λόγοις οὐ
μόνον τοὺς καθ᾽ αὐτὸν ἔπεισεν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐξ ἐκείνων ἀεὶ γε-
νησομένοις τὴν περὶ θεοῦ πίστιν ἐνέφυσεν ἀμετακίνητον. αἴτιον 170
δ᾽ ὅτι καὶ τῷ τρόπῳ τῆς νομοθεσίας πρὸς τὸ χρήσιμον πάντων
ἀεὶ πολὺ διήνεγκεν· οὐ γὰρ μέρος ἀρετῆς ἐποίησεν τὴν εὐσέβειαν,
ἀλλὰ ταύτης μέρη τἆλλα, λέγω δὲ τὴν δικαιοσύνην τὴν σωφροσύνην
τὴν καρτερίαν τὴν τῶν πολιτῶν πρὸς ἀλλήλους ἐν ἅπασι συμφω-
νίαν· ἅπασαι γὰρ αἱ πράξεις καὶ διατριβαὶ καὶ λόγοι πάντες ἐπὶ 171
τὴν πρὸς θεὸν ἡμῖν εὐσέβειαν ἀναφέρουσιν· οὐδὲν γὰρ τούτων
ἀνεξέταστον οὐδὲ ἀόριστον παρέλιπεν. δύο μὲν γάρ εἰσιν ἁπάσης
παιδείας τρόποι καὶ τῆς περὶ τὰ ἤθη κατασκευῆς, ὧν ὁ μὲν λόγῳ
διδασκαλικός, ὁ δὲ διὰ τῆς ἀσκήσεως τῶν ἠθῶν. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι 172
νομοθέται ταῖς γνώμαις διέστησαν καὶ τὸν ἕτερον αὐτῶν ὃν ἔδοξεν
ἑκάστοις ἑλόμενοι τὸν ἕτερον παρέλιπον, οἷον Λακεδαιμόνιοι μὲν
καὶ Κρῆτες ἔθεσιν ἐπαίδευον, οὐ λόγοις, Ἀθηναῖοι δὲ καὶ σχεδὸν
οἱ ἄλλοι πάντες Ἕλληνες ἃ μὲν χρὴ πράττειν ἢ μὴ προσέτασσον
διὰ τῶν νόμων, τοῦ δὲ πρὸς αὐτὰ διὰ τῶν ἔργων ἐθίζειν ὠλι-
γώρουν.

17. Ὁ δ᾽ ἡμέτερος νομοθέτης ἄμφω ταῦτα συνήρμοσεν κατὰ 173
πολλὴν ἐπιμέλειαν· οὔτε γὰρ κωφὴν ἀπέλιπε τὴν τῶν ἠθῶν ἄσκη-

LLat Eusebius praep. euang. VIII 8, 6; Cosmas Indicopl. XII p. 343 A.

1 δ᾽ Eus 2 σύμφωνα τοῖς λόγοις] LLat τοῖς νόμοις σύμφωνα Eus 3 καθ᾽ ἑαυτὸν Eus 4 τὴν περὶ θεοῦ πίστιν] *hoc* Lat θεοῦ] τοῦ θεοῦ Eus. codd. GJ ἐνέφυσεν] ἐνέφυεν L *inspirauit* Lat 6 ἀεὶ] om. Eus., fort. ante uel post χρήσιμον collocandum ἀρετῆς] τῆσ ἀρετῆσ L 7 μέρη] τὰ μέρη L et ut uid. Eus. cod. B τἆλλα] τἆλλα συνεῖδε καὶ κατέστησε L *alias esse perspexit atque constituit* Lat τε ἄλλα καὶ συνεῖδεν αὐτὰ καὶ κατέστησε Eus. cod. J τὴν καρτερίαν τὴν σωφροσύνην tr. L τὴν σωφροσύνην om. Lat 8 τὴν καρτερίαν om. Eus. cod. B teste Gaisford ἐν om. Eus. cod. G 10 θεὸν] τὸν θεὸν Eus. ἡμῖν] ἡμῶν Eus. cod. G ἀναφέρουσιν] ἔχουσι τὴν ἀναφορὰν L et Eus. cod. J *referuntur per omnia* Lat οὐδὲν γὰρ τούτων] *non enim hoc* Lat

11 οὐδ᾽ Eus. cod. G 12 ἤθη] ἔθη Hudson Eus. codd. BJ 13 διδασκαλικός] διδάσκαλοσ L *doctor* Lat ὁ δὲ] ἕτεροσ δὲ ὁ L ἕτερος δὲ Eus. cod. J *alter uero* Lat τῆς] πάσησ L ἠθῶν] ἐθῶν Hudson et Eus. cod. J 14 ἔδοξεν ἑκάστοις] ἔδοξαν ἕκαστοι L 15 ἕτερον] ἄλλον L *alterum* Lat παρέλιπον] L Eus. cod. J ἔλιπον Eus. codd. BG Λακεδαιμόνιοι] incip. Cosmas ad § 155 (p. 74, 7) adiungens μὲν] μὲν γὰρ Cosmas 17 οἱ ἄλλοι om. Eus. cod. B ἄλλοι om. Eus. cod. G μὲν] LLat Eus. cod. J Cosmas, om. Eus. codd. BG ἢ μὴ om. Cosmas προσέταττον Cosmas Eus. codd. BG 18 διὰ τὸν νόμον Cosmas νόμων] λόγων coni. ὠλιγώρουν] ὠλιγώρησαν L Eus. cod. J et Cosmas, qui hic fin. 21 ἐθῶν Hudson et Eus. cod. J

σιν οὔτε τὸν ἐκ τοῦ νόμου λόγον ἄπρακτον εἴασεν, ἀλλ᾽ εὐθὺς ἀπὸ
τῆς πρώτης ἀρξάμενος τροφῆς καὶ τῆς κατὰ τὸν οἶκον ἑκάστων
διαίτης οὐδὲν οὐδὲ τῶν βραχυτάτων αὐτεξούσιον ἐπὶ ταῖς βουλήσεσι
174 τῶν χρησομένων κατέλιπεν, ἀλλὰ καὶ περὶ σιτίων, ὅσων ἀπέχεσθαι
χρὴ καὶ τίνα προσφέρεσθαι, καὶ περὶ τῶν κοινωνησόντων τῆς διαί-
της ἔργων τε συντονίας καὶ τοὔμπαλιν ἀναπαύσεως ὅρον ἔθηκεν
αὐτὸς καὶ κανόνα τὸν νόμον, ἵν᾽ ὥσπερ ὑπὸ πατρὶ τούτῳ καὶ δε-
σπότῃ ζῶντες μήτε βουλόμενοι μηθὲν μήθ᾽ ὑπ᾽ ἀγνοίας ἁμαρτάνω-
175 μεν. οὐδὲ γὰρ τὴν ἀπὸ τῆς ἀγνοίας ὑποτίμησιν κατέλιπεν, ἀλλὰ
καὶ κάλλιστον καὶ ἀναγκαιότατον ἀπέδειξε παίδευμα τὸν νόμον,
οὐκ εἰσάπαξ ἀκροασομένοις οὐδὲ δὶς ἢ πολλάκις, ἀλλ᾽ ἑκάστης
ἑβδομάδος τῶν ἄλλων ἔργων ἀφεμένους ἐπὶ τὴν ἀκρόασιν ἐκέλευσε
τοῦ νόμου συλλέγεσθαι καὶ τοῦτον ἀκριβῶς ἐκμανθάνειν· ὃ δὴ
πάντες ἐοίκασιν οἱ νομοθέται παραλιπεῖν.
176 18. **Καὶ τοσοῦτον οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων ἀπέχουσι τοῦ**
κατὰ τοὺς οἰκείους νόμους ζῆν, ὥστε σχεδὸν αὐτοὺς οὐδ᾽ ἴσασιν,
ἀλλ᾽ ὅταν ἐξαμάρτωσιν, τότε παρ᾽ ἄλλων μανθάνουσιν, ὅτι τὸν
177 νόμον παραβεβήκασιν, οἵ τε τὰς μεγίστας καὶ κυριωτάτας παρ᾽
αὐτοῖς ἀρχὰς διοικοῦντες ὁμολογοῦσι τὴν ἄγνοιαν· ἐπιστάτας γὰρ
παρακαθίστανται τῆς τῶν πραγμάτων οἰκονομίας τοὺς ἐμπειρίαν
178 ἔχειν τῶν νόμων ὑπισχνουμένους. ἡμῶν δὲ ὁντινοῦν τις ἔροιτο
τοὺς νόμους ῥᾷον ἂν εἴποι πάντας ἢ τοὔνομα τὸ ἑαυτοῦ. τοιγαρ-
οῦν ἀπὸ τῆς πρώτης εὐθὺς αἰσθήσεως αὐτοὺς ἐκμανθάνοντες ἔχο-

LLat Eusebius praep. euang VIII 8. 10.

1 *τόν, ὃν* in ras. maiore L *νόμου λόγον*] *λόγου νόμον* LLat 2 *τῆς πρώτης*] *πρώτησ* L et Eus. cod. J *τῆς κατὰ τὸν οἶκον*] *conueniente* Lat *τὸν οἶκον*] *τῶν οἴκων* Eus. cod. BG *τὸν οἰκεῖον* L *τὸ οἰκεῖον* ed. pr. *ἑκάστω* LLat *ἑκάστου* coni. 3 *οὐδὲ*] *οὔτε* L *βραχυτάτων*] *minimarum escarum* Lat 4 *χρησαμένων* L *ὅσων*] *quibus* Lat *ὧν* coni. 5 *προφέρεσθαι* L *τῶν*] *τίνων* L *κοινωνησάντων* Eus 6 *συντονίας*] *εὐτόνουσ τέχνασ* et i. marg. *γρ συντονίασ* L *εὐτονίας περὶ τὰς τέχνας* ed. pr. 7 *αὐτὸς*] om. Lat *αὐτοῖς* coni. 9 *οὐδὲ*] *οὐ* Eus. cod. J *ἀπὸ*] *ὑπὸ* Eus *ὑποτίμησιν*] Eus. cod. J *ἐπιτίμησιν* L Eus. cod. BG *poenam* Lat *κατέλιπεν*] *ἠνέσχετο καταλιπεῖν* L *posuit* Lat 10 *παίδευμα*] *παιδευμάτων* L 11 *quapropter* ante *οὐκ* add. Lat *εἰσάπαξ* L *ἀκροασομένοις*] Eus. cod. J *ἀκροασαμένουσ* L *ἀκροασαμένοις* Eus. cod. BG 13 *τοῦ νόμου ἐκέλευσε* tr. L *uniuersos* post *συλλέγεσθαι* add. Lat 14 *οἱ νομοθέται ἐοίκασι* tr. L 16 *ζῆν νόμουσ* tr. L et Eus. cod. J fort. recte 17 *ἐξαμαρτάνωσι* Eus 18 *καὶ κυριωτάτας* om. Eus. codd. BG *παρ᾽ αὐτοῖς* om. LLat 21 *δ᾽* Eus *ὅντιν᾽ οὖν* L *τις*] Eus. et ut uid. Lat *εἴ τισ* L *ἔροιτο*] *ἕλοιτο* Eus 22 *ἂν*] *ἄν τις* Eus 23 *εὐθὺς* post *αὐτοὺς* tr. Eus. cod. G

μεν ἐν ταῖς ψυχαῖς ὥσπερ ἐγκεχαραγμένους, καὶ σπάνιος μὲν ὁ
παραβαίνων, ἀδύνατος δ' ἡ τῆς κολάσεως παραίτησις.
19. Τοῦτο πρῶτον ἁπάντων τὴν θαυμαστὴν ὁμόνοιαν ἡμῖν 179
ἐμπεποίηκεν· τὸ γὰρ μίαν μὲν ἔχειν καὶ τὴν αὐτὴν δόξαν περὶ
θεοῦ, τῷ βίῳ δὲ καὶ τοῖς ἔθεσι μηδὲν ἀλλήλων διαφέρειν, καλλί-
στην ἐν ἤθεσιν ἀνθρώπων συμφωνίαν ἀποτελεῖ. παρ' ἡμῖν γὰρ 180
μόνοις οὔτε περὶ θεοῦ λόγους ἀκούσεταί τις ἀλλήλοις ὑπεναντίους,
ὁποῖα πολλὰ παρ' ἑτέροις οὐχ ὑπὸ τῶν τυχόντων μόνον κατὰ τὸ
προσπεσὸν ἑκάστῳ λέγεται πάθος, ἀλλὰ καὶ παρά τισι τῶν φιλο-
σόφων ἀποτετόλμηται, τῶν μὲν τὴν ὅλην τοῦ θεοῦ φύσιν ἀναιρεῖν
τοῖς λόγοις ἐπικεχειρηκότων, ἄλλων δὲ τὴν ὑπὲρ ἀνθρώπων αὐτὸν
πρόνοιαν ἀφαιρουμένων· οὔτ' ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασι τῶν βίων ὄψε- 181
ται διαφοράν, ἀλλὰ κοινὰ μὲν ἔργα πάντων παρ' ἡμῖν, εἷς δὲ λόγος
ὁ τῷ νόμῳ συμφωνῶν περὶ θεοῦ πάντα λέγων ἐκεῖνον ἐφορᾶν.
καὶ μὴν περὶ τῶν κατὰ τὸν βίον ἐπιτηδευμάτων, ὅτι δεῖ πάντα
τἆλλα τέλος ἔχειν τὴν εὐσέβειαν, καὶ γυναικῶν ἀκούσειεν ἄν τις
καὶ τῶν οἰκετῶν.
20. Ὅθεν δὴ καὶ τὸ προφερόμενον ἡμῖν ὑπό τινων ἔγκλημα, 182
τὸ δὴ μὴ καινῶν εὑρετὰς ἔργων ἢ λόγων ἄνδρας παρασχεῖν, ἐντεῦ-
θεν συμβέβηκεν· οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι τὸ μηδενὶ τῶν πατρίων ἐμμέ-
νειν καλὸν εἶναι νομίζουσι καὶ τοῖς τολμῶσι ταῦτα παραβαίνειν
μάλιστα σοφίας δεινότητα μαρτυροῦσιν, ἡμεῖς δὲ τοὐναντίον μίαν 183
εἶναι καὶ φρόνησιν καὶ ἀρετὴν ὑπειλήφαμεν τὸ μηδὲν ὅλως ὑπε-

LLat Eusebius praep. euang. VIII 8. 13

1 ὥσπερ] Eus. Lat, om. L 2 παραβαίνων] παρ' ἑβραίων Eus. cod. G 5 τοῖσ ἤθεσι L 6 ἐν ἤθεσιν] ἐν ἔθεσιν Eus. cod. J et ex corr. G *moribus* Lat, mihi suspectum ἀποτελεῖ] ἐπιτελεῖ L 7 θεοῦ] τοῦ θεοῦ L τις] τοὺς (τοὺς μὴ cod. G man. 1) Eus 8 οὐχ] οὐδ' L οὐχ — 10 ἀποτετόλμηται] *cum non solum a fortuitis quod uisum fuerit unicuique profertur, sed etiam apud quosdam philosophorum hoc crebro praesumitur* Lat μόνον] μόνων L γὰρ μόνον Vigerus κατὰ] τὸ κατὰ Eus. codd. BG 9 καὶ] κἂν Eus. cod. G 10 ἀποτετόλμηται] αὐτῶν τετόλμηται L 11 αὐτὸν] αὐτοῦ ed. pr. et fort. Lat πρόνοιαν αὐτὸν tr. Eus. cod. J 12 οὔτ'] οὐδ' Eus τῶν] δὲ τῶν Eus. cod. J 13 εἷς — 14 θεοῦ] *unus uero de deo sermo concors est* Lat δὲ] δ' ὁ Eus 14 ὁ τῷ νόμῳ συμφωνῶν] ὁμοῦ σύμφωνοσ L 15 *et* ante ὅτι add. Lat 16 τὰ ἄλλα Eus γυναικῶν] *mulieribus nostris* Lat 18 προσφερόμενον Eus. cod. G *illatas* Lat ἔγκλημα τὸ δὴ] ἐγκλήματοσ ἢ L ἔγκλημα τὸ ἢ ed. pr. 19 τὸ δὴ μὴ — παρασχεῖν] *cur non exhibeamus* Lat καινῶν] κενῶν L ἄνδρας] ἀνδρείασ L 21 καὶ τοῖς — 22 μαρτυροῦσιν] *et praecipue transgressoribus sapientiae robur adsignant* Lat τολμῶσι ταῦτα παραβαίνειν μάλιστα] Eus. cod. G et ut uid. Lat μάλιστα τολμῶσι ταῦτα παραβαίνειν L Eus. cod. J

ναντίον μήτε πρᾶξαι μήτε διανοηθῆναι τοῖς ἐξ ἀρχῆς νομοθετηθεῖσιν. ὅπερ εἰκότως ἂν εἴη τεκμήριον τοῦ κάλλιστα τὸν νόμον τεθῆναι· τὰ γὰρ μὴ τοῦτον ἔχοντα τὸν τρόπον αἱ πεῖραι δεόμενα **διορθώσεως ἐλέγχουσιν.**

184 21. *Ἡμῖν δὲ τοῖς πεισθεῖσιν ἐξ ἀρχῆς τεθῆναι τὸν νόμον
κατὰ θεοῦ βούλησιν οὐδ' εὐσεβὲς ἦν τοῦτον μὴ φυλάττειν· τί γὰρ
αὐτοῦ τις ἂν μετακινήσειεν ἢ τί κάλλιον ἐξεῦρεν ἢ τί παρ' ἑτέρων
ὡς ἄμεινον μετήνεγκεν; ἆρά γε τὴν ὅλην κατάστασιν τοῦ πολιτεύ-*
185 *ματος; καὶ τίς ἂν καλλίων ἢ δικαιοτέρα γένοιτο τῆς θεὸν μὲν ἡγε-
μόνα τῶν ὅλων πεποιημένης, τοῖς ἱερεῦσι δὲ κοινῇ μὲν τὰ μέγιστα
διοικεῖν ἐπιτρεπούσης, τῷ δὲ πάντων ἀρχιερεῖ πάλιν αὖ πεπιστευ-*
186 *κυίας τὴν τῶν ἄλλων ἱερέων ἡγεμονίαν; οὓς οὐ κατὰ πλοῦτον οὐδέ
τισιν ἄλλαις προύχοντας αὐτομάτοις πλεονεξίαις τὸ πρῶτον εὐθὺς
ὁ νομοθέτης ἐπὶ τὴν τιμὴν ἔταξεν, ἀλλ' ὅσοι τῶν μετ' αὐτοῦ πει-
θοῖ τε καὶ σωφροσύνῃ τῶν ἄλλων διέφερον, τούτοις τὴν περὶ τὸν*
187 *θεὸν μάλιστα θεραπείαν ἐνεχείρισεν. τοῦτο δ' ἦν καὶ τοῦ νόμου
καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδευμάτων ἀκριβὴς ἐπιμέλεια· καὶ γὰρ ἐπόπται
πάντων καὶ δικασταὶ τῶν ἀμφισβητουμένων καὶ κολασταὶ τῶν*
κατεγνωσμένων οἱ ἱερεῖς ἐτάχθησαν.

188 22. *Τίς ἂν οὖν ἀρχὴ γένοιτο ταύτης ὁσιωτέρα; τίς δὲ τιμὴ
θεῷ μᾶλλον ἁρμόζουσα, παντὸς μὲν τοῦ πλήθους κατεσκευασμένου
πρὸς τὴν εὐσέβειαν, ἐξαίρετον δὲ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἱερέων πε-
πιστευμένων, ὥσπερ δὲ τελετῆς τινος τῆς ὅλης πολιτείας οἰκονο-*
189 *μουμένης; ἃ γὰρ ὀλίγων ἡμερῶν ἀριθμὸν ἐπιτηδεύοντες ἄλλοι φυ-*

LLat Eusebius praep. euang. VIII 8. 17

1 *νομοτεθήσασιν* L 2 *τεθῆναι τὸν νόμον* tr. L et Eus. cod. J 3 *δεόμενα*] ed. pr. et ut uid. Lat *δεόμεναι* Eus. *δεχόμεναι* L 6 *οὐδ — φυλάττειν*] *nihil aliud pium est quam hanc sub integritate reseruare* Lat *ἦν*] *ἦν ἔτι* L et Eus. cod. J *τοῦτο* L *μὴ* om. L 7 *μετεκίνησεν* Eus. cod. J *ἐξεύροι* ed. pr. 8 *μετήνεγκεν*] *ἐξήνεγκεν* L *migrauit* Lat *ἐξενέγκοι* ed. pr. 9 *ἂν καλλίων*] *ἦν κάλλιον* L *ἢ καλλίων* ed. pr. *ἂν ἢ καλλίων* coni. *γένοιτο*] *γένηται* Eus. codd. BG *τῆς θεὸν*] *τῆς τοῦ θεὸν* Eus. cod. J *τῆς τοῦ θεοῦ* Eus. codd. BG 10 *ἡγεῖσθαι* ante *πεποιημένης* add. Eus 11 *αὖ* om. Eus 12 *οἷς* Eus. cod. G *κατὰ πλοῦτον*] L Eus. cod. J *πλούτῳ* Eus. cod. G 13 *ἄλλαισ, αι* ex *οι* corr. L *αὐτομάτοις* om. Eus. cod. G *πλεονεξιασ | αισ* (*ασ* deletum) L *τὸ* om. L *τὸ πρῶτον εὐθὺς* om. Lat 14 *ὁ νομοθέτης*] *νομοθετῆσαι* Eus *ἐπὶ τῆς τιμῆς* coni. 15 *τῶν ἄλλων* om. Eus. cod. G 16 *μάλιστα* om. Eus. cod. G *ἐνεχείρησεν* L *τοῦτο*] *τούτου* L *apud hos* Lat *τούτοις* ed. pr.

18 *καὶ κολασταὶ* — 19 *κατεγνωσμένων* om. Eus. cod. G 20 *τίς — ἀρχὴ*] *quis ergo principatus quod regnum* Lat *θεῷ τιμὴ* tr. L 21 *ἁρμόσσουσα* L 23 *τελετῆς τινος*] *τελετή ἐστι* Eus 24 *ὀλίγῳ* Eus. cod. J *ἄλλοι*] *ἀλλόφυλοι* L *alienigenae* Lat

λάττειν οὐ δύνανται μυστήρια καὶ τελετὰς ἐπονομάζοντες, ταῦτα
μεθ' ἡδονῆς καὶ γνώμης ἀμεταθέτου φυλάττομεν ἡμεῖς δι' αἰῶνος.
τίνες οὖν εἰσιν αἱ προρρήσεις καὶ ἀπαγορεύσεις; ἁπλαῖ τε καὶ γνώ- 190
ριμοι. πρώτη δ' ἡγεῖται ἡ περὶ θεοῦ λέγουσα, ὁ θεὸς ἔχει τὰ
σύμπαντα παντελὴς καὶ μακάριος, αὐτὸς αὑτῷ καὶ πᾶσιν αὐτάρκης,
ἀρχὴ καὶ μέσα καὶ τέλος οὗτος τῶν πάντων, ἔργοις μὲν καὶ χάρισιν
ἐναργὴς καὶ παντὸς οὑτινος φανερώτερος, μορφὴν δὲ καὶ μέγεθος
ἡμῖν ἄφατος· πᾶσα μὲν ὕλη πρὸς εἰκόνα τὴν τούτου κἂν ᾖ πολυ- 191
τελὴς ἄτιμος, πᾶσα δὲ τέχνη πρὸς μιμήσεως ἐπίνοιαν ἄτεχνος.
οὐδὲν ὅμοιον οὔτ' εἴδομεν οὔτ' ἐπινοοῦμεν οὔτ' εἰκάζειν ἐστὶν ὅσιον.
ἔργα βλέπομεν αὐτοῦ φῶς οὐρανὸν γῆν ἥλιον ὕδατα ζῴων γενέσεις 192
καρπῶν ἀναδόσεις. ταῦτα θεὸς ἐποίησεν οὐ χερσὶν οὐ πόνοις οὔ
τινων συνεργασομένων ἐπιδεηθείς, ἀλλ' αὐτοῦ θελήσαντος καλῶς ἦν
εὐθὺς γεγονότα. τοῦτον θεραπευτέον ἀσκοῦντας ἀρετήν· τρόπος
γὰρ θεοῦ θεραπείας οὗτος ὁσιώτατος.

23. *Εἷς ναὸς ἑνὸς θεοῦ, φίλον γὰρ ἀεὶ παντὶ τὸ ὅμοιον, κοι-* 193
νὸς ἁπάντων κοινοῦ θεοῦ ἁπάντων. τοῦτον θεραπεύσουσιν μὲν
διὰ παντὸς οἱ ἱερεῖς, ἡγήσεται δὲ τούτων ὁ πρῶτος ἀεὶ κατὰ γένος.
οὗτος μετὰ τῶν συνιερέων θύσει τῷ θεῷ, φυλάξει τοὺς νόμους, 194

LLat Eusebius praep. euang. VIII 8, 23.

1 *ταῦτα*] Eus. Lat, om. L 2 *μεθ' ἡδονῆς*] Eus. codd. BG *μετὰ πολλῆσ ἡδονῆσ* LLat Eus. cod. J *ἀμεταθέτου*] *ἀμεταπίστου* L *ἀμεταπείστου* ed. pr. *inconuertibili* Lat *δι' αἰῶνος*] *διὰ τοῦ παντὸσ αἰῶνοσ* L et Eus. cod. J *per omne aeuum* Lat 3 *τίνος* Eus. codd. BG *προσρήσεισ* L *προαγορεύσεις* Eus 4 *δ' ἡγεῖται*] *δὴ γίνεται* L *est* Lat *ἡ* om. L *ὁ*] om. Eus. *ὅτι* coni. 5 *σύμπαντα*] *ξύμπαντα* Eus. cod. G *πάντα* L *omnia* Lat *ἑαυτῷ* Eus 6 *μέση* Eus. cod. G *οὗτος τῶν πάντων*] *οὗτος τῶν ἁπάντων* Eus. cod. J *πάντων οὗτος* Eus. codd. BG 7 *ἐναργὴς*] *ἐνεργῆσαι* L *clarus* Lat *οὑτινοσοῦν* Eus. codd. BG *δὲ*] *τε* L, om. Eus. cod. B 8 *ἄφατος*] *ἀφανέστατοσ* Eus *inenarrabilis* Lat *μὲν*] *μὲν γὰρ* L *namque* Lat *κἂν ᾖ* — 9 *πᾶσα δὲ*] *ἀλλότριοσ κἂν ᾖ πολυτελὴσ ἄτιμόσ ἐστι πρὸσ τὴν ἐκείνου δόξαν καὶ πᾶσα* L

10 *οὐδὲν*] *ᾧ οὐδὲν* uel *οὐδὲν γὰρ* coni. *ἴδομεν* L 11 *ἥλιον ὕδατα*] Eus. codd. BG *ἥλιον καὶ σελήνην ποταμοὺσ καὶ θάλασσαν* (*θάλατταν* cod. J) LLat Eus. cod. J 12 *οὐδὲ πόνοισ οὐδέ τινῶν* LLat et Eus. cod. J 13 *συνεργασομένων*] coni. *συνεργασαμένων* L Eus *θελήσαντος*] *καλὰ θελήσαντοσ* LLat Eus. cod. J *καλῶς* — 14 *γεγονότα*] *καθωσ ἐβουλήθη εὐθὺσ ἐγένοντο* (*ον* i. ras.) L 13 *εὐθὺς ἦν* tr. Eus. cod. J 14 *τοῦτον θεραπευτέον*] *τούτω δεῖ πάντασ ἀκολουθεῖν καὶ θεραπεύειν αὐτὸν* L et Eus. cod. J *hunc homines conuenit uniuersos sequi eumque placare* Lat 17 *ὁ κόσμοσ* post *ἁπάντων* add. L *θεραπεύσουσιν*] coni. *θεραπεύουσιν* LLat Eus 18 *ἡγεῖται* Eus *praecedit* Lat

19 *μετὰ τῶν συνιερέων*] *μὲν πρὸ τῶν ἄλλων ἱερέων* L *ante alios sacerdotes* Lat *μετὰ τῶν ἱερέων* Eus. cod. B *μετὰ τῶν ἄλλων ἱερέων* Eus. cod. J

δικάσει περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων, κολάσει τοὺς ἐλεγχθέντας. ὁ
τούτῳ μὴ πειθόμενος ὑφέξει δίκην ὡς εἰς θεὸν αὐτὸν ἀσεβῶν.
195 *θύομεν τὰς θυσίας οὐκ εἰς μέθην ἑαυτοῖς, ἀβούλητον γὰρ θεῷ*
196 *τόδε, ἀλλ᾽ εἰς σωφροσύνην. καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις χρὴ πρῶτον*
ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὔχεσθαι σωτηρίας, εἶθ᾽ ὑπὲρ ἑαυτῶν· ἐπὶ γὰρ
κοινωνίᾳ γεγόναμεν καὶ ταύτην ὁ προτιμῶν τοῦ καθ᾽ αὑτὸν ἰδίου
197 *μάλιστα θεῷ κεχαρισμένος. δέησις δ᾽ ἔστω πρὸς τὸν θεόν, οὐχ*
ὅπως δῷ τἀγαθά, δέδωκεν γὰρ αὐτὸς ἑκὼν καὶ πᾶσιν εἰς μέσον
κατατέθεικεν, ἀλλ᾽ ὅπως δέχεσθαι δυνώμεθα καὶ λαβόντες φυλάτ-
198 *τωμεν. ἁγνείας ἐπὶ ταῖς θυσίαις διείρηκεν ὁ νόμος ἀπὸ κήδους*
ἀπὸ λέχους ἀπὸ κοινωνίας τῆς πρὸς γυναῖκα καὶ πολλῶν ἄλλων.
[ἃ μακρὸν ἂν εἴη γράφειν. τοιοῦτος μὲν ὁ περὶ θεοῦ καὶ τῆς
ἐκείνου θεραπείας λόγος ἡμῖν ἐστιν, ὁ δ᾽ αὐτὸς ἅμα καὶ νόμος.]
199 24. ***Τίνες δ᾽ οἱ περὶ γάμων νόμοι;*** *μῖξιν μόνην οἶδεν ὁ νόμος*

LLat Eusebius praep. euang. VIII 8, 28.

1 *ἐλεγχθέντας*] *ἐλεγχθέντασ ἐπ᾽ ἀδίκῳ* L *lege conuictos* Lat *ὁ*] *ὁ δέ γε* L 2 *εἰς τὸν θεὸν* Eus 3 *θύομεν*] *θύσομεν* Eus. cod. J *immolauit* Lat *εἰς μέθην ἑαυτοῖς*] Eus. codd. BG *εἰσ πλήρωσιν ἑαυτῶν* (*ἑαυτοῖς* cod. J) *καὶ μέθην* L Eus. cod. J *ad crapulam nostram uel ebrietatem* Lat *ἀβούλητα* L Eus. cod. J et ut uid. Lat *γὰρ τῷ θεῷ* Eus. codd. BG 4 *τάδε* L Eus. cod. J *haec* Lat *ἀλλ᾽ εἰς σωφροσύνην*] Eus. codd. BG *καὶ πρόφασισ ἂν ὕβρεωσ γένοιτο καὶ πολυτελείασ ἀλλὰ σώφρονασ εὐτάκτουσ εὐγενεῖσ* (*εὐσταλεῖς* cod. J *εὐτελεῖς* coni.) *ὅπωσ μάλιστα* (*μάλιστ᾽ ἂν* coni.) *θύοντεσ σωφρονῶμεν* (*σωφρονῶσιν* cod. J *σωφρονοῖμεν* coni.) L Eus. cod. J *quae res occasio potius iniuriarum simul et expensarum est; deus enim temperatos ordinatosque et boni generis diligit et ut praecipue sacrificantes caste uiuamus* Lat; Eusebiana recepi quamuis dubitans; nam quae L tradit genuina non esse apparet. tolerari possunt uerba *καὶ πρόφασις — πολυτελείας* et apud Eus. fort. exciderunt; at reliqua nihili sunt et ab eodem procusa uid. qui totum hunc locum inquinauit *καὶ* om. L Eus. cod. J *καὶ — θυσίαις*] *in sacrificiis uero* Lat *καὶ* om. Eus. cod. J *χρὴ — 5 εὔχεσθαι*] Eus. codd. BG *ὑπὲρ τῆσ κοινῆσ εὔχεσθαι δεῖ* (*χρὴ* cod. J) *πρῶτον* L Eus. cod. J 5 *εἶθ᾽ ὑπὲρ ἑαυτῶν*] *deinde singuli pro semet ipsis* Lat, om. Eus. cod. B 6 *καθ᾽ ἑαυτὸν* Eus *ἰδίου*] *βίον* LLat 7 *μάλιστα*] *μάλιστα εἴη* Eus *μάλιστ᾽ ἂν εἴη* Bekker *τῷ θεῷ* L *δέησις δ᾽ ἔστω πρὸς τὸν θεὸν*] Eus. codd. BG *παράκλησισ δὲ πρὸσ τὸν θεὸν ἔστω διὰ τῆσ εὐχῆσ καὶ δεήσεωσ* (*δέησισ* cod. J) L et Eus. cod. J *supplicatio uero fit ad deum uotis ac praecibus* Lat 8 *δῷ*] *διδῷ* Eus *τὰ ἀγαθὰ* Eus 9 *κατατέθεικεν*] Eus. cod. J *κατέθηκεν* Eus. codd. BG *κατέθεικεν* L 10 *ἀγνοίας* Eus. cod. B *διείρηκεν*] *decreuit* Lat *διώρικεν* coni. *κήδους*] *κοίτησ* L *ἀπὸ κήδους — 11 γυναῖκα*] *ex omni* (*somno* coni.) *ex cubitu ex communione ad mulierem facta* Lat 12 *ἃ μακρὸν — 13 νόμος* om. Eus. codd. BG; nec necessaria sunt et fortasse molesta *εἴη*] *εἴη νῦν* Eus. cod. J 14 *τίνες — νόμος*] *quasdam autem nouit lex permixtionem* Lat *δὲ* Eus. cod. J *νόμοι* om. L Eus. cod. J

τὴν κατὰ φύσιν τὴν πρὸς γυναῖκα καὶ ταύτην, εἰ μέλλοι τέκνων ἕνεκα
γίνεσθαι. τὴν δὲ πρὸς ἄρρενας ἀρρένων ἐστύγηκεν καὶ θάνατος
τοὐπιτίμιον, εἴ τις ἐπιχειρήσειεν. γαμεῖν δὲ κελεύει μὴ προικὶ 200
προσέχοντας μηδὲ βιαίοις ἁρπαγαῖς μηδ᾽ αὖ δόλῳ καὶ ἀπάτῃ πεί-
σαντας, ἀλλὰ μνηστεύειν παρὰ τοῦ δοῦναι κυρίου καὶ κατὰ συγγέ-
νειαν ἐπιτηδείου. γυνὴ χείρων, φησίν, ἀνδρὸς εἰς ἅπαντα. τοι- 201
γαροῦν ὑπακουέτω, μὴ πρὸς ὕβριν, ἀλλ᾽ ἵν᾽ ἄρχηται· θεὸς γὰρ
ἀνδρὶ τὸ κράτος ἔδωκεν. ταύτῃ συνεῖναι δεῖ τὸν γήμαντα μόνῃ,
τὸ δὲ τὴν ἄλλου πειρᾶν ἀνόσιον. εἰ δέ τις τοῦτο πράξειεν, οὐ-
δεμία θανάτου παραίτησις, οὔτ᾽ εἰ βιάσαιτο παρθένον ἑτέρῳ προ-
ωμολογημένην, οὔτ᾽ εἰ πείσειεν γεγαμημένην. τέκνα τρέφειν ἅπαντα 202
προσέταξεν, καὶ γυναιξὶν ἀπεῖπεν μήτ᾽ ἀμβλοῦν τὸ σπαρὲν μήτε
διαφθείρειν ἀλλὰ ἣν φανείη τεκνοκτόνος ἂν εἴη ψυχὴν ἀφανί-
ζουσα καὶ τὸ γένος ἐλαττοῦσα. τοιγαροῦν οὐδ᾽ εἴ τις ἐπὶ λέχους
φθορὰν παρέλθοι, καθαρὸς εἶναι τότε προσήκει. καὶ μετὰ τὴν 203
νόμιμον συνουσίαν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἀπολούσασθαι· ψυχῆς γὰρ
ἔχειν τοῦτο μερισμὸν πρὸς ἄλλην χώραν ὑπέλαβεν· καὶ γὰρ ἐμφυο-

---

LLat Eusebius praep. euang. VIII 8, 32.

1 τὴν ante κατὰ om. L Eus. cod. J γυναῖκα · L μέλλει Eus. cod. G 2 γίνεσθαι] γεγενῆσθαι L γενήσεσθαι Eus. cod. J ἄρρενας] ἄρρενα Eus. codd. BJ ἄρρενα καὶ Eus. cod. G 3 τὸ ἐπιτίμιον Eus ἐγχειρήσειεν L δόλῳ καὶ om. Eus. codd. BG ἀπάτῃ] δι᾽ ἀπάτης Eus. cod. J πείσαντες Eus. cod. G 6 ἐπιτηδείου] τὴν ἐπιτήδειον L ἐπιτήδειον Eusebii codd. BJ *oportunam* Lat γυνὴ — 8 ἔδωκεν] mihi suspecta, similia docentur Ephes. V 22, Coloss. III 18, 1 Petr. III 1 γυνὴ] γυνὴ δὲ LLat χεῖρον L φησίν om. Eus. cod. B ἅπαντα] Eus. cod. J ἀπάτην Eus. codd. BG τὰ πάντα καὶ ἡ πονηρία αὐτοῦ ὑπὲρ ἀγαθοποιοῦ γυναικόσ L, quae sumpta esse ex Sirac. 42. 14 obseruauit Pithoeus 7 ὕβριν] ὕβριν ταῦθ᾽ ἡγουμένη L ἵνα Eus. codd. BJ 8 τὸ om. Eus. codd. BG μόνον L 10 προωμολογημένην] coni. προσωμολογημένην L συνωμολογημένην Eus 11 πεῖσαι Eus τέκνα — 14 ἐλαττοῦσα] ἢ τεκνοτρεφοῦσαν ἅπαντα προσέταξεν ὁ νόμοσ καὶ γυναιξὶν ἀπεῖπεν μήτ᾽ ἀμφιβάλλειν ποτὲ ἔν τινι τῶν αὐτοῦ μήτε διαφθείρειν ἀλλὰ μηχανῇ τινὶ προσέπεσθαι αὐτῷ· τεκνοκτόνοσ γὰρ ἂν εἴη ψυχὴν ἀφανίζουσα καὶ τὸ γένος ἐλαττοῦσα L *filios nutrire praecepit, uniuersis autem mulieribus interdixit uel celare quod satum* (*statum* codd.) *est, uel aliam machinationem corrumpere filii; namque mocchatrix est animam* (*anima* codd.) *demoliens et genus imminuens* Lat 14 τοιγαροῦν — 15 προσήκει] *igitur siquis ad concubitum corruptionemque transierit inmundus. oportet autem* Lat οὐδ᾽ om. L λέχους φθορὰν] λέχοσ ἢ φθορὰν L 15 τότε προσήκει] οὐ δύναται ἢ L 16 ἀπολούεσθαι Eus κελεύει ὁ νόμος post ἀπολούσασθαι add. L ψυχῆς — 17 ὑπέλαβεν] ψυχῆσ τε γὰρ καὶ σώματοσ ἐγγίνεται μολυσμοσ ὡσ πρὸσ ἄλλην χώραν ὑποβαλόντων L *hoc enim partem animae polluere iudicauit* Lat γὰρ] ex Lat, om. Eus. 17 ἐμφυομένη] *inflata* Lat

μένη σώμασιν κακοπαθεῖ καὶ τούτων αὖ θανάτῳ διακριθεῖσα. διόπερ ἁγνείας ἐπὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις ἔταξεν.

204 25. Οὐ μὴν οὐδ' ἐπὶ ταῖς τῶν παίδων γενέσεσιν ἐπέτρεψεν εὐωχίας συντελεῖν καὶ προφάσεις ποιεῖσθαι μέθης, ἀλλὰ σώφρονα τὴν ἀρχὴν εὐθὺς τῆς τροφῆς ἔταξε. καὶ γράμματα παιδεύειν ἐκέλευσεν τὰ περὶ τοὺς νόμους καὶ τῶν προγόνων τὰς πράξεις ἐπίστασθαι, τὰς μὲν ἵνα μιμῶνται, τοῖς δ' ἵνα συντρεφόμενοι μήτε παραβαίνωσι μήτε σκῆψιν ἀγνοίας ἔχωσι.

205 26. Τῆς εἰς τοὺς τετελευτηκότας προυνόησεν ὁσίας οὐ πολυτελείαις ἐνταφίων οὐ κατασκευαῖς μνημείων ἐπιφανῶν, ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τὴν κηδείαν τοῖς οἰκειοτάτοις ἐπιτελεῖν, πᾶσι δὲ τοῖς παριοῦσι καὶ προσελθεῖν καὶ συναποδύρασθαι. καθαίρειν δὲ καὶ τὸν οἶκον καὶ τοὺς ἐνοικοῦντας ἀπὸ κήδους, ἵνα πλεῖστον ἀπέχῃ τοῦ δοκεῖν καθαρὸς εἶναί τις φόνον ἐργασάμενος.

206 27. Γονέων τιμὴν μετὰ τὴν πρὸς θεὸν δευτέραν ἔταξεν καὶ τὸν οὐκ ἀμειβόμενον τὰς παρ' αὐτῶν χάριτας ἀλλ' εἰς ὁτιοῦν ἐλλείποντα λευσθησόμενον παραδίδωσι. καὶ παντὸς τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἔχειν τοὺς νέους φησίν, ἐπεὶ πρεσβύτατον ὁ θεός.

LLat Euseb. praep. euang. VIII 8, 36.

1 κακοπαθεῖ] κακοπαθεῖ ἡ ψυχὴ L et Eus. cod. J   καὶ τούτων — 2 ἔταξεν] *dum ob hoc fit aliqua propter purificationis causam talibus imperauit* Lat   αὖ] Eus. cod. G αὖ πάλιν Eus. cod. J αὖ πάλιν ὡσ L   διακριθεῖσαν L   2 ἐπὶ πᾶσι] ἐπίτασιν L   προσέταξεν L   3 ἐπέτρεπεν L   4 εὐωχίαν Eus.   συντελεῖν] συνάγειν L *aggregari* Lat   5 τῆς τροφῆς ἔταξε om. LLat   6 τὰ περὶ] περί τε L et Eus cod. J *propter* Lat καὶ τὰ περὶ coni.   ἀναστρέφεσθαι post νόμους add. L   9 προυνόησεν] *prospexit autem* Lat προενόησεν Eus. cod. J   οὐ] οὔτε LLat   πολυτελείασ L   10 οὐ] Eus. cod. G οὔτε LLat οὐδὲ Eus. cod. J   κατασκευὰσ L   ἐπιφανῶν corruptum, desidero participium uerbi   11 περὶ τῆς κηδείας Eus. codd. BG   προσέταξεν (ἔταξε cod. J *imperauit* Lat) ante τοῖς add. LLat Eus. cod. J   12 παριοῦσι] περιοῦσι L *uiuentibus* Lat   θαπτομένου τινὸς (*aliquo moriente* Lat) post παριοῦσι add. LLat Eus. cod. J   προσελθεῖν] συνελθεῖν L *concurrant* Lat   συναποδύρασθαι] συναποδύρεσθαι Eus. codd. BG συναποδύρασθαι ἐποίησε νόμιμον (νόμιμον ἐποίησε tr. Eus. cod. J) LLat Eus. cod. J   καθαίρεσθαι L *purificari* Lat   δὲ] δὲ κελεύει LLat Eus. cod. J   καὶ om. Eus. cod. J   καὶ τὸν οἶκον om. LLat   13 διὰ τὸν μετελθόντα τοῦ βίου post κήδους add. L   14 καθαρὸς] αὐτοὺσ καθαροὺσ L   τις φόνον ἐργασάμενος] τίσ δε φόνον ἐργασάμενοσ ἢ ἑκὼν ἢ ἄκων· οὐδὲ τὴν πρὸσ τούτοισ ἀπεσιώπησεν ἂν ἐκδίκησιν L   15 πρὸς τὸν θεὸν Eus. cod. J   17 ἐλλείποντα] ἐκκλίνοντα L *(qui) contristat* Lat   λευσθησόμενον] λιθασθησόμενον L   λευσθησόμενον παραδίδωσι] *praecipit esse lapidandum iubet* Lat   παραδίδωσι] παραδίδοσθαι κελεύει L παραδίδωσι κελεύει Eus. cod. J   πρεσβυτερίου L   18 φησὶν] om. LLat Eus. cod. J φασὶν Eus. cod. B   πρεσβύτατον] *omnium senior* Lat

κρύπτειν οὐδὲν ἐᾷ πρὸς φίλους· οὐ γὰρ εἶναι φιλίαν τὴν μὴ πάντα 207
πιστεύουσαν. κἂν συμβῇ τις ἔχθρα, τἀπόρρητα λέγειν κεκώλυκε.
δικάζων εἰ δῶρα τις λάβοι, θάνατος ἡ ζημία. περιορῶν ἱκέτην
βοηθεῖν ἐνὸν ὑπεύθυνος. ὃ μὴ κατέθηκέν τις οὐκ ἀναιρήσε- 208
ται, τῶν ἀλλοτρίων οὐδενὸς ἅψεται, τόκον οὐ λήψεται. [ταῦτα
καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν συνέχει κοι-
νωνίαν]

28. Πῶς δὲ καὶ τῆς πρὸς ἀλλοφύλους ἐπιεικείας ἐφρόντισεν 209
ὁ νομοθέτης, ἄξιον ἰδεῖν, [φανεῖται γὰρ ἄριστα πάντων προνοη-
σάμενος] ὅπως μήτε τὰ οἰκεῖα διαφθείρωμεν μήτε φθονήσωμεν
τοῖς μετέχειν τῶν ἡμετέρων προαιρουμένοις. ὅσοι μὲν γὰρ θέλου- 210
σιν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ἡμῖν νόμους ζῆν ὑπελθόντες δέχεται φιλο-
φρόνως, οὐ τῷ γένει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ προαιρέσει τοῦ βίου
νομίζων εἶναι τὴν οἰκειότητα. τοὺς δ' ἐκ παρέργου προσιόντας
ἀναμίγνυσθαι τῇ συνηθείᾳ οὐκ ἠθέλησεν.

29. Τἆλλα δὲ προείρηκεν, ὧν ἡ μετάδοσίς ἐστιν ἀναγκαία· 211
πᾶσι παρέχειν τοῖς δεομένοις πῦρ ὕδωρ τροφήν, ὁδοὺς φράζειν,
ἄταφον μὴ περιορᾶν, ἐπιεικεῖς δὲ καὶ τὰ πρὸς τοὺς πολεμίους
κριθέντας εἶναι· οὐ γὰρ ἐᾷ τὴν γῆν αὐτῶν πυρπολεῖν οὐδὲ τέμνειν 212
ἥμερα δένδρα, ἀλλὰ καὶ σκυλεύειν ἀπείρηκεν τοὺς ἐν τῇ μάχῃ πε-
σόντας, καὶ τῶν αἰχμαλώτων προυνόησεν, ὅπως αὐτῶν ὕβρις ἀπῇ,

LLat Eusebius praep. euang. VIII 8, 41.

1 φιλίαν] φιλίαν δεῖ L 2 τις] δέ τισ L τἀπόρρητα λέγειν] coni. τούτων (τούτοις cod. G) ἀπόρρητα λέγειν Eus τὸ ἀπορεῖν παραλέγειν L *prodi tamen arcana* Lat 3 λάβῃ Eus. codd. BG περιορῶν — 4 ὑπεύθυνος] περιορᾶν καὶ τοῦ βοηθεῖν ἐν οἷσ ὑπεύθυνοσ L *despiciens quod iustum est et auxilium reis offerens* Lat ἱκέτην] οἰκέτην Eus. codd. BG 5 οὐδενὸς] οὐχ L *non* Lat τόκον] δανείσασ τόκον LLat Eus. cod. J ταῦτα — 7 κοινωνίαν om. Eus. cod. G 8 τῆς] Eus. cod. G περὶ τῆς L πρὸς τῆς Eus. cod. J πρὸς] εἰσ τοὺσ L περὶ τοὺς Eus cod. J *circa* Lat ἐπιεικείας] *domestica* Lat ἐφρόντισεν] Eus. cod. G ἐφρόνησεν L et Eus. cod. J *habuerit* Lat 9 φανεῖται — 10 προνοησάμενος om. Eus. cod. G 10 ὅπως] *dum eo ita sanciente* Lat διαφθείρωμεν] Eus. cod. J διαφθείροιμεν Eus. cod. G διαφθεροῦμεν L *corrumpimus* Lat φθονήσομεν Eus. cod. G 11 θέλουσιν] ἐθέλουσιν L ἐὰν θέλωσιν Eus. cod. J 12 ὑπελθόντασ LLat φιλοφρόνως] τε φιλανθρώπως Eus. cod. G 15 ταῖσ συνηθείαισ L et Eus. cod. J *sollemnitatibus* Lat 16 τὰ ἄλλα Eus. ἐστὶν ἡ μετάδοσισ tr. L Eus. cod. J ἐστιν om. Eus. cod. B 18 ἐπιεικῆ L Eus. cod. J et ut uid. Lat ἐπιεικεῖς — 20 δένδρα] *mitissime etiam circa hostes quae sunt agenda sanciuit, ut neque terra eorum exuratur neque arbores fertiles incidantur* Lat 19 κριθέντας εἶναι] εἶναι κριθέντα L et ut uid. Lat οὐ] οὐδὲ LLat τέμνειν] κόπτειν L et Eus. cod. J τα · · ειν Eus. cod. B 20 συγκεχώρηκεν post δένδρα add. L Eus. cod. J τῇ om. L 21 προενόησεν Eus. cod. J

213 μάλιστα δὲ γυναικῶν. οὕτως δ' ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπίαν ἡμᾶς ἐξεπαίδευσεν, ὡς μηδὲ τῶν ἀλόγων ζῴων ὀλιγωρεῖν, ἀλλὰ μόνην ἐφῆκε τούτων χρῆσιν τὴν νόμιμον, πᾶσαν δ' ἑτέραν ἐκώλυσεν· ἃ δ' ὥσπερ ἱκετεύοντα προσφεύγει ταῖς οἰκίαις ἀπεῖπεν ἀνελεῖν. οὐδὲ νεοττοῖς τοὺς γονέας αὐτῶν ἐπέτρεψε συνεξαιρεῖν, φείδεσθαι δὲ κἂν τῇ πολεμίᾳ τῶν ἐργαζομένων ζῴων
214 καὶ μὴ φονεύειν. οὕτως πανταχόθεν τὰ πρὸς ἐπιείκειαν περιεσκέψατο, διδασκαλικοῖς μὲν τοῖς προειρημένοις χρησάμενος νόμοις, τοὺς δ' αὖ κατὰ τῶν παραβαινόντων τιμωρητικοὺς τάξας ἄνευ προφάσεως.
215 30. Ζημία γὰρ ἐπὶ τοῖς πλείστοις τῶν παραβαινόντων ὁ θάνατος, ἂν μοιχεύσῃ τις, ἂν βιάσηται κόρην, ἂν ἄρρενι τολμήσῃ πεῖραν προσφέρειν, ἂν ὑπομείνῃ παθεῖν ὁ πειρασθείς. ἔστι δὲ
216 καὶ ἐπὶ δούλοις ὁμοίως ὁ νόμος ἀπαραίτητος. ἀλλὰ καὶ περὶ μέτρων ἤν τις κακουργήσῃ ἢ σταθμῶν ἢ περὶ πράσεως ἀδίκου καὶ δόλῳ γενομένης, κἂν ὑφέληταί τις ἀλλότριον, κἂν ὃ μὴ κατέθηκεν ἀνέληται, πάντων εἰσὶ κολάσεις οὐχ οἷαι παρ' ἑτέροις, ἀλλ' ἐπὶ
217 τὸ μεῖζον. περὶ μὲν γὰρ γονέων ἀδικίας ἢ τῆς εἰς θεὸν ἀσεβείας κἂν μελλήσῃ τις, εὐθὺς ἀπόλλυται. τοῖς μέντοι γε νομίμως βιοῦσι

LLat Porphyrius de abst. IV 14, Eusebius praep. euang. VIII 8, 46.

1 δ'] Eus. cod. G δὲ πόρρωθεν L Eus. cod. J *autem olim* Lat 2 ἡμᾶς ἐξεπαίδευσεν] Eus. cod. B ἡμᾶς ἐπαίδευσεν Eus. cod. G διδάσκειν ἡμᾶσ ἐσπούδασεν L Eus. cod. J *nos — studuit edocere* Lat ὡς μηδὲ] ὡσ ὅτ' οὐδὲ L ὥστε οὐδὲ Eus. cod. J ὀλιγωρεῖν] ὠλιγώρησεν L et Eus. cod. J 3 μόνην] μόνων μὲν L μόνην μὲν Eus. cod. J ἐφῆκε] ἀφῆκε Eus *concedens* Lat νόμιμον] νενομισμένην L et Eus. cod. J πᾶσαν δ'] πᾶσιν τὴν δ' L πᾶσαν — ἐκώλυσεν] *ab omni nos alia causa prohibuit* Lat δὲ Eus. cod. J

4 ἃ — 7 φονεύειν excripsit Porphyrius ἃ] ὅσα L et ut uid. Lat δὲ Eus. cod. J ὥσπερ] ὡσ L προσφεύγει] προσφύει L *oriuntur* Lat 5 νεοττοῖς om. Lat ἐπέτρεψε] ἐπέτρεπε post νεοττοῖς positum L 6 κελεύει ante κἂν add. LLat Porphyr. κἂν τῇ πολεμίᾳ] κἂν ᾖ πολέμια LLat

ἐργαζομένων] συνεξεργαζομένων L συνεργαζομένων Porphyr., om. Lat 7 καὶ μὴ φονεύειν om. Lat οὕτω Eus περιεσκέψατο] *obseruauit* Lat συνεσκέψατο Eus. codd. BG 9 ἄνευ] οὐκ ἄνευ Eus. codd. BG 11 ὁ] ἔστι LLat et Eus cod. J 12 μοιχεύῃ L κόριν L ἄρσενι L 13 πεῖρᾶν προσφέρειν L ὁ om. L Eus. codd. BJ 14 περὶ τῶν μέτρων Eus. cod. B

15 ἤν] Eus. cod. G ἄν Eus. cod. B ἔν Eus. cod. J εἰ L κακουργήσῃ] coni. κακουργήσειεν L Eus ἢ περὶ] καὶ περὶ L ἢ coni. 18 περὶ] ἐπὶ coni. μὲν om. Eus. cod. G μὲν γὰρ om. Eus. cod. B θεὸν] L Eus. cod. B ἐν Eus. cod. G τὸν θεὸν Eus. cod. J 19 μελλήσει L μέλλῃ (μέλῃ codd. BJ) Eus εὐθέωσ L γε om. L νομίμως βιοῦσι] Eus. codd. BG κατὰ τοὺσ νόμουσ πάντα πράττουσι LLat Eus. cod. J fort. rectius

γέρας ἐστὶν οὐκ ἄργυρος οὐδὲ χρυσὸς οὐ κοτίνου στέφανος ἢ σελίνου καὶ τοιαύτη τις ἀνακήρυξις, ἀλλ᾽ αὐτὸς ἕκαστος αὑτῷ τὸ συνει- 218
δὸς ἔχων μαρτυροῦν πεπίστευκεν, τοῦ μὲν νομοθέτου προφητεύσαντος, τοῦ δὲ θεοῦ τὴν πίστιν ἰσχυρὰν παρεσχηκότος, ὅτι τοῖς τοὺς νόμους διαφυλάξασι κἂν εἰ δέοι θνήσκειν ὑπὲρ αὐτῶν προθύμως ἀποθανεῖν ἔδωκεν ὁ θεὸς γενέσθαι τε πάλιν καὶ βίον ἀμείνω λαβεῖν ἐκ περιτροπῆς. ὤκνουν δ᾽ ἂν ἐγὼ ταῦτα γράφειν, εἰ μὴ 219
διὰ τῶν ἔργων ἅπασιν ἦν φανερόν, ὅτι πολλοὶ καὶ πολλάκις ἤδη τῶν ἡμετέρων περὶ τοῦ μηδὲ ῥῆμα φθέγξασθαι παρὰ τὸν νόμον πάντα παθεῖν γενναίως προείλοντο.

31. [Κἂν τε τι μὴ συμβεβήκει γνώριμον ἡμῶν τὸ ἔθνος 220
ἅπασιν ἀνθρώποις ὑπάρχει· κἂν φανερῷ κεῖσθαι τὴν ἐθελούσιον ἡμῶν τοῖς νόμοις ἀκολουθίαν,] ἀλλά τις ἢ συγγράψαι λόγος αὐτοῖς 221
ἀνεγίνωσκε τοῖς Ἕλλησιν ἢ που περιτυχεῖν ἔξω τῆς γινωσκομένης γῆς ἔφασκεν ἀνθρώποις τοιαύτην μὲν ἔχουσι δόξαν οὕτω σεμνὴν περὶ θεοῦ, τοιούτοις δὲ νόμοις πολὺν αἰῶνα βεβαίως ἐμμεμενηκόσι, πάντας ἂν οἶμαι θαυμάσαι διὰ τὰς συνεχεῖς παρ᾽ αὐτοῖς μεταβολάς. ἀμέλει τῶν γράψαι τι παραπλήσιον εἰς πολιτείαν καὶ νό- 222

LLat Eusebius praep. euang. VIII 8, 50

1 *γέρας*] *τὸ γέρασ* L *ἀργύριον* Eus *οὐ*] *οὐ μὴν οὐδὲ* L Eus. cod. J *κοτίνου* — 2 *ἀνακήρυξις*] *ὁ διάλιθοσ στέφανοσ ἀλλὰ τὸ ὑπερβαῖνον ἅπαντα τα γήϊνα· καὶ θεοῦ ἐγγὺσ τὸ φίλον εἶναι καὶ γὰρ τοῦ θεοφιλοῦσ ἀνδρὸσ · τοιαύτη ἡ ἀνακήρυξισ* L *neque coronae capitis aut cuiusdam praedicandae festiuitatis* Lat 2 *ἀλλ᾽*] *ἀλλὰ καὶ* L *ἀλλὰ* Eus. cod. G *αὐτῷ*] *αὐτὸ* Eus. codd. BG 3 *ἔχον* Eus. cod. G *πεπίστευκεν*] *ualde proficit* Lat 4 *ἰσχυρὰν*] *ἐχυρὰν* L *firmissimam* Lat *ὅτι*] *ὅτι δὲ* Eus. cod. B *ὅτι* — 6 *θεὸς*] *his qui seruauerunt leges licet pro eis mori contingat aliquibus concurrunt alacri ad occasum; dedit enim deus* Lat 5 *εἰ* om. Eus. cod. G, fort. recte *προθύμοις* coni. ex Lat *ἀποθανεῖν*] Eus. cod. G *ἀποθανὼν* Eus. cod. B *ἀποθανοῦσιν* L 6 *δέδωκεν* Eus. cod. G fort. recte 7 *ταῦτα*] *νῦν ταῦτα* LLat et Eus. cod. J 8 *ἦν ἅπασι* tr. L Eus. cod. J *ἤδη* om. Eus. cod. G 9 *ῥῆμα*] *ῥῆμα μόνον* LLat Eus. cod. J 10 *προείλοντο*] *ὑπέστησαν* L et Eus. cod. J *passi sunt* Lat 11 *κἂν τε* — 13 *ἀκολουθίαν* om. Eus. cod. G *κἂν τε τι*] *καίτοι γε εἰ* Eus. cod. J *κἂν τε* — 16 *ἐμμεμενηκόσι*] *uel si honorari contigit apud omnes homines nostram gentem et uoluntariam legis consequentiam esse manifestam, imbuebant graecos maiores nostri etiam extra regionem propriam constituti huiusmodi siquidem rectam* (*sententiam* add. ed. Bas.) *habent et tam gloriosam de deo talesque leges multo saeculo sic firmissime custodire* Lat 12 *ὑπάρχειν* Eus. cod. J 13 *ἀλλά τις* om. L *συγγράψαι*] *συγγραφὰσ* L *λόγος αὐτοῖς*] Eus. cod. G *λέγων αὐτὸσ* L Eus. cod. J 14 *ἀνεγίγνωσκε* L *που*] *που γε* L *γινωσκομένης*] *γινομένησ* L 16 *περὶ τοῦ θεοῦ* Eus *ἐμμεμενηκέναι* Eus. 17 *παρ᾽ αὐτοῖσ* L *apud nos* Lat 18 *τι* om. L *παραπλήσιον*] *παραπλεῖον* L *proxime* Lat *πολιτείασ* L

μους ἐπιχειρησάντων ὡς θαυμαστὰ συνθέντων κατηγοροῦσι, φά-
σκοντες αὐτοὺς λαβεῖν ἀδυνάτους ὑποθέσεις. καὶ τοὺς μὲν ἄλλους
παραλείπω φιλοσόφους, ὅσοι τι τοιοῦτον ἐν τοῖς γράμμασιν ἐπραγ-
223 ματεύσαντο, Πλάτων δὲ θαυμαζόμενος παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὡς καὶ
σεμνότητι βίου διενεγκὼν καὶ δυνάμει λόγων καὶ πειθοῖ πάντας
ὑπεράρας τοὺς ἐν φιλοσοφίᾳ γεγονότας, ὑπὸ τῶν φασκόντων δεινῶν
εἶναι τὰ πολιτικὰ μικροῦ δεῖν χλευαζόμενος καὶ κωμῳδούμενος
224 διατελεῖ. καίτοι τἀκείνου σκοπῶν συχνῶς τις ἂν εὕροι ῥᾷον καὶ
ταῖς τῶν πολλῶν ἔγγιον συνηθείαις, αὐτὸς δὲ Πλάτων ὡμολόγηκεν,
ὅτι τὴν ἀληθῆ περὶ θεοῦ δόξαν εἰς τὴν τῶν ὄχλων ἄνοιαν οὐκ ἦν
225 ἀσφαλὲς ἐξενεγκεῖν. ἀλλὰ τὰ μὲν Πλάτωνος λόγους τινὲς εἶναι
κενοὺς νομίζουσι κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν κεκαλλιγραφημένους, μά-
λιστα δὲ τῶν νομοθετῶν Λυκοῦργον τεθαυμάκασι καὶ τὴν Σπάρτην
ἅπαντες ὑμνοῦσιν, ὅτι τοῖς ἐκείνου νόμοις ἐπὶ πλεῖστον ἐνεκαρτέ-
226 ρησαν. οὐκοῦν τοῦτο μὲν ὡμολογήσθω τεκμήριον ἀρετῆς εἶναι τὸ
πείθεσθαι τοῖς νόμοις· οἱ δὲ Λακεδαιμονίους θαυμάζοντες τὸν
ἐκείνων χρόνον ἀντιπαραβαλλέτωσαν τοῖς πλείοσιν ἢ δισχιλίοις
227 ἔτεσι τῆς ἡμετέρας πολιτείας, καὶ προσέτι λογιζέσθωσαν, ὅτι Λακε-
δαιμόνιοι ὅσον ἐφ᾽ ἑαυτῶν χρόνον εἶχον τὴν ἐλευθερίαν ἀκριβῶς
ἔδοξαν τοὺς νόμους διαφυλάττειν, ἐπεὶ μέντοι περὶ αὐτοὺς ἐγέ-
νοντο μεταβολαὶ τῆς τύχης, μικροῦ δεῖν ἁπάντων ἐπελάθοντο τῶν
228 νόμων. ἡμεῖς δ᾽ ἐν τύχαις γεγονότες μυρίαις διὰ τὰς τῶν βασι-

---

LLat Eusebius praep. euang. VIII 8, 51.

1 θαυμαστὰ συνθέντων] Eus. cod. G θαυμαστὰ συντεθέντος Eus. cod. J θαυμαστῶν συνθετῶν L *de incredibilibus compositionibus* Lat 2 αὐτοῖσ L ἀδυνάτους] ἀθανάτους Eus. cod. J 3 γράμμασιν] Eus. codd. BG συγγράμμασιν L Eus. cod. J *conscriptionibus* Lat 6 ὑπεράρας post γεγονότας tr. Eus. cod. B ὑπὸ τῶν — 7 πολιτικὰ] *ab his qui dicebant pessimum esse de re publica conscribere* Lat δεινοὺσ L 8 τὰ ἐκείνου L Eus. cod. B σκοπῶν] σκώπτων (σκώπτειν cod. G) Eus συχνῶς — 9 συνηθείαις] *frequenter et facile reperiet quae etiam consuetudini plurimorum proxima esse noscuntur* Lat ῥᾷον] ῥᾷον ὄντα L ῥᾴονα ὄντα ed. pr. 9 τὰς Eus ἔγγιον] αἴτιον L, om. Eus. cod. B συνηθείας Eus ὡμολόγησεν L *confessus est* Lat 10 περὶ τοῦ θεοῦ Eus. codd. GJ περὶ θεοῦ δόξαν] πίστιν τοῦ θεοῦ Eus. cod. B εἰς] *propter* Lat ἄγνοιαν LLat 11 λόγους τινὲς] νόμουσ τινὰσ L 12 κεκαλλιγραφομένους Eus. cod. B 13 τεθαυμάκασι] τε θαυμάζουσι LLat 14 τοὺσ ἐκείνου νόμουσ L ἐκείνου] *illorum* Lat ἐνεκαρτέρησαν] *perdurarunt* Lat ἤνεγκεν L ἐκαρτέρησαν Eus. cod. J ἐνεκαρτέρησεν Hudson 15 μὲν] τε L ὡμολογήσθω] Eus. cod. J ὁμολογείσθω L Eus. cod. G ὡμολογείσθω Eus. cod. B 17 ἀντιπαραλαμβανέτωσαν L *assumant* Lat 19 ὅσον] Eus. cod. G μὲν ὅσον LLat Eus. cod. J ἐφ᾽ αὐτῶν L 20 φυλάττειν Eus. cod. J 21 ἐξελάθοντο L et Eus. cod. J 22 δὲ Eus μυρίαισ γεγονότεσ tr. L et Eus. cod. J

λευσάντων τῆς Ἀσίας μεταβολὰς οὐδ᾽ ἐν τοῖς ἐσχάτοις τῶν δεινῶν
τοὺς νόμους προύδομεν οὐκ ἀργίας οὐδὲ τρυφῆς αὐτοὺς χάριν περι-
έποντες, ἀλλ᾽ εἴ τις ἐθέλοι σκοπεῖν, πολλῷ τινι τῆς δοκούσης
ἐπιτετάχθαι Λακεδαιμονίοις καρτερίας μείζονας ἄθλους καὶ πόνους
ἡμῖν ἐπιτεθέντας * οἱ μέν γε μήτε γῆν ἐργαζόμενοι μήτε περὶ 229
τέχνας πονοῦντες ἀλλὰ πάσης ἐργασίας ἄφετοι λιπαροὶ καὶ τὰ σώ-
ματα πρὸς κάλλος ἀσκοῦντες ἐπὶ τῆς πόλεως διῆγον, ἄλλοις ὑπη- 230
ρέταις πρὸς ἅπαντα τὰ τοῦ βίου χρώμενοι καὶ τὴν τροφὴν ἑτοίμην
παρ᾽ ἐκείνων λαμβάνοντες, ἐφ᾽ ἣν δὴ τοῦτο μόνον τὸ καλὸν ἔργον
καὶ φιλάνθρωπον ἅπαντα καὶ πράττειν καὶ πάσχειν ὑπομένοντες
τὸ κρατεῖν πάντων, ἐφ᾽ οὓς ἂν στρατεύωσιν. ὅτι δὲ μηδὲ τοῦτο 231
κατώρθωσαν, ἐῶ λέγειν· οὐ γὰρ καθ᾽ ἕνα μόνον, ἀλλὰ πολλοὶ
πολλάκις ἀθρόως τῶν τοῦ νόμου προσταγμάτων ἀμελήσαντες αὐ-
τοὺς μετὰ τῶν ὅπλων παρέδοσαν τοῖς πολεμίοις.
32. Ἆρ᾽ οὖν καὶ παρ᾽ ἡμῖν, οὐ λέγω τοσούτους, ἀλλὰ δύο ἢ 232
τρεῖς ἔγνω τις προδότας γενομένους τῶν νόμων ἢ θάνατον φοβη-
θέντας, οὐχὶ τὸν ῥᾷστον ἐκεῖνον λέγω τὸν συμβαίνοντα τοῖς μαχο-
μένοις, ἀλλὰ τὸν μετὰ λύμης τῶν σωμάτων, ὁποῖος εἶναι δοκεῖ
πάντων χαλεπώτατος; ὅν ἔγωγε νομίζω τινὰς κρατήσαντας ἡμῶν 233
οὐχ ὑπὸ μίσους προσφέρειν τοῖς ὑποχειρίοις, ἀλλὰ [ὡς] θαυμαστόν
τι θέαμα βουλομένους ἰδεῖν, εἴ τινές εἰσιν ἄνθρωποι μόνον εἶναι
κακὸν αὐτοῖς πεπιστευκότες, εἰ πρᾶξαί τι παρὰ τοὺς ἑαυτῶν νό-

LLat Eusebius praep. euang. VIII 8. 55.

2 προύδομεν] προάγομεν L *(a legibus) sumus alienati* Lat; fin. Euseb τρυφῆς] Dindorf τροφῆς L *epulationis* Lat 3 πολλῷ — 5 ἐπιτεθέντας] *multo ampliori testimonio maiores excubias et labores nobis quam lacedaemoniis uidebit impositos* Lat 4 καρτερίας] Cotelerius μαρτυρίας L; tum ἂν εὕροι uel simile addendum 5 ἐπιτεθέντας] ex Lat ἐπιτιθέντας L ἐπιτιθέντες Lowthius οἱ μέν γε] *illi siquidem* Lat; οἵ γε conicerem si ad Λακεδαιμονίοις referri posset μήτε (ante γῆν) om. Lat 6 πονοῦντες ex ποιοῦντες corr. L 9 ἐφ ἣν — 11 κρατεῖν] *solum opus bonum atque clemens iudicantes ad faciendum et patiendum quatenus praeualerent* Lat ἐφ ἣν δὴ τοῦτο μόνον] ἐφ᾽ ἓν δὴ τοῦτο μόνον Bekker διὰ τοῦτο μόνον uel ἐφ᾽ ἑνὶ δὴ τούτῳ (et u. 11 τῷ κρατεῖν) coni. τὸ καλὸν — φιλάνθρωπον spuria uid. 16 ἔγνω τις] ed. pr. ἔγνων L *agniti sunt* Lat φοβηθέντας om. Lat 19 ὃν — 20 ὑποχειρίοις] *quam ut ego puto quidam praeualentes nobis non per odium subiectis imposuerunt* Lat ὃν] ex Lat ὅσον L ὥστ᾽ ed. pr. 20 προσφέρειν τοῖς] προσφέρεσθαι ὡς ed. pr. ὡς spurium uid. 21 βουλομένους] ed. pr. βουλόμενος L ἄνθρωποι] coni. οἱ ἄνθρωποι L ἄνθρωποι οἱ ed. pr. μόνον — 22 πεπιστευκότες] *qui hoc tantummodo esse credant pessimum* Lat 22 αὐτοῖς] ed. pr. αὐτους L εἰ — 90, 1 παραβιασθεῖεν] εἰ ἢ πρᾶξαί τι παρὰ τοὺς ἑαυτῶν νόμους ἢ μόνον εἰπεῖν βιασθεῖεν coni.

234 μους εἰ λόγον εἰπεῖν παρ᾽ ἐκείνοις παραβιασθεῖεν. οὐ χρὴ δὲ
θαυμάζειν, εἰ πρὸς θάνατον ἀνδρείως ἔχομεν ὑπὲρ τῶν νόμων
παρὰ τοὺς ἄλλους ἅπαντας· οὐδὲ γὰρ τὰ ῥᾷστα δοκοῦντα τῶν
ἡμετέρων ἐπιτηδευμάτων ἄλλοι ῥᾳδίως ὑπομένουσιν, αὐτουργίαν
λέγω καὶ τροφῆς λιτότητα καὶ τὸ μηδὲν εἰκῇ μηδ᾽ ὡς ἔτυχεν ἕκα-
στος ἐπιτεθυμηκὼς φαγεῖν ἢ πιεῖν ἢ συνουσίᾳ προσελθεῖν ἢ πολυ-
235 τελείᾳ καὶ πάλιν ἀργίας ὑπομεῖναι τάξιν ἀμετακίνητον. ἀλλ᾽ οἱ
τοῖς ξίφεσιν ὁμόσε χωροῦντες καὶ τοὺς πολεμίους ἐξ ἐφόδου τρε-
πόμενοι τοῖς προστάγμασιν τοῖς περὶ διαίτης οὐκ ἀντέβλεψαν.
ἡμῖν δὲ πάλιν ἐκ τοῦ περὶ ταῦτα τῷ νόμῳ πειθαρχεῖν ἡδέως κἀκεῖ
περίεστιν ἐπιδείκνυσθαι τὸ γενναῖον.
236 33. Εἶτα Λυσίμαχοι καὶ Μόλωνες καὶ τοιοῦτοί τινες ἄλλοι
συγγραφεῖς, ἀδόκιμοι σοφισταί, μειρακίων ἀπατεῶνες, ὡς πάνυ
237 ἡμᾶς φαυλοτάτους ἀνθρώπων λοιδοροῦσιν. ἐγὼ δ᾽ οὐκ ἂν ἐβου-
λόμην περὶ τῶν παρ᾽ ἑτέροις νομίμων ἐξετάζειν· τὰ γὰρ αὑτῶν
ἡμῖν φυλάττειν πάτριόν ἐστιν, οὐ τῶν ἀλλοτρίων κατηγορεῖν. καὶ
περί γε τοῦ μήτε χλευάζειν μήτε βλασφημεῖν τοὺς νομιζομένους
θεοὺς παρ᾽ ἑτέροις ἄντικρυς ἡμῖν ὁ νομοθέτης ἀπείρηκεν αὐτῆς
238 ἕνεκα προσηγορίας τοῦ θεοῦ. τῶν δὲ κατηγόρων διὰ τῆς ἀντι-
παραθέσεως ἡμᾶς ἐλέγχειν οἰομένων οὐχ οἷόν τε κατασιωπᾶν, ἄλ-
λως τε καὶ τοῦ λόγου μέλλοντος οὐχ ὑφ᾽ ἡμῶν ἐλεγχθήσεσθαι νῦν
αὐτῶν συντιθέντων, ἀλλὰ ὑπὸ πολλῶν εἰρημένου καὶ λίαν εὐδο-
239 κιμούντων. τίς γὰρ τῶν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐπὶ σοφίᾳ τεθαυμασ-
μένων οὐκ ἐπιτετίμηκεν καὶ ποιητῶν τοῖς ἐπιφανεστάτοις καὶ νομο-
θετῶν τοῖς μάλιστα πεπιστευμένοις, ὅτι τοιαύτας δόξας περὶ θεῶν
240 ἐξ ἀρχῆς τοῖς πλήθεσιν ἐγκατέσπειραν, ἀριθμῷ μὲν ὁπόσους ἂν
αὐτοὶ θελήσωσιν ἀποφαινόμενοι ἐξ ἀλλήλων δὲ γινομένους καὶ
κατὰ παντοίους τρόπους γενέσεων, τούτους δὲ καὶ διαιροῦντες τό-

1 εἰ] *uel* Lat ἢ ed. pr. ἐκείνους ed. pr. 5 μηδ᾽ ὡς — 6 φαγεῖν] *neque fortuito quod quisque desiderat uescatur* Lat 6 ἐπιτεθυμηκὼς] Hudson ὑποτεθύμηκεν L ὑποτεθυμηκὼς ed. pr. πολυτελείᾳ] LLat, desideratur genetiuus uelut ἐργασίας 7 ἀλλ᾽ εἰ] *sed illud adtendendum est si* Lat οἱ] ed. pr. εἰ L 9 ἀντέβλεψαν] Grotius ἂν τισ βλέψειεν L *infringimus* Lat ἀντιβλέψειαν ed. pr. 12 Μόλωνες] ed. pr. ex Lat σόλωνεσ L 20 οὐχ] ed. pr. οὐκ L οἷόν τε L[1] ἄλλως τε — 23 εὐδοκιμούντων] *cum utique non a nobis nunc sermo compositus eos arguere uideatur, sed a multis probabiliter iam praemissus* Lat ἄλλως τε καὶ τοῦ μέλλοντος λεχθήσεσθαι νῦν οὐχ ὑφ᾽ ἡμῶν αὐτῶν συντεθέντος ἀλλὰ — εὐδοκιμούντων coni. 21 νῦν αὐτῶν] νῦν αὐτὸν ed. pr. τῶν νῦν αὐτὸν Hudson 22 εὐδοκιμούντων] Lowthius εὐδοκιμοῦντοσ L 27 ἀποφαινόμενοι] coni. *dicentes* Lat ἀποφήνασθαι L, cui propius est ἀποφηνάμενοι 28 τούτους δὲ spurium uid. καὶ post δὲ om. Lat

ποις καὶ διαίταις, ὥσπερ τῶν ζῴων τὰ γένη, τοὺς μὲν ὑπὸ γῆν,
τοὺς δὲ ἐν θαλάττῃ, τοὺς μέντοι πρεσβυτάτους αὐτῶν ἐν τῷ ταρ-
τάρῳ δεδεμένους * ὅσοις δὲ τὸν οὐρανὸν ἀπένειμαν τούτοις πατέρα 241
μὲν τῷ λόγῳ, τύραννον δὲ τοῖς ἔργοις καὶ δεσπότην ἐφιστάντες,
καὶ διὰ τοῦτο συνισταμένην ἐπιβουλὴν ἐπ' αὐτὸν ὑπὸ γυναικὸς
καὶ ἀδελφοῦ καὶ θυγατρός, ἣν ἐκ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς ἐγέννησεν,
ἵνα δὴ συλλαβόντες αὐτὸν καθείρξωσιν, ὥσπερ αὐτὸς ἐκεῖνος τὸν
πατέρα τὸν ἑαυτοῦ.

34. Ταῦτα δικαίως μέμψεως πολλῆς ἀξιοῦσιν οἱ φρονήσει 242
διαφέροντες καὶ πρὸς τούτοις καταγελῶσιν, εἰ τῶν θεῶν τοὺς μὲν
ἀγενείους καὶ μειράκια, τοὺς δὲ πρεσβυτέρους καὶ γενειῶντας εἶναι
χρὴ δοκεῖν, ἄλλους δὲ τετάχθαι πρὸς ταῖς τέχναις, χαλκεύοντά τινα,
τὴν δὲ ὑφαίνουσαν, τὸν δὲ πολεμοῦντα καὶ μετὰ ἀνθρώπων μαχό-
μενον, τοὺς δὲ κιθαρίζοντας ἢ τοξικῇ χαίροντας, εἶτ' αὐτοῖς ἐγγιγνο- 243
μένας πρὸς ἀλλήλους στάσεις καὶ περὶ ἀνθρώπων φιλονεικίας μέχρι
τοῦ μὴ μόνον ἀλλήλοις τὰς χεῖρας προσφέρειν, ἀλλὰ καὶ ὑπ' ἀν-
θρώπων τραυματιζομένους ὀδύρεσθαι καὶ κακοπαθεῖν. τὸ δὲ δὴ 244
πάντων ἀσελγέστερον, τὴν περὶ τὰς μίξεις ἀκρασίαν καὶ τοὺς ἔρω-
τας πῶς οὐκ ἄτοπον μικροῦ δεῖν ἅπασι προσάψαι καὶ τοῖς ἄρρεσι
τῶν θεῶν καὶ ταῖς θηλείαις; εἶθ' οἱ γενναιότατοι καὶ πρῶτος αὐ- 245
τὸς ὁ πατὴρ τὰς ἀπατηθείσας ὑπ' αὐτοῦ καὶ γενομένας ἐγκύους
καθειργνυμένας ἢ καταποντιζομένας περιορᾷ καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ
γεγονότας οὔτε σῴζειν δύναται κρατούμενος ὑπὸ τῆς εἱμαρμένης
οὔτ' ἀδακρυτὶ τοὺς θανάτους αὐτῶν ὑπομένειν. καλά γε ταῦτα 246
καὶ τοῖς ἄλλοις ἑπόμενα, μοιχείας μὲν ἐν οὐρανῷ βλεπομένης οὕτως
ἀναισχύντως ὑπὸ τῶν θεῶν, ὥστε τινὰς καὶ ζηλοῦν ὁμολογεῖν τοὺς
ἐπ' αὐτῇ δεδεμένους· τί γὰρ οὐκ ἔμελλον, ὁπότε μηδ' ὁ πρεσβύ-
τατος καὶ βασιλεὺς ἠδυνήθη τῆς πρὸς τὴν γυναῖκα μίξεως ἐπισχεῖν

3 δεδεμένους] *uinctos esse dixerunt* Lat δεδεμένους διάγειν λέγοντες coni. 5 ἐπ' αὐτὸν] ed. pr. ὑπ' αὐτῶν L *aduersus eum* Lat 6 θυγατρός] θυγατρὸς πλάττοντες ex Lat coni. ἣν — ἐγέννησεν] *quam ex eius fingunt capite generatam* Lat 7 καθείρξωσιν] *appenderent* Lat 9 φρονήσει] *sapientiae uirtute* Lat 10 εἰ] ed. pr. *si* Lat ἢ L 11 ἀγενείους] ed. pr. ἀγενίουσ L *ephebos* Lat fort. rectius 12 τινὰ L 13 πολεμοῦντα] *peregrinantem* Lat (h. e. ἐκδημοῦντα) 14 ἐγγινομένας ed. pr. 15 περὶ ἀνθρώπων s. m. 1 L 20 τῶν θεῶν om. Lat οἱ γενναιότατοι] *fortissimus* Lat ὁ γενναιότατος ed. pr. αὐτὸς] *eorum* Lat. καθειργνυμένας] *disruptas* Lat 23 σώζειν L κρατούμενος — εἱμαρμένης] *fato constrictos* Lat 25 τοῖς ἄλλοις] *his alia* Lat, unde τούτοις ἄλλα Hudson οὐρανῷ] ὀνῷ L (ουνῳ erat scribendum) 27 ἔμελλον] ed. pr. ex Lat ἔμελλεν L recte si u. 26 τινὰ repositum erit. cf. Hom. Od. VIII. 334 28 ἐδυνήθη ed. pr.

247 τὴν ὁρμὴν ὅσον γοῦν εἰς τὸ δωμάτιον ἀπελθεῖν; οἱ δὲ δὴ δουλεύ-
οντες τοῖς ἀνθρώποις θεοὶ καὶ νῦν μὲν οἰκοδομοῦντες ἐπὶ μισθῷ
νῦν δὲ ποιμαίνοντες, ἄλλοι δὲ τρόπον κακούργων ἐν χαλκῷ δεσμω-
τηρίῳ δεδεμένοι, τίνα τῶν εὖ φρονούντων οὐκ ἂν παροξύνειαν, ὡς
τοῖς ταῦτα συνθεῖσιν ἐπιπλῆξαι καὶ πολλὴν εὐήθειαν καταγνῶναι
248 τῶν προσεμένων; οἱ δὲ καὶ δεῖμόν τινα καὶ φόβον ἤδη δὲ καὶ λύσ-
σαν καὶ ἀπάτην καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν κακίστων παθῶν εἰς θεοῦ
φύσιν καὶ μορφὴν ἀνέπλασαν· τοῖς δὲ εὐφημοτέροις τούτων καὶ
249 θύειν τὰς πόλεις ἔπεισαν. τοιγαροῦν εἰς πολλὴν ἀνάγκην καθί-
στανται τοὺς μέν τινας τῶν θεῶν νομίζειν δοτῆρας ἀγαθῶν, τοὺς
δὲ καλεῖν ἀποτροπαίους, εἶτα δὲ τούτους ὥσπερ τοὺς πονηροτάτους
τῶν ἀνθρώπων χάρισι καὶ δώροις ἀποσείονται, μέγα τι λήψεσθαι
κακὸν ὑπ᾽ αὐτῶν προσδοκῶντες, εἰ μὴ μισθὸν αὐτοῖς παράσχοιεν.
250 35. *Τί* τοίνυν τὸ αἴτιον τῆς τοσαύτης ἀνωμαλίας καὶ περὶ
τὸ θεῖον πλημμελείας; ἐγὼ μὲν ὑπολαμβάνω τὸ μήτε τὴν ἀληθῆ
τοῦ θεοῦ φύσιν ἐξ ἀρχῆς συνιδεῖν αὐτῶν τοὺς νομοθέτας μήθ᾽
ὅσον καὶ λαβεῖν ἠδυνήθησαν ἀκριβῆ γνῶσιν διορίσαντας πρὸς τοῦτο
251 ποιήσασθαι τὴν ἄλλην τάξιν τοῦ πολιτεύματος, ἀλλ᾽ ὥσπερ ἄλλο
τι τῶν φαυλοτάτων ἐφῆκαν τοῖς μὲν ποιηταῖς οὕστινας ἂν βού-
λωνται θεοὺς εἰσάγειν πάντα πάσχοντας, τοῖς δὲ ῥήτορσι πολιτο-
252 γραφεῖν κατὰ ψήφισμα τῶν ξένων θεῶν τὸν ἐπιτήδειον· πολλῆς
δὲ καὶ ζωγράφοι καὶ πλάσται τῆς εἰς τοῦτο παρὰ τῶν Ἑλλήνων
ἀπέλαυσαν ἐξουσίας, αὐτὸς ἕκαστός τινα μορφὴν ἐπινοῶν, ὁ μὲν
ἐκ πηλοῦ πλάττων, ὁ δὲ γράφων, οἱ δὲ μάλιστα δὴ θαυμαζόμενοι
τῶν δημιουργῶν τὸν ἐλέφαντα καὶ τὸν χρυσὸν ἔχουσι τῆς ἀεὶ και-
253 νουργίας τὴν ὑπόθεσιν. [καὶ τὰ μὲν τῶν ἱερῶν ἐν ἐρημίᾳ παντε-
λῶς εἰσιν, τὰ δὲ ἐμπερισπούδαστα καθάρσεσι παντοδαπαῖς περι-
κοσμούμενα.] εἶθ᾽ οἱ μὲν πρότερον ἐν ταῖς τιμαῖς ἀκμάσαντες
θεοὶ γεγηράκασιν· [οἱ δὲ ὑπακμάζοντες τούτων ἐν δευτέρᾳ τάξει
254 ὑποβέβληνται] οὕτω γὰρ εὐφημότερον λέγειν· ἄλλοι δὲ καινοί τινες
εἰσαγόμενοι θρησκείας τυγχάνουσιν, [ὡς ἐν παρεκβάσει ὧν προει-

1 *ὅσον — ἀπελθεῖν* om. Lat 3 *δεσμωτηρίῳ* fort. spurium; post *δεδεμένοι* tr. Hudson 4 *ὡς*] coni. *ut* Lat *καὶ* L 6 *προσεμένων*] coni. *credentium* Lat *προεμένων* L *προσιεμένων* Hudson 10 *δωτῆρασ* L[1] 11 *τοῖσ πονηροτάτοισ* L[1] 20 *εἰσάγειν*] ed. pr. *εἰσάγει* L *τοῖς δὲ — 21 ἐπιτήδειον*] *rhetoribus autem ut de re publica scriberent et de peregrinis diis decreta proferrent* Lat 21 *κατὰ ψήφισμα τῶν*] coni. *καταψηφισμάτων* L *διὰ ψηφισμάτων* Lowthius 23 *ἀπήλαυσαν* L, corr. Dindorf 26 *καὶ τὰ μὲν — 28 περικοσμούμενα* om. Lat 29 *οἱ δὲ — 30 ὑποβέβληνται* om. Lat *ἐπακμάζοντες* Hudson 31 *εἰσαγόμενοι*] *clam introducti* Lat *ὡς — 93, 1 καταλιπεῖν* om. Lat

πομεν τοὺς τόπους ἐρημωθέντας καταλιπεῖν] καὶ τῶν ἱερῶν τὰ
μὲν ἐρημοῦται, τὰ δὲ νεωστὶ κατὰ τὴν αὐτῶν βούλησιν ἕκαστος
ἱδρύεται, δέον [τοίνυν] τοὐναντίον τὴν περὶ τοῦ θεοῦ δόξαν αὐτοὺς
καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν τιμὴν ἀμετακίνητον διαφυλάττειν.

36. Ἀπολλώνιος μὲν οὖν ὁ Μόλων τῶν ἀνοήτων εἷς ἦν καὶ 255
τετυφωμένων, τοὺς μέντοι κατ' ἀλήθειαν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς φιλο-
σοφήσαντας οὔτε τῶν προειρημένων οὐδὲν διέλαθεν οὔτε τὰς ψυχρὰς
προφάσεις τῶν ἀλληγοριῶν ἠγνόησαν, διόπερ τῶν μὲν εἰκότως
κατεφρόνησαν, εἰς δὲ τὴν ἀληθῆ καὶ πρέπουσαν περὶ τοῦ θεοῦ
δόξαν ἡμῖν συνεφώνησαν. ἀφ' ἧς ὁρμηθεὶς ὁ Πλάτων οὔτε τῶν 256
ἄλλων οὐδένα ποιητῶν φησι δεῖν εἰς τὴν πολιτείαν παραδέχεσθαι
καὶ τὸν Ὅμηρον εὐφήμως ἀποπέμπεται στεφανώσας καὶ μύρον
αὐτοῦ καταχέας, ἵνα δὴ μὴ τὴν ὀρθὴν δόξαν περὶ θεοῦ τοῖς μύθοις
ἀφανίσειε. μάλιστα δὲ Πλάτων μεμίμηται τὸν ἡμέτερον νομοθέτην 257
κἀν τῷ μηδὲν οὕτω παίδευμα προστάττειν τοῖς πολίταις ὡς τὸ
πάντας ἀκριβῶς τοὺς νόμους ἐκμανθάνειν, καὶ μὴν καὶ περὶ τοῦ
μὴ δεῖν ὡς ἔτυχεν ἐπιμίγνυσθαί τινας ἔξωθεν, ἀλλ' εἶναι καθαρὸν
τὸ πολίτευμα τῶν ἐμμενόντων τοῖς νόμοις προυνόησεν. ὧν οὐδὲν 258
λογισάμενος ὁ Μόλων Ἀπολλώνιος ἡμῶν κατηγόρησεν, ὅτι μὴ
παραδεχόμεθα τοὺς ἄλλαις προκατειλημμένους δόξαις περὶ θεοῦ
μηδὲ κοινωνεῖν ἐθέλομεν τοῖς καθ' ἑτέραν συνήθειαν βίου ζῆν
προαιρουμένοις. ἀλλ' οὐδὲ τοῦτ' ἔστιν ἴδιον ἡμῶν, κοινὸν δὲ πάν- 259
των, οὐχ Ἑλλήνων δὲ μόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν τοῖς Ἕλλησιν εὐδο-
κιμωτάτων· Λακεδαιμόνιοι δὲ καὶ ξενηλασίας ποιούμενοι διετέλουν
καὶ τοῖς αὐτῶν ἀποδημεῖν πολίταις οὐκ ἐπέτρεπον διαφθορὰν ἐξ
ἀμφοῖν ὑφορώμενοι γενήσεσθαι περὶ τοὺς νόμους. ἐκείνοις μὲν 260
οὖν τάχ' ἂν δυσκολίαν τις ὀνειδίσειεν εἰκότως· οὐδενὶ γὰρ οὔτε
τῆς πολιτείας οὔτε τῆς παρ' αὐτοῖς μετεδίδοσαν διατριβῆς· ἡμεῖς 261
δὲ τὰ μὲν τῶν ἄλλων ζηλοῦν οὐκ ἀξιοῦμεν, τοὺς μέντοι μετέχειν

---

2 *ἐρημοῦται*] coni. *ἐρημοῦνται* L *αὐτῶν*] ex Lat *eorum* Lat *τῶν ἀνων* (h. e. *τῶν ἀνθρώπων*) L *ἕκαστος*] *ἑκάστοις* coni. 3 *ἱδρύεται*] *ἵδρυται* coni. *δέον* — 4 *δια φυλάττειν*] *qua propter arbitror e diuerso nosse magis indigent qualis secta sit circa deum et quomodo ei honor immobili religione seruetur* Lat *τοίνυν* om. ed. pr. 6 *τοῖς Ἑλληνικοῖς*] *graeco* Lat *τοῖς Ἕλλησι* coni. 7 *οὔτε τὰς* — 8 *ἠγνόησαν*] *neque frigidae allegoriae causas ignorauerunt* Lat *ψυχρὰς*] ed. pr. ex Lat *ψυχὰσ* L 12 *στεφανώσας*] *fanum ei constituens* Lat 15 *κἀν* — 16 *πάν-τας*] *licet nullam eruditionem huiusmodi suis ciuibus imperasset, id est ut omnes* Lat *ὡς τὸ*] ed. pr. *ὥστε* L 19 *ὁ Μόλων Ἀπολλώνιος*] *apollonius moloni* Lat 23 *Ἑλλήνων*] *rerum* Lat 25 *καὶ τοῖς* — *ἐπέτρεπον* om. Lat 26 *περὶ*] *extra* (h. e. *παρὰ*) Lat 27 *τάχ' ἂν*] coni. *τάχα* L *ἂν* ante *εἰκότως* add. ed. pr. *οὔτε*] ed. pr. *οὐδὲ* L 28 *τῆσ* ex *τοῖσ* corr. L

τῶν ἡμετέρων βουλομένους ἡδέως δεχόμεθα. καὶ τοῦτο ἂν εἴη τεκ-
μήριον, οἶμαι, φιλανθρωπίας ἅμα καὶ μεγαλοψυχίας.
262 37. Ἐῶ περὶ Λακεδαιμονίων ἐπὶ πλείω λέγειν. οἱ δὲ κοινὴν
εἶναι τὴν ἑαυτῶν δόξαντες πόλιν Ἀθηναῖοι πῶς περὶ τούτων εἶχον,
Ἀπολλώνιος ἠγνόησεν, ὅτι καὶ τοὺς ῥῆμα μόνον παρὰ τοὺς ἐκείνων
263 νόμους φθεγξαμένους περὶ θεῶν ἀπαραιτήτως ἐκόλασαν. τίνος
γὰρ ἑτέρου χάριν Σωκράτης ἀπέθανεν; οὐ γὰρ δὴ προεδίδου τὴν
πόλιν τοῖς πολεμίοις οὐδὲ τῶν ἱερῶν ἐσύλησεν οὐδέν, ἀλλ᾽ ὅτι
καινοὺς ὅρκους ὤμνυεν καί τι δαιμόνιον αὐτῷ σημαίνειν ἔφασκεν
ἢ διαπαίζων, ὥς ἔνιοι λέγουσι, διὰ ταῦτα κατεγνώσθη κώνειον πιὼν
264 ἀποθανεῖν. καὶ διαφθείρειν δὲ τοὺς νέους ὁ κατήγορος αὐτὸν ᾐτι-
ᾶτο, τῆς πατρίου πολιτείας καὶ τῶν νόμων ὅτι προῆγεν αὐτοὺς
καταφρονεῖν. Σωκράτης μὲν οὖν πολίτης Ἀθηναίων τοιαύτην ὑπέ-
265 μεινε τιμωρίαν. Ἀναξαγόρας δὲ Κλαζομένιος ἦν, ἀλλ᾽ ὅτι νομι-
ζόντων Ἀθηναίων τὸν ἥλιον εἶναι θεὸν ὅδ᾽ αὐτὸν ἔφη μύδρον
εἶναι διάπυρον, θάνατον αὐτοῦ παρ᾽ ὀλίγας ψήφους κατέγνωσαν.
266 καὶ Διαγόρᾳ τῷ Μηλίῳ τάλαντον ἐπεκήρυξαν, εἴ τις αὐτὸν ἀνέλοι,
ἐπεὶ τὰ παρ᾽ αὐτοῖς μυστήρια χλευάζειν ἐλέγετο. καὶ Πρωταγόρας
εἰ μὴ θᾶττον ἔφυγε, συλληφθεὶς ἂν ἐτεθνήκει γράψαι τι δόξας
267 οὐχ ὁμολογούμενον τοῖς Ἀθηναίοις περὶ θεῶν. τί δὲ δεῖ θαυμά-
ζειν, εἰ πρὸς ἄνδρας οὕτως ἀξιοπίστους διετέθησαν, οἵ γε μηδὲ
γυναικῶν ἐφείσαντο; νῦν γὰρ τὴν ἱέρειαν ἀπέκτειναν, ἐπεί τις
αὐτῆς κατηγόρησεν, ὅτι ξένους ἐμύει θεούς· νόμῳ δ᾽ ἦν τοῦτο
παρ᾽ αὐτοῖς κεκωλυμένον καὶ τιμωρία κατὰ τῶν ξένον εἰσαγόντων
268 θεὸν ὥριστο θάνατος. οἱ δὲ τοιούτῳ νόμῳ χρώμενοι δῆλον ὅτι
τοὺς τῶν ἄλλων οὐκ ἐνόμιζον εἶναι θεούς· οὐ γὰρ ἂν αὐτοῖς πλειό-
269 νων ἀπολαύειν ἐφθόνουν. τὰ μὲν οὖν Ἀθηναίων ἐχέτω καλῶς.
Σκύθαι δὲ φόνοις χαίροντες ἀνθρώπων καὶ βραχὺ τῶν θηρίων

3 ἐπὶ πλείω] *amplius* Lat ἐπὶ πλεῖον Bekker ἔτι πλείω coni. κοινὴν] *communem — omnibus* Lat 5 ὅτι] *hi namque* Lat, unde οἳ siue οἵ γε coni. 10 ἢ διαπαίζων] *scorsum ludens* Lat ἢ σπουδάζων ἢ διαπαίζων Hudson νὴ Δία παίζων coni. 11 ἀποθανεῖν, ο et εῖν i. ras. L 13 Ἀθηναίων] *atheniensis* Lat Ἀθηναῖος ὢν coni. 15 μύδρον] Hudson ex Diogen. La. II 8 μύλον L μύδρον εἶναι διάπυρον] *insensatum et ignotum* Lat 17 Μηλίῳ] ed. pr. ex Lat μηλισίω, η ex ι corr. L 18 Πρωταγόρας] *pithagoras* Lat 22 νῦν] νῦν μὲν ed pr. τὴν] *quendam* Lat τινα Hudson 23 νόμῳ — 25 θάνατος] *puto autem erat hoc apud eos decretum aduersus eos, qui peregrinum introducerent deum, supplicium mortis inferebatur* Lat τοῦτο ex τούτω corr. L 24 κεκωλυμένον] ed. pr. κεκαλυμμένον L 26 αὐτοῖς fort. melius 27 τὰ μὲν — καλῶς om. Lat ἐχέτω] coni. ᾤχετο L

διαφέροντες, ὅμως τὰ παρ᾽ αὐτοῖς οἴονται δεῖν περιστέλλειν, καὶ
τὸν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ σοφίᾳ θαυμασθέντα τὸν Ἀνάχαρσιν
ἐπανελθόντα πρὸς αὐτοὺς ἀνεῖλον, ἐπεὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐθῶν ἔδο-
ξεν ἥκειν ἀνάπλεως, πολλοὺς δὲ καὶ παρὰ Πέρσαις ἄν τις εὕροι
καὶ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν κεκολασμένους. ἀλλὰ δῆλον ὅτι τοῖς 270
Περσῶν ἔχαιρε νόμοις ὁ Ἀπολλώνιος κἀκείνους ἐθαύμαζεν, ὅτι τῆς
ἀνδρείας αὐτῶν ἀπέλαυσαν οἱ Ἕλληνες καὶ τῆς ὁμογνωμοσύνης ἧς
εἶχον περὶ θεῶν, ταύτης μὲν [οὖν] ἐν τοῖς ἱεροῖς οἷς κατέπρησαν,
τῆς ἀνδρείας δὲ δουλεῦσαι παρὰ μικρὸν ἐλθόντες, ἁπάντων δὲ καὶ
τῶν ἐπιτηδευμάτων μιμητὴς ἐγένετο τῶν Περσικῶν γυναῖκας ἀλλο-
τρίας ὑβρίζων καὶ παῖδας ἐκτέμνων. παρ᾽ ἡμῖν δὲ θάνατος ὥρισται, 271
κἂν ἄλογόν τις οὕτω ζῷον ἀδικῇ· καὶ τούτων ἡμᾶς τῶν νόμων
ἀπαγαγεῖν οὔτε φόβος ἴσχυσεν τῶν κρατησάντων οὔτε ζῆλος τῶν
παρὰ τοῖς ἄλλοις τετιμημένων. οὐδὲ τὴν ἀνδρείαν ἠσκήσαμεν ἐπὶ 272
τῷ πολέμους ἄρασθαι χάριν πλεονεξίας, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ τοὺς νόμους
διαφυλάττειν. τὰς γοῦν ἄλλας ἐλαττώσεις πρᾴως ὑπομένοντες,
ἐπειδάν τινες ἡμᾶς τὰ νόμιμα κινεῖν ἀναγκάζωσι, τότε καὶ παρὰ
δύναμιν αἱρούμεθα πολέμους καὶ μέχρι τῶν ἐσχάτων ταῖς συμφο-
ραῖς ἐγκαρτεροῦμεν. διὰ τί γὰρ ἂν καὶ ζηλώσαιμεν τοὺς ἑτέρων 273
νόμους ὁρῶντες μηδὲ παρὰ τοῖς θεμένοις αὐτοὺς τετηρημένους;
πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον Λακεδαιμόνιοι μὲν τῆς ἀνεπιμίκτου καταγνώ-
σεσθαι πολιτείας καὶ τῆς περὶ τοὺς γάμους ὀλιγωρίας, Ἠλεῖοι δὲ
καὶ Θηβαῖοι τῆς παρὰ φύσιν καὶ [ἄγαν] ἀνέδην πρὸς τοὺς ἄρρενας
μίξεως; ἃ γοῦν πάλαι κάλλιστα καὶ συμφορώτατα πράττειν ὑπε- 274
λάμβανον, ταῦτ᾽ εἰ καὶ μὴ παντάπασι τοῖς ἔργοις πεφεύγασιν, οὐχ
ὁμολογοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς περὶ αὐτῶν νόμους ἀπόμνυνται το- 275
σοῦτόν ποτε παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἰσχύσαντας, ὥστε καὶ τοῖς θεοῖς
τὰς τῶν ἀρρένων μίξεις ἐπεφήμισαν, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον καὶ
τοὺς τῶν γνησίων ἀδελφῶν γάμους, ταύτην ἀπολογίαν αὐτοῖς τῶν
ἀτόπων καὶ παρὰ φύσιν ἡδονῶν συντιθέντες.

38. Ἐῶ νῦν περὶ τῶν τιμωριῶν λέγειν, ὅσας μὲν ἐξ ἀρχῆς 276

1 ὅμως — περιστέλλειν] *arbitrantur tamen sua mysteria oportere esse custodienda* Lat 2 *anacharsium* Lat 3 ἐθῶν] *deorum* Lat 7 ἀπήλαυσαν L, corr. Dindorf 9 ἁπάντων δὲ aut corrupta aut spuria 17 ἐπιδ᾽ ἄν, ι ex ει corr. L 20 μηδὲ] Dindorf μήτε L 22 Ἠλεῖοι] *miliaci* codd. Lat 23 ἄγαν] suspectum om. Lat ἀνέδην] i. marg. γρ καὶ ἀναίδην L *impudentem* Lat 25 ταῦτ᾽ — 27 ὥστε] *haec ergo cum ipsi omnino rebus efficerent* (*effugerent* coni.) *etiam suis legibus miscuerunt, quod tantum aliquando ualuit apud graecos, ut* Lat 26 ἀπόμνυνται] coni. ἀπομίγνυνται LLat 27 ἰσχύσαντας] ed. pr. ἰσχύσαντες L 29 αὐτοῖσ L

ἔδοσαν οἱ πλεῖστοι νομοθέται τοῖς πονηροῖς διαλύσεις, ἐπὶ μοι-
χείας μὲν ζημίας χρημάτων, ἐπὶ φθορᾶς δὲ καὶ γάμους νομοθετή-
σαντες, ὅσας δὲ περὶ τῆς ἀσεβείας προφάσεις περιέχουσιν ἀρνήσεως,
εἴ καί τις ἐπιχειρήσειεν ἐξετάζειν· ἤδη γὰρ παρὰ τοῖς πλείοσι με-
277 λέτη γέγονε τοῦ παραβαίνειν τοὺς νόμους. οὐ μὴν καὶ παρ' ἡμῖν,
ἀλλὰ κἂν πλούτου καὶ πόλεων καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν στερηθῶμεν,
ὁ γοῦν νόμος ἡμῖν ἀθάνατος διαμένει, καὶ οὐδεὶς Ἰουδαίων οὔτε
μακρὰν οὕτως ἂν ἀπέλθοι τῆς πατρίδος οὔτε πικρὸν φοβηθήσεται
278 δεσπότην, ὡς μὴ πρὸ ἐκείνου δεδιέναι τὸν νόμον. εἰ μὲν οὖν διὰ
τὴν ἀρετὴν τῶν νόμων οὕτως πρὸς αὐτοὺς διακείμεθα, συγχωρη-
σάτωσαν ὅτι κρατίστους ἔχομεν νόμους. εἰ δὲ φαύλοις οὕτως ἡμᾶς
ἐμμένειν ὑπολαμβάνουσι, τί οὐκ ἂν αὐτοὶ δικαίως πάθοιεν τοὺς
279 κρείττονας οὐ φυλάττοντες; ἐπεὶ τοίνυν ὁ πολὺς χρόνος πιστεύεται
πάντων εἶναι δοκιμαστὴς ἀληθέστατος, τοῦτον ἂν ποιησαίμην ἐγὼ
μάρτυρα τῆς ἀρετῆς ἡμῶν τοῦ νομοθέτου καὶ τῆς ὑπ' ἐκείνου φή-
μης περὶ τοῦ θεοῦ παραδοθείσης· ἀπείρου γὰρ τοῦ χρόνου γεγο-
νότος, εἴ τις αὐτὸν παραβάλλοι ταῖς τῶν ἄλλων ἡλικίαις νομοθετῶν,
παρὰ πάντας εὕροι τοῦτον *
280 39. ὑφ' ἡμῶν τε διηλέγχθησαν οἱ νόμοι καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπα-
281 σιν ἀνθρώποις ἀεὶ καὶ μᾶλλον αὐτῶν ζῆλον ἐμπεποιήκασι. πρῶτοι
μὲν γὰρ οἱ παρὰ τοῖς Ἕλλησι φιλοσοφήσαντες τῷ μὲν δοκεῖν τὰ
πάτρια διεφύλαττον, ἐν δὲ τοῖς πράγμασι καὶ τῷ φιλοσοφεῖν ἐκείνῳ
κατηκολούθησαν, ὅμοια μὲν περὶ θεοῦ φρονοῦντες, εὐτέλειαν δὲ
282 βίου καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους κοινωνίαν διδάσκοντες. οὐ μὴν ἀλλὰ
καὶ πλήθεσιν ἤδη πολὺς ζῆλος γέγονεν ἐκ μακροῦ τῆς ἡμετέρας
εὐσεβείας, οὐδ' ἔστιν οὐ πόλις Ἑλλήνων οὐδητισοῦν οὐδὲ βάρβαρον
οὐδὲ ἓν ἔθνος, ἔνθα μὴ τὸ τῆς ἑβδομάδος, ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς,

---

3 ὅσας δὲ — 4 ἐξετάζειν] *quantas autem occasiones contineant de abnegatione pietatis, examinare longissimum est* Lat   ὅσας δὲ] Lat Dindorf ὅσασ καὶ L   περὶ τῆς ἀσεβείας non intellego   7 καὶ οὐδεὶς — 9 νόμον] *nullusque iudaeorum neque si procul abeat et prouinciam ubregem* (*uberem* Canon. *ut regem* Par. 1615 Corsin. *uel regem* Par. 5049) *quamuis acerbum sic metuit ultra illum* (om. Canon.) *legis uideatur timere praeceptum* Lat   8 οὕτως] ed. pr. **οὔθ' ὡσ L**   18 **παρὰ — τοῦτον**] ***hunc ultra omnes inueniet* Lat**   **πάντας**] πάντ' ἂν coni.   τοῦτον cum insequentibus coniungendum est; nam hoc uoluit Josephus: per omne hoc tempus leges non solum a nobis probati sunt, sed etiam aliorum hominum studium excitauerunt; quod efficietur si ὅτι post τοῦτον addetur   19 διηλέγχθησαν] *declaratae sunt* Lat δὴ ἠλέγχθησαν Bekker   20 αὐτῶν L   22 πράγμασι] γράμμασι coni.   ἐκείνῳ] *illa* Lat ἐκείνοις Bekker   26 βάρβαρον] coni. βάρβαροσ LLat   27 οὐδὲ ἓν ἔθνος] *nec una gens* Lat   **τὸ** spurium uid.

τὸ ἔθος [δὲ] διαπεφοίτηκεν καὶ αἱ νηστεῖαι καὶ λύχνων ἀνακαύσεις
καὶ πολλὰ τῶν εἰς βρῶσιν ἡμῖν οὐ νενομισμένων παρατετήρηται.
μιμεῖσθαι δὲ πειρῶνται καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν ὁμόνοιαν 283
καὶ τὴν τῶν ὄντων ἀνάδοσιν καὶ τὸ φιλεργὸν ἐν ταῖς τέχναις καὶ
τὸ καρτερικὸν ἐν ταῖς ὑπὲρ τῶν νόμων ἀνάγκαις· τὸ γὰρ θαυμα- 284
σιώτατον, ὅτι χωρὶς τοῦ τῆς ἡδονῆς ἐπαγωγοῦ δελέατος αὐτὸς καθ᾽
ἑαυτὸν ἴσχυσεν ὁ νόμος, καὶ ὥσπερ ὁ θεὸς διὰ παντὸς τοῦ κόσμου
πεφοίτηκεν, οὕτως ὁ νόμος διὰ πάντων ἀνθρώπων βεβάδικεν. αὐ-
τὸς δέ τις ἕκαστος τὴν πατρίδα καὶ τὸν οἶκον ἐπισκοπῶν τὸν αὐτοῦ
τοῖς ὑπ᾽ ἐμοῦ λεγομένοις οὐκ ἀπιστήσει. χρὴ τοίνυν πάντων ἀν- 285
θρώπων καταγνῶναι πονηρίαν ἐθελούσιον, εἰ τἀλλότρια καὶ φαῦλα
πρὸ τῶν οἰκείων καὶ καλῶν ζηλοῦν ἐπιτεθυμήκασιν, ἢ παύσασθαι
βασκαίνοντας ἡμῖν τοὺς κατηγοροῦντας. οὐδὲ γὰρ ἐπιφθόνου τινὸς 286
ἀντιποιούμεθα πράγματος τὸν αὐτῶν τιμῶντες νομοθέτην καὶ τοῖς
ὑπ᾽ ἐκείνου προφητευθεῖσι περὶ τοῦ θεοῦ πεπιστευκότες· καὶ γὰρ
εἰ μὴ συνίεμεν αὐτοὶ τῆς ἀρετῆς τῶν νόμων, ἁπάντων ἂν ὑπὸ τοῦ
πλήθους τῶν ζηλούντων μέγα φρονεῖν ἐπ᾽ αὐτοῖς προήχθημεν.

40. Ἀλλὰ γὰρ περὶ μὲν τῶν νόμων καὶ τῆς πολιτείας τὴν 287
ἀκριβῆ πεποίημαι παράδοσιν ἐν τοῖς περὶ ἀρχαιολογίας μοι γρα-
φεῖσι. νυνὶ δ᾽ αὐτῶν ἐπεμνήσθην ἐφ᾽ ὅσον ἦν ἀναγκαῖον, οὔτε
τὰ τῶν ἄλλων ψέγειν οὔτε τὰ παρ᾽ ἡμῖν ἐγκωμιάζειν προθέμενος,
ἀλλ᾽ ἵνα τοὺς περὶ ἡμῶν ἀδίκως γεγραφότας ἐλέγξω πρὸς αὐτὴν
ἀναιδῶς τὴν ἀλήθειαν πεφιλονεικηκότας. καὶ δή μοι δοκῶ πεπλη- 288
ρῶσθαι διὰ τῆς γραφῆς ἱκανῶς ἃ προϋπεσχόμην· καὶ γὰρ ἀρχαιό-
τητι προϋπάρχον ἐπέδειξα τὸ γένος, τῶν κατηγόρων ὅτι νεώτατόν
ἐστιν εἰρηκότων, [καὶ γὰρ] καὶ πολλοὺς ἐν τοῖς συγγράμμασιν ἐμνη-
μονευκότας ἡμῶν ἀρχαίους παρέσχομεν μάρτυρας, ἐκείνων ὅτι μηδείς

1 τὸ om. Dindorf ἔθος] ed. pr. *consuetudo* Lat ἔθνοσ L δὲ] οὐ ed. pr. 2 καὶ πολλὰ — 3 πειρῶνται καὶ] *sed etiam ciborum apud nos sollemnia plurima apud multos iugiter obseruare conantur insuper imitari etiam* Lat οὐ νενομισμένων] νενομισμένων οὐ coni. 4 τὸ] ed. pr., om. L 6 χωρὶς — δελέατος] *praeter impulsorem huius obseruationis* Lat ἐπαγωγοῦ δελέατος] coni. ἐπαγωγοῦ οὐ δελεαστὸσ L 10 τοίνυν] τοίνυν ἢ coni. 11 καταγνόναι L, corr. ed. pr. εἶτ᾽ ἀλλότρια L εἰ] *aut* Lat 16 ἁπάντων] om. Lat πάντως coni. ἁπάντων — 17 προήχθημεν] *numquam magna sapere super his tantus populus zelatur* (*zelaretur* ed. Bas.) Lat ἂν ὑπὸ τοῦ πλήθους] ὑπὸ τοῦ πλήθους γοῦν ed. pr. 21 προθέμενος] ed. pr. *proponens* Lat προσθέμενοσ L 22 ἀδίκως] LLat, mihi suspectum 24 προυπεσχόμην L καὶ γὰρ — 26 πολλοὺς] *denique in principio demonstraui genus accusatorum esse recentissimum atque nouum et multos* Lat 25 προυπάρχον L 26 καὶ γὰρ om. Lat recte 27 παρέσχομεν] *exhibui* Lat ὅτι — 98, 1 διαβεβαιουμένων om. Lat

289 ἐστιν διαβεβαιουμένων. ἀλλὰ μὴν Αἰγυπτίους ἔφασαν ἡμῶν τοὺς
προγόνους· ἐδείχθησαν δ' εἰς Αἴγυπτον ἐλθόντες ἑτέρωθεν. διὰ
δὲ λύμην σωμάτων αὐτοὺς ἐκβληθῆναι κατεψεύσαντο· προαιρέσει
καὶ περιουσίᾳ ῥώμης ἐφάνησαν ἐπὶ τὴν οἰκείαν ὑποστρέψαντες γῆν.
290 οἱ μὲν ὡς φαυλότατον ἡμῶν τὸν νομοθέτην ἐλοιδόρησαν· τῷ δὲ
τῆς ἀρετῆς πάλαι μὲν ὁ θεός, μετ' ἐκεῖνον δὲ μάρτυς ὁ χρόνος
εὕρηται γεγενημένος.
291 41. Περὶ τῶν νόμων οὐκ ἐδέησε λόγου πλείονος· αὐτοὶ γὰρ
ἑωράθησαν δι' αὐτῶν οὐκ ἀσέβειαν μὲν εὐσέβειαν δ' ἀληθεστάτην
διδάσκοντες, οὐδ' ἐπὶ μισανθρωπίαν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν τῶν ὄντων
κοινωνίαν παρακαλοῦντες, ἀδικίας ἐχθροί, δικαιοσύνης ἐπιμελεῖς,
ἀργίαν καὶ πολυτέλειαν ἐξορίζοντες, αὐτάρκεις καὶ φιλοπόνους εἶναι
292 διδάσκοντες, πολέμων μὲν ἀπείργοντες εἰς πλεονεξίαν, ἀνδρείους
δὲ ὑπὲρ αὐτῶν εἶναι παρασκευάζοντες, ἀπαραίτητοι πρὸς τὰς τι-
μωρίας, ἀσόφιστοι λόγων παρασκευαῖς, τοῖς ἔργοις ἀεὶ βεβαιού-
μενοι· ταῦτα γὰρ [ἀεὶ] ἡμεῖς παρέχομεν τῶν γραμμάτων ἐναργέ-
293 στερα. διόπερ ἐγὼ θαρσήσας ἂν εἴποιμι πλείστων ἅμα καὶ καλ-
λίστων ἡμᾶς εἰσηγητὰς τοῖς ἄλλοις γεγονέναι· τί γὰρ εὐσεβείας
ἀπαραβάτου κάλλιον; τί δὲ τοῦ πειθαρχεῖν τοῖς νόμοις δικαιότερον;
294 ἢ τί συμφορώτερον τοῦ πρὸς ἀλλήλους ὁμονοεῖν καὶ μήτ' ἐν συμ-
φοραῖς διίστασθαι μήτ' ἐν εὐτυχίαις στασιάζειν ἐξυβρίζοντας, ἀλλ'
ἐν πολέμῳ μὲν θανάτου καταφρονεῖν, ἐν εἰρήνῃ δὲ τέχναις ἢ γεωρ-
γίαις προσανέχειν, πάντα δὲ καὶ πανταχοῦ πεπεῖσθαι τὸν θεὸν
295 ἐποπτεύοντα διέπειν; ταῦτ' εἰ μὲν παρ' ἑτέροις ἢ ἐγράφη πρότε-
ρον ἢ ἐφυλάχθη βεβαιότερον, ἡμεῖς ἂν ἐκείνοις χάριν ὠφείλομεν
ὡς μαθηταὶ γεγονότες· εἰ δὲ καὶ χρώμενοι μάλιστα πάντων βλε-
πόμεθα καὶ τὴν πρώτην εὕρεσιν αὐτῶν ἡμετέραν οὖσαν ἐπεδείξα-
μεν, Ἀπίωνες μὲν καὶ Μόλωνες καὶ πάντες ὅσοι τῷ ψεύδεσθαι

---

2 ἐδείχθησαν δ'] *et ostensum est* Lat δ' spurium uid. 3 δὲ] τε coni. *et* ante προαιρέσει add. Lat 4 ἐπὶ] εἰς coni. 6 ὁ θεός] *ipse* (*deus ipse* coni.) Lat 8 Περὶ] καίτοι περὶ coni. Περὶ τῶν νόμων] *de legibus autem* Lat 9 ἑοράθησαν L, corr. ed. pr. οὐκ ἀσέβειαν — 10 διδάσκοντες] *piae et uerissimam habentes intentionem* Lat 14 δὲ i. ras. L 15 παρασκευὰς uertit Lat 16 ταῦτα] *haec — opera* Lat ἀεὶ suspectum 20 ἢ om. Lat συμφορώτερον] Oberthür συμφερώτερον L 23 πάντα — 24 διέπειν] *et semper et ubique credere deum respicere et solum omnia gubernare* Lat 24 ταῦτ' εἰ] ex Lat ed. pr. ταυτὶ L πρότερον] Dindorf πρῶτον LLat 25 βεβαιοτέραν uertit Lat ὠφείλομεν] Dindorf ὀφείλομεν LLat 26 μαθηταὶ] *eorum — discipuli* Lat εἰ δὲ — βλεπόμεθα] *si* (om. codd.) *uero nequaquam primitus extiterunt his praecipue nos utentes agnoscimur* Lat, corrupte 28 τῷ] ed. pr. ex Lat τῶν L

καὶ λοιδορεῖν χαίρουσιν ἐξεληλέγχθωσαν. σοὶ δέ, Ἐπαφρόδιτε, μά- 296
*λιστα τὴν ἀλήθειαν ἀγαπῶντι καὶ διὰ σὲ τοῖς ὁμοίως βουλησο-
μένοις περὶ τοῦ γένους ἡμῶν εἰδέναι τοῦτο καὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ γε-
γράφθω βιβλίον.*

---

1 *ἐξεληλέχθωσαν* (γ supra) L *conuicti procul abscedant* Lat   2 *τοῖς*] ed. pr. *τοὺσ* L   *βουλησομένοις*] coni. *βουλευσαμένουσ* L *cogitantibus* Lat *βουλευσαμένοις* ed. pr.   3 *τοῦτο*] *τοῦτο τὲ* ed. pr.   *καὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ* om. Lat

Subscriptio: *φλαΐου ἰωσήπου π(ε) ἀρχαιότητ(ο) ἀντιῤῥήσεωσ λ(ο) β̄ ἑβραίων τουτέστιν ἰουδαίων ἀντιλεγομένων δίωρ* ⁘ L *explicit liber II flauii ioseppi de uetustate iudaeorum* Lat

Lipsiae, typis I. B. Hirschfeldi.